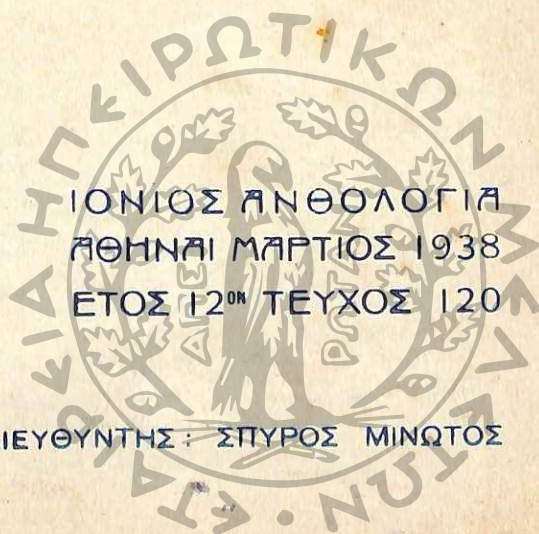

Μαβίλνς

ΙΟΝΙΟΣ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ
ΑΘΗΝΑΙ ΜΑΡΤΙΟΣ 1938
ΕΤΟΣ 12^{ON} ΤΕΥΧΟΣ 120

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΣΠΥΡΟΣ ΜΙΝΩΤΟΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ
ΙΟΝΙΟΥ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑΣ

Ετησία. Δραχ. 75
Δημόσια Γραφεία και
όργανισμοί. 200
Ετησία έξωτερικού δολλάρια 4

ΕΚΔΟΤΗΣ-ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΣΠΥΡΟΣ ΜΙΝΩΤΟΣ

Εμβάσματα, συνεργασία και ό,τι
άλλο σχετικό με το περιοδικό,
ἀποστέλλεται στη διεύθυνση :
Κον. Σπύρον Μινώτον
Ταχ. Θυρίς 202 Ἀθήναι

Διαφημίσεις : Ὁλόκληρος σελίς ἐξοφύλλου Δραχ. 1500
Ἡμίσεια > > 850
Γραφεία : Τζαβέλλα 7

ANTHOLOGIE IONIENNE. Revue d'histoire et de folklore.
Directeur : Sp. Minotto
P. Box 202. Athènes (Grèce)

Πωλοῦνται εἰς τὰ Γραφεία μας.

ὁ 1ος καὶ 2ος τόμος τῆς
"Ἰονίου Ἀνθολογίας,,
(ἐλλειπεῖς) πωλοῦνται
ἀνὰ δραχ. 200
ὁ 3ος καὶ 4ος (πλήρεις)
ἀνὰ Δραχ. 200
ὁ 5ος-10ος (λείπουν 2τεύχη)
ἀνὰ Δραχ. 75
ὁ 11ος μετὰ τῶν περιεχομέ-
νων τῆς Δεκαετίας δρχ. 50

ΛΕΥΚΩΜΑ ΦΩΣΚΟΛΟΥ
202 σελίδες 100 εἰκόνες
καὶ αὐτόγραφα
Δραχ. 50

ΛΕΥΚΩΜΑ ΜΑΡΚΟΡΑ
ἐξηντλημένον

Σπύρου Μινώτου

Les Fors de Corfou
Préface

ST. SÉFÉRIADÉS

Δραχ. 150

Τὰ Φρούρια τῆς Κερκύρας
Μὲ σπάνιες φωτογραφίας
Δρχ. 200

Σπάνιαι ἐκδόσεις εἰς 135 μό-
νον ἀντίτυπα ἐκ τῶν ὁποίων
ἐναπομένουν ἐλάχιστα.

Σπύρου Μινώτου

La Cession de Parga

Δραχ. 100

Ἡ Παραχώρηση τῆς
Πάργας

Δραχ. 50

Ἐκδόσεις εἰς 250 ἀντίτυπα.
σχεδὸν ἐξηντλημένοι.

Ἀπαγορεύεται ἄνευ ἀδείας δημοσιεύσις.
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Παγιοκατρίτσα

Σὺν πεθάνῳ ἔδω ἄρθω μὲ τὰ μύρια
 φαντάσματ' αἰὶνα μέσα σ' αἶμα γνέφια,
 ἢ σ' ὁσμωροβόλῃς μαινὰ σεντέφια
 Τ' ἄγρια τῆς νύχτας νὰ χαρῶ μυστήρια
 Νὰ ἰδῶ τῶν ζωτικῶν τὰ πανηγύρια,
 τῶν τεχνικῶν τὰ θεότροπα κέρια,
 τὸ νεκρὸ χερτὶ ν' ἀνοίξω νεφέλια
 ἢ Σέβωνων τραγῳδία ἢ παρ' μαρτύρια.
 Κι' ἀπὸ σὲ ἀστέρηνά τοι χειροσφράζια
 Οἱ ἀγγεῖοι φύγαν καὶ ὁ ἥλιος φέξῃ πλοῦτα
 Ὑμνοὶ στὴν τετραράχνη μονάξια,
 Ποιῆτ' ἄγριο γὰρ σὺ δαὶ κεχαϊδίσω,
 Τεχνίτριά γ' αἰσθητὰ γαστρά παρ' ἄξια
 τῶν λαμπρῶν
 καὶ φανερῶν μὲ δὲ βασάν, εἰς ὅσο.

Ἀθήνα 7. VII. 1911. *Μαρίνος*

ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΣ ΜΑΒΙΛΗΣ*

Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ

Ἡ ἐποχή καὶ τὸ περιβάλλον ποὺ ἐγεννήθη ὁ Λαυρέντιος Μαβίλης ἐνεπνέετο ἀπὸ ζωηρότατον τὸ αἶσθημα τῆς λατρείας πρὸς τὴν Πατρίδα. Τέσσερα χρόνια μετὰ τὴν γέννησίν του ἐπραγματοποιεῖτο ἡ Ἐνωσις τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τὴν μητέρα Ἑλλάδα, ἐπιστέφουσα τοὺς καρτεροψύχους ἀγῶνας τοῦ ἑπτανησιακοῦ λαοῦ.

Τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα εἶχεν ὑψώσει ὡς ἱερὸν σύμβολον, ὡς ὁδηγὸν τοῦ βίου, ὁ μέγας μας Ἐθνικὸς ποιητὴς Διονύσιος Σολωμός. Εἶχεν ἀνακρούσει τὸν ὕμνον τῶν ἀγωνιστῶν τὸ 1823, διὰ νὰ κλείσῃ τὰ μάτια του τὸ 1857 μετὰ τοὺς Ἑλευθέρους Πολιορκημένους, τὸν ὕμνον τῶν ὑπερόχων πολιτῶν, ποὺ ὑποτάσσουσιν κάθε σωματικὴν καὶ ψυχικὴν ἀδυναμίαν εἰς τὴν ἐπιτακτικὴν φωνὴν τοῦ καθήκοντος ὑπὲρ τῶν Ἐθνικῶν ἰδεωδῶν καὶ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Καὶ πίσω ἀπὸ τὸν Ἐθνικὸν Ποιητὴν μία ὁμάς ἐκλεκτῶν διανοουμένων εἶχε συνεχίσει τὸ ἔθνικόν του κήρυγμα μετὰ ἀρχηγὸν τὸν βαθὺν κριτικὸν καὶ ἀπολογητὴν τοῦ ἔργου του, τὸν Ἰάκωβον Πολυῶν. Ὅπως ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν πνοὴν τοῦ ψάλτου τῆς Ἑλευθερίας ἐσφυρηλατήθη ἡ ἀκαμπτος μορφὴ τοῦ Ἰακώβου Πολυῶν, ἔτσι κάτω ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ κηρύγματα τοῦ Κερκυραίου ἐθναποστόλου, λογίου καὶ πολιτικοῦ διεπλάσθη ὁ ἀκέραιος καὶ ὑψηλόφρων χαρακτήρ τοῦ Λαυρεντίου Μαβίλη.

Ἐγεννήθη τὴν 6 Σεπτεμβρίου 1860. Ὁ πάππος του Lorenzo Mabilli ἦτο Ἰσπανὸς εὐπατρίδης, ὑπηρετήσας ἀπὸ τοῦ 1803 μέχρι τοῦ 1812 ὡς γενικὸς πρόξενος εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ὁ ὁποῖος, ἀποχωρῶν ἀπὸ τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος του, ἀντήλλασεν ὀριστικῶς τὸν ἥλιον τῆς Ἀλικάντης, ὁπόθεν κατήγετο, μετὰ τὴν ὥραίαν μας νῆσον, πατρίδα τῆς συζύγου του. Τόσον δὲ ραγδαίως ἀφωμοιώθη μετὰ τὴν νέαν πατρίδα του, ὥστε ὁ Ἰσπανὸς πρόξενος τοῦ 1812 ἦτο ἤδη ἰόνιος ὑπὴκοος τὸ 1825. Ἔτσι μέσα εἰς τὰς φλέβας τοῦ Λαυρεντίου Μαβίλη τὸ ἰσπανικὸν αἷμα τοῦ πάππου, διὐλισμένον πλέον ἀπὸ δύο Ἑλληνικὰς γενεάς, εἶχε μετουσιασθῇ εἰς τὸ ἀγνότερον Ἑλληνικὸν αἷμα. Καὶ ἀπὸ τὸν εὐγενέστατον κρατῆρα τῆς Ἑλληνικωτάτης καρδίας του ἐχύθη πάναγνη καὶ ἡρωϊκὴ σπονδὴ εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἐθνικῆς μας ἐλευθερίας καὶ ἀναγεννήσεως.

* Ἀπηγγέλθη εἰς τὸ Δημοτικὸν Θέατρον Κερκύρας τὴν 28 Νοεμβρίου 1937 κατὰ τὸ Μνημόσυνον τοῦ Δήμου Κερκυραίων διὰ τὴν 25ην ἐπέτειον τοῦ θανάτου τοῦ Λ. Μαβίλη.

Ἡ ἀνατροφή του ὑπῆρξεν ἐξαιρετικὰ ἐπιμελεμένη. Οἱ γονεῖς του εἶχαν μεταδώσει στὸν υἱὸν τοὺς τὸν εὐγενικὸ καὶ ἔντιμο χαρακτήρα των. Ὁ πατέρας του, Παῦλος Μαβίλης, σεμνὸς πολίτης καὶ ἀκέραιος δικαστής, ἀπετέλεσε διὰ τὸν υἱὸν του ζωντανὸν παράδειγμα. Διὰ τὴν μητέρα τοῦ ποιητοῦ Ἰωάνναν Καποδίστρια Σούφη ἔχομεν τὴν ἐξῆς ψυχικὴν εἰκόνα ἀπὸ ἑνα συμφοιτητὴν του ποὺ τὴν ἐγνώρισε στὴ Γερμανία τὸ 1883: «Μία ὑψηλὴ καὶ ὥραία δέσποινα, με κορμοστασιὰ καὶ κατατομὴ Καρυάτιδος, ὀλίγον ψυχρά, ἀλλὰ πολὺ εὐγενικὴ καὶ καλοκάγαθος». Ὡστε εἰς τὸ οἰκογενειακὸν του περιβάλλον ὁ Μαβίλης ἔχει λαμπρὰ ὑποδείγματα, ἡ δὲ οἰκονομικὴ ἀνέσις τοῦ σπιτιοῦ του τοῦ δίδει καὶ μίαν ἐπίκτητη μόρφωση ἐξαιρετικὴ. Ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐγνώριζε κατὰ βάθος τὰς πέντε κυριωτέρας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας ἀγγλικήν, γερμανικὴν, γαλλικὴν, ἰταλικὴν καὶ ἰσπανικὴν, καὶ ὅτι ἀπὸ παιδιὰ ἀκόμη, αὐτὸς καὶ ἡ ἀδελφὴ του, ἀπεστήθιζαν ὁλόκληρα ἄσματα τῆς Θείας Κωμωδίας τοῦ Δάντη.

Ἡ μόρφωσίς του καὶ ἡ πρώϊμος φιλολογικὴ του ἐπίδοσις γίνεται ἀντιληπτὴ ἀπὸ τὸν γυμνασιάρχην του, τὸν βαθὺν ἐρευνητὴν τῆς μεσαιωνικῆς μας ἱστορίας Ἰωάννην Ρωμανόν, ὁ ὁποῖος, συνδεδεμένος μετὰ τὸν κορυφαῖο λόγιον ἀρχηγὸ τῆς Κερκυραϊκῆς φιλολογικῆς Σχολῆς καὶ πολιτικὸ Ἰάκωβο Πολυῶν, φέρνει τὸ νεαρὸ μαθητὴ του, 15ετῆ μόλις, εἰς τὸν φιλολογικὸν κύκλον τοῦ Πολυῶν, κατὰ τὸ 1875. Ἡ ἐπαφὴ τοῦ Μαβίλη μετὰ τὸν Πολυῶν χρησιμεύει διὰ νὰ ἐνσταλάξῃ εἰς τὴν νεανικὴν του ψυχὴν τὰς ὑψηλὰς καὶ ἀκάμπτους ἀρχάς, τὰς ὁποίας ὡς δόγμα πίστεως ἐπρέσβευε καὶ ἐτήρει ὁ ἐξαιρετικὸς ἐκεῖνος χαρακτήρ. Ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος, ἡ μεγάλη ἐθνικὴ ἰδέα, οἰστορηλάτει τὴν ψυχὴν τοῦ Πολυῶν μετὰ ὅλας τὰς βαρεῖας ὑποχρεώσεις ποὺ συνεπάγεται. Ἡ ἀγνότης τῶν πολιτικῶν του βλέψεων καὶ ἡθῶν, ἡ ἀτομικὴ του ἐντιμότης καὶ ἀξιοπρέπεια καὶ τὸ βαθὺ αἶσθημα τοῦ καθήκοντος ἀπετέλουν ἀπαρεγκλίτους ἐντολὰς, τὰς ὁποίας ἠκολούθει μετὰ αὐστηρότητα Σπαρτιατικὴν. Πρόσθετον δόγμα τοῦ Πολυῶν, ἡ ἐπιβολὴ τῆς δημοτικῆς γλώσσης διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς καρδίας καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ. Ἡ ἐπίδρασις αὐτὴ καὶ ἡ ὑψηλὴ φιλία τοῦ Πολυῶν, ἐξεδηλώθησαν εἰς τὴν πατριωτικὴν στιχουργίαν τοῦ μόλις 18ετοῦς Μαβίλη, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ θανάτου τοῦ Κανάρη. Τὴν ἐπίδρασιν αὐτὴν μετὰ ἀνεπιφύλακτον ἐνθουσιασμόν ἐδέχθη ἡ ἀγνή ψυχὴ τοῦ Ποιητοῦ καὶ τὴν διεφύλαξε δι' ὅλης τῆς ζωῆς του, μαζί μετὰ τὸν ἀπέραντον θαυμασμόν καὶ τὴν υἱικὴ ἀφοσίωσιν ποὺ ἔτρεφε, καὶ μετὰ τὸν θάνατον ἀκόμη, πρὸς τὸν μέγαν του Διδάσκαλον.

Ἡ φιλολογικὴ ἐπίδοσις τοῦ Πολυῶν καὶ ἡ φυσικὴ κλίσις τοῦ Μαβίλη πρὸς τὰ γράμματα τὸν ὁδηγοῦν στὴν σπουδὴ τῆς φιλολογίας. Τὸ 1877 ἐγγράφεται στὴ φιλολογικὴ Σχολὴ τοῦ Ἐθνικοῦ μας Πα-

ἀπὸ τὴν Γερμανία, στὴν Κέρκυρα. Ἀλλὰ ὁ Μαβίλης εἶναι κυρίως ἠθικὴ προσωπικότης. Εἶναι ἓνας ἰδεαλιστὴς καὶ διανοητὴς. Ἔτσι ἡ ἐκδήλωσίς του εἶναι κυρίως ἐσωτερικὴ, ἀφ' ἐνὸς λόγῳ τοῦ χαρακτῆρος του, ποὺ εἶναι σεμνὸς καὶ συγκρατημένος εἰς ὑψηλὸν αὐτοσεβασμό, ἀφ' ἑτέρου λόγῳ τῶν γύρω του συνθηκῶν τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ζωῆς, ποὺ τὴν δηλητηριάζει ἡ πολιτικὴ ἀποσύνθεσις καὶ τὴν ταπεινώνει ἡ ἐγωϊστικὴ ἀδιαφορία. Ὁ Μαβίλης δὲν εἶναι γεννημένος ἀρχηγός, ὀργανωτής, προωθητὴς μαζῶν. Εἶναι γεννημένος πολίτης πρόθυμος διὰ κάθε θυσία, ἐμπυχωτὴς τοῦ καλοῦ, ἀτρόμητος καὶ ἄκαμπτος στρατιώτης τῆς ἰδέας καὶ τοῦ καθήκοντος. Γι' αὐτὸ ἡ ποιητικὴ του ἐκδήλωσις εἶναι σπάνια καὶ κρυφὴ, συμπυκνωμένη ὅμως σὰν ἀπάνθισμα ὡραίων ψυχικῶν στιγμῶν καὶ ἐξαιρετικῶν συγκινήσεων. Ἡ κοινωνικὴ του προσπάθεια παρουσιάζεται σχεδὸν ἀρνητικῇ. Ζῇ σὲ στάσιν ἀναμονῆς. Δὲν δημιουργεῖ τὰς καταστάσεις. Τὰς περιμένει, διὰ νὰ τοὺς ἐπιτεθῇ, ἢ ἵνα τὰς ἀκολουθήσῃ, καί, ὅταν ἡ χρεῖα τὸ καλέσῃ, νὰ θυσιάσθῃ. Γι' αὐτό, ἀν καὶ ἡ ζωὴ του ἔχει ἄρρηκτὴ καὶ ἀξιοθαύμαστη συνοχὴ σκέψεως καὶ δράσεως, πεποιθήσεως καὶ ἐκτελέσεως, ἡ ἐκδήλωσίς της ἐν τούτοις παρουσιάζεται χασματικὴ, σχεδὸν συμπτωματικὴ. Μὰ ἀπὸ τίς σπάνιες αὐτὲς ἐκδηλώσεις ἀκτινοβολεῖ μία ὑπέροχη ἠθικὴ ἀξία, μία ἐκθαμβωτικὴ ὁμορφιά, τόσο στὴ σκέψη του, ποὺ εἶναι ἡ ποίησίς του, ὅσο καὶ στὴ δράση του. Ὅμοια καὶ τὰ δύο μὲ τὰ φωτεινὰ μετέωρα ποὺ διαγράφουν μίαν ἀστραπὴ ἐκθαμβωτικῆς ὁμορφιάς στὸν ὀρίζοντα καὶ φωτίζουν μὲ τὴν ἀπαράμιλλή λάμψιν της τὰ βήματά μας πρὸς τὴν ἠθικὴν τελειότητα. Ὅμως τὸ ὡραιότερο καὶ μεγαλύτερο μέρος τῶν ψυχικῶν του θησαυρῶν δυστυχῶς δὲν ἔχει γραφῇ, οὔτε ἔχει ἐμφανισθῇ, κι' ὅπως ἡ πύρινη μᾶζα τῶν μετεώρων, ἐχάθηκε στὸ ἄπειρο, ἀπὸ τὸ ὁποῖον εἶχαν πλασθῇ.

Ἄς ἐξετάσωμε σὲ μιὰ γοργὴ ἐπισκόπηση τὴ διπλὴ αὐτὴν ἐκδήλωση τοῦ Μαβίλη, ποὺ ἐστεφάνωσε τὴ μορφὴν του μὲ τὸ φωτοστέφανο τοῦ ποιητοῦ καὶ τοῦ ἀνωτέρου ἀνθρώπου καὶ ἐπεσφράγισε τὰς ἀρχάς του μὲ τὴ θυσία τῆς ζωῆς του.

* *

Τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Μαβίλη ἀποτελεῖ ἓνα σταθμὸ στὴν Ἑλληνικὴ ποίηση. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ποίηση τοῦ Σολωμοῦ, δὲν ἐγράφησαν ἁρμονικώτεροι καὶ τεχνικώτεροι στίχοι ἀπὸ τὰ Δεκατετράστιχα τοῦ Μαβίλη, ποὺ ἀποτελοῦν καὶ τὸ καθαυτὸ ποιητικὸν ἔργον τῆς ὥριμου ζωῆς του.

Εἰς τὸ θαυμάσιον πλαίσιον τοῦ σονέττου, ὥσάν εἰς μικρογραφίαν, ὁ Ποιητὴς δημιουργεῖ μίαν ἐκτάκτου ἀριότητος εἰκόνα, τῆς

ὁποίας τὰ λαμπρὰ χρώματα ἐνθουσιάζουν τὰ μάτια καὶ φωτίζουν τὴν ψυχὴν, ἐν ᾧ ἡ ἡχηρότης τῶν περιτέχνων φράσεων καὶ τῶν σπανίων λέξεων, μαζὴ καὶ τὴν πλαστικότητα τοῦ στίχου, ἐξυπνοῦν ὅλας τὰς μυστικὰς πηγὰς τῆς ὁμορφιάς καὶ δημιουργοῦν τὴν ἀνώτερην αἰσθητικὴν συγκίνηση. Κανεὶς ἄλλος μετὰ τὸ Σολωμὸ δὲν ἐπιμελήθηκε τόσο τὴ μορφὴν τοῦ στίχου καὶ κανεὶς Ἕλληνα δὲν ἐγράψεν ὡραιότερα καὶ τεχνικώτερα Σονέττα ἀπὸ τὸν Μαβίλην. Μόνον εἰς τὰς ξένας φιλολογίας θὰ ἤμπορούσαμε νὰ εὑρωμεν ἀνάλογα πρότυπα. Ἀληθινά, μετὰ τὴν κλασικὴν Ἰταλικὴν ποίηση, μόνον στοὺς Γάλλους Παρνασσιακοὺς βρίσκει κανεὶς τὴν ἐπεξεργασία τῆς ποιητικῆς μορφῆς εἰς ἓνα ὑπέρτατο βαθμὸ καὶ γι' αὐτὸ ἀθέλητα ὅσο καὶ ἄφοβα μποροῦμε νὰ παραβάλωμε τὸ ἔργον τοῦ ἰδιοῦ μας Μαβίλη μὲ τὸ ἔργο τοῦ Γάλλου ποιητοῦ José Maria de Herédia, τοῦ συνθέτου τῶν περιφημῶν Τροπαίων, τῶν 50 σονέττων ποὺ τὸν ἀνέβασαν στὴν ὑψηλότερη κορυφὴ τῆς Γαλλικῆς ποιήσεως. Καὶ ἂν θὰ εὑρίσκε κανεὶς τελειότερη τὴν ἐπεξεργασία τῶν σονέττων τοῦ γάλλου ποιητοῦ, εἰς ἀντιστάθμισμα θὰ εὑρίσκε περισσότερὴν ζωὴν, πλαστικότητα καὶ μουσικότητα στὰ σονέττα τοῦ ἰδιοῦ μας.

Ὁ κόσμος τῆς ποιήσεως τοῦ Μαβίλη δονεῖται ἀπὸ τὰ ὁράματα τῆς γυναικός, τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς πατρίδος, φωτισμένα ἀπὸ τὸ ὁλόχαρο φῶς τῆς ἀπαράμιλλης φύσεως, ζωγραφισμένης μὲ τὸν ζωηρότερον καὶ εἰλικρινέστερον παλμὸ μιᾶς φανατικῆς φυσιολατρίας. Καὶ ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος τῶν ὁραμάτων ζωγραφίζεται μὲ τὴν εὐγενικώτερον καὶ λεπτότερον μορφὴν, σὲ μιὰ λατρεῖα καθαρῶς ἰδανικῇ. Ἡ ἐνατένισις τῆς γυναικός εἰς τὸ ἔργον τοῦ Μαβίλη εἶναι μιᾶς λατρεῖας ὑπεράνω τῶν αἰσθήσεων, ποὺ θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τὴν ὀνομάσῃ θρησκευτικῇ. Ἡ γυναῖκα εἶναι ἡ αἰθερία ὑπαρξίς ποὺ σκορπίζει τὴν ὁμορφίαν καὶ ἐξευγενίζει τὴν ζωὴν. Ἡ λατρεῖα τῆς γυναικός-μητέρας ἀποσπᾷ τὴ στοργικὴν τρυφερότητα τοῦ ποιητοῦ, ποὺ τὴν ὁραματίζεται ὡς ποταμὸν ἀγάπης ἢ τὴν ἀποθανυμάζει στὴν ὑπερφάνεια τῆς μητέρας τῶν Ὀλυμπιονικῶν. Ἡ ἐπιβολὴ τῆς ὁμορφιάς κατασιγάει τὰ πάθη τῶν πεζῶν ἀνθρώπων καὶ ἀνυψώνει στὸ πέρασμά της τὴν εὐλογία καὶ τὴν ἀνώτερη χαρὰ, μία γαληνεμένη ἀνακούφιση στὴ σκληρὴν βιοπάλη, ὅπως στὸ σονέττο τοῦ Ὁμορφιά. Καὶ τέλος ἡ λατρεῖα του πρὸς τὴν ἀγαπημένην γυναῖκα ξεσπάει σὰν κάτι ἀνείπωτο καὶ ἀφθαστο, σὲ στίχους ὑπέροχους ποὺ τοὺς ὀνομάζει ἀνάξιους γιὰ τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀγάπης του. Ἡ ἀγαπημένην γυναῖκα στὴν ποίηση τοῦ Μαβίλη δὲν εἶναι οὔτε ἡ συζυγος, οὔτε ἡ ἐρωμένη· εἶναι κάτι τι τὸ ἰδανικόν, τὸ ἐξαιρετικὸ ὡραῖο, μὰ καὶ ἀσύλληπτο. Ἡ ψυχὴ του ἀνατείνεται πρὸς τὴν ἀγαπημένην γυναῖκα μὲ ὅλο τὸ πάθος της, ἐνῶ τὰ χέρια καὶ τὸ σῶμα στέκουν εἰς στάσιν

προσευχῆς. Ὅπως εἰς τὸ περίφημον σονέττο τοῦ Γάλλου συναδέλφου του Arvers, θὰ περνοῦσε δλόκληρη τὴ ζωὴ του ἔμπρὸς ἀπὸ τὴν ἀγαπημένην του, χωρὶς νὰ τολμήσῃ νὰ ζητήσῃ τίποτε καὶ χωρὶς τίποτε νὰ δεχθῇ.

Il aurait jusqu'au bout fait son temps sur la terre
N'osant rien demander et n'ayant rien reçu.

Ἡ ἀρετὴ ἐπίσης, ἐνωμένη μὲ τὴν εὐλαβὴ φιλία, θὰ τοῦ ἀποσπάσῃ τοὺς ὑπερόχους στίχους πρὸς τὸν Ἰάκωβον Πολυλᾶν. Αἰσθάνεται κανεῖς μέσα στοὺς στίχους τοῦ σονέττου αὐτοῦ ὅλη τὴ διωρικὴ μεγαλοπρέπεια μιᾶς ἐμπνευσμένης ἀρχαϊκῆς ἀρετῆς. Ἀκούονται οἱ στίχοι σὰν νὰ σκαλίζουν στὸ μάρμαρο τὴν αὐστηρὴ καὶ ἀδάμαστη μορφὴ τοῦ μεγάλου Κερκυραίου.

«Κι' ἐκύλα ἡ φωνὴ σου βροντῇ κι' ἔκαιε σὰ φλόγα
Τοὺς πονηροὺς· μὰ τοὺς καλοὺς εὐλόγα».

Ἀληθινὸς ἀνάγλυφος Παιὰν εἰς ἀρετὴν.

Ἡ φυσιολατρεία του ἐπίσης ξεσπάει σὲ κάθε του ποίημα, ὅμως τίς περισσότερες φορὲς μὲ τὴν ἀνάλαφρη μελαγχολία τοῦ ὀνείρου ἢ μὲ τὸν βαρὺν ἐφιάλτη τῆς ἀνικανοποίητης ζωῆς. Πόση μουσικότης στὸ Μούχρωμα χυμένη ἀπὸ τίς ἀόρατες χορδὲς μιᾶς Αἰολικῆς ἄρας, ποὺ σταλάζει ἓνα αἰθέριο βάλαμο μελαγχολικῆς γαλήνης! Πόση ὑπερκόσμια μελαγχολία στὴν ὑπέροχη *Λήθη* καὶ στὴν *Ἑλιά*! Εἶναι ἡ μελαγχολία τῶν εὐαισθητῶν ψυχῶν, ποὺ βρίσκουν πάντοτε κατώτερη τὴν πραγματικότητα τῆς ζωῆς ἀπὸ τὴ φανταστικὴ ὄψη, ποὺ ἔπλασαν μέσα στὰ ὄνειρά των, καὶ ἔτσι κλίνουν σὲ μιὰ φυγὴ πρὸς τοὺς ἄγνωστους κόσμους μιᾶς μεταθανάτιας γαλήνης, πρὸς τὴν ἀνακούφιση μιᾶς ἀπορροφήσεως μέσα στὴν ἀπέραντη φύση, σὲ μίαν ὀνειρεμένη ἀνυπαρξία.

Ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος, Κερκυραϊκῆς ἢ Πανελληνίας, στὴν ποίησιν τοῦ Μαβίλη θὰ ἐκδηλώσῃ ἐπίσης μίαν πολύμορφη ἀδρότητα. Ζωηροὶ τόνοι ἀπὸ τὴν εἰδυλλιακὴ νοσταλγία καὶ τὸ καμάρι τῆς φυσικῆς ὠμορφιάς ἕως τὴν πατριωτικὴν ὀδύνη, ἢ τὸ σάλπισμα τοῦ ἡρωϊσμοῦ καὶ τὴ λατρεία τῆς θυσίας, βρίσκονται μέσα στὰ περισσότερα ποιήματά του, συχνὰ καὶ σ' ἐκεῖνα ποὺ δὲν εἶναι πατριωτικά. Ὑπέροχα ἀνάμεσα σ' αὐτά, τῆς τοπικῆς ἐμπνεύσεως, ἡ *Κέρκυρα*, τὸ *Καρδάκι*, ἡ *Παλιοκαστρίτσα*, τὸ *Α' Ἀνάξιο* καὶ τῆς καθολικῆς πατρίδος—ἡ *Κρήτη*, ὁ *Χάρρις*, τὸ *Πλήρωμα Χρόνου*, τὸ *Excelsior*. Μὰ ὅπως σωστὰ ἐγράφηκε, τὸ ὠραιότερο ποίημα πρὸς τὴν πατρίδα του θὰ τὸ γράψῃ μὲ τὸν ὑπέροχο θάνατό του, ἄξιο τέρας τῆς ζωῆς καὶ ἐπισφράγιση τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἀρχῶν του. Ἐνα θάνατο ποὺ θὰ ταίριαζαν οἱ ὠραῖοι στίχοι τοῦ *Ἀετοῦ* τοῦ Herédia:

Χαρὰς τον πὸν γιὰ, λευθεριά ἢ δόξα ζηλεμένη,
Στῆς δύναμης τὴν ἔπαρση, σ' ὀνείρου παραζάλη
Μὲ τέτοιο θάνατο γοργό, περίλαμπρο, πεθαίνει!

*
* *

Συνεπῆς οὕτως ἠθικὰς ἀρχὰς τοῦ ὁ Μαβίλης, εὐθύς καὶ ὑπερήφανος πολίτης, θὰ ταχθῇ στὴν κοινωνικὴ του ζωὴ μὲ κάθε κίνηση καὶ ἰδέα ποὺ τείνει στὴν ἀνύψωσιν τοῦ λαοῦ, στὴν ἐνίσχυση τοῦ Κράτους, στὴν ὁλοκλήρωση τοῦ ἔθνους. Μὲ πλούσια ἐφόδια ἠθικά, τὴν ἐκλεκτὴ ψυχικὴ καὶ διανοητικὴ ὑπόστασή του, τὴν ἀλύγιστη προσήλωσή του στὰ ἰδεώδη, τῶν ὁποίων τὴν πραγματοποίησην ἔταξε ὡς σκοπὸ τῆς ζωῆς του, θὰ παρουσιασθῇ σὲ κάθε περίσταση ὁ πρόθυμος καὶ ἀτρόμητος ὑπερασπιστὴς των. Θὰ ὑποστηρίξῃ μὲ φαντισμὸ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ λαοῦ, μὲ τὴν ἐπικράτηση τῆς δικῆς του γλώσσας ὡς ὄργανον διαφωτίσεως πνευματικῆς καὶ διαπλάσεως αἰσθηματικῆς. Θὰ κηρυχθῇ ἀμείλικτος ἐχθρὸς τῆς πολιτικῆς ἐξαχρειώσεως καὶ τῆς διαφθορᾶς τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὴν πολιτικὴν. Παλαιὸς ὁπαδὸς τοῦ Πολυλᾶ, μαθητὴς του, ὅπως ὁ ἴδιος ἐπισήμως ἀποκαλεῖται, θὰ ἀκολουθήσῃ πάντα τὸ ἰδεολογικὸ πρόγραμμά του· στὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τὴν πραγματοποίησην τῆς Μεγάλης Ἰδέας μὲ κάθε θυσία ἐκ μέρους τοῦ Κράτους, τοῦ ἔθνους, τοῦ ἀτόμου. Στὴν ἐσωτερικὴν πολιτικὴν τὴν ἠθικὴν λειτουργίαν τῆς διοικήσεως, ἀνεπηρέαστης ἀπὸ τὴν πολιτικὴν, τὴν κατάπαυση τῆς πολιτικῆς συναλλαγῆς ὡς μέσου διαφθορᾶς τοῦ λαοῦ. Καὶ ὅλ' αὐτὰ μὲ πίστιν εἰλικρινῇ ποὺ ἀκολουθεῖται σταθερὰ ἀπὸ τὰ ἔργα. Λίγα χρόνια μετὰ τὴν ὀριστικὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἀπὸ τὴ Γερμανία, κηρύσσεται, τὸ 1896, ἡ Ἐπανάστασις τῆς Κρήτης. Ὁ Μαβίλης μετὰ τῶν πρώτων σπεύδει ὡς ἀντάρτης στὴν Κρήτη καὶ ἀγωνίζεται γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της. Ὑπέροχη ἀνάμνησις τῆς ἀναβάσεώς του στὰ Λευκὰ Ὄρη τῆς Κρήτης τὸ γεμάτο ἀρματωλικὴ λεβεντιά Σονέτο τοῦ *Excelsior* ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματά του, εἰς τοῦ ὁποίου τὸ τέλος φτερουγίζει τὸ προαίσθημα τοῦ ἡρωϊκοῦ του θανάτου.

«Μὰ τοὺς θεριεύει ἡ ἐλπίδα τοῦ θανάτου.
Μὲ τ' ἁγιασμένα δαφνοστέφανά του».

Ὀλίγο ἀργότερα μὲ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου τοῦ 1897 τάσσεται πάλιν ἐθελοντὴς στὴν ὑπηρεσίαν τῆς Πατρίδος. Ὁργανώνει μὲ δικὰ του ἔξοδα ἀνταρτικὸ Κερκυραϊκὸ σῶμα μὲ τὸ ὁποῖον ἀγωνίζεται στὴν Ἠπειρὸ καὶ λαβαίνει μέρος στὴν πολύνεκρον μάχην τῶν Πέντε Πηγαδιῶν, ποὺ σκοτώνεται καὶ ὁ Ἀγγλος εὐγενικὸς συναγωνιστὴς του Χάρρις, ποὺ τὸν ἀπεθανάτισε στὸ δμώνυμο σονέττο του. Κατὰ λήγει μὲ βαρεῖες οἰκονομικὰς του θυσίας, ποὺ ἐκλόμισαν τὴν οἰκονο-

μική του ἀνεξαρτησία, πολύτιμη γὰρ χαρακτηῖρες ὑπερηφάνους καὶ ἄκαμπτους σὰν τὸ δικό του, μὲ διπλὸ τραυματισμό, ποὺ ἔλαβε στὴν Κρήτη καὶ στὴν Ἡπειρο, ἀλλὰ κυρίως μὲ βαρύτερο ἠθικὸ τραυματισμὸ ἀπὸ τὴν ἀτυχῇ ἔκβαση τοῦ ἀπερίσκεπτου καὶ ἀπαράσκευου ἐκείνου πολέμου, πληγὴ ψυχικὴ ποὺ θὰ τὸν παρακολουθῇ γιὰ χρόνια πολλὰ καὶ θὰ δηλητηριάζῃ κάθε του χαρὰ, ἐν ὧσφ δὲ βλέπει μίαν ἐθνικὴν ἀναγέννηση.

Εὐτυχῶς ποὺ ὁ λήθαργος τοῦ ἔθνους ἀποτινάσσεται μετὰ τὸ 1909. Τὸ αἷμα ζωογονεῖται καὶ πάλι στὶς φλέβες λαοῦ καὶ Κράτους, θερμοι-νόμενον ἀπὸ ἓνα πνεῦμα ξαναγεννημοῦ, καὶ ἀπὸ τὴν ἐμπνευση τῶν ἐθνικῶν ιδεωδῶν φλογίζεται πάλι, γιὰ νὰ κερδίσῃ τὴ νίκη· γιατί *«Εἶναι αἷμα ἑλληνικὸ καὶ δὲν παθαίνει»*, ὅπως λέγει ὁ Ποιητής.

Τότε, στὰ 1910, τοῦ ζητεῖται ἄλλη μία θυσία· νὰ λάβῃ μέρος στὴν πολιτικὴ. Γιὰ τὸ Μαβίλη εἶναι ἀληθινὴ θυσία. Ἡ οἰκονομικὴ του ἰσορροπία εἶναι πολὺ εὐθικτὴ, ὥστε, μὲ μιὰ ἔκτακτὴ δαπάνη, ὅπως ἡ ἀναπόφευκτὴ τῆς πολιτικῆς, κινδυνεύει νὰ ἀνατραπῇ καὶ νὰ φέρῃ τὸν ποιητὴ σὲ μίαν ἀγωνία γιὰ τὴν ὕλική του ἀνεξαρτησία, ἀσυνήθιστον ὅπως ἦταν μὲ τὸ χαρακτηῖρα του γιὰ νὰ ριχτῇ σὲ βιοπάλη. Ἀφ' ἐτέρου δὲν εἶναι ἄνθρωπος τοῦ βήματος. Ἀμφιβάλλει γιὰ τὴν ἱκανοποιητικὴ ἐκπλήρωση τῶν καθηκόντων του ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ λαοῦ. Μὰ ὅταν οἱ φίλοι του ἠξίωσαν νὰ πολιτευθῇ, μὲ τὴ δίκαιη πεποίθησι πὼς θὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸ λαὸ καλλίτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον μὲ τὸ χαρακτηῖρα του, ὁ Μαβίλης τίθεται στὴν ὑπηρεσία τοῦ λαοῦ ὡς πολιτευτής. Δὲν θὰ ἦτο ποτὲ ἱκανὸς νὰ ἀρνηθῇ βάρος, τὸ ὁποῖον θεωρεῖ ὡς καθῆκον. Καὶ σ' ἓνα φίλο του γράφει τὰ ἀξιοσημεῖωτα λόγια ὅτι, ἂν ἀθελά του τοῦ βγάλουν κάλπη οἱ φίλοι του καὶ ἐκλεγῇ, τοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ δεχθῇ, γιατί θὰ νομίσουν πὼς ὑπάρχουν γι' αὐτὸν «καὶ ἄλλα ἐλατήρια ἰσχυρότερα ἀπὸ τὸ χρέος πρὸς τὴν πατρίδα». Πὼς ἐξεπλήρωσε τὰ καθήκοντά του ὡς βουλευτοῦ εἶναι γνωστό. Ἡ μνημειώδης ἀγόρευσίς του γιὰ τὴ γλῶσσα, ὅταν ἐσυζητεῖτο ἡ σχετικὴ διάταξις τοῦ Συντάγματος, ἀκούσθηκε στὴ Βουλὴ μὲ σεβασμό, ὅχι μόνον γιὰ τὴν ὀρθοφροσύνη τοῦ ὁμιλητοῦ, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἐκτίμησι ποὺ σὲ ὅλους ἐνέπνεε ἡ ἀξιοπρέπεια, ἡ ἐντιμότης του καὶ ἡ ἀναμφισβήτητὴ ἀγνότης τῶν προθέσεών του. Μὰ καὶ σ' ὅλες τῆς ἐργασίας τῆς Βουλῆς ὑπῆρξε ὑποδειγματικὸς γιὰ τὴν εὐσυνειδησία μὲ τὴν ὁποία τις παρηκολούθησε χωρὶς νὰ ταπεινώσῃ ποτὲ τὸν ἑαυτό του καὶ χωρὶς νὰ λυγίσῃ τὸ χαρακτηῖρα σὲ οποιαδήποτε ἀξίωσι τῆς μικροπολιτικῆς καὶ συναλλαγῆς.

Ἡ περίοδος ἐκείνη εἶναι ἡ περισσότερὸ εὐτυχισμένη τῆς ζωῆς τοῦ ποιητοῦ. Τὸ ἔθνος εἶχε εὖρει τὸ δρόμο του, τὸ Κράτος ὀργανώ-νετο στρατιωτικῶς καὶ πολιτικῶς. Ὁ λαὸς εἶχε ἀναδαρῇ καὶ

ἐγκολπωθῇ τὴν προοδευτικὴν πολιτικὴν. Ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς εἶχε ἀντιληφθῇ στὴν πρωτεύουσα ζωερὴ τὴν ἐκτίμησι γιὰ τὸ ποιητικόν του ἔργον καὶ γιὰ τὸν ἱποτικό του χαρακτηῖρα. Ἀρχισε στὴν ψυχὴ του νὰ φτερουγίσῃ ἡ αἰσιοδοξία καὶ νὰ ῥοδίξῃ τὸ ὄνειρο, ποὺ ἀντάρτης τοῦ πολέμου τοῦ 1897 ἔγραφε, πρὶν ἀπὸ τὸ ἄδοξο τέλος τοῦ πολέμου αὐτοῦ, ἀπὸ τὴν Ἡπειρο, πρὸς τὴν ἀδελφὴν του, ὅτι «θὰ μπορέσουν νὰ ζήσουν εὐτυχεῖς σὲ μία πατρίδα ἐλεύθερη καὶ εὐτυχισμένη καὶ τιμημένοι σὲ μία πατρίδα τιμημένη».

Τότες ἐξέσπασε ὁ πόλεμος τοῦ 1912. Ἅγιος ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ λαοῦ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῶν δούλων ἀδελφῶν μας, μὰ οἱ ψυχὲς ἀνήσυχες. Οἱ σύμμαχοι μικροὶ καὶ ἀδύνατοι· ὁ ἐχθρὸς δυνατός. Ὁ Μαβίλης δὲν εἶναι στρατεύσιμος, μὰ κάθε πολίτης ποὺ μπορεῖ νὰ συνδράμῃ τὸν ἀγῶνα, εἶναι χρήσιμος. Ὁ Ποιητὴς εἶναι ἀρκετὰ προχωρημένος στὴν ἡλικία, 53 περίπου χρόνων, μὲ σῶμα βαρὺ καὶ δυσκίνητο. Μὰ μέσα στὸ κουρασμένο κορμὶ ζῇ ἀδάμαστη ἡ ψυχὴ. Τὸ χρέος πρὸς τὴν πατρίδα εἶναι ἀγρυπνο παντοτεινά. Φυτρώνει μέσα του ἡ ἀγνὴ, αὐθόρμητο, πηγαία συνέπεια τοῦ ἠθικοῦ νόμου. Ἡ περιουσιακὴ του κατάστασις, ἐλαττωμένη τώρα, δὲν τοῦ ἐπιτρέπει νὰ σχηματίσῃ δικό του ἀνταρτικὸ σῶμα, ὅπως τὸ 1897. Κατατάσσεται μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ λοχαγοῦ, ποὺ ἀπὸ ἐκτίμησι τοῦ ἔδωσαν, στὸ σῶμα τῶν Ἑλλήνων Γαριβαλδινῶν, ποὺ ὀργανώνεται κάτω ἀπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ Ἀλεξάνδρου Ρώμα ὑπὸ τὴν στολὴν τοῦ Σώματος ποὺ αἱ ἀπελευθερωτικαὶ του παραδόσεις μεταφέρονται μὲ τοὺς τελευταίους ὁπαδούς του σὲ κάθε λαὸν ἀγωνιζόμενον γιὰ τὴν ἐλευθερίαν του. Ὁ στρατὸς μας πατεῖ τὰ Θεσσαλικά σύνορα καὶ προχωρεῖ ἀκράτητος στὴ Μακεδονία. Οἱ Ἑλληνικὲς ψυχὲς πανηγυρίζουν. Μὰ στὴν Ἡπειρο ὁ ἀγῶνας εἶναι δύσκολος. Ὁ στρατὸς μας ὀλιγάριθμος, οἱ ἐχθρικὲς θέσεις ἀπόρθητες. Ἐκεῖ ποθεῖ νὰ σπεύσῃ ὁ Μαβίλης. Δὲν εἶναι μόνον τὸ αἶσθημα τῆς μεγαλύτερης ἀνάγκης ποὺ τὸν σπρώχνει ἐκεῖ, εἶναι ἡ ἀκατανίκητὴ ἐθνικὴ νοσταλγία, ποὺ ἀπὸ μικρὸ παιδί τὸν τραβᾷ ἀπὸ τὰ ἀντικρυνὰ Κερκυραϊκὰ ἀκρογιαλίας μὲ τὴν μελαγχολία ἐκείνη, ποὺ τόσο ὡμορφα ἐξέφρασε σ' ἓνα ἐπίγραμμα τοῦ γιὰ τὴν Κέρκυραν ὁ Ἀλέξανδρος Πάλλης.

«Νησί, γιατί μοσκοβολᾷς κ' εἶς' ἔτσι στολισμένο

Μ' ἄνθη καὶ γελαστὸ οὐρανό;

Κλαῖτε, Κορφοί, ὅσο βλέπετε ἀντίκρυ σκλαβωμένο

Τὸ δόλιο Ἑλληνικὸ βουνό».

Σ' ἓνα φίλο του στὴν Ἀθήνα, ποὺ τὸν ρωτᾷ, τίς παραμονὲς τῆς ἀναχωρήσεώς του, ποὺ θὰ πάη, ἀπαντᾷ «Θαρρῶ γιὰ τὴν Ἡπειρο. ἂν πᾶμε νὰ λευθερώσωμε τὰ καῦμένα τὰ βουνά, ποὺ ἀπὸ τὰ παιδιὰ χρόνια τὰ βλέπω ἀπὸ τὴ Σπιανάδα μας σκλαβωμένα».

Κ' ἐπῆγε μὲ τοὺς Ἑλληνας Γαριβαλδινούς, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἄλλου Ἑπτανησίου εὐπατρίδου Ρώμα, καὶ μὲ τὴν συνεργασίαν τοῦ γενναίου Πιπίνου Γαριβάλδη.

* *

Ὑπῆρξαν μερικοὶ ποὺ ξαφνίστηκαν ἀπὸ τὸ κίνημα αὐτὸ τοῦ Μαβίλη, παρ' ὅλη τὴ γνῶση τῆς προηγουμένης στάσεώς του. Ἡ συμμετοχή του στὸν πόλεμο τοῦ 1897 εὗρισκε δικαιολογία στὴν ἀκμαία ἀκόμη ἡλικία τοῦ Μαβίλη, σὰ μιὰ νεανικὴ ὁρμή. Μὰ ἡ συμμετοχή του στὶς κακουχίες καὶ τοὺς κινδύνους τοῦ πολέμου τοῦ 1912, σὲ μιὰν ἡλικία προχωρημένη πλέον, ἐκίνησε τὴ δυσπιστία τῶν ἀνθρώπων τῆς ἀδιαφορίας καὶ τοῦ ἐγωϊσμοῦ. Ὑπῆρξαν μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἔκριναν τὸ κίνημα τοῦ Μαβίλη ὡς πρᾶξιν ἀπογοητεύσεως, ὡς θεληματικὴν αὐτοκτονίαν, γιὰ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἀνία τῆς ζωῆς ὁ ἄλλοτε θαυμαστὴς τοῦ Σοπενχάουερ καὶ τοῦ Λεοπάρδη, ὁ ποιητὴς τοῦ «Ἀνεμόμυλου», εἰς τὸν ὁποῖον ἐξύμνει «τὴν ἅγια τοῦ θανάτου θωριά, ποὺ ἐξύπναε στὰ βάθη τοῦ εἶναι μας τὴ λατῶρα νὰ ξορκίσωμε τὴν πικρὴ κατάρρα τῆς ζωῆς». Μερικοὶ ἄλλοι ἐξέλαβαν τὸ κίνημα τοῦ Μαβίλη σὰ μιὰ περιπέτεια ἐρεθιστικῆς τῆς καθεστικῆς καὶ ἀμέριμνης ζωῆς του, σὰ μιὰ νοσταλγία πρὸς νεανικὲς παλληκαριές, σὰ μιὰ ἀθλητικὴ ἐπίδειξη φιλάθλου. — Τέτοιες κρίσεις ὅμως δείχνουν περὶ τὴν ψυχὴ καὶ ἐπιπόλαια ἀντίληψη. Ὁ Μαβίλης, τὴν ἐποχὴ αὐτή, ὅχι μόνον δὲν ἦταν ἀπογοητευμένος, ἀλλὰ τοῦναντίον διέτρεχε περίοδον ἀληθινῆς ἀναγεννήσεως γεμάτης, ἀπὸ ἀτομικὴ καὶ ἐθνικὴ αἰσιοδοξία. Ἡ προσωπικότης του εἶχεν ἐπιβληθῇ μὲ τὴν πολιτικὴν τοῦ ἐπιτυχία καὶ μὲ τὴν ἐκτίμησίν του στὴν Ἀθήνα ὡς ποιητοῦ τῶν ἀριστοτεχνικῶν σονέττων, ποὺ ἐφέροντο ἀπὸ στόμα σὲ στόμα τῶν διανοουμένων κύκλων, τῶν σονέττων ποὺ ἤρχισαν νὰ τὰ μελοποιοῦν διακεκριμένοι μουσουργοὶ καὶ νὰ τὰ ζητοῦν ἐπιμόνως οἱ ἐκδότες τῶν φιλολογικῶν περιοδικῶν. Τὰ ἐθνικὰ πράγματα ἄλλως τε ὠρθοποδοῦσαν σὲ σημεῖο ποὺ νὰ δικαιῶνουν κάθε αἰσιοδοξία πρόβλεψη. Ὡστε ὁ Μαβίλης ἀπολύτως ἱκανοποιημένος καὶ ὡς ἄτομο καὶ ὡς πολίτης διέτρεχε τὴν εὐτυχέστερη ἴσως περίοδον τῆς ζωῆς του. Ἡ προσφορὰ συνεπῶς τοῦ ἑαυτοῦ του ὡς ἐθελοντοῦ εἰς τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑπέρτατη θυσία στὴν ἰδέα τῆς πατρίδος, ὡς ἀναγκαία συμμόρφωση στὴν ἰδέα τοῦ καθήκοντος τοῦ ἀτόμου νὰ ἀγωνισθῇ γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν ὁμοίων του. Ἡ μὴ συμμετοχή τοῦ Μαβίλη στὸν ἀπελευθερωτικὸν πόλεμον τοῦ Ἑθνικοῦ τοῦ θὰ ἦταν μιὰ ἀσυνέπεια πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, ἡ ὁποία θὰ τὸν ἐταπείνωνε ἀπέναντι τῆς συνειδήσεώς του, θὰ ἦταν μιὰ εὐτελὴς πρᾶξις ἀπὸ ἐκείνες ποὺ δὲν θὰ τοῦ ἐπέτρεπε πλέον νὰ

ζῇ στὴν ψυχικὴν ἱκανοποίησιν τοῦ ἐντίμου ἀνθρώπου καὶ πολίτου. Γι' αὐτὸ ἠκολούθησε τὴ φωνὴ τῆς συνειδήσεώς του χωρὶς κανένα δισταγμό, μὰ καὶ μὲ ὅλη τὴ συνείδηση τῆς θυσίας. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ γενικώτερα κριτήρια γιὰ τὴν κατάστασιν αὐτὴ τῆς ψυχῆς του ἔχομε μερικὲς χαρακτηριστικὰς φράσεις του, ποὺ ἀποκαλύπτουν ἀκριβῶς αὐτὴ τὴν ἀντίληψιν λίγες ἡμέρες ἀκόμη πρὶν ἀπὸ τὸν ἡρωϊκὸ θάνατό του.

Ὅταν — περιγράφει ἓνας συναγωνιστὴς του (¹) — τὸ σῶμα τῶν Ἑλλήνων Γαριβαλδινῶν, ὁδεῦον ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν πρὸς τὴν Ἡπειρον εὐρέθῃ ἀπὸ τὴν συννεφοσκεπὴ κορυφὴν ἑνὸς βουνοῦ πρὸ τοῦ ὑπερόχου θεάματος τῆς Μακεδονίας πρὸς Ἀνατολὰς ποὺ ὤδευαν αἱ ἐλευθερωτικαὶ φάλαγγες τοῦ στρατοῦ μας καὶ τῆς Ἡπείρου πρὸς Δυσμὰς, εἰς τὴν ὁποίαν ὤδευαν οἱ ἐρυθροχίτωνες διὰ νὰ φέρουν τὴν αὐγὴν τῆς ἐλευθερίας, ὁ λοχαγὸς Λαυρέντιος Μαβίλης, καθὼς ἐξεκινοῦσε διὰ νὰ ὀδηγήσῃ τὸν βὸν λόχον, τὸν λόχον του, πρὸς τὸ καθήκον, ἐσταμάτησε μιὰν στιγμὴν δίπλα στὸ ἄλογο τοῦ ἄλλου ἑπτανησίου εὐπατρίδου, τοῦ Ἀλεξάνδρου Ρώμα, καὶ ἀπλώνων τὸ χερὶ ὑπὲρ τὰς ὑποκυμαινομένας βουνοκορυφάς, εἶπε μὲ θερμὴν ἐκ βαθέων φωνήν: «Ἡ Ἡπειρος, Ἀρχηγέ μου. Ἰερὴ ἡμέρα γιὰ μᾶς ἡ σημερινή!» Ἐφανερώμενον ἔτσι τὴν ἱερότητα καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς πράξεώς του ἀπέναντι τῆς συνειδήσεώς του. Καὶ ὅταν, μιὰν μόλις ἐβδομάδα πρὸ τοῦ θανάτου του, «ὁ κόκκινος χεῖμαρρος τῶν ἐρυθροχιτώνων ἐκινεῖτο πρὸς τὴν κατάληψιν τοῦ Δρίσκου, ἐλισσόμενος εἰς τὰ χιονοσκεπεῖ πευκόφυτα ὑψώματα τῆς Χρυσοβίτσας, ἓνα μεσημέρι ποὺ εἶχεν ἀνελάμψει μελίσχιος ὁ χειμερινὸς ἥλιος καὶ ἐσελάγιζαν αἱ χαράδραι καὶ ἀστραποβολοῦσαν εἰς τοὺς θάμνους καὶ τοὺς κλώνους τῶν πεύκων τὰ χιόνια, ὁ Μαβίλης, ποὺ ἐστέκετο σιωπηλὸς μέσα εἰς τὴν πᾶμφωτον ἀποθέωσιν τῆς χειμωνιάτικης φύσεως, ἐστράφη ἀργὰ πρὸς τοὺς συναδέλφους τοῦ ἐρυθροχίτωνος ἀξιωματικοῦ καὶ εἶπε μὲ φωνὴν εἰς τὴν ὁποίαν ἐπάλλετο ἡρεμὸς συγκίνησις:

«Τί χαρὰ Θεοῦ τριγύρω μας! Κ' ἐμεῖς ὡς τόσο πᾶμε γιὰ πόλεμον...».

«Πόσον ἀποκαλυπτικὴ φράσις τῆς ψυχικῆς καταστάσεως τοῦ Μαβίλη! Ὁ ποιητὴς, ὁ φυσιολόγος, μέσα στὴν ἀποθέωσιν αὐτὴ τῆς μεγαλοπρεποῦς φύσεως, ποὺ τὴν ἀγκαλιάζει λαίμαργα ἀπὸ τὴν πανοραμικὴν ἐκείνη ἀποψη, αἰσθάνεται ὅλον τὸν πόθο τῆς ζωῆς, ὅλην τὴν ἀποστροφὴν τοῦ θανάτου. Νομίζει κανεὶς πὼς ἀκούει τὸ μελαγχολικὸ παράπονον τῆς πρῶτα χαμένης ζωῆς ἑνὸς ἄλλου ἥρωος τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας, τοῦ Ἀθανασίου Διάκου, ὅπως ποιητικώτατα

(¹) Ν. Καρβούνης, Ἐφημ. «Πολιτεία» 28/11/1922.

μᾶς τὸ διετήρησεν ἡ παράδοσις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀκόμη περισσότερον, ἀκούει κανεὶς σὰν μίαν ὑπερκόσμιαν ἔκκληση: «Πάτερ, εἰ δυνατόν παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ!» Ἀλλ' εἰς τὴν ἀτελείωτη φράση τοῦ ἥρωος ποὺ τὸν ὀδηγεῖ ἡ ἐσωτερικὴ φωνὴ τοῦ Θεοῦ, ἡ φωνὴ τοῦ ἡθικοῦ Νόμου, ἀκούεται σιωπηλὴ ἡ θεία ἐπιταγή. «Πλὴν οὐχὶ ὥς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὥς σύ». Καὶ ἔτσι βαδίζει καρτερικὸς καὶ ἥρεμος πρὸς τὴ μεγάλη θυσία, μὲ ὅλη τὴν ἐπίγνωση τῆς θυσίας καὶ τοῦ καθήκοντος. Στὰς 26 Νοεμβρίου τοῦ 1912, τὸ Σῶμα τῶν Γαριβαλδινῶν, ἐκτελοῦν διαταγὴν περισφίξεως τῶν Ἰωαννίνων ἐξ ἀνατολῶν, καταλαμβάνει ἐξ ἐφόδου τὰ ὑψώματα τοῦ Δρίσκου μετὰ πεντάκωρον σκληρὸν ἀγῶνα. Οἱ Τοῦρκοι ἔφευγαν ἐγκαταλείποντες τὰς σκηνὰς καὶ τὰ ἐφόδιά των. Τώρα ἀπὸ τὰ ὑψώματα ἐκεῖνα τὰ ρεμβώδη γαλανὰ ποιητικά του μάτια ἐχάιδευαν τὸ θέαμα τῆς ὠνειρεμένης πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, τὸ ὄραμα τῆς Νέας γῆς Χαναάν, ποὺ δὲν ἐπέπρωτο νὰ ἴδῃ, μολονότι ἡ καρδιά του ἐσπαρταροῦσε γι' αὐτὴν κάτω ἀπὸ τὴν αἱματόχρωμη Γαριβαλδινὴ του στολή. Τὰς 27 Νοεμβρίου, οἱ Τοῦρκοι ἐπανερχοῦνται ἐνισχυμένοι πρὸς ἀνάκτησιν τῆς σπουδαίας ἐκείνης θέσεως, ἀλλὰ φεύγουν ἄπρακτοι μετὰ γενναίαν ἀπόκρουσιν. Τὴν 28 ὁμως ἐπανερχοῦνται. Εἶναι ἀποφασισμένοι νὰ καταλάβουν τὸν Δρίσκον μὲ κάθε θυσίαν. Καὶ εἶναι τώρα τυχεροί. Μερικαὶ θέσεις κατεχόμεναι ἀπὸ ἀνταρτικὰ σώματα, μένουν τὴν νύκτα ἀφρούρητα, διότι οἱ ἀντάρται ἔχουν ἀποσυρθῇ νὰ ἀναπαυθοῦν σὲ γειτονικὸ χωριό. Οἱ Τοῦρκοι τὰς καταλαμβάνουν διὰ νυκτός, πρὶν ἐπιστρέψουν οἱ ἀντάρται, καὶ τὸ πρῶτον ὁλόκληρος ὁ ὄγκος τοῦ ἐχθροῦ, ἐνισχυμένος μὲ τρία τάγματα καὶ μὲ πυροβολικόν, κάμνει ἐφοδὸν ἀποφασιστικὴν. Ὁ ἀγὼν τῶν Ἑλλήνων Γαριβαλδινῶν ὑπῆρξε σκληρὸς, ἀλλ' ἄξιος τῆς ἐλευθερίας. Ὁ θάνατος θερίζει τὰς γενναίας ψυχὰς των καὶ διακόσιοι πενήντα νεκροὶ καλύπτουν τὸ ὕψωμα, βάφοντες μὲ τὴν θερμὴν πορφύραν τοῦ αἱματός των τὸν ἐρυθρόν των χιτῶνα. Οἱ ἀξιωματικοὶ των, οἱ περισσότεροι νεκροὶ αὐτὸς ὁ Ρώμας μεταφέρεται τραυματισμένος. Ὁ Μαβίλης εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τοῦ πυρὸς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν μαχομένων ἀνδρῶν τοῦ λόχου του δέχεται τὸ πρῶτον τραῦμα. Ἡ σφαῖρα τοῦ τρυπᾷ τὰ μάγουλα καὶ τοῦ συντρίβει τὴν σιαγόνα. Ὁ Μαβίλης κλονίζεται. Μερικοὶ στρατιῶτες του τρέχουν, τὸν ὑποβαστάζουν καὶ τὸν ὀδηγοῦν σ' ἓνα ἐρημοκκλήσι, ποὺ χρησιμεύει γιὰ πρόχειρο νοσοκομεῖο. Ὁ Μαβίλης ἀνασηκώνεται καὶ γυρίζει τὸ κεφάλι μὲ ἀγωνία πρὸς τὸ πεδὶον τῆς μάχης, γιὰ ν' ἀντιληφθῇ τὴν πορείαν τοῦ λόχου του. Μιὰ δεύτερη σφαῖρα τοῦ τρυπάει τὸν λάρυγγα. Τὸν μεταφέρουν, ζωντανὸν ἀκόμη, εἰς τὸ προαύλιον τοῦ ἐρημοκκλησιοῦ. Ἀδυνατεῖ νὰ μιλήσῃ. Ζητᾷ νὰ γράψῃ κάτι, πνιγμένος πλέον ἀπὸ τὸ αἷμα, ἐνῶ γύρω

οὐρλιάζουν οἱ ἐχθρικὲς ὀβίδες. Ὁ γιατρὸς Ραζέλος νεύει κρυφὰ εἰς ὅσους ἀνεζήτουν χαρτὶ καὶ μολύβι, νὰ μὴν ἐνοχλήσουν τὸν ἐτοιμοθάνατον. Ὁ Πιπῖνος Γαριβάλδης ἐστάθη ἀσκεπὴς ἐμπρὸς στὸν ἀποθνήσκοντα ἥρωα. «Μετὰ δύο λεπτά, γράφει ὁ ἴδιος συναγωνιστὴς του, ὁ Λαυρέντιος Μαβίλης εἶχεν ὀλοκληρώσει μὲ τὸ ὠραιότερον τέλος μίαν πλήρη ἀνθρωπίνην ζωὴν.»

Ὁ ἀγὼν παρετάθη ἀκόμη ἐπὶ τρεῖς ὥρας. Ὅταν ἐδόθη ἡ διαταγὴ τῆς ὑποχωρήσεως πρὸ τῆς ἀριθμητικῆς τοῦ ἐχθροῦ, ὁ ὁποῖος εἶχε φθάσει τὰς πρωϊνὰς θέσεις τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ Δρίσκου, αὐτοί, διαβαίνοντες ἀπὸ τὸ ἐρημοκκλήσι, ἐμπῆκαν διὰ ν' ἀποχαιρετήσουν τοὺς ἡρωϊκοὺς νεκρούς. Καὶ διηγεῖται ὁ ἴδιος συναγωνιστής: «Ὁ Μαβίλης ἦτο σκεπασμένος μὲ τὴν αἱματωμένην του μίαν. Τὴν ἀνεσύραμεν μ' εὐλάβειαν. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ περιγραφῇ ἡ ὑπέργειος σεβασμότης τῆς μεγάλης γαλήνης γαλήνης τοῦ ἡρωϊκοῦ στρατιώτου τοῦ ἀνθρωπίνου καθήκοντος; Μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα στὸ στῆθος, συντεθειμένος εἰς ἄρρηκτον σεμνότητα πρὸ τοῦ οὐδοῦ μιᾶς μακαρίας αἰωνιότητος, κατέκειτο ὁ Ἄνθρωπος, ὁ Ποιητής, ὁ Στρατιώτης. Δάκρυα θερμὰ τῶν ζωντανῶν ἐστάλαξαν εἰς τὸ νωπὸν ἀκόμη αἷμα ποὺ ἐπότιζε τὸν τιμημένον ἐρυθρόν του χιτῶνα. Ἱερὰ γηθοσύνη ἀνέλαμπεν ἐπὶ τῆς μορφῆς του».

* *

Ἐμπρὸς σὲ τέτοιο θάνατο αἰσθάνεται κανεὶς τὴν ἐπιβλητικότητα καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Αἰσθάνεται τὸ σεβασμὸν νὰ τοῦ λυγίξῃ τὰ γόνατα σὲ μιὰν εὐλαβῇ νοερῇ περισυλλογῇ. Τὰ λόγια σταματοῦν καὶ ἀκούεται ἡ ὑπέροχη εὐγλωττία τῆς σιγῆς.

Seul le silence est grand, tout le reste est faiblesse.

(A. de Vigny)

Καὶ ὁμως ὁ θάνατος τοῦ Ποιητοῦ, μέσα σὲ τόσους θανάτους μιᾶς πολύνεκρης πολεμικῆς περιόδου, ἔφερεν ἀθέλητα τὸ δάκρυ ὀχι μόνον τῶν ὀλίγων, ποὺ εἶχαν γνωρίσει τὴν ἐκλεκτὴ διανοητικὴν τοῦ Ποιητοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ λαοῦ, ποὺ αἰσθάνθηκε στὸν ὑπέροχον θάνατο ὅλο τὸ μεγαλεῖο τῆς ζωῆς του, ὅλη τὴ θυσία στὴν ἀνθρωπίνῃ ἀλληλεγγύῃ. Ὁ καθημερινὸς καὶ ὁ περιοδικὸς τύπος τῆς χώρας μας ἔγραψε ἐνθουσιαστικὰ καὶ εὐλαβῇ λόγια, ποὺ ἀπετέλεσαν γενικὸ ἐγκώμιο. Καὶ ἡ ποίηση ἀκόμη εὗρε συγκινητικούς τόνους γιὰ τὴν εὐγενικὴν ζωὴ καὶ τὸν ὑπέροχον θάνατο. Ξεχωρίζει ἓνα σονέττο τοῦ Ἀβλίου μὲ εἰλικρινῇ συγκίνηση.

«Μὰ ἡ φιλία κλαίει... Κλαίει... Κλαίει...

Γιατί τὴ θλίψι ἡ Δόξα δὲν κοιμίζει».

Καὶ τελειώνει μὲ τοὺς ὠραίους αὐτοὺς στίχους :

«Κι' ἀξιά σου λόγια πόνου δὲν εὐρίσκω...
Κι' εὗρηκε ἡ Μοῖρα ἀπάνταχο ἓνα μέρος
Μὲς στὴ φωτιά, στὸ Δρίσκο, νὰ σὲ θάψῃ
Καὶ νὰν τὸ ὑψώσῃ Δόξας ὀβελίσκο».

*
* *

Εἴκοσι πέντε χρόνια ἐπέρασαν. Καὶ ἡ φυσιογνωμία τοῦ Ποιητοῦ καὶ Ἡρώος μένει ἀκόμη ζωηρά, ὅπως στὴν ἐποχὴ τοῦ θανάτου. Θὰ ἤμποροῦσε νὰ προσθέσῃ κανεὶς πὼς τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ ἐξεκαθάρισε περισσότερο τὴ μορφὴν τοῦ ἀπὸ τοὺς αἰμούς τῶν πρώτων ἐντυπώσεων καὶ ὀξείων συγκινήσεων καὶ ἀπέδωκε στὴ φυσιογνωμία του ἀτάραχη καὶ ἄσπιλη τὴν Ὀλυμπιακὴ μορφή, περνώντας ἀπὸ τὴ μεγάλη καὶ αὐστηρὴ δοκιμασία τοῦ χρόνου. Ὁ Μαβίλης δὲν εἶναι πλέον μιὰ ἀπλὴ προσωπικότης. Περνώντας τὰ σύνορα τοῦ καιροῦ, περνώντας τὴν περιοχὴ τῆς ἐφημερότητος, ἐμπῆκε στὴν ἀθανασία τῶν Συμβόλων. Ἡ μορφὴ του, σκαλισμένη στὸ μάρμαρο τῶν ἡθικῶν ἐννοιῶν, νικητρία τῆς φθορᾶς καὶ τῆς λήθης, σελαγίζει ἐπάνω ἀπὸ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ, τραγουδημένη ἀπὸ τὸ θρύλο. Καὶ θὰ εἶναι γιὰ μᾶς, πὺν τὸν γνωρίσαμε καὶ γιὰ κείνους πὺν θάρθουν ἐπειτα ἀπὸ μᾶς ἓνας φάρος ψυχικῆς εὐγενείας καὶ κοινωνικῆς ἀρετῆς.

Εὐλογημένη ἡ ἱερὰ γῆ τῆς Κερκύρας πὺν τὸν ἐγέννησε ἀπὸ τὰ Ἑλληνικώτατα σπλάγχνα τῆς !

Ἡ προσφορὰ του στὴν κοινωνία καὶ στὴν πατρίδα ὡς ἀθροιστικὴν ἐννοια κοινωνικῶν ἀρετῶν καὶ ἀγαθῶν θὰ εἶναι σταθερὰ πηγὴ φρονηματισμοῦ καὶ ἐξόρμησης ἡθικῶν κατακτήσεων. Ἡ φυσιογνωμία του, ἐξαῦλωμένη εἰς τὸ ἄχραντο φῶς τοῦ ψυχικοῦ μεγαλείου, στεφανωμένη μὲ τὸ φωτοστέφανο τοῦ μάρτυρος, στέκει στὸ μεγάλο δρόμο, τοῦ ἐθνικοῦ μέλλοντός μας ὁδηγός. Ἡ καρδιά του, βωμὸς θεοῦ ἐξυψώνων τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὁ θάνατός του ἀγνὴ θυσία μεγαλύνουσα τὸν ἀνθρώπινον προορισμόν. Τὸ παρὰδειγμά του θὰ ἐξωραΐζῃ τὴν ζωὴν ἐκείνων πὺν θὰ αἰσθανθοῦν τὴν γοητείαν τῆς μιμήσεώς του καὶ θὰ ἀνυψώνῃ τὴν ψυχὴν ἐκείνων πὺν θὰ εὗρουν τὴν δύναμιν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν· θάνατοι σὰν αὐτοὺς δὲν θρηνοῦνται· μακαρίζονται· καὶ ἀρμόζουν γι' αὐτοὺς οἱ ὑπέροχοι στίχοι τοῦ Γκαῖτε εἰς τὸν θάνατο τοῦ Εὐφορίωνος.

Νὰ σὲ κλάψωμε ; Γιὰ σὲ δὲν πᾶνε θρήνοι.

Τὸ μακάριο τραγουδοῦμε ριζικὸ σου.

Ἐξοχα ἦταν στὴ χαρὰ καὶ στὴν ὁδύνῃ

Κ' ἡ καρδιά σου κι' ὁ γλυκύτατος σκοπὸς σου.

ΘΕΟΔ. ΜΑΚΡΗΣ

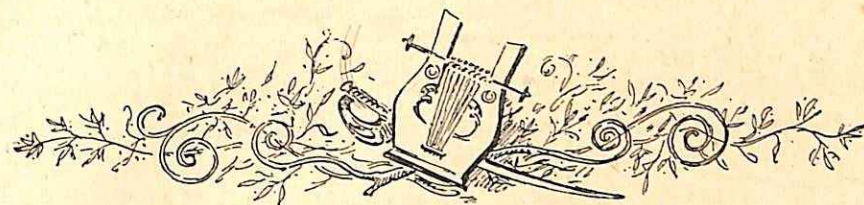

Ὁ Μαβίλης ὡς ὑποδεκανεὺς
τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ τὸ 1887.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΟΝΕΤΤΟ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ
ΣΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ

Στὴ σιγαλιὰ ἡ ψυχὴ σου εἶναι φευγάτη
Μόνῃ· μισεῖς τὸ στόμα πὺν γαυγίζει,
Ἄλλ' ὦ τοῦ ἀρχοντικοῦ σοιέττου ἐργάτη
Τῆς πατρίδας ἡ ἀγάπη σὲ φλογίζει.

Σ' ἀλβαστρένια γάστρα ὀλοιομάτη
Ἀπ' ἀγνὴ ντόπια γῆ μοσκομυρίζει
Καὶ τρέμει ἓνα τραγούδι ὀνείρου, κάτω
Πὺν δύσκολα ὁ καθεὶς τὸ ξεχωρίζει...

ΤΡΙΑ ΣΟΝΕΤΤΑ ΤΟΥ ΜΑΒΙΑΗ

§ 1. Στη μέση τῆς οἰκογενειακῆς ἐσπερίδας, τὸ γερὸ καὶ θαρρετὸ κορίτσι τοῦ σύγχρονου Παρθεναγωγείου ἀπάγγειλε «Καλλιπάτειρα».

Μὰ στὸ τετράστιχο

«Νὰ μ' ἀφήσετε πρόπει, Ἑλλανοδίκες,
κ' ἐγὼ νὰ καμαρώσω, μὲς σιὰ ὥραῖα
κορμιά, ποὺ γιὰ τ' ἀγρίλι τοῦ Ἡρακλέα
παλεύουν, θαυμασιεὺς ψυχὲς ἀντρίκειες»

ποὺ τὸ εἶπε, κι' αὐτό, μὲ τὴ φωνὴ δυνατὴ καὶ τὰ μάτια καθαρὰ, ὁ ψυχαναλυτὴς θὰ μποροῦσε νὰ μαντέψῃ κάτι ἄλλο—βέβαια πιὸ δικό της, παρὰ τῆς παλιᾶς ἀρχόντισσας ροδίτισσας τὰ λόγια. Θαρρῶ πὼς θὰ μποροῦσε καὶ νὰ θυμηθῇ τὸ συμβολικὸ φίδι—ἐκεῖνο ποὺ ἔδλεπαν στὸν ὕπνο τους οἱ ἀρχαῖες ἑλληγνίδες καὶ ποὺ δὲν ἦταν παρὰ τὸ ἔμβλημα τοῦ κηρυκείου, τὸ ἔμβλημα τοῦ ὥραίου Ἑρμῆ—ποὺ τὸν παρασιωποῦσαν. . .

Ἔτσι, ὁ Μαβίλης—ἀπαράμιλλα εὐγενικός, ὅσο κι' ἀρχαιολάτρης—γίνεται ὁ ἀνύποπτος ἐρμηνευτὴς—κι' ὁ προφητικὸς—τῆς γενεᾶς τῆς σημερινῆς· γιὰτὶ μὲ τὴ δική του φαντασία καὶ τὴ δική του τέχνη ἐκφράζει αὐτὴ ἢ γενεὰ τὰ ἰδανικά της, τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔρωτα. Θαυμάσιος, τὸ ξαναλέγω, ἐρμηνευτὴς, μπορεῖ νὰ περνᾷ ἀνενόχλητος μέσα στὸ παρθενικὸ σπουδαστήριο, νὰ μὴ κινή καμμιάν ὑποψία στὶς οἰκογενειακὲς ἀπαγγελίες—μὰ καί, μὲ τὴ σειρά του, νὰ ἐξευγενίξῃ κι' αὐτὸς τῆς θαυμαστρίας του τὴ φαντασία, ἔτσι καθὼς ἐνώνει τὸ κάλλος τοῦ φυσικοῦ μὲ τὸ κάλλος τῆς τέχνης, ζωντανεύοντας ἓνα ὄραμα κλασικόν.

Κι' ἀπὸ τὰ κλασικὰ στὴν ποιήσή μας ἀπόμεινεν ἡ «Καλλιπάτειρα». Ποιὸς σπουδαιότερος λόγος, παρ' αὐτός; Ὅμως, ἀλήθεια, κ' ἡ μορφὴ ποῦ—σχεδὸν ἐξ ἀρχῆς, ἀλλ' ὅπως δὴποτε, ὀριστικά, στὸν καιρὸ τῆς ὀριμότητάς του—εἶχε διαλέξει γιὰ νὰ ἐκφραστῇ—τὸ σονέττο—ἦταν ἀπὸ κεῖνες ποὺ καὶ προορίζονται νὰ μείνουν κλασικὲς.

Τὸ ποίημα ἀρχίζει μὲ δυὸ τετρασύλλαβα προπαροξύτονα: Ἀρχόντισσα—Ροδίτισσα. Εἶν' ἄρα γε σχηματισμὸς τυχαῖος γιὰ τὸ κοντύλι τοῦ

Μαβίλη, πού ἄκοπα παίζει με τοὺς τονικοὺς συνδυασμοὺς καὶ τοὺς «νταν-τέσκους» (μοναδικούς, μαζί με τοῦ Σολωμοῦ) τῆς Ἰταλικῆς στιχουργικῆς ; Τέλος πάντων, ἡ γνώριμη ἀταραξία τοῦ σονέττου, μαζί με τὴν γνώριμην ἀταραξία τοῦ Μαβίλη, παίρνουν εὐθὺς ἀμέσως ἐδῶ τὴν ὄψη τῆς μεγαλοπρέπειας. Κι' αὐτὴ ἡ μεγαλοπρέπεια—συγκρατητὴ ὡς τὸ τέλος—αὐτὸς ὁ ὠλοκληρωμένος κι' ἀκέραιος μετρικὸς ρυθμὸς σκεπάζουν κι' ἐξαφανίζουν τὸ κάπως κολοβωμένο κι' ἐξ ἄλλου ἀμβλὺ λογικὸ σχῆμα :

—«Γυναῖκες διώχνει μιὰ συνήθεια ἀρχαία
ἐδῶθε». —«Ἔχω ἐν ἀνίρι, τοῦ Εὐκλέα,
τρὶ' ἀδέρφια, γιό, πατέρα Ὀλυμπιονίκες».

Ἄλλοιως, ἤθελε, φυσικά, φανῇ ἐνοχλητικὸς ὁ διασκελισμὸς—τὸ «ἀρχαία» στὸν ἕνα στίχο, τὸ «ἐδῶθε» στὸν ἄλλο—παράλογα, ἂν ὄχι πρωτόπειρα καὶ γιὰ χάρη τῆς ρίμας καμωμένα, καὶ τὰ λόγια τῆς ἀρχόντισσας, ὅταν ἀποκρίνεται δίχως ἕνα «Μὰ» ἢ «Μὰ ἐγώ», κι' ὅταν ὕστερα, ἀντὶ ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὸν πατέρα τῆς καὶ νὰ περάσῃ στὸ γιό τῆς—κι' αὐτοὺς πρώτους νὰ ὀνοματίσῃ—μνημονεύει πρῶτο τοῦ ἀνιψιοῦ τῆς τ' ὄνομα («τὸν Εὐκλέα») κι' ὕστερα ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνακατωτά.

Καὶ βέβαια, εἶναι σὰν κάπως δύσκολα καμωμένη τούτῃ ἡ ἀρχή. Καὶ οὔτε ἡ γενικὴ πτώση με τὴν ὁποία, στὸ τέλος, ἡ κατακλείδα ὁμοιοκαταληκτεῖ με τὸν προηγούμενόν τῆς στίχο («Πινδάρου» —«μαρμάρου») εἶναι ἀπὸ τὰ εὐρήματα τὰ στιχουργικά· γιὰτὶ ἡ γραμματικὴ ὁμοιοκαταληξία εἶναι γιὰ τὴ Στιχουργικὴ ἀσυχώρητη.

Ἄλλ' ἰδοὺ πάλι, ἀπὸ ἄλλην ἀποψη—πιδ βαιαία, νομίζω, παρ' ὅσο ἤθελε φανῇ ἀπλὴ ἀποψη αἰσθητικὴ—οἱ τετράδες τῶν τονισμένων κι' ἄτονων ἄλφα, πού ἐρχονται νὰ βαστάσουν τὸ στιχοῦργημα σὰν κολόνες δωρικές. Ἰδοὺ

«τῆς ἀντρείας τ' ἀμάραντα προνόμια»

κι' ἰδοὺ «ὁ ὕμνος ὁ χρυσὸς

τοῦ ἀθάνατον Πινδάρου»

«με μάλαμμα γραμμένος...»

σ' ἀστραφτερὸ κατεβατὸ μαρμάρου»

τέσσερες στίχοι, ὅπου αὐτὸς ὁ γενετικὸς, ὁ μέγας φθόγγος παίρνει ὅλο του τὸ πλάτος κι' ὅλη του τὴν ῥώμη, διπλὸς καὶ τετράδιπλος ἐδῶ παρ' ὅ,τι στὸ κοντύλι τῶν ἄλλων ποιητῶν !

—Καὶ τοῦτο τὸ «ἀστραφτερὸ κατεβατὸ» —τί εὔρημα ! Κατεβατό, βέβαια, ἀντὶ σελίδα. Ὠραία κ' ἡ μεταφορά : μ' «ἀστραφτερὴ σελίδα

μαρμάρινη» παρομοιάζεται ἡ κάθετη πέτρινη ἐπιφάνεια, ὅπου θὰ χαραχτῇ ὁ πινδαρικὸς ὕμνος. Μὰ ἀκόμα πιὸ ὠραία εἶν' ἡ **μετάφραση**, ζεστὴ καὶ δυνατὴ ἀπὸ πρωτοτυπία ! Μιὰ μικρὴ, ρωμαντικὴ νίκη τῆς Δημοτικῆς. . . Αὐτὸ τὸ περιφρονημένο, τὸ ξεχασμένο, τὸ παλιὸ σχολικὸ «κατεβατό», πῶς παίρνει μιὰ πρωτοφανέρωτην ἀξία ! Μὰ καὶ πόσο καλύτερα ταιριάζει τὸ κατεβατό με τὸ **μάρμαρο**—παρ' ὅσο ἡ ὀριζόντια, ἡ ψιλὴ **σελίδα**, ἔννοια ἀναπόσπαστη με τὸ βιβλίον τ' ὀριζόντιο στὸ τραπέζι.

Καὶ θαρρῶ πῶς, πιότερο ἀπ' ὅλα τὰ στοιχεῖα—ψυχολογικά, μορφικά καὶ πνευματικά—τῆς «Καλλιπείρας», τοῦτο τὸ «ἀστραφτερὸ κατεβατό μαρμάρου» ἀπομένει, στὸ τέλος, ἡ κυρίαρχη εἰκόνα μέσα στὴ μνήμη τοῦ αἰσθητικοῦ· γι' αὐτὴ τὴν εἰκόνα—ἰσομετρα ὠλοκληρωμένην ἐπάνω σ' ἕναν ἐντεκασύλλαβο στίχο—θᾶξίξε νάχε γραφτῇ ὅλο τὸ «ποίημα». Εἶναι ἄλλωστε κ' ἡ εἰκόνα τοῦ σονέττου ἡ μοναδική· καμμιάν ἄλλη δὲν ἔχει. Καὶ σχεδὸν ξεχνᾷ κανεὶς καὶ τὸ παραπλήρωμά τῆς—τὸν ὕμνο τοῦ Πινδάρου, ὅσο κι' ἂν εἶναι σκαλισμένος με γράμματα χρυσά.

Καὶ ὅλο ὅμως τὸ ποίημα ἔχει περάσει ἡ λιτότητα, ἡ στερεότητα, ἡ ἀσπράδα, ἡ ἀστραφτερὴ—μὰ καθόλου βελουδένια!—τοῦ μαρμάρου. Καὶ—εἰκόνα ἀκόμη ὠραιότερη κ' ἰδανικώτερη καὶ τελειότερη ἀπ' ἐκεῖνες τῶν κορμιῶν τοῦ δευτέρου τετραστίχου—ἀπομένει τούτῃ τοῦ μαρμάρου—ἡ ἑλληνικὴ ἀθανασία τους. Εἰκόνα πιὸ αἰώνια ἀπὸ ἐκεῖνη τῆς δυσκοβολίας καὶ τῆς πάλης, τὸ μάρμαρο, θὰ τοὺς δώσῃ τὴν ἀφθαρσία στὴ στάση καὶ στὴ μορφή.

Λίγα ἄλλα ποιήματα—με τέτοιο θέμα, με τέτοια μέσα, με τέτοιο ἀποτελεσμα—θᾶναι γραμμένα στὰ νεοελληνικά. Ἄν ὁ Σικελιανὸς εἶχε κατορθώσει νὰ ἐκδώσῃ τὰ λυρικά του τοῦλάχιστον, θὰ μνημόνευα, καὶ με τὸν τίτλο του, ἐν' ἀκόμα πού, δίχως ἄλλο, γράφτηκε ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση τῆς «Καλλιπείρας». Εἶναι κ' ἐκεῖ ἕνας ἄλλος διάλογος· νύχτα, στὴ Σπάρτη, Κοφτά, γοργά, ἐπιταχτικά, σὰν ὁ ἴδιος ὁ Νόμος—ὁ σπαρτιατικὸς νόμος τῆς Εὐγανίας· ὁ πρεσβύτερος Σπαρτιάτης πού δὲ μπορεῖ πιά νὰ δώσῃ γερὰ παιδιὰ στὴν πατρίδα του, προσκαλεῖ στὴ στέγη του τὸν νεαρώτερό του... Ἐδῶ βρίσκω, βέβαια, τὸ γενικὸ πνευματικὸ νόημα κάπως πιὸ ταπεινὸ ἀπὸ τῆς «Καλλιπείρας». Στὸ θέμα τοῦ Μαβίλη, ἡ Εὐγένεια· τὸ ἄτομο. Στὸ θέμα τοῦ Σικελιανοῦ, τὸ συμφέρον ἡ δμάδα. Ἐδῶ, ἡ ἰδέα· ἐκεῖ, πιότερο ἡ πράξη. Μὰ καὶ στὸ δεύτερο—γραμμένο, παρόμοια, ἀπὸ δεύτερον ἀρχαιολόγῃ καὶ πνευγενικὸν ποιητῇ—ζωντανὴ σχεδὸν παραμένει ἡ αἰσθησις τῆς ἀρχαίας ψυχῆς—καὶ με τρόπο, στοχάζομαι, τὸ ἴδιον γενναῖον.

§ 2. Πόσο μακριὰ πρέπει νὰ πᾶμε, γιὰ νὰ αἰσθανθοῦμε τώρα τὸ ἄλλο κλασικὸ σονέττο τοῦ Μαβίλη, τῇ «Λήθῃ» του!

«Καλότυχοι οἱ νεκροὶ ποὺ λησμονᾶνε
τὴν πίκρια τῆς ζωῆς!»

Παροιμιακὴ εἰσαγωγή, μ' ὅλον—κ' ἐδῶ—τὸν διασκελισμὸ τοῦ στίχου. Ὅσα ἄχ! λείπει ἀπὸ τῇ θλιβερῇ τῆς φυσικότητα· μὰ κι' αὐτὸ εἶναι κάπως διάχυτο σ' ἐλάκερη τῇ φράση, σ' ἐλάκερον τοῦτον τὸν πρόλογο ποὺ μοιάζει μᾶλλον σὰν ἐπίλογος καὶ ποὺ—ἐλοφάνερα—εἶν' ἓνας διαλογισμὸς δυνατὰ εἰπωμένος, ἀνάμεσα σὲ χίλιους ἄλλους, ποὺ βουδᾶ κυκλόφερναν στοῦ ποιητοῦ τὸ μυαλό, πρὶν ἐκφραστῇ.

Ποίημα γνωμικὸ· ἀπαισιόδοξο, πεισιθάνατο. Γιὰ νὰ εἰπωθοῦν αὐτὰ δὲ τόσον ἀπλά, ὁ ποιητὴς πῆγε τόσο βαθειά! Γιὰ τοῦτο, στὴ «Λήθῃ» συναντῶνται—κάτω ἀπ' τὸ σύμβολο τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ μεταφυσικοῦ κόσμου, τ' ἀσφοδῆλι,—τ' ἐμνηρικὸ λουλοῦδι τοῦ ὑπερπέραν—ὁ τόνος ὁ γνήσιος ἀπὸ τὰ δημοτικὰ μας μοιρολόγια μαζὶ μὲ τοῦ μακρινοῦ βουδισμοῦ τὸ φιλοσοφικὸν ἀπόσταγμα.

Μὰ ὅχι· γιὰ νὰ τὸ πῶ πιὸ σωστά, ἡ «Λήθῃ» δὲν ἔχει κανένα ἀκριβῶς δημοτικὸ τραγοῦδι γιὰ πρότυπό της. Στὴ συλλογὴ τοῦ Πολίτη δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἀκριβῶς ἀνάλογο.—Ἄλλ' ἂν δὲν ἔχη ἓνα, ὁ Μαβίλης ἔχει στὸ σονέττο του γιὰ πρότυπο δυὸ δημοτικὰ τραγούδια, συγχωνευμένα: ἀπὸ τὸ ἓνα, πῆρε τὴν εἰκόνα—τῆς Ἀρνησιᾶς τῇ βρύση· ἀπὸ τὸ ἄλλο, πῆρε τὸ νόημα: εἶν' ἀπὸ τὸ «Δεῖπνο τοῦ Χάρου», ποὺ ἡ νεοθάνατη παρακαλεῖ τὴ μητέρα της νὰ παύῃ, ὅταν βραδυάσῃ, τοὺς θρήνους καὶ τοὺς κοπετούς.

Ἡ διαφορὰ στὴ «Λήθῃ» τοῦ Μαβίλη, εἶναι σημαντικὴ, μ' ὅλον τοῦτο. (Ἄς ἀφήσωμε τοὺς «νεκρούς»—λέξη ἄγνωστη στὴ γλῶσσα τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ). Ὁ δημοτικὸς ποιητὴς εἶν' ἐγωϊστὴς... Ἄχ, τὸ μόνο πιά ποὺ μπορεῖ νὰπομένη κοινὸ ἀνάμεσα στοὺς δυὸ ἀγεφύρωτους κόσμους, στὴ ζωὴ καὶ στὸ θάνατο—τὸ μόνο, τῇ Μνήμῃ!—αὐτὸς τὸ θέλει ἴσα-ἴσα! Αὐτὸς τὸ εὐχεται!

Τῇρᾳ μὴ μοιάσῃς τοῦ λαοῦ, ὁποῦ γεννᾷει κι' ἀρνιέται!
ἐξορκίζει ὁ ζωντανὸς ἐνεῖνον ποὺ φεύγει. Καί, μὲ τῇ σειρά της, ἡ πεθαμμένη κόρη τόσην ἀγανάκτηση αἰσθάνεται, σὰν μαθαίνει πῶς οἱ ζωντανοὶ τῇ λησμόνησαν, καὶ τόσο εἶν' ὁ στεναγμὸς της στὸν Κάτω Κόσμο φλογερὸς καὶ καυστικός, ποὺ

ἀνάψανε τὰ καπελεῖα κ' ἐκάησαν οἱ ροῦγες

... κ' ἐκάη κ' ἡ δίπλη τοῦ χοροῦ ποὺ ἐχόρευε ἡ γενιά της.

Ναί, ἂν φοβᾶται κι' ἂν ἀπεύχεται κάτι ὁ δημοτικὸς ποιητὴς, εἶναι ἴσα-ἴσα ἡ λησμοσύνη, ἡ Λήθη, ἡ βρύση τῆς Ἀρνησιᾶς...

Ὁ Μαβίλης, καὶ μέσα στὸ δημοτικὸ του φόρεμα, εἶναι—καθὼς κι' ὁ Σολωμὸς κι' ὁ Πολυλάς—ἀτομικός· αὐτὸς εἶν' εὐγενὴς—εἶν' ἀλτρουϊστής. Ἐκτὸς ἂν εἶν' ἀπλῶς φιλόσοφος... Ὅταν στοχάζεται τοὺς νεκρούς, στοχάζεται ἐκείνους καὶ τὴν ἡσυχία τους, κι' ὅχι τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὴ λύπη του ποὺ τοὺς ἔχασε. Ἄν ἔμμεσα στοχάζεται κάτι καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, εἶναι τοῦτο μόνο—τὸ πῶς θάναι κάποτε κι' αὐτὸς

«καλότυχος νεκρὸς ποὺ λησμοναίει...»

Κι' ἀπάνω σ' αὐτὴ τὴν εὐγένεια—ἡ τῇ φιλοσοφίᾳ—στέκεται ὁλόκληρο τὸ ποίημα—ποὺ δὲν εἶναι παρὰ ἓνας συλλογισμὸς: «Μὴν κλαῖς τοὺς νεκρούς, ἂν θέλῃς νὰ μένουν καλότυχοι. Τὰ δάκρυά σου τοὺς ξαναθυμίζουν τὴ ζωὴ. Μὰ καλότυχος εἶναι ὅποιος λησμονήσῃ τὴν πίκρια της».

Τοῦτο τὸ πένθιμο νόημα σαρκώνεται σὲ ποιητικὴν εἰκόνα, πλαστικά. Μὰ τούτῃ δὲν εἶναι, σὰν τὴν ἄλλην· δὲν εἶν' ἀνάγλυφον—ὅσο κι' ἂν ἡ ἔννοια τῆς Λήθης αἰσθητοποιηθῇ στὴν «κρουσταλλένια βρύση τῆς λησμονιᾶς» κ' ἡ ἔννοια τῆς Μνήμης στὸ «βουρκο τὸ νεράκι ποὺ θὰ μαυρίσει

ἂν σιᾶξῃ γι' αὐτὲς δάκρυ ὅθι ἀγαπᾶνε».

κι' ἄς εἶναι ἐπίσης, αὐτὸς ὁ στίχος, ἔτσι σφιχτός. (Μὰ τοῦτο τὸ «ὅθι» πάλι δὲν εἶναι κάπως ἐνοχλητικόν, μὲ τὴ συνίζησή του καὶ μὲ τὸν ἀφύσικο τόνισμό του;)

«Τέτοιαν ὥρα οἱ ψυχὲς διαροῦν καὶ πᾶνε...»

«Τέτοιαν ὥρα»... Θυμίζει κάτι ἀπ' τίς τελετουργικὰς συνήθειες τοῦ κόσμου τοῦ πραγματικοῦ.

Ὅμως, στάσου: δυὸ λόγια περαστικά, γιὰ τῆς βρύσης τὸ κοσμητικὸν ἐπίθετο. Γιατί *κρουσταλλένια*; Ὁ λαὸς ποὺ μιλεῖ γιὰ *θολὸ μυαλό*, δὲ θάπ' ῥνε, βέβαια, τούτῃ τῇ μεταφορᾷ τῆς λαμπρότητας καὶ τῆς διαύγειας—τὸ κρούσταλλο—γιὰ νὰ μᾶς δώσῃ τὴν ἔννοια τῆς ἀμνησίας καὶ τῆς λήθης... Μὰ ὁ Μαβίλης βλέπει πιὸ σύνθετα. Δὲν εἶναι στατικός· εἶναι μεταβατικός. «Ραντιεῖς με ὕσσωψ καὶ καθαρθήσομαι», δὲ λέγει ὁ ψαλμωδός; Ναί, καὶ τοῦτο τὸ νεράκι τῆς λήθης ἔχει μέσα του συγχωνευμένη τὸ καθαρμοῦ τὴ σημασία. Ἡ ψυχὴ, πίνοντάς το, δὲ θὰ χάσῃ ἀπλῶς τὴ μνήμη τῆς ζωῆς καὶ τῆς γήϊνης ἱστορίας της· παρὰ, ἀνακουφισμένη, ἀναβαφτισμένη, καθαρὴ, θὰ περάσῃ στὴ μετασυνείδηση...—«Ραντιεῖς με ὕσσωψ...» Καὶ τί κρίμα, νὰ θολώσῃ πάλι τὸ νεράκι, τὸ καθαρτήριο!

Οἱ «ψυχές» τώρα; πού διψοῦν; Ἐντελῶς ξένες, ἐντελῶς ἀόρατες ἀπ' τὴ φαντασία! Ψυχές καθαυτό. Τοῦλάχιστον ἐγὼ δὲν τὲς βλέπω. Βλέπω μόνο τὸ σχέδιο κάποιου παλιοῦ τοπίου—ἀττικά βράχια σκοτεινιασμένα ἀπ' τὸ μούχρωμα τὸ ἀττικό...

Λήθη διψοῦν τώρα αὐτὲς οἱ ψυχές. Μαντεύεις πὼς τίποτε ἄλλο δὲν ἐπιθυμοῦν, τίποτ' ἄλλο δὲν ἐνεργοῦν, ἀπ' ὅλα ὅσα τοὺς ἔβαλε νὰ ἐνεργοῦν ὁ ποιητὴς ὁ δημοτικός—πού μιλεῖ γιὰ πεθαμένους καὶ γιὰ Χάροντα, μὰ ποτὲ γιὰ «ψυχὴ» καὶ γιὰ «ψυχές». Γι' αὐτὸ ἴσως τὴ θαμποβλέπεις κάπως ἐκείνη τὴν «κρουσταλλένια» βρύση, θαμποβλέπεις κάπως καὶ τὸ «βοῦρκο» τοῦ νεροῦ. Μὰ τίς ψυχές, ὅχι, δὲν τίς βλέπεις.

Μαζί μὲ τὸ νόημα τὸ δικό του, ὁ Μαβίλης ἔδωσε στὴ «Λήθη» καὶ πλαστικὴ δική του—κ' εἶναι πιὸ κοντὰ στὸ «Νησί τῶν Πνευμάτων» τοῦ Μπαϊκλιν, παρὰ στὴν Ἑπειρο καὶ στὴ Μάνη. Καὶ δικό του εἶναι βέβαια καὶ τὸ τέλος.

«Ἄ δὲ μορεῖς παρὰ νὰ κλαῖς τὸ δέϊλι»...

Εὐαισθησία crepusculaire, εὐπάθεια ἀγνωστὴ γιὰ τὸν Ἕλληνα, ἀγνωστὴ ἴσως καὶ γιὰ τὸν ξένο πρὶν ἀπ' τὰ χρόνια τοῦ ρωμαντισμοῦ... Μὰ νὰ μὴ λησμονηθῇ κ' ἡ κατακλείδα—ἐκεῖνο τὸ «δὲ βολεῖ». Εὐρημα ἀνώτερο ἀπ' τὸ «κατεδατὸ» τοῦ μαρμάρου· κάτι σὰ νὰ πῆς «τοῖς ἀνθρώποις οὐ δέδοται». Αὐτὸ τὸ ἀπρόσωπο ρῆμα—τὸ ρῆμα σκέτο, χωρὶς ἀντωνυμία (ὅχι «δὲν τοὺς βολεῖ») — εἶναι τοῦ Μαβίλη εὐρημα προσωπικό.

Ἔχει κ' ἡ «Λήθη» μερικές ἀλαφρείες σκιές. Ἀντὶς «θολὸ νερό», θάταν ἐμφαντικώτερο τὸ «νερὸ θολό». Τὸ ἀσφοδῆλι θαρρῶ πὼς εἶναι περιττό, μὰ κι' ὁλόκληρος ὁ στίχος

«διαβαίνοντας λιβάδια ἀπ' ἀσφοδῆλι»

καὶ πρωθύστερος καὶ πεζός· κάτι σὰν καταναγκαστικὸ καὶ σὰν πολὺ βαρὺ· κι' ἄτοπο συμβαίνει ἔτσι· ἐν' ἀγέρινο πέραςμα πάει νὰ γίνῃ παρέλαση στρατιωτική· καὶ θαρρῶ πὼς τοῦτο τὸ σφάλμα πηγάζει ἀπ' τὸ ἐπίρρημα «διαβαίνοντας», πὺ μποροῦσε νὰ ναι ἀναλυμένο σὲ ρῆμα μὲ σύνδεσμο... ἢ κάπως ἄλλοιως. Χωρὶς φτερά θαρρῶ πὼς εἶναι κι' ὁ ἀκόλουθος στίχος:

«Πόνους παλιούς πὺ μέσα τους κοιμοῦνται»

Περίμενε κανεὶς τώρα κάτι πιὸ βαθύ, πιὸ ἀνώτερο, ἢ τέλος πιὸ πρωτότυπο.

Μά, ὅπως ἡ «Καλλιπάτειρα» τὴν ἀρχαία τῆς πνοή, ἔχει κ' ἡ «Λήθη» τὴ νέα τῆς. Κ' εἶν' αὐτὴ πὺ, ἀπάνω ἀπ' τὰ συγκεκριμένα καὶ τὰ μεταβλητά, τῆς χαρίζει τὴν ἀφθαρτὴν ἀξία.

§ 3. Ἀπάνω σὲ θανάτου εἰκόνα εἶναι γραμμένο καὶ τ' ἄλλο περίφημο σονέττο τοῦ Μαβίλη—ἡ «Ἐλιά» του. Μὰ σὲ τοῦτο ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι κλασσικὰ ἑλληνική· θᾶλεγα σωκρατικὰ ἑλληνική, ἂν τὸ ποίημα δὲν ἦταν πιότερο—καὶ φανερά—συγκερασμένο μὲ εἰδύλλιο. Κ' ἔτσι, ὅς πῶ πὼς εἶναι συγκερασμένο μὲ ἀτμόσφαιρα εἰδυλλιακή.

«Στὴν κουφάλα σου ἐφώλιασε μελίσσι,
γέρικη ἐλιά, πὺ γέρνεις, μὲ τὴ λίγη
πρασινάδα πὺ ἀκόμα σὲ τυλίγει,
σὰ νᾶθελε νὰ σὲ νεκροστολίσῃ».

Τὶ θετικά, ὅσο κι' ἁρμονικὰ καταστρωμένος ὁ λόγος σὲ τοῦτο τὸ τετράστιχο—πού ὁλόκληρο εἶναι μιὰ φράση! Κυριατιστα οἱ προτάσεις σέρνουν πίσω τους ἢ μὲ τὴν ἄλλη. Προπορεύεται ἡ κύρια, ἀκολουθοῦν οἱ δευτερεύουσες, ἢ πρώτη, ἢ δεύτερη, ἢ τρίτη—κύκλοι ὁμόκεντροι κι' ὁλοένα πειὸ πλατεῖοι, κύκλοι φραστικοί, ὅσο καὶ ρυθμικοί, κύκλοι πὺ τοὺς κάμνει κάτι ὡσὰν πέσιμο πέτρας μέσα στῆς φαντασίας τὸ νερό. Ἀρμονικά, φυσικά—ὡσὰν ἐνδιάθετα νὰ τὸ περιμέναμε—σὴναι ὁ τελευταῖος κύκλος, ὁ ἀκρότατος, στίς ἐπτὰ συλλαβὲς πὺ δὲν ἔχουν παρὰ ἓναν μονάχα τόνο:

«νὰ σὲ νεκροστολίσῃ....»

Θὰ μποροῦσε νὰ γίνῃ καλύτερη ἢ ἀπόκρυφη μουσικὴ τοῦ στιχοῦρ-γυμένου λόγου:

Καὶ τώρα κάτι γιὰ τίς ρίμες. Εἶναι—ὅσο γιὰ τὸ βάθος τους—ἀπὸ τίς ἑλληνικές τίς πιὸ σπάνιες: «μελίσσι» καὶ «νεκροστολίσῃ», «τὴ λίγη» καὶ «τυλίγει». Ὁ Σολωμός—τὸ συμπεραίνουμε ἀπὸ τίς ὁξύφωνές του, ὅπου ὁμοιοκαταληκτοῦν μόνο τὸ φωνῆεν μὲ τὸ φωνῆεν, κι' ὅπου τὸ «son-sonne d'appui» (τὸ «σύμφωνον ἀφῆς» τῶν γάλλων παρνασσικών) ἀγνοεῖται ἐντελῶς—δὲν θὰ τίς ἐξήλεγε βέβαια, παρόμοιες ρίμες. Ἀς τὸ σημειώσωμε: σὲ τοῦτο ὁ Μαβίλης δὲν ἀκολουθεῖ τοῦ δασκάλου του τὸ στιχοῦργικὸ παράδειγμα, παρὰ τὸ γαλλικόν. Κι' ὅχι μόνο σὲ τοῦτο τὸ τετράστιχο· μὰ καὶ πάρα κάτω, ὅπου θ' ἀπαντήσωμε με|θύσι καὶ ξαναν|θίσῃ, ἀ|νοίγει καὶ κυ|νήγι, γλυ|κάνουν καὶ κάνουν, ὁμορ|φάδες καὶ ἀδερ|φάδες, πλῃ|θαίνουν καὶ πε|θαίνουν, κι' ἀκόμη, ὀλίγο-πολύ, παντοῦ, ὅπως πρωτίτερα στὴ «Λήθη», μὲ τὸ λησμο|νᾶνε καὶ νᾶναι, μὲ τὸ βρύση καὶ μαυ|ρίσει, μὲ τὸ πᾶνε κι' ἀγα|πᾶνε.

Poésie descriptive πρῶτοι κάλεσαν οἱ γάλλοι τὴν Ποίησιν πὺ, ἀπ' τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον ξεκινώντας, δὲν ἔχει ὅμως καμμιά δρᾶση, καθὼς ἡ ἐπική, παρὰ ἀπομένει στάση· κι' ἂν κινηθῇ σὲ κάτι—στὸ τέλος—εἶναι

στὸ νὰ φέρη, κοντὰ μὲ τὸν ἐξωτερικό, τὸν κόσμον τὸν ἐσωτερικό. Αὐτὴ ἡ περιγραφικὴ Ποίηση—ἀξεχώριστη γιὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας λυρικοῦς ἀπ' ὅλην γενικὰ τὴν λυρική—στάθηκε γιὰ τοὺς συγχρόνους ἡ σημαντικὴ καὶ ξεχωριστὴ ἀφετηρία, ὅθι βγήκε πρώτη ἡ συμβολικὴ ποίηση—ἡ λογικὴ συνάφεια ἀνάμεσα τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου—δεύτερη ἡ συμβολιστικὴ ποίηση—ἡ συνάφεια ἡ μουσικὴ ἀνάμεσα ἐξωτερικοῦ καὶ ἐσωτερικοῦ. Ἔτσι καὶ ὁ Μαβίλης, ὁ κλασικότροπος, εἶναι βέβαια, μὲ τὴν σειρά του, συμβολικός—κι' ὅχι συμβολιστής.

Περπατώντας στὴν ἐξοχή—στὴν ἐξοχή ὅπου μόναζε καὶ στιχουργοῦσε, ὑπογράφοντας μ' ἓνα Μι τὰ σονέττα πού, καθὼς τοῦ Σολωμοῦ τὰ ποιήματα, ἐξεδόθηκαν καὶ ἐκεῖνα ὕστερ' ἀπ' τὸ θάνατό του, καὶ ἀπὸ ξένα ἐπίσης χέρια—περπατώντας στὴν ἐξοχή, βλέπει ὁ ποιητὴς ἀντίκρου τοῦ μῖαν εἰκόνα. Δυσκολοξεχώριστη ἴσως γιὰ τοῦ καθενὸς τὴν προσοχή· ὅμως γιὰ τοῦ ποιητοῦ τὰ «μάτια τ' ἄγρυπνα» ἡ εἰκόνα τούτη εἶν' ἀπὸ τίς πιὸ ζωντανές. Εἶναι μιὰ γέρικη ἐλιά, ἓνα δέντρο ξερό· ὀλίγη μόνο παράσιτη πρασινάδα ἀπλώνει πάνω στὸν κορμό της· Μὰ τί τρέλλα! μὰ τί εὐτυχία! Ἐέχασε τὴν ἐλιά, καὶ ἰδές! Μελίσσια ἤρθαν καὶ ἔκαναν στὴν κουφάλα της τὴν κυψέλη τους, καὶ μπαινοβγαίνουν... Πουλᾶκια ἔκαμαν τὴ φωλιά τους στὰ κλαριά της—«ποῦ δὲ θὰ ξανανθίσουν»—καὶ κυνηγιῶνται, ἀπάνω-κάτω, ἐρωτεμμένα. Τί ἀντίθεση! Μέσα ἀπ' τοῦ πένθους τὴν καρδιά, βγαίνει ἐκεῖνη ἡ βοή τῆς νεαρῶτατης ζωῆς, καὶ ἀπάνω ἀπ' τὸ γῆρας πού—κάνοντας πείσμα τὴν ἀνάγκη—στέκει παρὸν—γῆινο, βαρὺ, ὀλικά, ἰδοὺ ἡ χαρὰ ἡ λυρική, τῶν τρυφερώτατων πλασμάτων τοῦ κόσμου τούτου, τῶν πουλιῶν ἡ χαρὰ καὶ τῶν μελισσιῶν—καὶ ζωγραφισμένη μὲ τί πινελλιά!—μιὰ χαρὰ πού μοιάζει σχεδὸν ἀγέρικη, καὶ ὅχι ζωϊκή....

Αὐτὴ ἦταν ἡ φυσικὴ εἰκόνα. Πρὶν ἀπ' τὸ Μαβίλη, καὶ ὁ Σολωμὸς εἶχε ἰδῇ καὶ ἀποτυπώσει σ' ἓναν του γνῶμικὸ δεκαπέντασύλλαβον

«τὸ χάσμα πὸν ἀνοιξε ὁ σεισμὸς καὶ εὐθὺς ἐγέμισε ἄνθη».

Ὁ Σολωμὸς τὸ χάσμα μὲ τ' ἄνθη. Ὁ Μαβίλης τὴν ἐλιά μὲ τίς μελισσες.

Δὲν εἶναι, βέβαια, τοῦτες οἱ εἰκόνες ἀπ' τίς συνειθισμένες, καὶ θὰ τίς ἔλεγα, καθὼς ἄλλοῦ καὶ μ' ἄλλην εὐκαιρία, «εἰκόνες—ἀξίες», ἀν δὲν εὑρίσκα πὼς εἶναι ἀπὸ κείνες πού ὁ Σολωμὸς ὠνόμασε «μορφές».

«Ἡ Τέχνη—δὲ γράφει στὰ ὀλίγα πεζὰ του σημειώματα;—σιωπηλὴ λατρεῖ τὴ Φύση. Καὶ τούτη, ὡς ἀνταμοιβὴ τῆς μακρυνῆς ἀγάπης, ἐδᾶλθηκε γυμνὴ νὰ χορεύει ἐμπροσὶά της. Ἐκεῖνες οἱ Μορφές ἀντιχτύπησαν εἰς τὸ νοῦ τῆς Τέχνης, καὶ αὐτὴ τίς ἐχάρισε τῶν ἀνθρώπων».

Κι' ὁ ποιητὴς δὲ χάνει τίποτε οὐτ' ἀπ' τὴν πρωτοτυπία του, οὐτ' ἀπ' τὴν ἀξία του, ἀν παρόμοιες εἰκόνες ἀπλῶς τίς ζωγραφίσῃ ὅπως εἶναι. Αὐτὸ δὲν τὸ λέγει ὁ Σολωμὸς. Τὸ λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, ἀπ' τὴν ἐποχὴ του! Τὸ λέγει γιὰ τὸν τραγικὸ καὶ γιὰ τὸν ἐπικὸ ποιητὴ—μὰ γιατί νὰ μὴν τὸ πῇ καὶ γιὰ τὸν λυρικό; «Ἄν τύχη καὶ ὁ ποιητὴς συνθέτῃ πράγματα πού ἔγιναν, δὲν εἶναι λιγώτερο ποιητής, γιατί τίποτα δὲν ἐμποδίζει μερικὰ γεγονότα νάχουν γίνῃ ὅπως ἔπρεπε νὰ γίνοντο ἢ ὅπως μποροῦσε νὰ γίνοντο· καὶ τότε ὁ ποιητὴς κρίνεται ἀπὸ τὴν ἐκλογὴ πού ἔκαμε» (Ποιητικὴ, κεφ. 9, μετὰφρ. Π. Ξιφαρᾶ). Ἔτσι, μποροῦμε νὰ εἰποῦμε καὶ γιὰ τὴν «Ἐλιά» τοῦ Μαβίλη: «Ἄν τύχη καὶ ὁ λυρικός ποιητὴς συνθέτῃ πράγματα πού εἶδε, δὲν εἶναι γιὰ τοῦτο λιγώτερο παιητής». «Γιατί τίποτα δὲν ἐμποδίζει μερικὲς εἰκόνες νάχουν γίνῃ ἔτσι, καθὼς ἔπρεπε νὰ γίνοντο· καὶ τότε ὁ ποιητὴς κρίνεται ἀπὸ τὴν ἐκλογὴ πού ἔκαμε».—Στὸν ἴδιον εἰρμὸ ἰδεῶν βρίσκεται καὶ ὁ Πολυλάς, ὅταν μᾶς παρακινῇ νὰ προσέξωμε τὴν τέχνη τοῦ Σολωμοῦ στὴν «Ἀνθούλα» του· «Ἰδῆτε, λέγει, πὼς ὁ ποιητὴς δὲν ἠθέλησε νὰ προσθέσῃ τίποτε δικό του στὴν Ἀνθούλα, ἀρκούμενος νὰ περιγράψῃ τέλεια τὴν φυσικὴ τῆς ὁμορφιάς».

Παρόμοια ὁ Μαβίλης μὲ τὴν «Ἐλιά» του. Μποροῦσε νὰ μὴ τῆς προσθέσῃ τίποτε, ὡς τὸ τέλος.... Ὅμως αὐτὸς θέλει νάναί ἀναλυτικός. Καὶ—δίχως νὰ ξεπέσῃ διόλου ἀπ' τὴ θέσιν τὴν ποιητικὴν—αὐτὸς προχωρεῖ, ξεκαθαρίζοντας τὸ νόημα πού βγαίνει ἀπ' τὴν εἰκόνα.

«ὦ, πόσο στὴ θανή θὰ σὲ γλυκάνουν

μὲ τὴ μαγευτικὰ βοή πού κάνουν

ὀλοζώντανες ρειώτης ὁμορφάδες

πὸν σὰ θύμησης μέσα σου πληθαίνουν!»

Πρὶν τελειώσωμε μὲ τοὺς ἄλλους δύο στίχους πού μᾶς μένουν, ἄς σταθοῦμε, ἀλήθεια, σὲ τούτους. «Πόσο γλυκὸς θάναί, λέγει ὁ θάνατός σου, Ἐλιά, καθὼς θὰ σὲ ζαλίσῃ μιὰ τέτοια γλυκεῖα βοή!»—Ὡστε ἡ ἐλιά δὲν εἶν' ἀκόμα πεθαμένη; Ναι—μὰ καὶ πότε τάχα εἶναι ἓνα δέντρο πεθαμένο; Σὺν τοὺς παλιούς· πολεμιστὲς πού τοὺς ἔθαβαν ὀρθούς, καὶ τὰ δέντρα θὰ πρέπη νὰ στέκουν ὀρθὰ καὶ ὕστερ' ἀπ' τὸ θάνατό τους... Μὰ τότε, μὲ ποιὸ ἄλλο ἐξωτερικὸ φαινόμενο θὰ μποροῦσε ὁ θάνατός τους νὰ δηλωθῇ;

Δὲν ξέρω, μὰ θαρρῶ πὼς ὁ Μαβίλης κρατᾷ, ἀκόμα λίγο, τὴν ἐλιά του στὴ ζωὴ, γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ συμβολισμό του—ὅπως, προτρέχοντας ἀπ' τὴν εἰκόνα, τὸν συνέλαβε. Ζωντανὸς αὐτὸς ἀκόμη, ἤθελε νὰ μιλήσῃ γιὰ

τὴν ὥρα τοῦ θανάτου του· κι' ὅχι γιὰ ὅ,τι θὰ γίνη ὕστερ' ἀπ' τὸ θάνατό του. Ἐφερνε μέσα του, ἄς ποῦμε ἔτσι, τὸν πόθο μιᾶς μελλούμενης εὐθανασίας, ἓνα μακρύ, ἥσυχο, μακάριο ψυχορράγημα—ποῦ τὸ τριγυρίζει μουσική. Μὰ τὸ δράμα τοῦτο—τὸ ἐκ τῶν προτέρων—καμμιὰν ἀνταπόκριση δὲ θὰ μπορούσε νᾶχῃ ἐδῶ μὲ τὴν *πραγματικὴν* εἰκόνα, ἂν ἡ ἐλιά ἦταν κιόλας κάτι τι νεκρό. Σιμότερα μὲ τὴ νεκρὴν ἐλιά εἶναι, ναί, τὸ *χάσμα* τοῦ Σολωμοῦ: ἐκεῖ ὁ σεισμός πέρασε, τ' ἄνθη ξαναβγήκαν. Καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ ὁ Σολωμός εἶν' ἀπρόσωπος: «ἔσθῃσε—καθὼς τὸ εἶπαν—τὸν ἑαυτὸ του μέσα στὴ φύση». Δὲν τὸν μέλλει ὁ σεισμός—ἄς εἶναι κι' ὁ προσωπικός ἀφανισμός του· παρὰ τ' ἄνθη, ποῦ θὰ φυτρώσουν.—Ὁ Μαρβίλης εἶναι ἀτομιστής· αὐτὸς σκέπτεται τὸν δικό του τὸ θάνατο· κι' ἔτσι, ζημιώνοντας τὸ *τετελεσμένο* τοῦ συμβόλου, κρατεῖ τὸ *δέντρο* σὲ μιὰ ζωὴ—κάπως ἀνεξέλεγκτην, αὐθαίρετη κι' ἀναγκαστική.

Ὅμως πῶς νὰ μὴ τὰ ἐξαγοράσῃ ὅλ' αὐτὰ ἡ μοναδικὴ παρομοίωσή του; Σὰν τίς μέλισσες τῆς ἐλιάς εὐχεται νὰ βουίζουν ὁλόγυρά του οἱ *θύμησης*. Ἄλλος θάλεγε: νὰ βουίζουν τὰ νειᾶτα· ἡ ζωὴ· ὁ ἔρωτας. Μὰ οἱ θύμησης—αἱ; Ἀπροσδόκητο, ὅσο κι' ὑποβλητικό, μουσικὸ ὅσο κι' ἀγέρινο.

Καὶ τὸ ποίημα τελειώνει.

ὦ, νὰ μπορούσαν ἔτσι νὰ πεθαίνουν
κι' ἄλλες ψυχές, τῆς ψυχῆς σου ἀδερφάδες!

Ἐδῶ τέλος συντελεῖται ἡ ἐπαφή, ἡ ταύτιση ἐξωτερικοῦ κ' ἐσωτερικοῦ κόσμου. Ξεκίνησε ἀπὸ τὴν ἐλιά, γιὰ νᾶρθῇ στὸν ἑαυτὸ του. Ὁ Σολωμός—τὸ ξαναεἶπα—θάκανε τὸ ἀντίθετο. Μὰ «πολλοὶ ν' οἱ δρόμοι ποῦ ἔχει ὁ νοῦς»...

Οἱ «ἀδερφάδες» κ' οἱ «ὁμορφάδες» εἶμαι βέβαιος πῶς δὲν ξενίζουν πιά. Συνειθίσαμε νὰ προσέχωμε πάνω στίς λέξεις κάτι βαθύτερο ἀπὸ τὴν ἀκουστικὴν αἰσθητικὴ τους—ποῦ ἄλλως τε μπορεῖ νὰ μένῃ πάντα προβληματική.—Ὅμως τὸν γνήσιον λαϊκὸ ποιητὴ θὰ ἐξένιζε ὅχι ἡ ἀκουστική, μὰ ἡ γραμματικὴ φύσις τῆς λέξεως. «Ὁμορφάδες»: Οὐσιαστικὸ ἀφηρημένο, ἀντὶ συγκεκριμένο;

«Μὲ τὴ μαγευτικὴ βοή ποῦ κάνουν
ὁλοζώντανες νειότης ὁμορφάδες».

Οἱ «ὁμορφάδες», πῶς μποροῦν νὰ κάνουν βοή; Ἡ λέξη μπήκε, σίγουρα, μὰ χάρη τῆς ὁμοιοκαταληξίας—γιὰ νὰ σωθῇ ὁ ὠραῖος νταντέσκος τοῦ τέλους—μὰ πάντα τὴν ἄδεια τῆς τὴν ἔδωσε μιὰ κάποια χαλαρότητα γλωσσικοῦ αἰσθήματος.

Ὅλ' αὐτὰ ὥς ἐδῶ εἶναι μιὰ ἀπλὴ πτυχὴ ἀπ' τὸ ἔργο τοῦ Μαρβίλη. Ὅμως μπορεῖ κι' ἀπ' αὐτὰ νὰ συλλάβῃ κανεὶς τὴ γενικὴ γραμμὴ του. Ἐργὸ ποῦ τὸ κάθε κομμάτι του εἶναι δεκτικὸ γιὰ τόση—καὶ γι' ἄλλη τόση—τεχνικὴν ἀνάλυση, πῶς νὰ μὴ φανῇ πῶς γιὰ πρῶτο ἰδανικὸ του ἔβαλε τὴν *τελειομορφία*;

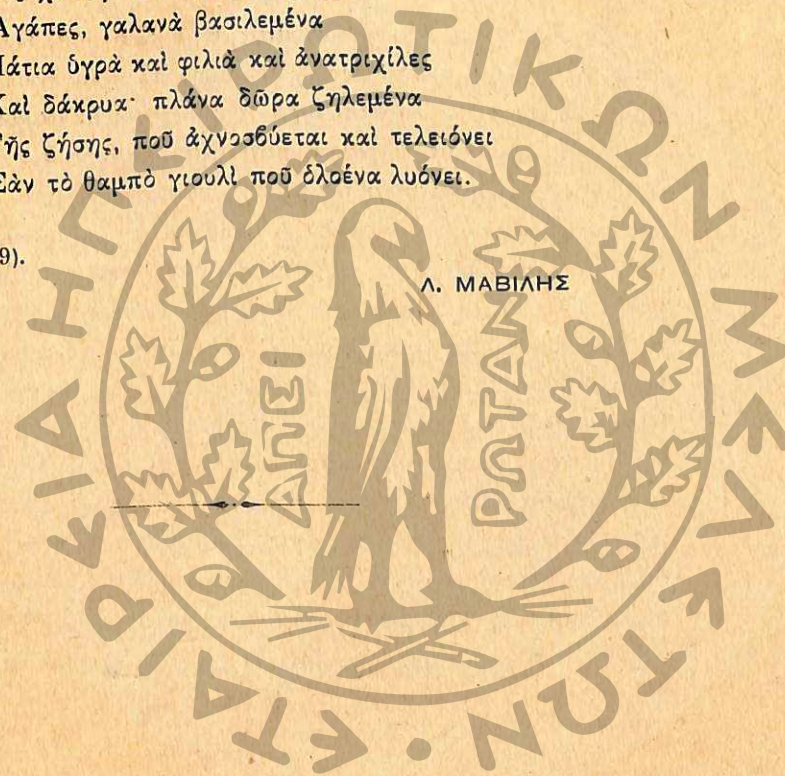
ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΜΟΥΧΡΩΜΑ

Φυσάει τ' ἀεράκι μ' ἀνάλαφρη φόρα
Καὶ τὲς τριανταφυλλιὲς ἀργὰ σαλεύει·
Στὲς καρδιὲς καὶ στὴν πλάση βασιλεύει
Ρόδινο ζούρουπο, ὥρα μυροφόρα,
Χρυσὴ θυμητικῶν ὀνείρων ὥρα,
Ποῦ ἡ ψυχὴ τὴ γαλήνη προμαντεύει,
Τὴν αἰώνια γαλήνη, καὶ ἀγναντεύει
Σὰ γιὰ στερνὴ φορὰ κάθε τῆς γυνώρα
Ἀξέχαστη· ξανθὲς κρινотραχήλες
Ἀγάπες, γαλανὰ βασιλεμένα
Μάτια ὕγρα καὶ φιλιὰ καὶ ἀνατριχίλες
Καὶ δάκρυα· πλάνα δῶρα ζηλεμένα
Τῆς ζήσης, ποῦ ἀχνασβύεται καὶ τελειώνει
Σὰν τὸ θαμπὸ γιουλί ποῦ ὀλοένα λυώνει.

(12 Φεβρ. 99).

Λ. ΜΑΡΒΙΛΗΣ

ΕΝΑΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΑΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ ΜΑΒΙΛΗΣ

Ἡ μορφή τοῦ Λορέντζου Μαβίλη ξαναζεῖ σὲ μιὰ παιδική μου ἀνάμνηση. Ἦταν στὰ 1906. Ὁ πατέρας μου εἶχε πεθάνει ἓνα χρόνο πρὶν. Τὸ σπίτι ἦταν κλειστό, τὰ ἐπιπλα σκόρπια καὶ πρὸς τέλος τοῦ καλοκαιριοῦ ἐκείνου ἀποβιβασθήκαμε ἀπὸ τὴν Πάτρα σ' ἓνα βαπόρι τῆς Navigazione Generale Italiana. Ἀφῆνα τὴν γῆ ὅπου εἶχα γεννηθῇ κι' ὅπου εἶχα περάσει τὰ παιδικὰ μου χρόνια καὶ πῆγαινα σὲ μιὰ ἄλλη, πού δὲν γνώριζα παρὰ μονάχα πνευματικά, μὰ πού αἰσθανόμουν νὰ μὲ συνδέουν μαζί της οἱ δεσμοὶ τοῦ αἵματος καὶ τῆς σκέψης. Τὴν πρώτη ἐπαφὴ μὲ τὴν Ἰταλία τὴν ἔνοιωσα ἀπάνω στὸ πλοῖο ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους τοῦ βαποριοῦ, πού ἀπὸ τὸν πλοίαρχο ὡς τὸν τελευταῖο μοῦτσο, ὅλοι μιλοῦσαν ἐλεύθερα τὰ ἰταλικά, τὴ γλῶσσα δηλαδὴ ἐκείνη πού ἡμεῖς ἐκεῖ κάτω στὴν Ἑλλάδα δὲ μιλούσαμε, παρὰ μέσα στοὺς τέσσερις τοίχους τοῦ σπιτιοῦ μας.

Ἦταν σὰν νὰ ξαναγεννιόμουν, καὶ μάλιστα πιὸ πραγματικά, τὴ δεύτερῃ αὐτὴ φορὰ. Αἰσθανόμουν πὼς μιὰ καινούργια ζωὴ ἄρχιζε γιὰ μέ.

Τὸ Romania εἶχε προσεγγίσει στὴν Κέρκυρα. Κατεβήκαμε καὶ πήγαμε νὰ βροῦμε τὸ Λορέντζο Μαβίλη. Ἡ οἰκογένειά μου συνδεόταν μαζί του μὲ φιλία, καὶ μάλιστα νομίζω καὶ μὲ μακρινὴ συγγένεια.

Τὸ σπίτι ὅπου μῆκαμε, ἦταν ἓνας λαβύρινθος ἀπὸ σκάλες, ἀπὸ διαδρόμους σκοτεινοὺς καὶ μεγάλες κάμαρες γυμνές. Τὸ φῶς τοῦ καλοκαιριώτικου ἡλίου ἔμπαινε στὸ δωμάτιο ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δαντελλένια στόρια. Τὰ ἐπιπλα ἦταν λιγοστὰ καὶ εἶχαν μιὰ ὄψη ἀπὸ ἐπιπλα πεθαμένα. Κανένας μας δὲ θέλησε νὰ γγίξει ἐκεῖνες τὶς καρέκλες-λείψανα, ἐκεῖνες τὶς πεθαμένες πολυθρόνες. Στὴ μέση τοῦ ἄσπρου τοίχου ἡ εἰκόνα ἑνὸς στρατιωτικοῦ τοῦ παλιοῦ καλοῦ καιροῦ, μὲ δυὸ μάτια χωρὶς βλέμμα καὶ ἓνα ξευγάρι μαῦρα ἀπίθανα μουστάκια, μᾶς παρακολουθοῦσε. Μοῦχαν πεῖ πὼς αὐτὸ τὸ σπίτι ἦταν τοῦ Μαβίλη, ἀπομεινάρια μιᾶς ἀρκετὰ καλῆς κληρονομίας. Μὰ δὲν ἦταν ἀλήθεια. Ὁ πραγματικὸς νοικοκύρης ἐκείνου τοῦ σπιτιοῦ ἦταν ἡ σιγὴ ἡ νεκρικὴ. Καὶ ἡ σιγὴ αὐτὴ δὲν εἶχε διακοπὴ οὔτε ἀπὸ τὴν αἰφνίδια ἐμφάνιση τοῦ Μαβίλη, πού ὀλομεμιᾶς βρέθηκε μπροστά μας, χωρὶς ἐγὼ νὰ μπορέσω νὰ καταλάβω ἀπὸ ποῦ πρόβαλε. Ἦρθε κοντά μας μ' ἓνα χαμόγελο πού

ἔμοιαζε παράπονο. Δὲν ἦταν πολὺ διαχυτικός. Νόμιζε κανέναν γιὰ μιὰ στιγμή πὼς μεταξὺ του καὶ τῶν δικῶν μου ὑπῆρχε καμμιὰ δυσἀρέσκεια. Μὰ ὄχι. Ἐκείνη ἡ συγκρατημένη θλίψη ἦταν ἡ φυσικὴ του ἔκφραση.

Εἶχα ἀκούσει συχνὰ νὰ μιλοῦν γιὰ τὴν ὁμορφιὰ τοῦ Μαβίλη. «Ὁ Μαβίλης, ἔλεγε ὁ πατέρας μου, εἶναι ὁμορφος, σὰν Ἀπόλλωνας». Κ' ἐπειδὴ ἤξερα πὼς ὁ Μαβίλης ἦταν ποιητής, νόμιζα πὼς ἡ ὁμοιότητα μὲ τὸν Ἀπόλλωνα ἦταν ὅρος ἀπαράβατος γιὰ τοὺς ποιητές. Μὰ τοῦτος ὁ Ἀπόλλωνας ἦταν ἓνας Ἀπόλλωνας γερασμένος, χοντρός καὶ φτωχικὰ ντυμένος. Λίγο χρυσάφι ἀκόμα ἔλαμπε στὰ γένεια του. Τὰ μάτια του ἦταν θαλασσιὰ, πολὺ γλυκὰ καὶ ἀπόκοσμα.

Μιλοῦσε σιγὰ καὶ σὰ νὰ ἔπασχε ἀπὸ ἄσθμα. Ἀπόφευγε, λές, νὰ μιλήσει. Κι' ὅταν ἀποφάσιζε νὰ προσφέρει καμμιὰ λέξη, καταλάβαινες πὼς δὲν ἦταν ἡ λέξη πού εἶχε σκεφθῇ, μὰ κάποια ἄλλη. Νόμιζες πὼς ἑομολογιόταν καὶ δυσκολεύονταν νὰ ἑομολογηθῇ τὶς ἁμαρτίες του. Μὰ ἡ ποίηση ἦταν ἓνα θέμα πού κανένας ἀπὸ μᾶς δὲν τολμοῦσε νὰ θίξει. Τὸ περιμέναμε νᾶρθε. Ὅταν στὸ σπίτι μου ἔλεγαν πὼς ὁ Μαβίλης ἔκανε ποιήματα, ἦταν σὰν νάλεγαν πὼς ὁ Μαβίλης ἔκλεβε.

— Καὶ ἡ Ἑστερ; ρώτησε ἡ μητέρα μου, σὲ μιὰ στιγμή πού ἡ συνομιλία κόντευε νὰ ξεψυχίσει.

— Τώρα ἔρχεται, ἀπάντησε ὁ Μαβίλης. Καὶ πρόσθεσε—δὲν ξέρω γιατί— Ἡ δύστηνη! Τὴ δικαιολογία ἀπ' αὐτὸ τὸ ἐπίθετο τὴν κατάλαβα ἔπειτα ἀπὸ λίγο, ὅταν ἡ Ἑστερ μῆκε μὲ μικρὰ βήματα, σιγαλά, σ' ἐκεῖνο τὸ δωμάτιο, πού ἦταν σὰν τάφος καὶ πού ἔκανε χρέη σαλονιοῦ.

Ἡ Ἑστερ ἦταν ἀδελφὴ τοῦ Μαβίλη. Αὐτὴ ἔδινε τέλεια τὴν ἐντύπωση μιᾶς σεβαστῆς γριούλας. Τ' ἄσπρα τῆς μαλλιά ἦταν χωρισμένα στὴ μέση· φοροῦσε ἓνα φόρεμα ἀπὸ κρέπι καὶ μιὰ-δυὸ σειρὲς μαργαριταράκια μαῦρα στὸ λαιμό.

Ἀπὸ κάποια ἀπὸ κεῖνες τὶς συνθήκες πού ἡ πρακτικὴ ζωὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγήσει, ἡ Ἑστερ κι' ὁ Λορέντζος εἶχαν ἀφιερῶσει τὴ ζωὴ τους ὁ ἓνας στὸν ἄλλο. Νὰ παντρευθοῦν, νὰ κάμει καθέναν τὴν οἰκογένειά του, οὔτε τῶχαν σκεφθῇ. Πιστοὶ στὴν ἑνώσῃ τους τὴν ἄγωνα καὶ παθητικὴ, ἡ Ἑστερ εἶχε φτάσει στὰ γερατειὰ καὶ ὁ Λορέντζος στὸ κατῶφλι τους. Ἄν καὶ ἀδελφὴ, ἡ Ἑστερ ἦταν μητέρα γιὰ τὸ Λορέντζο καὶ ἐν μέρει καὶ γυναίκα. Ἦταν μέσα στὸν καθένα κάτι τὸ κλειστό, τὸ καθωρισμένο. Στὴ ζωὴ τους, στὶς μέρες τους τῆς μοναξιάς τὸ κενὸ πού περίμενε, καὶ τὸ τίποτα. Ἐνα νῆμα ἐλπίδας πού τοὺς ὑποστήριζε ἀκόμα. Γυρίζω πίσω ἐννιά χρόνια. Παραθέτω ἓνα γράμμα, πού'ναι

γραμμένο στήν ἐποχὴ τοῦ πολέμου τοῦ 1897. Ὁ Λορέντζος Μαβίλης ἦταν ἐθελοντὴς στὴ γαριβαλδινὴ λεγεώνα.

« Ἀρτα 4 Ἀπριλίου 1897,

Ἔστερ μου,

Σὲ χαιρετάω γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά, πρὶν προχωρήσω ἐκεῖ, ὅπου δὲν θὰ μῶναι πιά δυνατό νὰ σοῦ γράψω ἀπάνω σὲ τοῦτα τὰ βουνὰ καὶ στὰ φτωχὰ χωριά, πὺν βρίσκονται κοντὰ στὰ τουρκικὰ σύνορα. Σὲ σκέφτομαι καὶ σένα καὶ τὴ μοναξιά σου καὶ μοῦ ξεσχίζεται ἡ καρδιά. Ξαίρω πὺς ἂν μὲ χάσεις, χάνεις τὸ πᾶν, ἀκόμα καὶ αὐτὸ πὺν σοῦ θυμίζει τὴν καημένη μας τὴ μητέρα. Ξαίρω ὅλα αὐτὰ καὶ κλαίω. Καὶ ἡ καρδιά μου σπαράζει στὴ σκέψη πὺν δὲν μπόρεσα νὰ σοῦ κάμω οὔτε ἓνα ἐλάχιστο ἀπὸ τὰ τόσα καλὰ πὺν μοῦκαμες ἐσύ. Ποιὸς ξαίρει; Ἴσως μπορέσουμε ἀκόμα νὰ ζήσουμε μαζύ, εὐτυχισμένοι σὲ μιὰ πατρίδα εὐτυχισμένη, τιμημένοι σὲ μιὰ τιμημένη πατρίδα. »

Ἐπειτα ἀπὸ ἐννιά χρόνια, ὁ Λορέντζος Μαβίλης στέκονταν ὀρθὸς μπροστά μου καὶ γεμάτος λύπη. Εἶχε γυρίσει ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Ἠπείρου, ἀπὸ τὰ φτωχὰ χωριά, πὺν βρίσκονται κοντὰ στὰ τουρκικὰ σύνορα. Μὰ «εὐτυχισμένοι σὲ μιὰ πατρίδα εὐτυχισμένη, τιμημένοι σὲ μιὰ τιμημένη πατρίδα», αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία τοῦ ποιητῆ δὲν εἶχε πραγματοποιηθῇ.

Τὸ ἀπόγευμα, ἔπειτα ἀπὸ ἓνα πρόγευμα σὰν στὸ σπῖτι τοῦ Ἐμμανουὺς (ποτέ, ὅπως σ' ἐκεῖνο τὸ τραπέζι, δὲν αἰσθάνθηκα τὴν ἱερότητα τοῦ ψωμιοῦ), πῆγαμε μὲ τὸ ἀμάξι στὸ Ἀχιλλεῖο. Ἡ Ἔστερ φοροῦσε μιὰ καποτίνα δεμένη μὲ φιόγκους κάτω ἀπὸ τὸ πηγούνι καὶ γάντια ἀπὸ κροσὲ πὺν σκέπαζαν τὸ μισό τῆς χέρι. Ὁ Λορέντζος φοροῦσε μιὰ ψάθα πολὺ μεγάλη γιὰ τὸ κεφάλι του. Ὁ Ἀπόλλωνας μὲ ψαθάκι! Μιὰ φορεσιὰ ἃ λὰ Simplicissimus, πὺν θύμιζε γελοιογραφίες βαναυρικές.

Ἐπισκεφθῆκαμε τὴ βίλλα πὺνχε φιλοξενήσει τὴ μελαγχολία μιᾶς αὐτοκράτειρας, τὴ βίλλα πὺν ὁ Κάιζερ εἶχε ὀνειρευθῇ νὰ κάνει διαμονὴ ἀπὸ τίς πιὸ ἀγαπημένες του, ὅταν θὰ γίνονταν ὁ κύριος τῆς Εὐρώπης, τὴ βίλλα πὺν ἡ Κυβέρνηση Θεοτόκη δὲ θέλησε νὰ μεταβάλει σὲ Monte-Carlo τῆς Ἀνατολῆς. Ἀπὸ πάνω ἀπὸ μιὰ ταράτσα, ὅπου οἱ αἰολικὲς ἄρπες πᾶλλοντα ὑποβλητικά, ὁ Λορέντζος ἔδειξε τὸ Ποντικονῆσι, πὺν διαγράφονταν στὴ μέση τῆς θάλασσας. «Τὸ Ποντικονῆσι, εἶπε ὁ Μαβίλης, ἐνέπνευσε στὸν Böcklin τὸ «Νησὶ τῶν Νεκρῶν». Μπορεῖ. Μὰ ἀργότερα στίς διάφορες περιηγήσεις μου στὴν Εὐρώπη

πέισθηκα πὺς τόσα εἶναι τὰ μέρη πὺν μπορούσαν νὰ ἐμπνεύσουν στὸν Böcklin τὴν νησίδα τῶν Νεκρῶν, ὅσα ἦταν τὰ κρεββάτια πὺν κοιμήθηκε ὁ Ναπολέων.

Φτάσαμε μπροστὰ στὸ ἄγαλμα τοῦ Heine. Δείχνοντάς μας αὐτὸ τὸ μνημεῖο, πὺν ἀποθανάτιζε τὴ δόξα ἐνὸς ποιητῆ, τὰ μάτια τοῦ Μαβίλη ἄστραψαν. Ἐνα φωτερὸ χαμόγελο φώτισε τὴ μορφὴ του. Ἦταν τὸ πρῶτο καὶ τελευταῖο τὴν ἡμέρα ἐκείνη. Ἐπειτα, χωρὶς νὰ ποῦμε λέξη, κατεβήκαμε στὸ λιμάνι, τὴν ὥρα πὺν ἔδνε ὁ ἥλιος. Ὅταν χαιρετηθήκαμε, ὁ Λορέντζος εἶπε: «Εὐτυχισμένοι σεις πὺν πᾶτε στὴν Εὐρώπη!» Καὶ γύρισε πρὸς τὴ Δύση. Καθὼς τὸ Romania ξεκινούσε, ἔβλεπα νὰ μικραίνουν στὴν προκυμαία οἱ σιλουέτες τῶν δύο ἐκείνων ὄντων πὺν ἦταν χωρὶς μέλλον καὶ χωρὶς ἐλπίδα. Ἐκείνη μὲ τὴ καποτίνα καὶ μὲ τοὺς φιόγκους, ἐκεῖνος μὲ τὴ μεγάλη του ψάθα.

Τὴν ἄλλη μέρα, ξύπνησα γιὰ πρώτη φορά στὴν Ἰταλία.

*
* *

Εἶναι γνωστὸ πὺς στὴν Ἑλλάδα ὑφίσταται ἀκόμα τὸ γλωσσικὸ ζήτημα. Τότες μάλιστα ἦταν σ' ὅλη του τὴν ὀξύτητα. Δημοτικὴ καὶ καθαρρεύουσα. Ἐνας ἀπὸ τοὺς πιὸ θερμοὺς ἀπόστολους τῆς δημοτικῆς ἦταν ὁ ποιητὴς Λορέντζος Μαβίλης. Ὁ ἴδιος ἔλεγε πὺς εἶναι «ὑπερ-δημοτικιστής». Ἡ ἀποστολικότητά του περνοῦσε τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος. Στὸν καθηγητὴ Ἐλισαῖο Brighenti di Canesa, φιλέλληνα μελετητὴ τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας καὶ συγγραφέα μιᾶς νεοελληνικῆς χρηστομάθειας, ἔγραφε:

«Κέρκυρα 22 Σεπτ. 1907

Ἀγαπητὲ Κύριε,

Λυπᾶμαι πὺν δὲν μπορέσατε νὰ ῥθῆτε στὴν Κέρκυρα. Θὰ συζητούσαμε τὸ ἐνδιαφέρον γλωσσικὸ ζήτημα. Θὰ κατάφερα, χωρὶς ἄλλο, νὰ σᾶς πείσω πὺς στὸν τρόπο πὺν σκέπτεσθαι τὸ δικό μας, τῶν ὑπερδημοτικιστῶν, ὑπάρχει, ὅπως στὴν τρέλλα τοῦ Ἀμλέτου, λίγη μέθοδος. Ἐνῶ ἔτσι φοβᾶμαι μήπως ἐσεῖς μᾶς ἔχετε πάρει γιὰ φανατικούς καὶ ἀθεράπεντους πὺν δὲν λογιέονται».

Ὅπως δείχνει καὶ τ' ὄνομα, ὁ Λορέντζος Μαβίλης δὲν ἦταν ἑλληνικῆς καταγωγῆς. Ὁ παππούς του ἦταν ἰσπανὸς καὶ ὠνομάζονταν Mabili y Bulligny. Ἡ ἰσπανικὴ κυβέρνησις τὸν εἶχε στείλει πρόξενο στὴν Κέρκυρα. Ὅταν ἀπεχώρησε ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία ὁ M. y Bulligny, δὲν ξαναγύρισε στὴν Ἰσπανία· ἐγκατεστάθηκε στὴν Κέρκυρα καὶ πῆρε

τὴν ἑλληνικὴ ἰθαγένεια. Ἡ Κέρκυρα, ὅπως ὅλοι ξέρουν, εἶναι τὸ νησί τῶν Φαιάκων. Ὁ ποιητὴς εἶχε πεῖ :

*Ὅποιος θὰ πιεῖ νερό τῆς Κέρκυρας,
στὰ γονικά του δὲν γυρίζει.*

Ἡ γυναῖκα τοῦ Πρόξενου ἦταν πολὺ ὁμορφη καὶ φημίζονταν γι' αὐτὸ σ' ἐκεῖνο τὸ μέρος, τὸ πλούσιο ἄλλως τε ἀπὸ ὁμορφες γυναῖκες. Μὰ ἐκτὸς ἀπ' αὐτό, ἡ κυρία M. y Buligny ἦταν θεοφοβούμενη καὶ ἤξερε πὼς ἡ σωματικὴ ὁμορφιά εἶναι φθαρτή. Δὲν θέλησε ποτὲ νὰ τῆς κάμουν τὴ ζωγραφιά της, οὔτε καὶ ἡ περίεργη ἐφεύρεση τῆς φωτογραφίας μπόρεσε νὰ νικήσῃ τὴν ἀποστροφή της γιὰ τὴν εἰκονογραφία. Ὁ πατέρας τοῦ Λορέντζου ἦταν δικηγόρος. Παντρεύθηκε μιὰν Ἑλληνίδα, τὴν Γκιοβάννα Καποδίστρια Σούφη. Ἐκῆσαν δυὸ παιδιὰ, τὴν Ἑσθὴρ καὶ τὸ Λορέντζο. Ὁ Λορέντζος γεννήθηκε στὴν Κέρκυρα τὶς 6 τοῦ Σεπτ. 1860. Ἀφιερώθηκε ἀπὸ πολὺ νέος στὴ σπουδὴ. Ἦταν μαθητὴς τοῦ Ἰακώβου Πολυλά, πού στὴν Κέρκυρα εἶχε φήμη μεγάλου λογίου. Ὅπως ὁ ποιητὴς Σολωμός, ἀφιερώθηκε κι' αὐτὸς στὸ ζήτημα τῆς γλώσσας. Πῆγε στὴ Γερμανία. Πῆρε δίπλωμα τῆς φιλοσοφίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Erlangen. Στὸ διάστημα τῶν δέκα τεσσάρων ἐτῶν πού ὁ Μαβίλης ἔμεινε στὴ Γερμανία, μετάφρασε τὸ Βιργίλιο, τὸ Schiller, τὸν Uhland, τὸν Bürger, τὸν Byron, τὸ Shelley, τὸν Tennyson σὲ δημοτικὸς στίχους.

Σπούδασε γλωσσολογία καὶ σανσκριτική. Ἦταν καντιανὸς ὥς τὸ κόκκαλο, ἀλλὰ στὰ «Μυστήρια τοῦ Ἀγνώστου» ἀποχαιρετᾷ τὸν καθαρὸ λόγο :

*Οἱ ἐλπίδες μου ὅλες ἐσβυσθῆκαν· πάει !
Οἱ χρυσόφτερες φύγαν φαντασίαις.
Μόνος αὐτὸς ὁ πόθος θὰ μὲ φάη,
πού βάλαν οἱ Ἑριννύες
στὰ φρενιασμένα τοῦ νοός μου βάρη,
γιὰ νᾶναι ὁ δαίμονάς του καὶ ὁ θεός του.*

Ἀλλάξε πρότυπο· ἀπὸ τὸν Κάντιο πέρασε στὸν Schopenhauer. Μιὰ κορυὰ ὑποταγὴ, μιὰ γαληνεμένη ἀπαισιοδοξία ἐμπνέει τὰ σονέττα του. Στὸν «Ἀνεμόμυλο» ἐπικαλεῖται τὴν εὐτυχία τῆς ἀνυπαρξίας. Στᾶλλα τραγουδάει τὸ νησί του, τὴ γυναῖκα, τὸν ἔρωτα, τὴ φιλία.

Ἐνα βαρὺ παράπονο βογγάει μέσα στὴν ἁρμονία τοῦ στίχου. Ἡ φωνὴ του καὶ ὁ λογισμὸς του στρέφονται πρὸς πολὺ στοὺς νεκροὺς παρὰ στοὺς ζωντανούς. Ὅπως ὁ Leopardi, σκέφτεται καὶ ὁ Μαβίλης.

πὼς ἡ ζωὴ εἶναι βάρος ἀβάσταχτο. Ἡ «Λήθη» ἀπηχεῖ αὐτὴ τὴ φιλοθανασία.

Καλότυχοι οἱ νεκροί . . .

Ὅμως ἀνάμεσα στὴν ἀπαισιοδοξία, λάμπει φανερὰ ἡ ἀγάπη γιὰ τὴν πατρίδα. Ἐνὰ ἀπὸ τὰ πρῶτα σονέττα του, στὰ 1878, ἦταν ἀφιερωμένο «στὴν Πατρίδα». Ἐκεῖ πετραρχικὰ ἀναφωνεῖ :

Μάννα μου, Ἑλλάδα . . .

Στὰ 1888 μιὰ ἐλπίδα πὼς ἕνας πόλεμος ἀπελευθερωτικὸς θὰ μποροῦσε ν' ἀποδώσῃ στὴν Ἑλλάδα τὸ μέρος ποῦ μείνει ἀκόμα κάτω ἀπὸ τὴν ὀθωμανικὴν κυριαρχία, ἔκανε τὴν καρδιά τοῦ ποιητοῦ νὰ σκιρτήσῃ ἀπὸ ἀπαντοχή. Μὰ δὲν ἔγινε τίποτα. Στὰ 1890 τραγουδάει τὸν ἥλιο, τὴ θάλασσα, τὸ φῶς τῆς πατρίδας του :

Πατρίδα, σὰν τὸν ἥλιο σου ὁ ἥλιος ἄλλοῦ δὲν λάμπει...

Ὁ πατριωτισμὸς του ἦταν ἄγνους καὶ ἐσώψυχος. Κάτι πού τὸ θεωροῦσε φυσικὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπο.

Ἐπειτα ἀπὸ τὸν Kant καὶ τὸν Schopenhauer, ἕνας τρίτος φιλόσοφος στάθηκε ὁδηγὸς καὶ ἐμπνευστὴς τοῦ ποιητῆ : ὁ Fichte. Ὅπως ὁ Fichte, ἔτσι καὶ ὁ Μαβίλης εἶχε τὴ γνώμη πὼς ἡ ἀγάπη γιὰ τὴν πατρίδα δὲν εἶναι μονάχα αἴσθημα φυσικὸ, μὰ εἶναι καὶ τὸ πρῶτο καθῆκον τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ὑπέρτατο γιὰ τὸν μορφωμένο ἄνθρωπο — πού εἶναι παράδειγμα στὸ λαό. Ὅπως ὁ Fichte ταύτιζε τὸν «γερμανικὸ λαό» καὶ τὸ «ὑπέρτατο καλόν», καὶ ὁ Μαβίλης ταύτιζε τὸ «ὑπέρτατο καλόν» καὶ τὸν «ἑλληνικὸ λαόν». Ὅπως γιὰ τὸν Fichte ἡ «γερμανικὴ ἰδέα» ἀντιπροσώπευε τὴν καλωσύνη, τὸ ὅσιο, τὸ δίκαιο, ἔτσι γιὰ τὸν Μαβίλη «ἡ καλωσύνη, τὸ ὅσιο, τὸ δίκαιο» ἀντιπροσωπεύονταν ἀπὸ τὴν «ἑλληνικὴν ἰδέα». Σκέφτονταν ἀκόμα πὼς ὁ ἑλληνισμὸς χρειάζονταν γιὰ φωτεινὸ παράδειγμα πολιτισμοῦ σ' ὅλους τοὺς λαούς. Ἡ νεώτερη ἱστορία τῆς Ἑλλάδας, ἡ δουλεία της, ἡ ἐξέγερσός της ἔδιναν στὸ Μαβίλη καθαρὰ δείγματα τῆς ἀνώτερης ἀποστολῆς πού ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶναι προωρισμένος νὰ ἐκπληρώσῃ στὸν κόσμον.

Ὁ Μαβίλης αἰσθανόταν βαθεῖα τὸ μεγαλεῖο τῆς τέχνης καὶ τὶς δυσχερεῖές της. Δὲν τοῦ ἄρεσε νὰ μιλάει γι' αὐτὸν οὔτε γιὰ τὸ ἔργο του. Τὰ σονέττα του τὰ ξαναδούλευε χρόνια καὶ πολὺ σπάνια ἀποφάσιζε νὰ τὰ τυπώνει. Ἐδινε στὴ μελέτῃ τῆς φιλοσοφίας τὸν καιρὸ πού δὲν ἀφιέρωνε στὴν ποίηση. Ὁνειρεύονταν νὰ κάμῃ γιὰ τὴν Ἑλλάδα ὅ,τι ἔκανε ὁ Dante γιὰ τὴν Ἰταλία. Τὸ μεγάλο του ὅμως μυστικὸ δὲν τὸ ἐκμυστηρεύθηκε ποτὲ σὲ κανένα. Ἀφῆσε καμμιὰ πενήνταριά σο-

νέττα, θαυμάσια γιὰ τὴν ὁμορφιὰ τῆς φόρμας καὶ τὴν εὐγένεια τῆς συλλήψεως. Περικοπὲς ἀπὸ τὴ Μαχαβαράτα, Dante, Goethe, Leopardi, Foscolo. Ἐνα σονέττο, «Ἐρως καὶ θάνατος», κατ' ἀπομίμηση τοῦ Leopardi. Ἐνα ἄλλο μὲ τίτλο δαντικό, «Angelica Farfalla». Δυὸ σονέττα στὸ γερμανικὸ καὶ ἓνα «saluto», κάποια κριτικὴ μελέτη, κάποια γράμματα.

Στὰ 1915 ἡ Ἐπιθεώρηση «Γράμματα» τῆς Ἀλεξάνδρειας φρόντισε γιὰ τὴν ἐκδοσὴ τῶν ἔργων του.

Εἶχε ἀπέραντη μνήμη. Ἦξαιρε ἀπ' ὧν τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα καὶ τὴν Θεία Κωμωδία. Ἦταν ἀξιόλογος πιανιστής. Πρόσεχε σὲ ἑπτὰ ἀντίπαλους, χωρὶς νὰ κοιτάζει τὸ παίξιμο. Τὸ ὄνομά του φαντάζει στὴ σάλα τοῦ μπιλιάρδου τοῦ καφενεῖου Luittpold στὸ Μόναχο τῆς Βαυαρίας. Ἦταν ἀγνὸς ἄνθρωπος, παραδειγματικὸς πολίτης, τέλειος ἰδανιστής.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴ φοιτητικὴ του ζωὴ στὴ Γερμανία, ἔζησε ἐρημικὰ στὸ σπίτι του στὴν Κέρκυρα. Παρ' ὅλες τὶς παρακλήσεις καὶ προτροπές, δὲν ἀναμίχθηκε στὴν ἀστατὴ πολιτικὴ τοῦ καιροῦ του. Δὲν θέλησε τιμὲς καὶ ἐκδηλώσεις σεβασμοῦ. Ἐπειτα ἀπὸ τὴ Στρατιωτικὴ Ἐπανάστασις πού καθάρισε τὴν πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος, δέχτηκε ν' ἀντιπροσωπεύει τοὺς συμπολίτες του στὴ Βουλὴ τῶν Ἀθηνῶν.

Ἀπὸ τὴ βουλευτικὴ του ἔδρα πολέμησε γιὰ τὸ θρίαμβο τῆς «νέας» γλώσσας. Σ' ἓνα βουλευτὴ πού ὑποστήριζε πὼς ἡ δημοτικὴ εἶναι χυδαία γλώσσα, ἀπάντησε : «Δὲν ὑπάρχουν χυδαῖες γλώσσες, μόνο χυδαῖοι ἄνθρωποι». Τὴν ἄλλη μέρα τοῦ ἔλαχε νὰ ὑπερασπίσει μὲ ὅλη του τὴ δύναμη τὴ φιλολογικὴ του πίστη.

Ἐλαβε μέρος στὸν πόλεμο τοῦ 1897 καὶ ἐπληρώθηκε στὸ μπράτσο. Ὄταν κηρύχθηκε ὁ βαλκανικὸς πόλεμος, ἦταν πενήντα χρονῶν. Κατατάχθηκε στὸ σῶμα τῶν Γαριβαλδινῶν. Πολέμησε στὴ Θεσσαλία, στὴ Μακεδονία, στὴν Ἠπειρο. Ἐγίνε λοχαγὸς στὸ πεδίο τῆς μάχης. Οἱ Γαριβαλδῖνοι πολεμοῦσαν στὸ Δρίσκο, κοντὰ στὰ Γιάννενα. Ὁ Μαβίλης ὀνειρεύεται νὰ ἰδεῖ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἠπείρου. Ἡ μάχη τοῦ Δρίσκου ἦταν καταστροφὴ γιὰ τοὺς γαριβαλδινούς. Τὸ βράδυ τῆς 28 Νοεμβρίου 1912 ἦλθε ἡ διαταγὴ νὰ ὑποχωρήσουν. Ὁ λοχαγὸς Μαβίλης ἀντιστάθηκε. Πείθει τὸν διοικητὴ νὰ ἐπαναλάβουν τὴν ἐπίθεσις «τοῦλάχιστο γιὰ νὰ σώσουν τὴν τιμὴν τῶν ὅπλων». Τὸ πρωὶ ξαναρχίζει ἡ μάχη. Τὸ τουρκικὸ πυροβολικὸ θέριζε ἀπὸ τὰ ψηλά του ὀχυρώματα τὸ γαριβαλδινὸ σῶμα. Οἱ ἀξιωματικοὶ σχεδὸν ὅλοι πέφτουν. Ὁ λοχαγὸς Μαβίλης προχωρεῖ μόνος στὴν κορυφὴ τοῦ βου-

νοῦ. Μιὰ σφαῖρα τοῦ τρυπάει τὸ κεφάλι πέρα-πέρα. Τὸν μεταφέρουν σ' ἓνα ἐκκλησάκι ποῦχε μεταβληθῇ σὲ νοσοκομεῖο. Πρὶν μπῆ, γυρίζει νὰ ἰδεῖ τὸ πεδίο τῆς μάχης. Μιὰ σφαῖρα τὸν βρίσκει στὸ στόμα.

Ὁ Μαβίλης γυρίζει στοὺς συντρόφους του. Μὲ τὸ στόμα γεμάτο αἷματα λέει : «Πολλὲς τιμὲς περίμενα ἀπ' αὐτὸν τὸν πόλεμο, μὰ ὄχι καὶ νὰ δώσω τὴ ζωὴ μου γιὰ τὴν ἀγαπημένη μου Ἑλλάδα». Ἐτσι πέθανε ὁ ποιητὴς Λορέντζος Μαβίλης.

Σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς κεντρικὲς πλατεῖες τῆς Κερκύρας εἶναι στημένη ἡ προτομὴ τοῦ «ποιητῆ καὶ πατριώτη Λορέντζου Μαβίλη». Ἡ ἔσπερος πέθανε. Τὴν ἔθαψαν μὲ τὶς μαῦρες πέρλες της καὶ τὰ φτιασιδένια της γάντια.

«Νὰ ζήσουμε εὐτυχισμένοι σὲ μιὰ πατρίδα εὐτυχισμένη, τιμημένοι σὲ μιὰ τιμημένη πατρίδα». Τὸ ὄνειρο τοῦ ποιητῆ πραγματοποιήθηκε. Ὅχι γιὰ κείνο τὸ βαρὺ καὶ κουρασμένο του σῶμα πού τόχα δεῖ νὰ σέρνεται ἀνάμεσα στὸ περιστύλιο τοῦ Ἀχιλλείου, μὰ γιὰ τὸ κρῦς του μαρμαρίνου σῶμα.

(Μετάφρ. Ἀγάθης Νικοκάβουρα)

ALBERTO SAVINIO

Ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ φιλολογικὸ περιοδικὸ «Pan» XIII, τευχ. Φεβρ. 1935.

ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ ΤΟΥ ΜΑΒΙΛΗ

Νὰ κατεβῆς λαγκάδια, νὰ περάσεις
Νερὰ τρεχάμενα, πλατάνια, πεῦκα, νᾶνε
Χάρισμα ἢ ζωὴ ἀπ' ἀθάνατα στοιχεῖα·
Μὲ τὸ χέρι κάθε καρπὸ νὰ φτάσεις
Κερασιές, μυγδαλιές, ὅσα περνᾶνε
Σὲ μιὰ βουνίσια ἀπάρθρευση ἡσυχία
Κι' ἀπ' ὧνα ξάγναντο γλυκὸ ἀνηφόρι
Τῆς θάλασσας νὰ ἰδεῖς τὴν εὐτυχία·
Καὶ νᾶσαι ἐκίος, πὺλ τόσον ἔχει ζήσει,
Ποῦ τὸ μέλι τὸ γεύεται ἀπ' τὸ βῆτο,
Θύμο, βάλσαμο, ἀφάνα, ὡς τὸ μελίσι·
Καὶ μὲς στὸ μεσημέρι τὸ φλογᾶτο,
Νᾶσαι, σὰν ὁ ἥλιος νᾶχει πάει νὰ δύσει,
Νᾶνε ὁ μισὸς στὸ πέλαγο ἀποκάτω.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΤΟΥ ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΥ ΜΑΜΠΙΛΗ

Εἶχαν περάσει δύο τρία χρόνια μετὰ τὴν ἐπιστροφή του ἀπὸ τὴν Γερμανία καὶ ἡ διαφορὰ ποὺ βρῆκε ὁ Μαμπίλης στὴν Κέρκυρα, ἀπὸ τὸ ἀνώτερο περιβάλλον ποὺ ἔζησε στοὺς πανεπιστημιακοὺς κύκλους τῆς Γερμανίας γιὰ δέκα τέσσαρα χρόνια, τὸν εἶχεν ἀπογοητεύσει, μῶλο ποὺ ὁ Πολυλᾶς ζοῦσεν ἀκόμη καὶ ὁ Καλοσγοῦρος, ὁ Κογεβίνας, ὁ Κεφαλληνὸς καὶ ἄλλοι ἦταν στὴν ἀκμὴ τους.

Νὰ ξαναγυρίσῃ στὴ Γερμανία δὲν ἦταν δυνατό· τὰ οἰκονομικὰ μέσα τοῦ ἀγαθοῦ πατέρα του εἶχαν ἐξαντληθῇ καὶ ἡ φιλοστοργία τῆς μητέρας του, ποὺ δὲν ἤξερε τίποτα νὰ τοῦ ἀρνηθῇ, δὲν ἦταν ἀρκετὴ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ.

Ἐφυτοζωοῦσε λοιπὸν στὸν κύκλο τοῦ Πολυλᾶ, ποὺ ὑπερβολικὰ τὸν ἀγαποῦσε ἀπὸ μικρὸ καὶ τοῦ ἔδειξε τὸ δρόμο τῆς ζωντανῆς γλώσσας μας καὶ τὸ μεγαλεῖο τοῦ Σολωμοῦ, ἔχοντας ἄσυλο τὴν Ἀναγνωστικὴ Ἑταιρία. Ἐκανε μεγάλες πεζοπορίες γιὰ νὰ ἀπολαμβάνῃ τὸ μεγαλεῖο τῆς φύσεως καὶ νὰ ἐμπνέεται ἡ μεγάλη του ψυχὴ στὶς ὠμορφιὲς τῆς Κερκύρας. Τοῦ ἔμεναν ἀκόμα ὥρες πολλές, ποὺ δὲν ἤξερε πῶς νὰ τὶς διασκεδάσῃ. Βάλλθηκε τότε μὲ ψυχὴ καὶ μὲ καρδιὰ στὴ σπουδὴ τῆς μουσικῆς. Πῆρε δάσκαλο τὸν μουσικὸ Ἀνδρόνη, ποὺ θαύμαζε τὴν προκοπὴν του. Γυμνάζονταν ὥρες πολλές στὸ πιάνο, τόσο ποὺ οἱ γείτονες, τὰ καλοκαιριάτικα μεσημέρια, ἔβγαιναν στὰ παράθυρα διαμαρτυρόμενοι. Ἕνας μάλιστα τακτικὰ φώναζε:

«Μὰ φτάνει, μὰ φτάνει!»

Ἦταν καὶ αὐτὸ μία ἐκδήλωσις τῆς ἀπογοητεύσεως.

Μ' ὅλα ταῦτα ὁ κοινωνικὸς του θρίαμβος στὴν Κέρκυρα ἦταν μεγάλος, ἀνάλογος μὲ τὰ φυσικὰ του καλλιεργημένα προτερήματα. Ὅλοι ἐπεδίωκαν τὴ συντροφιά του, μὰ ἐλάχιστοι τὴν ἀπολάμβαναν. Προξενεῖες τοῦ πηγαιναν ἀπὸ τὶς πιὸ πλούσιες κοπέλλες τοῦ τόπου, μὰ καμμία δὲν πέτυχε, γιατί δὲν ἔκρινε φρόνιμο καὶ ἠθικὸ τὸν πλούσιό γάμο, ἀφ' οὗ αὐτὸς δὲν εἶχε.

Οἱ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ μὲ ἐπιμονὴ τὸν παρακαλοῦσαν νὰ λάβῃ μέρος στὸ συνδυασμὸν τους, μὰ κανένας δὲν πέτυχε τὴ συναίνεσί του, μάλιστα τὸν ἀρνήθηκε πάντα μὲ περιφρόνηση.

Τίποτα λοιπὸν δὲν ἦταν δυνατό νὰ τὸν συγκινήσῃ. Εἶχε ζήσει σὲ κόσμον ποὺ ἡ ἰδέα τοῦ καθήκοντος ἦταν τὸ κατ' ἐξοχὴν συναίσθημα ποὺ τὸ ἄτομον ἦταν κάτω, ἀφ' ὅσον ἀποτελοῦσε τὸ μέρος τοῦ συνόλου.

καὶ ἐργαζόταν γι' αὐτὸ ἀλτρουϊστικά καὶ ὄχι ἀτομιστικά. Στὴν Ἑλλάδα, στὴν τότε Ἑλλάδα, βρέθηκε σὲ ἀντίθετο περιβάλλον. Τὰ κόμματα ἐξαχρείωναν τοὺς πολίτας, καὶ οἱ πολῖται θυσίαζαν τὰ πάντα γιὰ τὸ ἀτομικὸν τους συμφέρον. Δόγμα τῆς ἐποχῆς ἦταν: Ἐγὼ θὰ φτειάξω τὸ Ρωμέικο;

Ὡς τόσο ὁ μαρασμός του στὴν Κέρκυρα αὖξαινε καὶ ὁλοένα ἀποτραβιοῦνταν περισσότερο ἀπὸ τὴ συναναστροφὴ τῶν πολλῶν. Κατήντησε τόσο ἐκλεκτικὸς στὶς συντροφίες του, ποὺ ἐκεῖνοι ποὺ τὸν συναναστρέφονταν, μετριοῦνταν στὰ δάκτυλα.

Τὸ περίεργον εἶναι ποὺ αὐτὸ τὸ φέρεσιμό του, ἀντὶ νὰ λιγοστεύῃ τὴ φήμη του, αὖξαινε τὴν ὑπόληψιν τοῦ κόσμου, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Μαμπίλη, μελετημένο ἀπὸ τὸ λαό, τοῦδινε ἕνα μυστήριον, σὰν νὰ τὸν θεοποιοῦσε στὴ συνείδησί του.

Αὐτὴ ἦταν ἡ δύναμις τοῦ φιλοσόφου ποιητῆ, αὐτὴ ἦταν ἡ ἠθικὴ δύναμις ποὺ ἔκλεινε μέσα της ἡ ψυχὴ του, ποὺ μπορούσε νὰ ἀκτινοβολῇ σὲ μεγάλῃν ἀκτίνα, νὰ ἠθικοποιῇ ἀθέλητα ἀγνώστους τοῦ ἀνθρώπου, νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ ἐρχονται σὲ σύγκρουση μὲ τὴ συνείδησίν του.

Ἐπεβάλλετο χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ στοὺς πολλοὺς, συριανίζοντας ἀπάνω κάτω στὸ λιστῶνι τῆς πλατείας τῆς Κερκύρας γιὰ ὥρες πολλές, εἴτε μόνος, εἴτε συντροφευμένος ἀπὸ ἕνα ἢ δύο φίλους.

Ἐτοί φτάνουμε στὰ 1896. Ἡ ἴδρυσή τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας κεντρίζει τὰ κοιμισμένα αἰσθήματά του. Ἀξιωματικοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅπως ὁ Καράκαλος, ὁ Καλλάρης καὶ ἄλλοι, τὸν κατηχοῦν εἰς τὸν σκοπὸ τῆς Ἑταιρίας. Ξαναβρίσκει τότε ὅλες του τὶς δυνάμεις, ξαναβρίσκει τὸ ἰδανικὸ ποὺ εἶχε χαμένο. Τὸ αἶσθημα τῆς πατρίδος, ἡ ἀπολύτρωση τῆς Ἡπείρου κυριεύουν ὅλες του τὶς ἀδυναμίες, κυριεύουν τὴν ἀπογοήτευσί του. Διαβλέπει στὸ κίνημα αὐτό, πῶς ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ δὲν ἀπέθανε, πῶς οἱ Ἕλληνες εἶναι ἐτοιμοὶ νὰ θυσιάστουν γιὰ τὴν Ἑθνικὴν τους ἰδέαν, γιὰ τὴν Μεγάλῃν Ἰδέαν ποὺ ἀνάθρεψε καὶ ἀνάδειξε τοὺς ἀνθρώπους τῆς μεγάλης ἐθνικῆς ἐποποιίας τοῦ 1821.

Αὐτὸ ἦταν ἀρκετό. Γίνεται ἡ ψυχὴ τῆς Ἑταιρίας. Αὐτὸς συντάσσει τὶς ἐκθέσεις, αὐτὸς προτείνει τὰ μέτρα. Ὁ ἐνθουσιασμός του μεγαλώνει μὲ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες, γιατί στὸν μεγάλον ἐνθουσιασμό τοῦ Σταδίου βλέπει ἕνα νέο ξύπνημα τῆς φυλῆς. «Τέτοιος ἐνθουσιασμός, ἔλεγε, δὲν μπορεῖ νὰ φωλιάσῃ σὲ στήθεια παρακμῆς, σὲ ψυχρὰς ἐκφυλισμένες».

Ἡ ἐπανάστασις τῆς Κρήτης τὸν ἠλεκτρίζει καὶ αὐτὴ. Δὲν ἀντέχει,

πειά· πάει καὶ αὐτὸς νὰ ἀγωνισθῇ γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς Κρήτης μὲ τὰ παλληκάρια τῶν Σφακιῶν καὶ τοῦ Ψηλορείτη καὶ νὰ θυσιασθῇ καὶ αὐτὸς μὲ τὰ ἀθάνατα παλληκάρια τῆς Κρήτης στὸν ἄνισον ἀγῶνα. Τὸν ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Θεοτόκης.

Στὴν Κρήτη γνωρίζεται μὲ ὅλα ἐκεῖνα τὰ παλληκάρια ποὺ ἔγραψαν τόσο ὥραϊες σελίδες στοὺς ἀπελευθερωτικούς μας ἀγῶνες, τοὺς θαυμάζει, τὸν ἐνθουσιάζουν, καὶ γράφει τὸ ἀθάνατο σονέττο *Excelsior*.

Τὸν ἄλλο χρόνον, τὸ 1897, τὸν συναντοῦμε πάλι στὰ Πέντε Πηγὰδια τῆς Ἡπείρου ἐπὶ κεφαλῆς σώματος ἐβδομήντα ἀνδρῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ εὐγενικὸς Ἀγγλὸς φιλέλλην Χάρρις, ποὺ ἤρρε τόσο τραγικὸ τέλος.

Στὰ Πέντε Πηγὰδια τραυματίζεται, σὲ τρόπο ποὺ δὲ μπορούσε νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ ὄπλο. Ἀποσύρθηκε καὶ πάλι στὴν Κέρκυρα. Ἡ πανωλεθρία μας τοῦ 1897 τὸν ἀπέλπισε, ἐποθοῦσε νὰ εἶχε σκοτωθῇ στὰ Πέντε πηγὰδια καὶ ὄχι νὰ ζῇ νὰ βλέπῃ τὸ Ἕθνος ὁλόκληρο περιφρονημένο ἀπὸ τὸν νικητὴ. Φοβοῦνταν μὴ τὸ Ἕθνος, ἔπειτα ἀπὸ τὴν πανωλεθρία ἐκείνην, ἔχανε τὸ ἠθικὸ του καὶ ἔσβυνε ἡ ἀναλαμπὴ ποὺ ἔδειξε στοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες. Καὶ ἐπίμονα ζήτησε πόλεμον ποὺ νὰ ὑποστηρίξῃ τὸν Κρητικὸν ἀγῶνα.

Μὰ ἡ ἀπελπισία του ἐκείνη δὲν κράτησε γιὰ πολὺ διάστημα. Ὁ Μακεδονικὸς ἀγὼν τὸν ἔκαμε νὰ ἐλπίζῃ πάλι πὼς ἡ φυλὴ δὲν ἐνεκρώθηκε, πὼς δὲν ἦταν μακρυνὰ ἡ ἡμέρα ποὺ θὰ διεκδικοῦσε τὴ νίκη, ποὺ θὰ ἀπελευθέρωνε τοὺς ἀλύτρωτους Ἕλληνες, μὲ ἴδιες δυνάμεις, χωρὶς τὴ βοήθεια τῆς ψεύτικης διπλωματίας.

Στὸν ἴδιον καιρὸ ὅμως ἔβλεπε πὼς, γιὰ νὰ πιτύχῃ τὸ σκοπὸ τῆς ἡ φυλῆ, εἶχεν ἀνάγκη ἀπὸ πολιτικὴ ἐξυγίανση. Καὶ γίνηκε ἀπὸ τοὺς πιὸ φανατικούς ποὺ πολεμοῦσαν τὴν πολιτικὴ συναλλαγὴ, τὸ ρουσφέτι, τὸ νεποτισμὸ.

Οἱ σύνδεσμοι τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ἔδωκαν τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ ὥρα τῆς σωτηρίας ἐσήμαινε. Καὶ ὅταν ἡ ἐπανάσταση στὸ Γουδί ἔφερε τὴν πολιτικὴ μεταβολή, ὁ ποιητὴς ἔνοιωσε τὰ ἀποτελέσματα ποὺ θὰ εἶχε.

Στὴν περίστασι ἐκείνην ἠθέλησε νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν Ἐθνικὴ προσπάθεια, ὅπως τὴν ἔλεγε, μὲ ὅλες τὶς ἠθικὰς του δυνάμεις, καὶ δὲν ἐδίστασε νὰ λάβῃ μέρος, ὡς ἀπλὸς ὑποψήφιος, μὲ ἀρχηγὸ τὸν κ. Ζαβιτζιάνο, στὸ φιλελεύθερο συνδυασμὸ τῆς Κερκύρας. Τότε μὲ ἀληθινὸ ἀλτρουϊσμὸ, ἔβαλε κατὰ μέρος κάθε προσωπικὴ φιλοτιμία γιὰτὶ βέβαια μεγάλη ἦταν ἡ συγκατάβασις νὰ ἐκτεθῇ μὲ ἀρχηγὸ τὸν κ. Ζαβιτζιάνο ποὺ ἦταν παιδί του καὶ ἄγνωστος τότε.

Μόλις ὅμως πάτησε τὸ πόδι του στὴν Ἀθήνα, ἔλαβε ἀμέσως τὴ θέσιν ποὺ τοῦ ἄρμοζε στὸν πολιτικὸ καὶ διανοούμενο κόσμον. Ἦταν γιὰ τοὺς Ἀθηναίους ὁ Ὀλύμπιος Μαρμπίλης.

Ὁ λόγος του γιὰ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα ἄφησεν ἐποχὴ καὶ τὰ λόγια του ποὺ χαρακτηρίζε τὴ δημοτικὴ γλῶσσα, βαρεῖα ἔπεσαν στοὺς κατηγοροῦς της :

«*Χυδαῖοι ἄνθρωποι ὑπάρχουν, ὄχι χυδαία γλῶσσα*» !

Τόση ἦταν ἡ πεποίθησί του γιὰ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα, ποὺ τὸ συνδύαζε μὲ τὴ λύσιν τῶν μεγάλων Ἐθνικῶν ζητημάτων.

Πρὸς τὸ 1911 ἡ ἀπογοήτευσις ποὺ τόσο ἐπηρέασε πάντα τὴ ζωὴ του, ξαναφάνηκε. Δὲν ξέρω ποῦ νὰ τὴν ἀποδώσω. Ἴσως νὰ ἔβλεπε μὲ τὸ καθαρὸ του πνεῦμα πὼς δὲν ἦταν ὅλα ἐν τάξει καὶ σύμφωνα μὲ τὶς ἐπαγγελίες τῆς ἀνορθώσεως. Καὶ ὅταν, τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, τοῦ ἔγραψα ἀπὸ τὴν Κέρκυρα μερικὸς ἐνδοιασμούς μου, μοῦ ἀπάντησε, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1911, μὲ τὰ προφητικὰ αὐτὰ λόγια :

«Ἐχεις δίκην εἰς ὅσα γράφεις, μὰ ἡ πολιτικὴ τοῦ Βενιζέλου εἶναι ἐθνικὴ, γιὰ τοῦτο πρέπει νὰ παραβλέψουμε τὶς ἀδυναμίες ἢ τὶς ἀσυνέπειες ποὺ παρουσιάζει.

»Ὅσο γιὰ μέ, ἀποφάσισα νὰ μὴν πολιτευθῶ ἄλλο· θὰ ἀποτραβηγθῶ ἀπὸ τὴν πολιτικὴ καὶ θὰ περιμένω· ὅταν σημάνη ἡ σάλπιγγα, θὰ πάω καὶ ἐγὼ νὰ ἀφήσω τὰ ἐλεεινὰ μου κότσια σὲ μία ρηματιὰ τῆς ὄνειρεμένης μας Ἡπείρου».

Στὶς 28 τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1912, τὸ ὄνειρό του πραγματοποιήθηκε στὸ Δρῖσκο ἀπ' ὅπου μπόρεσε νὰ ἀγναντέψῃ τὰ ὄνειρεμένα Γιάννενα καὶ τραυματισμένος θανάσιμα νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ θανάτου γιὰ τὴν πατρίδα καὶ νὰ ψιθυρίσῃ πὼς δὲν περίμενε τέτοια δόξα.

Ἔτσι ὁ ἥρωας-ποιητὴς εἶναι σήμερον τὸ σύμβολο τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων μας.

Σ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ

ΑΓΑΠΗΤΗ ΜΟΥ "ΙΟΝΙΟΣ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ,"

Μου στείλατε ένα δλόκληρο έρωτηματολόγιο. Για τὸ Μαβίλη, τὸ Ρώμα, τοὺς Γαριβαλδινούς, καὶ διάφορα ἄλλα σχετικὰ.

Προτιμῶ νὰ σὰς ἀπαντήσω ὅσα καὶ ὅπως τὰ θυμᾶμαι, δέχως ν' ἀκολουθήσω τὴν κατάταξί σας, γιατί ἄλλοιως θὰ ἔπρεπε νὰ ψάξω πηγές καὶ νὰ κάνω ἐργασία ἱστοριοδίφη—πρᾶγμα ποῦ δὲν φαντάζομαι νὰ περιμένετε ἀπὸ ἐμέ.

Εἶναι πολὺ δύσκολο, γιὰ ἓνα ἄνθρωπο τῆς σημερινῆς γενεᾶς, νὰ φαντασθῇ τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς Ἀθήνας κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1912. Ὁ χαρακτηρισμὸς «μαδακὴ τρέλλα» θὰ ἦταν ἴσως ὁ καταλληλότερος, ἂν μπορούσε κανεὶς νὰ τὸν συμπληρώσῃ προσθέτοντας τὰ πειδὶ ἀνιδιοτελῆ ἰδεολογικὰ στοιχεῖα.—Ὅμως, ἐπειδὴ οὔτε φιλολογία φαντάζομαι νὰ περιμένετε ἀπὸ ἐμέ, δὲν σταματῶ σὲ μιὰ τέτοια λυρική περιγραφή, ἀλλὰ προχωρῶ στὶς σχετικὰς ἀτομικὰς μου θύμησης.

Βρισκόμουν στὸν «Κυανὸ Σταυρό», συμπληρώνοντας τὴ Νοσοκομειακὴ μου μάθησι, σὰν πρωτοκυκλοφόρησεν ἡ εἰδησις πὺς ὁ Ἀλέξανδρος Ρώμας, θεῖος μου, μάζευε ἐθελοντὲς γιὰ τὸ Γαριβαλδινὸ σῶμα. Ἀπὸ στιγμήν σὲ στιγμήν περιμέναμε τὸ γέρο Ριτσιότι, τὸ θρυλικὸ Γαριβάλδι, νὰ φθάσῃ στὴν Ἀθήνα μετ' Ἰταλοὺς φιλέλληνας, γιὰ νὰ ξεκινήσουν ἐνωμένοι πρὸς τὰ ἐμπρός. Ἀμέσως ἔφθασα νὰ τοὺς ἀκολουθήσω.

Ἡ ἰδέα νὰ περιθάψω ἥρωες ποὺ θὰ πολεμούσανε ὀρθοί, ντυμένοι στὰ κόκκινα, ἐθελοντὲς, μετ' ἑνὶ λέξι, τοῦ θανάτου, εἶχε κάτι ποὺ συμβάδιζε ἀπόλυτα μετ' τὸ εἶδος τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῆς ἐποχῆς.

Ὅμως τὸ πρᾶγμα δὲν ἦταν καὶ τόσο ἀπλό. Καὶ τὸ περιεργότερο γιὰ

τῇ σημερινῇ γενεᾷ θὰ εἶναι ἴσως πὺς ἡ δυσκολία δὲν βρισκότανε στὸν πολεμικὸν κίνδυνον, μὰ ἐκεῖ ποὺ κανένα λ.χ. μέλος τοῦ Ὀρειβατικοῦ Ὀμίλου, σήμερα, δὲν θὰ τὴν φανταζόταν : στὸ ὅτι δηλαδὴ ἦταν ἀπαράδεχτο γιὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνη ἓνα κορίτσι ν' ἀκολουθοῦσε τόσους ἄνδρες στὰ Ἡπειρωτικὰ κατσάδραχα.

Πόσες φορές δὲν ἔφθασα, βραδάκι, στὸ γραφεῖο τοῦ Ρώμα, στὴν ὁδὸν Πατησίων, μετ' τὴν ἴδια παράκλησι, γιὰ νὰ πάρω τὴ στερεότυπη ἀπάντησι : «αὐτὲς δὲν εἶναι δουλειὲς γιὰ γυναῖκες» !

Ἐνα ἀπ' αὐτὰ τὰ βράδια εἶναι ποὺ συνάντησα ἐκεῖ καθισμένο στὴν πειδὶ τιμητικὴ θέσι ἓνα ἐπιβλητικὸ πρόσωπο, στὸ ὁποῖο ὁ θεῖος μου ἔμοιαζε νὰ δείχνει τὴν πειδὶ ἐξαιρετικὴ ἐκτίμησι.

Ἐναν μεσόκοπο, μετ' ἄσπρα γένεια, μ' ἓνα περίεργον χαμόγελο καὶ γαλάζια ταξιδεμένα μάτια.

Ἦταν ὁ Μαβίλης !

Ἄκουγε τὴ στερεότυπη (γιὰ τὸ θεῖο μου κι' ἐμέ) συζήτησι μ' ἐνδιαφέρον. χωρὶς ὅμως καὶ ν' ἀνακατευθῇ στὴν ὁμιλίαν μας.

Καὶ ἐπὶ τέλους ὁ Γαριβάλδης ἔφθασε !

Ἐφθασε μετ' διακόσιους μονάχα Ἰταλοὺς ἐθελοντὲς καὶ μίαν εὐχάριστη γιὰ μένα ἔκπληξι : τὴ γυναῖκα του, δυὸ κόρες καὶ δυὸ Ἰταλίδες νοσοκόμες. Ὁ Ρώμας δὲν μπορούσε πειδὶ νὰ μοῦ ἀρνηθῇ τὸ δικαίωμα νὰ τὸν ἀκολουθήσω.

Καὶ ἔτσι τελειώνουμε τὸ μέρος τὸ σχετικὸ μετ' τὶς προπαρασκευές. Λίγες λεπτομέρειες . . . Οἱ Ἑλληνες Γαριβαλδινὸι ποῦ, μαζί μετ' τοῦ διακόσιους Ἰταλοὺς, συμπληρώνανε κάποτε τὶς τέσσερες χιλιάδες, μοιραστήκανε τότες σὲ δυὸ μέρη. Τὸ ἓνα μ' ἄρχηγὸν τὸ Ρώμα, τράβηξε ἀπ' τὴ Μακεδονία, πολεμῶντας, γιὰ Ἡπειρόν τὸ ἄλλο μετ' τὸ Γαριβάλδι, ξεκίνησε γιὰ τὸν ἴδιον προορισμὸν ἀπὸ τὴ Θεσσαλία. Τόπος συναντήσεως τὸ Μέτσοβο. Τὸ Νοσοκομεῖο, καὶ τοῦτο γιὰ νὰ μὴ χωρισθῇ ὁ γέρο Ριτσιότης ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν του, ἀκολούθησε, φυσικά, τὸ τμήμα Γαριβάλδι.

Θάτανε γύχτα σὰ φτάσαμε στὸ Μέτσοβο, ἴσως καὶ σκοτεινὸ χειμωιάτικο σούρουπο, δὲ θυμᾶμαι ὅμως μόλις εἶχαμε σταματήσει ποὺ μᾶς πρόφθασε ἡ εἰδησις πὺς ὁ Ρώμας μετ' τοὺς δικούς του ἦτανε κιόλας ἐκεῖ.

Οἱ διαταγὲς τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου γιὰ τὴ μελλοντικὴ δρᾶσι τοῦ σώματος ἐπρόκειτο νὰ φθάσουν ἀπὸ στιγμήν σὲ στιγμήν. Ἐκεῖνο τὸ βράδυ θὰ μοῦ μείνῃ ἀλγισμὸν. Βεγγέρα στοῦ Ρώμα, ὁλονυχτία σχεδόν, σὲ ἀξιωματικοί, σὲ νοσοκόμες, σὲ Ἀρχηγοί, ὅλος ὁ κόσμος ! Κέφι τρομερό, ἐνθουσιασμός, ἀναμονή ! Θυμᾶμαι πὺς κάποιος, σχολιάζοντας τὴν ἀνάμεικτα σ' ἀνώτερους καὶ κατώτερους βαθμοὺς οἰκειότητα, εἶπε γελώντας :

«ἐδῶ εἵμαστε σάν τοὺς Ἰππότας τῆς στρογγυλῆς τραπέζης!» Καὶ πραγματικά, ὅλοι αὐτοὶ οἱ κοκκινοντυμένοι ἄνδρες, μὲ τοὺς μακραιοὺς γαλάζιους μανδύες, δίνανε μιὰ τέτοια μεσαιωνικὴ ἐντύπωση! Στολὴ καὶ νοστροπία συμβαδίζανε.

Ὁ Μαβίλης ἐκεῖνο τὸ βράδυ δὲ μιλοῦσε πολὺ, ἔμοιαζεν ὅμως ἐξαιρετικὰ εὐτυχισμένος. Ξημέρωμα, ἐφθασε ἡ διαταγὴ νὰ ξεκινήσῃ τὸ σῶμα τοῦ Ρώμα. Τὸ νοσοκομεῖο ἀκολουθοῦσε μὲ τὴν ὀπισθοφυλακὴν, κάπου δέκα ὥρες διαφορά. Δεύτερος σταθμὸς ἡ Χρυσοδίτσα. Πάλι βράδυ, ὅμως τούτῃ τῇ φορᾷ φθάσαμε ἀργά. Πέσαμε, κουρασμένες, στὸν ὕπνο πάνω σὲ κάτι φορεῖα. Σκέπη: καὶ μισοκαρβουνιασμένες, ἀπὸ τοὺς Τούρκους, χωριάτικες καλύβες.

Στὶς τέσσερες τὸ πρωῒ, ξύπνησα ἀπὸ τὶς σάλπιγγες ποὺ σήμαιναν τὴν ἀναχώρησι τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς. Σηκώθηκα καὶ βγήκα, μὴ βρῶ τὸν Ἀρχηγὸ νὰ τὸν παρακαλέσω νὰ μὲ πάρῃ μαζὶ του στὸ πρῶτο τμήμα. Τὸν πρόφθασα τῇ στιγμῇ τοῦ ξεκινήματος. Ἦταν καθάλλα, πλάι τοῦ Ὁ Ἀλεξάνδης Τάκης, ὁ Τοπάλης, ὁ Δομενεγίνης, ὁ Μαβίλης, ὁ Γερακάρης, Γέροντας, Μπαρδόπουλος, ἄλλοι... Ἐκανε τόσο τρομερὸ κρῦο, ποὺ λίγα πράγματα θ' ἀκουστήκαν ἀπὸ τὴν παράκλησί μου: τὰ δόντια μου κτυποῦσαν. Ἀπάντησις: «Ἀδύνατον! πρέπει νὰ μείνῃς μὲ τὶς κυρίες Γαριβάλδη, ἀφοῦ ξεκινήσατε μαζὶ. Γύρνα ἀμέσως πίσω! Κάνει κρῦο. Θὰ παγώσῃς!» Τοὺς ἀποχαιρέτισα ἕναν-ἕναν, κι' ἔχω ἀκόμη μπρῶς στὰ μάτια μου τὸ γυρμένο πάνω ἀπὸ τὸ λαιμὸ τοῦ ἀλόγου κεφάλι, μὲ τ' ἄσπρα γένεια, τὰ ταξειδεμένα μάτια καὶ τὸ περίεργο χαμόγελο. Χειροφίλημα, καὶ μετὰ: «Ἀντίο, κυρά μου, καὶ στὰ χέρια σας λαβωμένος!»

Τὴν ἄλλη ἡμέρα, κάπου μεσημέρι, φθάσαμε στὴ Μεταμόρφωσι τοῦ Σωτήρα, ἕνα ἐρημοκκλησί, ποὺ ἐγκατεστήσαμε τὸ Νοσοκομεῖο.

Ὁ Ρώμας εἶχε κιόλας καταλάβει τὸ Δρίσκο καὶ βρισκότανε σὲ μιὰ ἀπόστασι κάπου εἴκοσι λεπτῶν ἀπὸ μᾶς.

Ἦτανε μιὰ ἡλιόλουστη ἡμέρα, καὶ κάτω στὰ πόδια μας φαντάζανε χαρούμενα, χωμένα στ' ἀσημοχρύσαφο, τὰ Γιάννενα. Ἦμαστε εἰς πρῶτοι Ἕλληνες πολεμιστὲς ποὺ τ' ἀντικρύσαμε. Ὁ ἀρχηγὸς εἶχε καταλάβει τὸ Δρίσκο μὲ μία φοῦχτα ἄνδρες, ὅστερα ἀπὸ λιγώρη μάχη, γιατί οἱ Τούρκοι φοβηθήκανε πῶς ὀλόκληρος ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἀκολουθοῦσε τοὺς ἀντάρτες. Ἦταν ὅμως φανερὸ πῶς θὰ καταλαβαῖναν γρήγορα τὴν ἀλήθειαν καὶ πῶς σὲ λίγο θ' ἄρχιζε ἡ ἐπίθεσις.

Μόλις τέλειωσεν ἡ Νοσοκομειακὴ ἐγκατάστασι, ξεκίνησα ἀπὸ τὸ στενὸ μονοπάτι κατεβαίνοντας πρὸς τὶς ἐμπροσθοφυλακὰς. Κάποιοι σκόρπιοι

Κρήτες ἀντάρτες μὲ κυττάζανε σὰν ἄγριο θηρίο. Ἐκανα κάπου μισὴ ὥρα γιὰ νὰ φθάσω. Πλαγιασμένοι πάνω στὴν κάπα τοὺς μπροστὰ σ' ἕνα ἀντίσκηνο, ὁ Ρώμας κι' ὁ Μαβίλης συζητοῦσαν. Πάρα κάτω ὄρθιαι ὁ Γέροντας, οἱ Ἀγγλοὶ ἀξιωματικοὶ ἐθελοντὲς Λόφτ καὶ Μελβίλ Μπράουν, Χατζηκυριάκος καὶ ἄλλοι διάφοροι. Ἀγγελιοφόροι πηγαινοέρχονται. Μιὰ γελαστὴ νευρικότητα. Διάθεσι χαρᾶς ποὺ ἴσως νὰ δυνάμωνε ἀπὸ τὸ φανταχτερὸ παίξιμο τοῦ δυνατοῦ ἡλίου πάνω στὶς κόκκινες στολές, στὰ χρυσὰ κουμπιά, καὶ στοὺς γαλάζιους μανδύες. Δὲν ξέρω γιατί, δίχως νὰ τὸ θέλω, μοῦρθανε στὸ νοῦ εἰς... ταυρομαχίαι μὲ τὴ σκληρὴ, ματωμένη ἡλιοχαρὰ τοὺς! Ὁ ἀρχηγός, μόλις μ' ἀντίκρυσεν, τινάχτηκε ἀπάνω. Ἐξαλλος! Ἐῖσαι τρελλή! Νὰ φύγῃς ἀμέσως, ἀμέσως! Ἐγὼ φταίω ποὺ κουδαλῶ μωρὰ στὸν πόλεμο. Θέλεις μὲ τὸ ζόρι νὰ σκοτωθῇς; Καὶ ὁ Μαβίλης, γελώντας: «Μὴ φοβᾶσαι, κόντε μου! Ξεχνᾷς πῶς δὲν πεθαίνουν οἱ νεράιδες!»

Ὅλ' αὐτὰ, βέβαια, μοιάζουσε λιγάκι κωμικὰ σήμερα—δὲ λέω· μὰ τότες ἦτανε, πῶς νὰ σᾶς τὸ πῶ, στὴ σωστή τους νότα. Οἱ Ἰππότες τῆς «στρογγύλης τραπέζης», ὁ ἀρχηγὸς Ἀρθοῦρος, οἱ Νεράιδες...

Ἀγγελιοφόρος ἀπὸ τὰ χαρακώματα: ἡ ἐπίθεσις ἄρχισε! Κάθε συζήτησι γιὰ μένα παύει, παρακολουθῶ, δίχως νὰ προσέχῃ κανεὶς, τὶς διαταγὰς τοῦ ξεκινήματος, τὶς προετοιμασίαις. Ὁ Μαβίλης ξεκινᾷ γιὰ ἕνα τομέα. Ἦτανε ἡ τελευταία φορὰ ποὺ τὸν εἶδα ζωντανό.

Ὁ Ρώμας μὲ τὸ ἐπιτελεῖο του παίρνει θέσι στὴν ψηλότερη μεριά, ἕνα μικρὸ πλατωματάκι. Αὐτὸς καὶ ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ καθάλλα, στὰ κόκκινα ντυμένοι, ὥρες ὀλόκληρες ἀκίνητοι: ὁ ὠραιότερος στόχος κάτω ἀπὸ τὸν πειδ φανταχτερὸ ἥλιο! Ἐγὼ κοντὰ. Ὁ θεὸς οὔτε μὲ πρόσεχε πειά. Θυμᾶμαι τὸν ἥρωϊκὸ Παπαφώτη, ἱερέα τοῦ τάγματος, μ' ἕνα τουφέκι στὸ χέρι, νὰ διακόπτῃ τὶς διαταγὰς τοῦ ἀρχηγοῦ, δίνοντας πολεμικὰς συμβουλές· κι' ὁ Ρώμας μὲ τὸ αἰώνιό του εἰρωνικὸ χαμόγελο, νὰ τοῦ ἀπαντᾷ: «Στὰ καντήλια, παπᾶ, οἱ συμβουλές... στὰ καντήλια!» Ὁ Μπαρδόπουλος πληγνύεται γιὰ πρώτη φορὰ, ὁ Βραχνὸς σκοτώνεται—καθὼς κι' ἄλλοι. Ὁ Ἀλεξάνδης Τάκης μοῦχε δώσει ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ ἕνα ντουφέκι κι' ἔρριχνα κι' ἐγὼ, μὲ μίαν ἐπιτυχίαν περισσότερο ἡθικὴ ἴσως, παρὰ ὀλική. Ἐνας ἀγγελιοφόρος πληγνύεται στὸ στέμα, τὴν ὥρα ἀκριβῶς ποὺ παρουσιάζει κάποιον σημεῖωμα στὸν ἀρχηγό. Ὁ Ρώμας γυρίζει τότε χαμογελώντας πρὸς ἐμέ: «Νοσοκόμος! Σὲ διατάζω νὰ μεταφέρῃς τὸν τραυματία στὸ Νοσοκομεῖο» καὶ μονολογοῦσε μὲ τὸ εἰρωνικὸ του γέλιο: «Ἦ εἶσαι νοσοκόμα, ἢ δὲν εἶσαι!» Ἀναγκάζουμαι νὰ ὑπακούσω. Φορτώνουμε τὸν πληγωμένο σ' ἕνα ἄλογο καὶ σιγὰ-σιγὰ ἔα-

νανεβαίνουμε τὸν ἀνήφορο πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν—Νοσοκομεῖο. Συνοδεία καμμιὰ δεκαριὰ ἄνδρες.

Ἡ μάχη στὸ πειρὸ ζωηρὸ τῆς σημεῖο. Κόπασε κατὰ τὸ βράδυ. Ἡ ἐπίθεσι τοῦ ἐχθροῦ εἶχε ἐξουδετερωθεῖ. Οἱ Γαριβαλδῖνοι δὲν ἔχασαν οὔτε σπιθαμὴ ἀπὸ τῆ χθελινῆ τους κατάκτησι.

Ὁλόκληρη ἡ νύχτα πέρασε μὲ χειρουργικὲς ἐπεμβάσεις καὶ νοσοκομειακὲς φροντίδες. Συχνὰ-πυκνὰ πυροβολισμοί, σκόρπια θῶρος. Μεγάλες φωτιὲς φαντάζανε μέσ' στὴ νύχτα σὰν ἕνας φωτεινὸς χάρτης τῶν συνόρων τῆς κατακτημένης περιοχῆς. Ἔτσι τοῦλάχιστον φαινότανε ἀπὸ τὸ ὕψωμα τῆς Ἐκκλησιᾶς μας. Οἱ Τοῦρκοι εἶχαν ἀπέναντι ἕναν πελώριο προβολέα, λίγο κοκκινωπὸ, ποὺ κουνιότανε διαρκῶς, σὰ μάτι κακοῦ παραμυθένιου δράκου.

Ἡ μάχη ξανάρχισε πρὶν ἀπ' τὴν ἀνατολή. Αὐτὴ τὴ φορά οἱ Τοῦρκοι εἶχανε καταλάβει... Ἀπάνω ἀπὸ εἴκοσι κανόνια, ἄλλα τόσα μυδραλλιοβόλα καὶ κάπου ὀκτὼ χιλιάδες μασαγέρ μεταχειριστήκανε γιὰ νὰ ἐπικρατήσουν.

Οἱ τρυματῖες φτάνουνε, φτάνουνε, δὲν τελειώνουν ποτέ!

Ὁ Μπαρδόπουλος ποὺ πληγωμένος ἀπὸ τὴν προηγούμενη πολέμουσε ἀκόμα, ξαναπληγώνεται. Ὁ ἀρχηγὸς πολέμου μὲ τὸ περίστροφο, γιὰ νὰ σώσῃ τὸ μοναδικὸ κανόνι τοῦ σώματος. Οἱ τραυματίες, κάπου ἑκατὸν πενήντα, δὲν εἶναι πειὰ σίγουροι στὴν Ἐκκλησιᾶ. Ἔρχεται ἡ διαταγὴ νὰ ὑποχωρήσουμε πρὸς Χρυσοβίτσα—Μέτσοβο. Ὁ Ἀρχηγὸς μὲ τὴν ἐμπροσθοφυλακὴ μένουν γιὰ νὰ μᾶς καλύψουν.

Ἄν καὶ ἔγραψα στὴν ἀρχὴ πὼς δὲν θὰ μεταχειρισθῶ πηγές, παρὰ μονάχα θύμησες, ἔτσι γιὰ νὰ στρογγυλέψω τὰ προηγούμενα, ἀναφέρω τὸ τέλος τῆς ἐπίσημης ἐκθέσεως τοῦ Ρώμα στὸ γέρο Γαριβάλδι τὸ σχετικὸ μὲ τὴ τούτη λύσι τῆς μάχης.

Μεταφράζω ἀποσπασματικά.

«Ὁ Μπεναρδόπουλος πληγώνεται ἐκ νέου στὸ πόδι. Ἔχω κιόλας » πέντε ἀξιωματικοὺς σκοτωμένους καὶ δέκα τρεῖς πληγωμένους. Ἀναγκάζομαι νὰ ξοδεύσω ὁ ἴδιος ὅλα τὰ πυρομαχικὰ τοῦ μεγάλου μου περυστρόφου Σμίθ, ὑπερασπίζοντας τὸ μοναδικὸ μας κανόνι ποὺ ἄλλως τε » ἐσώθη. Αὐτὴ τὴ στιγμή μιὰ σφαῖρα μοῦ ἀφαιρεῖ τὴ χρῆσι τῆς δεξιᾶς μου χειρὸς. Ὅλα τὰ κανόνια τῆς Καστρίτσας, δέκα ἔξι, καὶ πολλὰ » ἄλλα Τουρκικὰ πυροβόλα, ἐν συνόλῳ 24, καθὼς καὶ ἱσάριθμα μυδραλλιοβόλα, μᾶς προκαλοῦν. Ἡ θέσις δὲν εἶναι δυνατὸν πλέον νὰ κρατηθῇ. Ἀπεδεκατίσθημεν».

Τρεῖς ἡμέρες κρατήσαν οἱ Γαριβαλδῖνοι τὸ Δρίσκο. Τρεῖς ἡμέρες,

παραβλέποντας καὶ μικρὲς διακοπές, εἶναι ἱσάριθμα εἰκοσιτετράωρα μάχης.

Ὁ ἀρχηγὸς στὴν ἐκθεσί του ἀναφέρει: «Κατὰ τὰς τρεῖς ἡμέρας τοῦ Δρίσκου ἔχασα ἄνω τοῦ τετάρτου ἀνδρῶν»· καὶ ἄς σημειωθῇ πὼς ἡ πρώτη, ἡ αἰφνιδιαστικὴ, κατάληψί του ἦταν σχεδὸν ἀναίμακτη!

Στὴν ἡρωϊκὴ, στὴν ἀπελπισμένη καὶ φονικὴ τρίτη φάσι (ὅσο ἐμεῖς βαδίζαμε γιὰ τὴ Χρυσοβίτσα), σκοτώθηκαν, ἀνάμεσα σὲ τόσους ἄλλους, οἱ Τοπάλης, Γερακάρης, Μαβίλης... (*)

Τὸ; ἔθαψαν ἐκεῖ.

Γι' αὐτὸ δὲν ξαναεῖδα οὔτε τραυματίαν, οὔτε νεκρὸ τὸ μεσόκοπο μὲ τ' ἄσπρα γένεια, τὸ ταξιδεμένο βλέμμα καὶ τὸ περίεργο χαμόγελο. Ἡ τελευταία μας συνάντησι ἦτανε κάτω ἀπὸ τὸ φλογερὸ ἥλιο, στὸν κάμπο τὸ γεμάτο ἀπὸ τίς κόκκινες Γαριβαλδινὲς παπαροῦνες, προτοῦ ν' ἀρχίσῃ τὸ δεύτερο μέρος τῆς μάχης.

Τί ἄλλο νὰ σᾶς πῶ ἀκόμα ποὺ νὰ ἔχη σχέσι μ' ἕνα ἀναμνηστικὸ γιὰ τὸ Μαβίλη τεῦχος;

Ἡ συνέχεια εἶναι γνωστὴ. Μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς οἱ Γαριβαλδῖνοι δὲ σταματήσαν νὰ πολεμοῦν. Ἀργότερα, μετὰ ἀπὸ τὴ νικηφόρα

(*) Ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Ναυτικοῦ Λευκόματος» ὡς ἑξῆς περιγράφει τὴν μάχην:

«Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Δρίσκου τῆς 24 Νοεμβρίου 1912 εἰς πολεμικὸς ρεμβασμὸς ἐκτυλίσσεται, μία ποιήσις σχεπάζει τὴν αἴγλην τῶν ἐκεῖ μαχομένων. Ἡ ἀνθρωπίνη πάλη μεταβάλλεται ἐκεῖ εἰς θέλγουσαν ὀπτασίαν, εἰς παραδείσων ἀρετῶν.

«Ἡ Ἀσπασία Μαυρομιχάλη μάχεται καὶ αὐτή. Φέρουσα τὴν στολὴν τῶν Ἑρυθροχιτώνων, μ' ἕνα ὥραϊον μειδίωμα εἰς τὰ χεῖλη, περιφρονεῖ τὸν θάνατον καὶ λησμονοῦσα τὰ ῥόδα τῆς ἀνοιξέως τῆς, προτιμᾷ τὰ φύλλα τῆς Ἀφνης.

«Ἐκεῖ, ὑπὸ τὸν φωτοστέφανον τῆς δόξης τῶν ἡρωϊδῶν τοῦ Ζαλόγγου καὶ ὑπὸ τὸ θέλγον τῆς ὥραιας μαχομένης κόρης βλέμμα, ἕνας ὥραϊος ποιητὴς μιᾶς ὥραιότερας νήσου, τῆς Κερκύρας, θνήσκει ὡς ἄλλος Ἀχιλλεύς. Εἶνε οὗτος ὁ ποιητὴς Μαβίλης. Ἐξῆσε διὰ τῆς ποιήσεως καὶ ἀπέθανε διὰ τὴν ποίησιν. Ζῶν, πάντοτε ἔξιν μὲ τοὺς ρεμβασμούς· ἀποθνήσκων, πλανᾶται εἰς τὴν ζωὴν τῶν πνευμάτων καὶ τῆς αἰωνίου καλλονῆς τῶν ἀγνώστων Κόσμων. Ὁ Ἀλέξανδρος Ρώμας τραυματίζεται. Καὶ κλείνει οὕτω μία ἐποποιία, ἣτις προστίθεται καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν. Αἱ ἱστορικαὶ τῆς Ἑλλάδος Δόξαι ὁμοιάζουσιν πρὸς τὰς ἀνοιξέας τοῦ ἔτους, αἵτινες ἔρχονται καὶ παρέρχονται, παρέρχονται καὶ ἔρχονται!

«... Καὶ σεῖς, ρεμβῶδεις πόθοι, ἀπελθόντες ὡς χελιδόνες, μὲ τὴν ἔλευσιν μιᾶς παγερᾶς Ἑθνικῆς Νυκτός, καὶ πάλιν θὰ ἐπανεέλθητε μὲ νέαν ἀνοιξιν νέων ρεμβασμῶν καὶ καλυτέρων πόθων, θὰ στολίσητε τὰ Ἑθνικὰ ἰδεώδη μὲ ῥόδα ἀμάραντα, ἀρωματισμένα μὲ τὰς ἀναμνήσεις τῶν Νεκρῶν τῆς Ἱστορίας ἡμῶν».

(«ΝΑΥΤΙΚΟΝ ΛΕΥΚΟΜΑ», Οἱ κατὰ θάλασσαν νικηταὶ τοῦ Βαλκανικοῦ Πολέμου ὑπὸ ΛΕΩΝΙΔΑ ΜΟΛΙΝ, ἀνωτέρου Ἀρχιφροντιστοῦ ἐ.α., σ. 73).

εἰρήνη, σὺν ὁλόκληρῃ ἡ Ἑλλάδα ξεκουραζότανε πάνω στὶς δάφνες τῆς, ὁ Ἀρχηγὸς ξαναμάζεψε τοὺς πιστοὺς καὶ οἱ Ἱππότες «τῆς στοργυλῆς τραπέζης» ξεκινήσανε γιὰ τὸν ἀγῶνα τῆς Βορ. Ἡπείρου. Ἐθελοντές, ὅπως πάντα, τοῦ θανάτου, πολεμῶντας ὄρθιοι, στὰ κόκκινα ντυμένοι! Ὅμως γι' αὐτὰ δὲν ἔχω προσωπικὲς θύμῃς, κι' οὔτε θέλω πιά νὰ μεταχειρισθῶ πηγές! Θὰ προσθέσω μονάχα πὼς σ' αὐτὸν τὸν τελευταῖον ἀγῶνα, συντρίφθηκε μιὰ ἀπὸ τῆς πιὸ ἐμρῶφες φυσιογνωμίας τῆς προπολεμικῆς μας Ἑλλάδας. Ὁ Ἀλέξανδρος Ρώμας, πὺ ἐσθυσε στὴν Καστέλλα ἀπὸ πληγὲς καὶ ἀλλεπάλληλες πολεμικὲς κακουχίες.

Νὰ παραπονεθῶ τώρα, τελειώνοντας, πὼς, σὺν ἤρθε πέρυσι ἡ χήρα Γαριβαλδῆ, καμμιὰ ἐφημερίδα, καμμιὰ Ἀρχὴ δὲ θυμήθηκε νὰ τιμήσῃ τὴ μνήμη του; Ὁχι! Βλέπετε, βχδίζω κι' ἐγὼ τώρα λιγάκι μὲ τὴν ἐποχὴ, καὶ καταλαβαίνω πὼς γιὰ τοὺς σημερινούς ὁ βασιλιάς Ἀρθούρος, οἱ κόκκινες στολές, ὁ ποιητὴς μὲ τὸ ταξιδεμένο βλέμμα καὶ μὲ τὸ περίεργο χαμόγελο κ' οἱ παπαροῦνες τοῦ Δρίσκο μοιάζουνε λιγάκι ἀπαρχαιωμένα κι' ἴσως-ἴσως καὶ κωμικὰ πράγματα. Γι' αὐτὸ προσπάθησα νὰ σᾶς τὰ περιγράψω στὴ σωστὴ τῆς ἐποχῆς τους νότα. «Ἐντὸς τόπου καὶ χρόνου», ὅπως θὰ ἔλεγε ἓνας σημερινός, μὲ ἱστορικὴ κατάρτησι φοιτητικῇ. . .

Μὲ πολλή φίλια

ΑΣΠΑΣΙΑ ΧΑΛΚΟΚΟΝΔΥΛΗ*
τὸ γένος Μαυρομιχάλη

* Ἡ Κα Ἀσπασία Χαλκοκονδύλη κατέχει πλούσιο Ἀρχεῖο τῶν Γαριβαλδινῶν. Ἀπὸ κεῖνο τῶν ἐφημερίδων του πέρνουμε τὴ σχετικὴ μὲ τὸ Μαβίλη βιβλιογραφία.

«Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρησις», Δεκ. 1912—Μάρτ. 1913, εἰς συνεχείας: Ἡ δρᾶσις τοῦ Γαριβαλδινοῦ σώματος. Ἡ ἐκθεσις τοῦ Ἐπιτελάρχου Μπαρδοπούλου.— «Ἐλεύθερος Ἄνθρωπος» (20.4.31): Οἱ Γαριβαλδῖνοι.— «Ἐβδομάς», ἀρ. 337, ἔτος 7ον: «Ἀπὸ τὸ λεύκωμα τῆς Κας Ἀσπασίας Χαλκοκονδύλης».— «Ἀλήθεια» (Κερκύρας), 21.12.33: «Γιὰ εὐγνωμοσύνη καὶ τιμὴν».— «Ἑστία» 1.12.12 καὶ 29.12.12: «Οἱ Γαριβαλδῖνοι».— «Ἐμπρός» 2.12.12: «Ἐρυθροκίτωνα».— «Σκοῖπ» 3.12.12: Σ. Σκίπη: Ἡ Ἀθηναία μαχήτρια.— «Ἀκρόπολις» 12 καὶ 19.1.13: «Ἑλληνίδες στὸν Πόλεμο».— «Βραδυνή» 18.6.32: «Οἱ Γαριβαλδῖνοι».— «Νέα Ἡμέρα» 28.4.13: «Ἐπιστολὴ Γαριβαλδῆ πρὸς Ἀσπασίαν Χαλκοκονδύλην».— «Νεολόγος» (Πατρῶν) 7, 8, 9, 10 Σεπτ. 1935: «Ἀναμνήσεις ἡρωικῆς ἐποχῆς. Ρώμας καὶ Μαυρομιχάλης. Ἡ μάχη τοῦ Δρίσκου» τοῦ Σπύρου Μινώτου.— Ricciotti Garibaldi: «La Camicia Rossa, nella Guerra Balcanica. Campagna in Epiro 1912».— Como, tipographia Editrice Antonio Cavalleri, 1915.— [Μεταξὺ τῶν κεφαλαίων ἀναφέρουμε: «Grecia e Italia nella tradizione delle Camicie Rossa».— Preparativi in Italia.— Da Roma ad Atene.— Alcuni incidenti.— Da Atene a Metzovo.— La Colonna Romas.— Battaglia di Drisco.— L'ambulanza.— Da Drisco ad Atene.— Elenco alfabetico dei volontari».— Στὴ σελίδα 32 ἀγνωστὴ φωτογραφία τοῦ νεκροῦ Μαβίλη καὶ δύο ἄλλων νεκρῶν ἀξιωματικῶν).

ΜΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ

Τὴν τελευταία φορὰ πὺ τὸν εἶδα, ἦταν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1912 στὸ Μέτσοβο. Ἡμῶν στρατιώτης εἰς τὸ ἀνεξάρτητο τάγμα τοῦ Οἰκονόμου καὶ εἴχαμε λάθει διαταγὴ νὰ πᾶμε στὸ Δρίσκο. Ἐμείναμε δυὸ μέρες στὸ Μέτσοβο καὶ τὴν δευτέρῃ ἡμέρᾳ, ἓνα ἀπόγευμα βροχερὸ καὶ ψυχρὸ, εἶδαμε τοὺς Γαριβαλδῖνους πὺ ἔρχονταν καὶ μετ' ὀλίγας στιγμᾶς εἶδα μετὰ τῶν τῶν Μαβίλη. Ἐπροχωροῦσε ἀργά, ἦταν πολὺ κουρασμένος καὶ λαχανιασμένος ἀπὸ τὴν πορείαν. Ἐκαθήσαμε στὸ πεζοῦλι μιᾶς ἐκκλησιᾶς. Καίτοι λοχαγός, δὲν ἐδέχετο ποτὲ νὰ ἱππεύσῃ, ἀλλ' ἔννοοῦσε νὰ πηγαίῃ πεζῇ ὅπως καὶ οἱ ἀπλοῖ στρατιῶται. Ἐν τούτοις ἦτο προφανὲς καὶ ἀπὸ τὸ ὕψος του καὶ ἀπὸ τὴν κουδέντα του, ὅτι ἡ κούρασσις, τὸ στραπατσάρισμα ἐκεῖνο ἀπὸ τὴν πορείαν—καὶ ἦσαν πολὺ σκληρὲς οἱ πορεῖες στὰ βουνὰ τῆς Ἡπείρου—τὸν δυσαρεστοῦσε σὲ βχθμὸ πὺ ἔφθανε τὰ ὅρια τῆς ἀπελπισίας.

—Γέρασας! μὺ λέγει, ἐνῶ μιὰ σκιὰ ἀπλώνονταν στὰ ὠραῖα μεγάλα γαλανὰ μάτια του. Κι' ἐσκοῦπιζε τὸ μέτωπόν του, τὸ κάθιδρον, σχεδὸν θυμωμένος. Ὅποιος τὸν ἤξερε καλὰ, θὰ καταλάβαινε εἰς τί ὠφείλετο ἡ ἀγανάκτησίς του. Ἦταν φυσικὸ σ' ἓναν ἄνθρωπο πενήντα τριῶν ἐτῶν νὰ κουρασθῇ, ἀφοῦ καὶ τὰ πιὸ γερὰ παλληκάρια ἀκόμη ἐκίμπτοντο σὲ κεῖνες τίς ἄγριες πορεῖες. Ἀλλὰ γιὰ τὸν Μαβίλη δὲν ἦταν φυσικὸ. Τοῦ φαινόταν ἀνυπόφορο τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, πὺ εἶχεν ἐπιβάλλει στὸν ἑαυτὸ του μιὰ σιδερένια πειθαρχία, ὅτι ἐκουράσθηκε, ὅτι ἐλαχάνιαζε. Στὴν Κέρκυρα ἦταν περίφημος γιὰ τὴν ἀντοχή του. Ἀγαποῦσε τὰς ἐκδρομὰς καὶ μποροῦσε νὰ ὁδοιπορήσῃ ἐπτὰ συνεχεῖς ὥρες χωρὶς νὰ δεῖξῃ τὸ παραμικρὸ ἴχνος καπώσεως. Οἱ ἄλλοι, ἀκόμη καὶ νέοι εἰκοσαετείς, κουράζονταν κ' ἐπρότειναν νὰ κάμουν μιὰ μικρὴ στάσι—ὁ Μαβίλης ποτέ.

Καὶ αὐτὰ ἐγίνοντο πρὸ ἑνὸς ἔτους. Πὼς τώρα ἡ θαυμαστὴ ἐκείνη κυριαρχία τοῦ πνεύματος στὸ σῶμα ἐμειώθη;

—Βλέπεις; μὺ λέγει, χαμογελῶντας, μ' ἔκαναν λοχαγός. Δὲν ἤθελα. Ἀλλὰ δὲν ἔχει σημασίαν. Θὰ πολεμήσω σὺν στρατιώτης.

Σιγὰ-σιγὰ ὡστόσο ξανάδρισκε τὴ γαλήνην του, τὴ βαθεῖαν ἐκείνην γαλήνην, πὺ τὸν ἐχαρακτήριζε στὴν κουδέντα του, στὴ στάσι του, στὴ ματιά του. Τὰ μάτια του τώρα ἔλαμπαν καθὼς μὺ μιλοῦσε γιὰ τὸ συναγεμνὸν ἐκεῖνο τοῦ ἔθνους, πὺ τοῦ ἀνεπτέρωνε τίς ἐλπίδες γιὰ τὴν ἐκδοσί τοῦ πολέμου. Τὴν ἐπομένην ξεκινήσαμε γιὰ τὸ Δρίσκο. Φθάσαμε πρωτοὶ καὶ ἔπειτα ἦλθαν οἱ Γαριβαλδῖνοί, τὸ ἀπόγευμα. Τὴν ἐπομένην τὸ

πρωτ', οἱ τελευταῖοι, μὲ μιὰ διμοιρία δική μας, κατέβηκαν στὸν κάμπο νὰ πολεμήσουν καὶ ὑπεχώρησαν. Κάποιος Γαριβαλδινὸς μοῦ ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ Μαβίλης ἔπεσε στὴ μάχη.

Μιὰ ωραία ζωὴ ἐτελείωσε μὲ μιὰ ωραία θυσία. Τέτοιος θάνατος γιὰ τὴν ἐθνικὴ ψυχὴ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ γιορτὴ.

Δ. Σ. ΔΕΒΑΡΗΣ

ΣΤΟ ΛΟΡΕΝΤΣΟ ΜΑΒΙΛΗ

Ὡ Ἡρώα Ποιητὴ, ποιά διπλὴ χάρη

τὸ μέτωπό σου δαφνοστεφανώνει!

Ὁ Ἀγγελὸς τοῦ Πολέμου σ' ἔχει πάρει

κ' ἡ Νίκη τὰ φτερά της γιὰ σὲ ἀπλώνει...

Εὐγενικὸ κι' ἄφοβο παλληκάρι,

ἡ Μοῦσα τώρα πλιά δὲν σὲ σιμώνει

καὶ ματοστάλαχτος φιλεῖς τὸν Ἄρη

ποῦ μὲ ἀθάνατη δόξα σὲ πληρώνει.

Ἐμὲ δὲν ἤρθε νὰ μὲ θρεῖ ἓνα βόλι,

πρῶτο δῶρο στὸν ἄξιον τοῦ πολέμου,

μὰ Ἐσὺ ἀπ' τῆς Τέχνης τὸ θεῖο περιβάλλει

ἴσια τραβᾷς νὰ ἴδεις, φίλε ἀκριδέ μου,

αἰώνιο, μὲς στὴ νεκρικὴ γαλήνη,

τὸνειρο τῆς ζωῆς, ποῦ γοργοσβήνει.

(Χίος, Δεκέμβριος 1912)

ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

ΜΕΡΙΚΑ ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΤΟΥ

Θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ γράψῃ τόμους δλόκληρους γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ Μαβίλη, ποῦ εἶναι γεμάτη ἀπὸ μικρὰ καὶ μεγάλα ἐπεισόδια, ἀρκετὰ ὅμως χαρακτηριστικὰ τῆς ἐξιδανικευμένης ψυχῆς του, ποῦ ἐδονεῖτο πάντα ἀπὸ τὰ ὑψηλότερα καὶ εὐγενέστερα αἰσθήματα.

Θὰ διηγηθῶ ἓνα-δυὸ ἀπὸ τὰ ἐπεισόδια αὐτά, ποῦ φανερώνουν τὴν πιστὴν του προσήλωσιν στῆς ἠθικὲς καὶ πατριωτικὲς του ἀρχές, ἀπὸ τῆς ὁποῖας δὲν ἐλοξοδρόμησε ποτὲ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ζωῆς του.

Ὅταν γύρισε ἀπὸ τὴ Γερμανία, κατατάχθηκε ἑξαιτίας τοῦ 10ο Πεζικοῦ Σύνταγμα τῆς Κερκύρας, γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴ στρατιωτικὴν του θητεία. Ὑπηρετοῦσα καὶ ἐγὼ τότε ὡς λοχίας στὸ Σύνταγμα αὐτό, καὶ παρηκολούθησα τὸν στρατιώτη ποιητὴ σὲ ὅλες τῆς ἐκδηλώσεις τῆς στρατιωτικῆς του ζωῆς.

Ἦταν ἡ ἐποχὴ ποῦ ὁ στρατὸς εἶχε τοὺς προνομιούχους καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Λαοῦ, ποῦ στοὺς τελευταίους αὐτοὺς ἔπεφτε ὅλο τὸ βάρος τῶν στρατιωτικῶν ὑπηρεσιῶν. Οἱ ἄλλοι, οἱ προνομιούχοι, τὰ παιδιὰ τῆς λεγομένης ἀνωτέρας κοινωνικῆς τάξεως, φοροῦσαν μόνον τὴ στολὴν τους καί, μὲ διάφορα μέσα, κατάρθωναν τακτικὰ νὰ μένουν στὰ σπίτια τους καὶ νὰ ἔρχωνται στὸ λόχο σὰν ἀπλοὶ ἐπισκέπται.

Ὁ Μαβίλης δὲν ἠθέλησε ποτὲ ν' ἀποφύγῃ καμμιά ὑπηρεσία. «Ἦλθα, ἔλεγε, νὰ κάμω τὴ στρατιωτικὴν μου ὑποχρέωσιν καὶ θὰ τὴν κάμω ὅπως πρέπει καὶ ὅπως λένε οἱ στρατιωτικοὶ κανονισμοί».

Μόνος του ἔστρωνε τὸ κρεβάτι του, μόνος του καθάριζε τὸν ὅπλισμό του, ἀξίωσε μόνος του νὰ κάμῃ τὸν μάγειρα, νὰ πλύνῃ τὰ καζάνια, νὰ κάμῃ τὸν θαλαμοφύλακα, νὰ πᾶν φρουρά. Στὸ Σύνταγμα δὲν ὑπῆρχε πειθαρχικώτερος καὶ πιὸ τακτικὸς στρατιώτης ἀπ' αὐτόν. Ὅλοι τὸν ἐθαύμαζαν, ὅλοι τὸν ἐσέβοντο, ὅλοι τὸν ἐκτιμοῦσαν, ἀπὸ τὸν ἀνώτερο ἀξιωματικὸ ἕως τὸν τελευταῖον στρατιώτη.

Τὰ βράδια, μετὰ τὴν ἀποχώρησιν καὶ ἕως τὴν ὥραν τοῦ σιωπητηρίου, μετὰ τὸ προσκλητήριο, ἐμάζευε γύρω του πολλοὺς στρατιώτες τοῦ λόχου του καὶ τοὺς ἔκανε θεωρίαν γιὰ καθήκον καὶ Πατρίδα. Καὶ τὸν πρόσεχαν ὅλοι μὲ θρησκευτικὴν εὐλάβειαν. Γιατὶ τὰ λόγια του, γεμάτα πατριωτικὰς ἐννοιαι, τοὺς ἐνθουσίαζαν· γιατί εἶχαν μπροστά τους τὸ δικό του ζωντανὸ παράδειγμα, ποῦ ξεχώριζε ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους, ὅσους ἔλεγον περιφρονητικὰ «λιμοκοντόρους», ὅσους θεωροῦσαν βάρος νὰ ὑπηρετήσουν, σὰν στρατιώτες, τὴν Πατρίδα τους.

Δὲν μπορῶ ν' ἀποδώσω περὶ ὅλη τὴν ἠθικὴ ἐπιβολὴ ποὺ ἀσκοῦσε ὁ Μαβίλης στοὺς συστρατιῶτες του. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ποὺ τὸ κάθε τι τὸ κανόνιζαν τὰ «μέσα», ποὺ τὸ ρουσφέτι ἦταν σχεδὸν πάγιος νόμος κάθε κρατικῆς ὑπηρεσίας, ποὺ ὁ καθένας προσπαθοῦσε, μὲ κάθε δυνατὸ τρόπο καὶ μὲ τὰ αἰσχροτέρα μέσα, ν' ἀποφύγῃ τὰς ὑποχρεώσεις του καὶ τὰ καθήκοντά του, τὸ παράδειγμα τοῦ Μαβίλη ἦταν μοναδικὸ καὶ ξεχώριζε τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὁμοίους του, σὰν ἓνα ζηλευτὸ ὑπόδειγμα ἠθικῶν ἀντιλήψεων καὶ ψυχικῆς ἀνωτερότητος.

Ὅποιοι ἐδλεπε καὶ παρακολουθοῦσε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὸν Μαβίλη, μὲ πόσο ἐνθουσιασμὸ καὶ μὲ πόση εὐχαρίστησι ἔκανε τὸ καθήκον του, θὰ μπορούσε ἀσφαλτὰ νὰ προείπῃ ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἦταν προορισμένος νὰ μεγαλουργήσῃ.

Ἀλλὰ μήπως καὶ στὸν κοινωνικὸ του βίῳ δὲν μᾶς ἔδινε κάθε στιγμὴ δείγματα τρανὰ τοῦ θαυμαστοῦ του χαρακτήρος, ποὺ δὲν ἐγνώρισε ποτὲ συμβιβασμοὺς μὲ τὴ συνείδησί του;

Θυμᾶμαι ὅταν, πρὸ τοῦ πολέμου τοῦ 1897, ἐσυστήθηκε ἡ Ἐθνικὴ Ἑταιρεία, στὴν Κέρκυρα εἶχαμε πέντε Τμήματα, σὲ ἓνα δὲ ἀπὸ αὐτὰ Πρόεδρος ἦταν ὁ Μαβίλης. Εἶχα μυηθῇ καὶ ἐγὼ τότε στὸ τμήμα αὐτό, καὶ κάθε βράδυ ἐβλέπαμε τὸν Μαβίλη νὰ ἔρχεται, γεμάτος ἐνθουσιασμὸ καὶ πατριωτικὴν ὑπερηφάνεια, γιατί γρήγορα, ὡς ἔλεγε, θὰ μᾶς παρείχετο ἡ εὐκαιρία νὰ πολεμήσουμε γιὰ τὴ λευθερίᾳ τῶν δούλων ἀδελφῶν μας.

Μεταξὺ ἐκείνων ποὺ θὰ ἔφευγαν μὲ τὸ Σῶμα τοῦ Μαβίλη, ἦσαν καὶ δυὸ κύριοι, ποὺ ὑπερθεμάτιζαν σὲ ἐπίπλαστο, καθὼς ἀποδείχθηκε, ἐνθουσιασμὸ. Δὲν θέλω νὰ τοὺς ὀνομάσω, γιατί ἡ διαγωγὴ τους ἐστάθηκε αἰσχρὴ καὶ δὲν εἶναι σωστό, ὕστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια, νὰ τοὺς θυμίσω, τώρα στὰ γεράματά τους, τὴν ἀπρεπὴ ἐκείνη συμπεριφορὰ τους.

Ὅταν ἦλθε ἡ στιγμὴ νὰ ξεκινήσῃ γιὰ τὴν Ἠπειρο τὸ Σῶμα τοῦ Μαβίλη, τοὺς εἰδοποίησαν ὅτι τὰ μεσάνυχτα ἔπρεπε νὰ εἶναι ἔτοιμοι καὶ παρόντες στὸ προσδιωρισμένο μέρος. Ἀλλ' αὐτοί, μὲ διάφορες προφάσεις, ἐπροσπάθησαν ν' ἀποφύγουν τὴν ὑποχρέωσί τους. Ὁ Μαβίλης τοὺς παρήγγειλε πῶς θέλει νὰ τοὺς μιλήσῃ καί, μόλις ἐφάνηκαν μπροστά του, γεμάτος πατριωτικὴ ἀγανάκτησι, τοὺς ἔρριψε κατὰμουτρα τὴν αὐστηρὴ φράσι: «Κύριοι εἰσθε ἄτιμοι». Καὶ τοὺς γύριζε ὑπερήφανα τῆς πλάτες.

Λίγη ὥρα ἀργότερα, ὁ Μαβίλης μὲ τὸ Σῶμα του ξεκινοῦσε γιὰ τὴν πατριωτικὴ του ἀποστολὴ. Μοῦ ἔλεγε ὁ ἀδελφός μου, ποὺ ἦταν μαζί

του, πῶς, μόλις ἐπάτησαν τὸ Ἠπειρωτικὸ χῶμα, ἔκλαιε σὰν μωρὸ παιδί ἀπὸ τὴν χαρὰ του.

Τὸν εἶδα, μετὰ τὴν υποχώρησι τῶν Πέντε Πηγαδιῶν, συντετριμμένο ἀπὸ τὴ λύπη. Στὴν μάχη τῆς Νικοπόλεως τὸ Σῶμα του ἐπολέμησε ἀνδρικά. Ὁ Μαβίλης ἐπληρώθηκε στὸ χέρι. Ἦταν ὁ πρόλογος τῆς θυσίας, ποὺ ὕστερ' ἀπὸ 15 χρόνια, τὸν ἀνέβασε, μὲ τὸν ἥρωϊκὸ θάνατό του, στὰς ὑψηλότερες κορυφὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανθέου.

Ὁ Δρῖσκος, ποὺ σήμερα, στὴν ὑψηλότερη κορυφὴ του, φυλάει μὲ πατριωτικὴ ὑπερηφάνεια τὰ κόκκαλά του, ἔγινε ἀπὸ τότε τὸ εὐλαδητικὸ προσκύνημα κάθε ἑλληνικῆς ψυχῆς. Καὶ ἡ λαϊκὴ φαντασία βλέπει, κάθε νύχτα, χαρούμενη τὴ μορφή τοῦ Ἡρωικοῦ Ποιητοῦ, ποὺ ἀτενίζει μὲ πατριωτικὴ χαρὰ τὰ ἐλευθερωμένα Γιάννενα, γιὰ τὰ ὁποῖα ἔχυσε τὸ τίμιο καὶ πολύτιμο αἷμα του.

Ἄν ὅμως τὰ δύο ἐπεισόδια τῆς ζωῆς του, ποὺ ἀνέφερα παραπάνω, χαρακτηρίζουν ἀρκετὰ τὸν ἄνθρωπο, δλόκληρη ἡ ζωὴ του εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἀφθαστες ψυχικὲς εὐμορφίες. Στὴ σύγχρονη κοινωνία ὁ Μαβίλης ἦταν μιὰ δλοκληρωτικὰ ξεχωριστὴ μορφή. Ἐν' ἄλλθινὸ καὶ πολύτιμο σύμβολο, πλοῦσιο ἀπὸ ψυχικὲς πτήσεις καὶ ἀπὸ ἠθικὲς εὐμορφίες.

M. B. ΛΑΝΔΟΣ

ΠΑΤΡΙΔΑ

Μάννα μου Ἑλλάδα, τί δὲν εἶσαι τώρα
Σὶν πρῶτα, ὀρθή, ψηλὴ, στεφανωμένη
Μὲ δάφνες, τί δὲν εἶσαι μὲ τὰ δῶρα
Τῆς ἀθάνατης Νίκης στολισμένη;
Ἄχ! πότε θᾶρθῃ, πότε θᾶρθῃ ἡ ὥρα
Νὰ ματαστράψῃ ἡ ὄψῃ σου ἡ σβυσμένη
Καὶ τὴ ἐρημωμένη σου τὴ χώρα
Μ' ἐλπίδα νὰ φωτίσῃς, ὦ ἀντρεωμένη;
Πατρίδα μου, σηκώσου. Ἄς λάμπῃ πάλι
Στὸν αἰθέρα ψηλὰ τὸ μέτωπό σου,
Καὶ τῆς Ἐλευτερίας θεὸ νὰ προσάλῃ
Ἡμέρα καὶ τὸ θεῖο πρόσωπό σου
Θὰ λάμπῃ σὰν τὸν ἥλιο τῆς Μεγάλης
Θὰ γίνῃς κι' ἄλλοιὰ τότε στὸν ἑχτρό σου.

(Κέρκυρα 6 9.75)

Λ. ΜΑΒΙΛΗΣ

* Ο ΧΑΡΑΧΤΗΡΑΣ ΤΟΥ ΜΑΒΙΛΗ

ΑΓΑΠΗΤΗ ΊΟΝΙΟΣ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ.

Ἦξαιρα τὸν ποιητὴ ἀπὸ τὰ μεταξοκεντημένα σονέττα του. Ἐπειτα, στὴν ἐποχὴ ποῦ ἰδρύσαμε τὸν Ἐκπαιδευτικὸ Ὀμιλο, φίλοι ποῦ τὸν εἶχαν ἰδεῖ στὴν Κέρκυρα, μοῦ εἶπαν πολλὰ γι' αὐτόν. Ὅταν ἦρθε ἐδῶ, ἀντιπρόσωπος τοῦ νησιοῦ του, κι' ἀνταμωθήκαμε στὸν Ὀμιλο, ἡ πρώτη ἐντύπωση ἦταν πὼς ὅσα εἶχα ἀκούσει, δὲν ἦταν διόλου ὑπερβολές· καὶ πὼς εἶχα μπρὸς μου ἓναν ἄνθρωπο ἀνώτερο, ἰσάξιο τῶν ἔργων του καὶ τῆς φήμης του. Ἐναν ἀπὸ τοὺς λίγους—μὰ πολὺ λίγους ἀνθρώπους—ποῦ ἀνταμώνει στὴ ζωὴ του κανεῖς, ποῦ μοιάζουν ἀριστουργήματα τέχνης. Τὰ θαυμάζεις ἀπὸ μακριὰ μὲ σεβασμό, μὲ «δέος».

Ὅταν ζήτησα νὰ τοῦ μιλήσω γιὰ τὶς σπουδές του στὴ Γερμανία καὶ τοῦ ἀνάφερα γιὰ τὴν ἐναίσιμο διατριβή του—τὸ Βυζαντινὸ χρονογράφο Σκυλίτση—μὲ τὸ χαμόγελό του ἐκεῖνο τὸ τόσο γεμᾶτο καλωσύνη, ἴσως καὶ κάποια κρυφὴ λύπη, μοῦ εἶπε πὼς αὐτὸ ποῦ κάνω, εἶναι τυμβωρυχία.

Μέσα στὰ τόσα εὐγενικά του προτερήματα—ἴσως τὰ χρωστοῦσε στὰ δυὸ εὐγενικά αἵματα ποῦ εἶχε μέσα του—τὸ Ἰσπανικὸ καὶ τὸ Ἑπτανησιακὸ—εἶχε καὶ τὸ σημάδι τῆς παλληκαριᾶς. Αὐτός, ὁ τόσο ριψοκίνδυνος γιὰ τὸν ἑαυτό του, συλλογίζονταν πὼς νὰ προφυλάξῃ τοὺς ἄλλους ἀπὸ ἀνωφελεῖς κινδύνους. Τὴν ἐπαύριο τοῦ λόγου του ἐκείνου στὴ Βουλὴ γιὰ τὸ γλωσσικὸ, πῆγα νὰ τόνε συγχαρῶ στὸ ξενοδοχεῖο του. Τόνε βρήκα πλαγιασμένο, γαλήνιο καὶ Ὀλύμπιο. Εἶπαμε πολλὰ. Σὰ σηκώθηκα νὰ φύγω: «Δὲ θὰ ἔχετε, βέβαια—μοῦ εἶπε—τὸν Ὀμιλο ἀνοιχτὸ ἀπόψε, οὔτε θὰ πᾶτε ἐκεῖ. Δὲν ξαίρετε τι ὁ ὄχλος μπορεῖ νὰ κάμῃ, ὅταν τὸν φανατίσουν...» Τοῦ ξήγησα πόσο ἡ ἀπουσία μας θὰ μπορούσε νὰ παρεξηγηθῇ. Τὸ παραδέχτηκε. Σὰν πῆγαμε τὸ βράδυ στὰ γραφεῖα τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὀμίλου—στὴν ὁδὸν Ἐδουάρδου Λω—βρήκαμε καὶ ἑλὴ ἱππικοῦ νὰ βαστᾷ τὴν τάξη καὶ νὰ ἐμποδίζῃ τὴν κάθοδο τῶν Μιστριωτοπλήκτων φοιτητῶν.

Στὴ βραδιά πού, φεύγοντας μὲ τοὺς Γαριβαλδινούς γιὰ τὴν Ἠπειρο, ἦλθε νὰ μᾶς ἀποχαιρετήσῃ στὸν Ὀμιλο—μὲ πῆρε κατὰ μέρος καὶ μοῦ ἔδωκε τὴ συνδρομὴ του—ἤμουν ὁ ταμίας τοῦ σωματείου. Στὴ δυσφορία μου, μοῦ εἶπε μ' ἐκεῖνο τὸ χαμόγελο, πὼς τὸ ταξίδι του εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ δὲ γυρίζει πάντα κανεῖς...

Δ. Π. ΠΕΤΡΟΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΜΑΒΙΛΗΣ*

«Ἐν δὲ φάει καὶ ὄλεσον»
(ΟΜΗΡΟΣ)

I

«Στὸ φῶς θανάτωσέ με!» Ὅμοιος ὁ Αἶαντας,
Μορφὴ τοῦ Ὀλύμπου, ἀντίκρουσε τὴ Μοῖρα·
Τὰ ὀγρὰ γλαυκά του μάτια τὸν ἀγνάντεψαν
Τὸ θάνατο, νὰ τοῦ φωτᾷ τὴ Δύρα,
Στοῦ Γαριβάλδη, τὸ ἄλικο τὸ φόρεμα
Σὰ γύρεφε τὴν ἡρωϊκὴ πορφύρα!

Ἀγαλματένια ἢ Ἡθικὴ κ' ἐπύργωνε
Τὸ λόγο του μεστή ἀπὸ Νοῦ ἢ Πατρίδα.
Ὑστερη λάμψη στὰ μεγάλα μάτια του
Τὰ κουρασμένα, ἢ ἐχθρικὴ λεπίδα.
Μὰ ἦταν ὀγρὰ, ὅπως ὄλοι τὸν γνωρίσαμε,
Σὰ ν' ἀναβράχν μιὰν ἄσπρη ἐλπίδα!

Στὴν Πλάνη ὀμπρὸς, γυμνὸς ἐστάθη ἀντίμαχος,
Νοῦς καὶ κορμὶ—καὶ μιὰν Ὀλύμπια χάρη,
Σὰ νέφι θεῖο τὴ δύναμή του ἐσκέπαζε
Μαζί, Σοφὸ, Ποιητὴ καὶ Παλληκάρι.
Σὰ μέταλλο σκληρὸ καὶ ἀπαλοφάνταστο
Ἐνᾶχυσεν ἀτσάλι καὶ λογάρι!

II

Τὸ μεγάλο κορμὶ σου, ὀμπρὸς στὰ Γιάννενα
Κι' ὁ λογισμὸς σου, κορυφὴ τῶν κρίνων,
Ἄς εἶνε ἀρχὴ ν' ἀνοῖξῃ ἡ Πύλη διάπλατη
Τοῦ ὀχτροῦ, γιὰ γᾶμτη τὸ ἄνθος τῶν Ἑλλήνων!
Κι' ἄς Σοῦ κάμουνε εἰ Νέει τὸ νεκροκρέββατο
Μὲ τῶν δαφνῶν κλαρί· καὶ μὲ τῶν σκαίνων,
Νὰ σὲ φέρουνε, ὦρατε καὶ ἄγναντε Ἡρώα,
Σὰν ἄγριο λείψνο, στὴν ἄγρια Πύλη.
Τοῦ Στρατοῦ τῆς Ἠπείρου, ὅλα ἄς σκύβουνε
Νὰ σοῦ ἀγγίξουν τὸ μέτωπο, τὰ χεῖλη.
Ἀπλὸς στρατιώτης—καὶ γὼ σκύβω, δίνοντας
Τὸν ὕστερο ἀσπασμό, σ' Ἐσέ, Μαβίλη!

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΥΚΕΛΙΑΝΟΣ

* Ἀκρόπολη, 1912, 1 Δεκεμβρίου

Ο ΙΕΡΟΥΡΓΟΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ ΤΟΥ ΧΡΕΟΥΣ

Ἀπάνωθ' σου ἐχαίροσιν τὸν ἀστρωμένο αἰθέρα
Καὶ μέσ' στὰ φύλλα τῆς καρδιάς τὸν ἡθικὸ τὸ νόμο.

(Μαβίλης—Πρὸς τὸν Κάντιο, 1904)

Πᾶνε εἰκοσιπέντε χρόνια ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς 28ης Νοεμβρίου, πού ὁ ποιητὴς Λορέντζος Μαβίλης, εἶχε τὴν εὐτυχία ν' ἀποκορυφώσῃ μίαν ὥραία καὶ εὐγενικὴ ζωὴ μ' ἓνα θάνατο ἡρωϊκὸ πάνω στὴ βίγλα τοῦ Ἑπειρωτικοῦ Δρίσκου.

Λένε τὸ Μαβίλη ποιητὴ. Καὶ ἦταν ἀληθινὰ καὶ βαθειὰ καὶ εἰλικρινὰ ποιητὴς. Ἀλλὰ τὸ ποίημά του τὸ ἄρτια ὁλοκληρωμένο, τὸ ἀσύγκριτα πειὸ σημαντικό, ἦταν ἡ ἴδια ἡ ζωὴ του. Μία ζωὴ συνεπέστατη σὲ ἡθικὴν ὠραιότητα, πού εἶχε γίνεи ἀληθινὸ πολύφωνο καὶ παναρμόνιο ὁρατόριο τοῦ Χρέους. Καὶ ἴσως οἱ τελευταῖες ἡμέρες τῆς ζωῆς του, ὅταν ὅλα ἔδειχναν ὅτι ἐπρομάντευε—καὶ ἀναζητοῦσε—τὸ τελικὸ τῆς ἀποκορύφωμα στὴν ὑπέρτατη πρὸς τὸ Χρέος θυσία, νὰ τὸν παρουσιάξουν στὴν πειὸ χαρακτηριστικὴ «ἀσκησι τῆς ἀρετῆς», πού ἦταν γι' αὐτὸν ἡ ζωὴ. Ὡς ἐπιτραπῇ σ' ἓναν πού εἶχε τὴν τιμὴ νὰ φορῇ τότε τὸν ἐρυθρὸ Γαριβαλδινὸ χιτῶνα, νὰ θυμηθῇ τὸ Μαβίλη σὲ μερικὲς χαρακτηριστικὲς στιγμὲς τῆς ζωῆς του σὰν ἀγωνιστῇ.

Ποτὲ τὸ ψηλὸ του τὸ ἀνάστημα δὲν εἶχε πειὸ ἱερατικὴν ἐπιβολὴ ἀπὸ ὅταν ἐφοροῦσε τὴ στολὴ τοῦ ἀγωνιστῇ. Ποτὲ δὲν εἶχε λάμψει μὲ περισσότερὴ γαλήνη τὸ βαθύτατο, ξάστερο γλαυκὸ βλέμμα του. Ἀπὸ ὅλο τὸ εἶναί του ἀναδιδόταν μιὰ ἱερόπρεπη ἡθικὴ ἐπιβολὴ πού ἐμιλοῦσε βαθειὰ σ' ὅλους τοὺς συμπολεμιστάς του.

Βράδυ τῆς μάχης τῆς Σιατίστης. Οἱ δμίχλεις εἶχαν ἀποτραβηχθῇ ἀπὸ τὰ σκυθρωπά βουνά, πού ἐβούζαν ὅλο τὸ ἀπόγευμα ἀπὸ τοῦ πολέμου τὴν ὀργή. Ὁ ἐχθρὸς εἶχε ὑποχωρήσει βιαστικά. Τραυματισφορεῖς ἐμάζευαν τοὺς νεκροὺς—Καπισίνη, Παπαμαλέο, Παπαδάκη καὶ τόσους ἄλλους—καὶ τοὺς ἀνέβαν στὴ γραφικὴ πολιτεία μὲ τοὺς δίδυμους συνοικισμούς. Ἡ πρωτοπορία τοῦ σώματος τῶν Ἑλλήνων Γαριβαλδινῶν ἐφθασε στὴ Σιάτιστα κατὰ τὸ σουρούπωμα. Ὁ Μαβίλης μαζί της. Εἶχε ἀκούσει τίς κανονιὲς καὶ τὸ τουφεκίδι καὶ ἐπειδὴ ὁ λόχος του ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ βραδυπορῇ στὸ λασπωμένο ἔδαφος, ἐξήτησε ἀπὸ τὸ Ρώμα τὴν ἄδεια νὰ προηγηθῇ καὶ αὐτὸς μὲ τὴν πρωτοπορία. Ἐφθασε στὴ Σιάτιστα κατὰσκοπος καὶ καταλασπωμένος. Δὲν ἠθέλησε ν' ἀναπαυθῇ οὔτε μιὰ στιγμὴ. Ἐξήτησε σὰν χάρι ἀπὸ τὸν συνταγματάρχην Ἡπίτη, πού διοικοῦσε τὰ ἐκεῖ στρατεύματα νὰ κατεβῇ στὴ «γραμμὴ» πού ἐφρουροῦσε τὰ ριζώματα τοῦ βουνοῦ, γιὰ νὰ ματαιώσῃ καμμιάν αἰφνιδιαστικὴν ἀντεπίθεσιν τῇ νύκτα. Καὶ μὲ λίγους ἐρυθροχιτώνες, ἀγρύπνησε ὅλη τὴ νύκτα σ' ἓνα σημεῖο τῆς παρατάξεως τῶν προφυλακῶν, κατακουρασμένος, νησιτικός καὶ τρισευτυχισμένος, μέσα στὴν ἀδιάκοπη, μονότονη βροχὴ πού εἶχε ξαναπιάσει. Τὸ μόνο πού τὸν ἐπίκραине ἦταν ὅτι δὲν εἶχε προφθάσει νὰ λάβῃ μέρος στὴ μάχη. Καὶ ἀντίκριζε, τὸ ἄλλο πρωῒ, τοὺς νεκροὺς μέσα στὴν ἐκκλησία μὲ βαθειὰ συγκίνησιν ὥσάν νὰ τοὺς ἐμακάριζε πού εἶχαν προφθάσει αὐτοί...

Ἀπὸ τὸ Κηπουριό, τὸ σῶμα τῶν Γαριβαλδινῶν ἐφθανε στὴν Κρανιά. Χιονισμένα τὰ βουνά καὶ μαυρολογᾶνε τὰ δάση τῶν ἐλάτων στὸ λευκὸ φόντο. Οἱ χω-

ρικοὶ ζητωκραυγάζουν. Ὁ Μαβίλης, μὲ μάτια βουρκωμένα, στρέφεται στὸν συνομιλητὴ του ἀξιωματικὸ τῶν Ἐρυθροχιτώνων καὶ λέγει μὲ βαθειὰ φωνή:

—Ἄν ζήσουμε, θὰ ζητήσω νὰ μὲ διορίσουνε δάσκαλο σ' ἓνα Μακεδονικὸ χωριό.

Μετὰ τὴν Κρανιά καὶ τὴ Μηλιά, μέσ' ἀπὸ δάσος ὑπέροχο ἀπὸ ἔλατα ὑπερύψηλα, μερικὰ κάπου—κάπου, καμμένα καὶ ξαπλωμένα ἀπὸ τοὺς κεραυνούς, τὸ σῶμα τῶν Ἐρυθροχιτώνων ἀνεβαίνει στὸν αὐχένα τοῦ Τζάν—Χορταρᾶ («τρόμος τῆς ψυχῆς» εἶνε ἡ τούρκικη ἔννοια τῆς ὀνομασίας του). Ὁ Μαβίλης ὑπέφερε στὸν ἀτελείωτο ἀνήφορο ἀλλὰ δὲν καταδεχότανε νὰ τὸ φανερώσῃ. Ποτὲ δὲν ἐκαβαλλοῦσε τὸ ἄλογο πού τοῦ εἶχαν δώσει ἀπὸ σεβασμὸ στὴν ἡλικία του. Τὸ ἄφηνε πάντα γιὰ κάποιον ἄρρωστο ἢ ἀδύνατο στρατιώτη του καὶ πάντα πεζὸς ἐπὶ κεφαλῇ τοῦ λόχου του, μὲ τὸ ὑποσιάγωνο πάντα κατεβασμένο, κατὰ τοὺς κανονισμούς, ὅταν ἐκτελοῦσε ὑπηρεσίαν, ἔδινε τὸ παράδειγμα τῆς ἀγόγγυστης ὑπομονῆς. Στὸν αὐχένα ἓνα πέτρινο φυλάκιο. Μιὰ λιγόλεπτη στάσις γι' ἀνάσα. Εἶχαμε πειὰ ξεπεράσει τὰ σύννεφα πού σκέπαζαν χαμηλότερα τὰ βουνά καὶ ὁ ἥλιος ἔκανε ν' ἀστραποβολοῦν τὰ χιόνια ἐκεῖ ἀπάνω καὶ ἐχρῶσανε ἓνα παρᾶξενο πέλαγο ἀπὸ σύννεφα πού μέσαθ' εἶχαν ἀναπειῶνταν οἱ ψηλότερες κορυφές σὰν παραμυθένια νησιά. Ὁ Μαβίλης ὀρθὸς ἀμίλητος προσπαθοῦσε ν' ἀγναντέψῃ μέσ' ἀπὸ τὸ πέπλο τῶν νεφῶν τὴ γῆ πρὸς τὰ δυτικά. Ἦταν ἐδῶ τὸ σύνορο τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἑπείρου—τῆς Ἑπείρου ὅπου εἶχε πολέμησει στὰ 97 καὶ πού ἐλαχταροῦσε νὰ ξαναπολεμήσῃ γιὰ τὴν ἐλευθερίαν της.

Ἐνα πρόσταγμα. Οἱ λόχοι σηκώνονται γιὰ νὰ συνεχίσουν τὴν πορεία. Ὁ Μαβίλης, ξεκινώντας πρὸς τὸν χιονισμένο κατήφορο, ἀνασηκώνει γιὰ μιὰ στιγμὴ τὸ κόκκινο πηλήκιό του. Στὴν ὄψιν του εἶνε ἀπλωμένη μιὰ ἐκστατικὴ ἀγιωσύνη Μπαίναμε στὴν Ἑπείρου.

Στὸ Μέτσοβο, στὸ ἀρχοντόσπιτο τοῦ Γιώργη Δημάκη, ὅπου μένει ὁ ἀρχηγὸς Ἀλέξανδρος Ρώμας καὶ τὸ ἐπιτελεῖο του, μένει καὶ ὁ Μαβίλης μαζί μὲ τὸν Ναθανάη Δομενεγιή. Ἐνα βράδυ, μετὰ τὸ φαγητό, ξαναμμένος ἀπὸ τὴ ζέση τοῦ τζακιό, πέταξε στοὺς ὦμους του τὸν μανδύα του γιὰ νὰ βγῇ νὰ πάρῃ ἄερα. Ἐνα καντῆλι, σὲ μιὰν ἐσοχὴ τοῦ τοίχου, φωτίζει τὸν διάδρομο. Καθὼς περνοῦσε, ὁ μανδύας του τὸ παρέσυρε. Ἐπεσε καὶ χύθηκε τὸ λάδι. Ὁ Μαβίλης ξαναμπήκε ἐκεῖ πού ἦταν μαζεμένοι οἱ ἀξιωματικοί. Ἦταν πολὺ στενοχωρημένος. Οὔτε ἡ ἔρασμα, τὸ μικρὸ καὶ χαριτωμένο κοριτσάκι τοῦ Δημάκη, πού ἦταν ἡ ἀδυναμία του κ' ἐπαίξε μαζί της σὰν μικρὸ παιδί, μπόρεσε νὰ τὸν καλοκαρδίση.

—Κακοσημαδιά—ἔλεγε σιγανὰ—καὶ μακάρι νά'ναι γιὰ μένα κ' ὄχι γιὰ τὸν ἀγῶνα μας.

Ἦτανε τὸ βράδυ τῆς 21ης Νοεμβρίου. Μετὰ μιὰ ἐβδομάδα ἐπεσε στὸ Δρίσκο.

Πρωῒ, 24 Νοεμβρίου. Οἱ Γαριβαλδινοὶ ξεκινοῦν ἀπὸ τὸ Μέτσοβο γιὰ τὸ Δρίσκο. Χιονισμένη ἡ βαθειὰ χαράδρα πού κατεβαίνει ἀπὸ τὸ Ζυγὸ πρὸς τὴν στενὴτατη κοιλάδα τῶν πηγῶν τοῦ Ἀράχθου. Σκεπασμένα τὰ βουνά πού τὴν κλείνουν ἀπὸ πυκνὴν καταχνιά. Χιόνι λεπτὸ βελονίζει κάπου-κάπου τὰ πρόσωπα καὶ

ἐλαφροπασπαλίζει τὰ πηλήκια καὶ τοὺς ὄμους τῶν μανδυῶν. Μιά χαρούμενη προσδοκία φτερώνει τοὺς Γαριβαλδινούς, πού κατηφορίζουν γοργά. Ὁ Μαβίλης λάμπει ὁλόκληρος σὰν νὰ ἔχη κρυφθῇ μέσα του ὁ ἥλιος. Κάθε βῆμα μᾶς πλησιάζει πρὸς τὰ Γιάννενα.

* *

25 Νοεμβρίου. Ἀπὸ τὴ Χρυσοβίτσα, ὅπου πέρασε τὴ νύχτα τὸ Σῶμα, ξεκινᾶμε γιὰ τὸ Δρίσκο. Λίγο μετὰ τὸ μεσημέρι ἀνοίχθηκαν τὰ σύννεφα, ἐκαθάρισε ὁ καιρὸς, ὁ ἥλιος ἐπρόβαλε. Μιά φανταχτερὴ καὶ λαμπρόχρωμη εἰκόνα ἔλαμψε μὲ μιᾶς. Χιονισμένο ἀντίκρου μας τὸ Περιστερί, μὲ βαθύχρωμες κηλίδες τὰ δάση τῶν ἐλάτων του. Στὴ δική μας τὴν πλαγιά κοκκινόχρυσά τὰ ξερά φυλλώματα τῶν δασῶν τῆς ὀξείας, πού συγκρατοῦνται ἀκόμη στὰ δένδρα. Οἱ λόχοι, μὲ τοὺς αἱματοκόκκινους χιτῶνες, μὲ τὰ χακὶ πανταλόνια καὶ τοὺς γαλανοὺς μανδύες τῶν ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν, καθισμένοι στὶς σταχτιές, χιονισμένες κάπου-κάπου πέτρες—μιά χαρούμενη καὶ μεθυστικὴ συμφωνία χρωμάτων.

Ὁ Μαβίλης ἔφαγε κάτι βιαστικά. Ὁρθίος τώρα, τριγυρισμένος ἀπὸ τρεῖς-τέσσαρες ἀξιωματικούς, χρίσεται τὸν ἥλιο καὶ τὸ ὑπέροχο θέαμα. Ξαφνικά μιὰ σκιά περνᾷ ἀπὸ τὰ ἔαστερα, γαλανὰ μάτια του.

— Ὡ ἀφέντη—μονολογεῖ—τί χαρὰ Θεοῦ! Κι' ὥς τόσο πᾶμε ἐμεῖς νὰ σκοτώσουμε ἀνθρώπους...

* *

Βράδυ: Τὸ Σῶμα ἔφθασε στὸν παραπόταμο τοῦ Ἀράχθου, τὴ Μπαλντούμα. Καταντικρὺ πυργώνεται βουβὸς καὶ σὰν ἔρημος ὁ Δρίσκος, πνιγμένος, στὰ ριζὰ του ἀπὸ θάμνους πυκνοὺς, σταχτοκίτρινος κατὰ τὴν κορυφογραμμή του. Οἱ Τοῦρκοι ἔχουνε τὰ φυλάκιά τους πρὸς τὰ νότια καὶ τὰ νοτιοδυτικά. Ἀπ' ἐδῶ, ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Μετσόβου, δὲν περιμένουν ἐπίθεση. Τὸ σῶμα «κεκαλυμμένον», περνᾷ τὸ ποτάμι τὸ ὀρητικὸ ἀφοῦ ἔπεσε τὸ σκοτάδι. Τὸ γεφύρι εἶνε χαλασμένο καὶ οἱ ἄνδρες μπαίνουν στὸ νερὸ ἴσαμε τὴ μέση καὶ παραπάνω. Στὸ Μαβίλη προσφέρουν ἄλλο, γιὰ νὰ μὴ βραχῇ. Δὲν τὸ δέχεται. Ἡρεμος, ἀτάραχος, μπαίνει στὸ νερὸ ἐπὶ κεφαλῇ τοῦ λόχου του.

Στὸ μισοχαλασμένο τὸ Χάνι, στὴν ἄλλη ὄχθη, στεγνώνουν, στρατιῶτες καὶ ἀξιωματικοί, γύρω ἀπὸ μεγάλες φωτιές. Ὁ Μαβίλης ἀχνίζει ὁλόκληρος. Ποτὲ δὲν ἦταν τόσο χαρούμενος καὶ τόσο διαχυτικός. Ὅταν καταρτίζεται τὸ τιμῆμα ἐφόδου ἀπὸ διαλεχτοὺς ἄνδρες ὅλων τῶν λόχων, γυμνασμένους στὸ νυχτοπερπάτημα στὰ βουνά, γιὰ τὴν αἰφνιδιαστικὴ ἐπίθεση, ὁ Μαβίλης ζητᾷ νὰ πάη μαζί. Ὁ ἀρχηγὸς Ἀλέξανδρος Ρώμας ἀναγκάζεται νὰ τὸν διατάξῃ νὰ μείνῃ, γιὰ νὰ τὸν συγκρατήσῃ. Ὁ Μαβίλης στέκεται εἰς στάσις προσοχῆς καὶ ὑπακούει. Ἡ ἀδιάκοπη πικρία του ἦταν ὅτι ἔκαναν διάκριση γι' αὐτόν, γιὰ τὴν ἡλικία του. Δὲν ἐσυγχωροῦσε στὸν ἑαυτό του νὰ ὑστερῇ σὲ κίνδυνο, σὲ μόχθο, σὲ κακουχία, στὴν ὑπηρεσία τοῦ Χρέους.

Μετὰ τὰ μεσάνυχτα, ἐξεκίνησε καὶ ὁ λόχος του, μαζί μὲ τὸν Ἀρχηγὸ καὶ τὸ κύριον σῶμα. Στὸ δρόμο ἄκουσε τὸ ξαφνικὸ ξέσπασμα τῶν πυροβολισμῶν. Ὁ αἰφνιδιασμός ἐπέτυχε. Λίγο μετὰ τὴν αὐγὴ τῆς 26ης Νοεμβρίου, ὁ Δρίσκος ἦτανε δικὸς μας. Στὶς σκηνές πού παράτησαν οἱ Τοῦρκοι εἶχαν ἐγκατασταθῇ ὁ Ρώμας καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ἐπιτελείου του. Ὁ Μαβίλης, αὐπνος, τράβηξε στὸ φρύδι τοῦ βουνοῦ, γεμάτος συγκίνηση, γιὰ ν' ἀγναντέψῃ τὰ Γιάννενα. Ὁ κάμπος, ὅμως, ἦτανε σκεπασμένος ἀπὸ πυκνὸτατὴ ὁμίχλη.

Τρεῖς ἡμέρες καὶ δυὸ νύχτες βάσταξε ἡ μάχη τοῦ Δρίσκου. Οἱ Τοῦρκοι τῶν Ἰωαννίνων, ἐνισχυμένοι μὲ πολυβόλα καὶ πυροβολικό, ἄρχισαν ἀντεπίθεση. Τὸ πρῶτ' τῆς 27ης Νοεμβρίου ὁ ἥλιος ἔλαμπε ζεστός, σὰν καλοκαιρινός. Ἡ ὁμίχλη τοῦ κάμπου ξέφτιζε λίγο-λίγο. Καὶ νὰ πού ξεπετιῶνται, βελονίζοντας τὸν καθάριον ἄερα, πρῶτ' οἱ μινασέδες τῶν δυὸ τζαμιῶν τοῦ Κάστρου. Νὰ τώρα τὸ Κάστρο ὁλόκληρο. Ἡ στρωτὴ ἐπιφάνεια τῆς λίμνης ἀστράφτει καθρεφτίζοντας τὸν ἥλιο. Τὸ γυμνὸ Μιτσικέλι πυργώνεται σὰν ὄγκος ἀτσαλιοῦ. Νὰ ὅλη ἡ πόλις τώρα, πλαισιωμένη ἀπὸ τὴν Ὀλίτσια καὶ τὸ ἐξαίσιο περίγυρο τῶν ἄλλων βουνῶν.

Δίπλα στὸ Μαβίλη ὁ Γερακάρης, Κρητικὸς ὑπολοχαγὸς τῶν Γαριβαλδινῶν μὲ ἀνεμισμένα τὰ ψαρά γένεια του, τοῦ λέει:

— Τί εὐτυχία, καπετὰν Λορέντζο, νὰ πεθάνῃ κανεὶς γιὰ τὰ Γιάννενα!

Ὁ Μαβίλης σωπαίνει. Τὰ μάτια του θαυπᾷ καὶ τὸ στήθος του ἀνεβοκατεβαίνει γοργά. Ὁ Γερακάρης ἔπεσε, ὅπως καὶ ὁ Μαβίλης, τὴν ἄλλη μέρα.

* *

Πρῶτ' τῆς 28ης. Ἡ μάχη ἔφτασε στὸ πειὸ κρίσιμο σημεῖο τῆς. Ὅλη τὴ νύχτα οἱ Τοῦρκοι ἐτοιμάστηκαν γιὰ τὴν τελικὴ, τὴν ἀποφασιστικὴ ἀντεπίθεση. Φῶτα ἐλόγγιζαν τὰ σκοτάδια κάτω στὸν κάμπο. Ἐνας προσβολεὺς ἐσπιάθιζε γοργὰ τὶς θέσεις τῶν Γαριβαλδινῶν στὴ βίγλα τοῦ Δρίσκου. Μὲ τὴν αὐγὴ, ὁ ἄερας ἔγινε πηχτός ἀπὸ τὸ ὠργισμένο σφύριγμα τῶν σφαιρῶν καὶ τῶν ὀβίδων. Πυκνὲς φάλαγγες ἐχθρικὲς ἐπροχωροῦσαν στὸν κάμπο. Τὰ πρῶτα τμήματά τους ἀνέβαιναν ἀδιάκοπα. Οἱ Γαριβαλδῖνοὶ ἐξαντλοῦσαν τὰ τελευταῖά τους φυσέκια. Τὰ πολυβόλα τοὺς ἐθέριζαν.

Ὁρθίος ὁ Μαβίλης—πιστὸς στὴ Γαριβαλδινὴ παράδοση* πού θέλει ὀρθίους

* Σημ. Ἰ. Ἀ.— Ὁ θρύλος τοῦ Γαριβάλδι εἶχε διαδοθῇ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν ἔφερνε ἀνίκητο. Οἱ ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς ἀσχολήθηκαν ὅλες γιὰ τὴν ἀφιξὴ του. Ἀπὸ τὴν «Ἑσπερινή», παραλαβαίνουμε τίς χαρακτηριστικὲς εἰδησεις.

25—23 Ὀκτ. 1912.— Οἱ Γαριβαλδῖνοί.— Χιλιάδες ἐθελοντοὶ προσήλθον ὅλοι γενναῖοι καὶ εὐτολμοὶ ὅπως ἐγγραφοῦν εἰς τὴν φάλαγγα τῶν Γαριβαλδινῶν. Καὶ ὁ ἱπποτικὸς Ὑπαρχηγὸς τοῦ ἀνδρείου Σώματος κ. Ρώμας μετὰ λύπης ἠναγκάσθη νὰ ἀνακοινώσῃ ὅτι ὁ κατάλογος ἐκλείπει. Σήμερον ἔρχεται ὁ γενναῖος Γαριβάλδης καὶ αὐριον τὸ σῶμα τῶν ἀθανάτων, τῶν πολεμούντων ὀρθίως, θὰ ἀπέλθῃ ὅπου ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ τὸ καλεῖ.

23 Ὀκτ. «Ἱερολογίται» χρονογράφημα Σεβαστῆς Καλλιπέρης.

23 Ὀκτ. «Ὁ Γαριβάλδης». Εἰς τὸ ἀκουσμα μόνον τοῦ ὀνόματος τοῦ γενναίου Στρατηγοῦ φρενίτις καταλαμβάνει τὰ πλήθη. Τὸ ὄνομά του σημαίνει πόλεμον ἀνευ οἴκτου καὶ σκορπίζει ἐλευθερίαν καὶ ἀνάστασιν.

Δι' αὐτὸ δρόθεν περνᾷ, συναγείρονται τὰ πλήθη ἐνθουσιῶντα καὶ τρέχουν κατόπιν ἐξαλλὰ ἐκ πολεμικοῦ μένους. Πολεμοῦν ὅλοι ὀρθοὶ παρέχοντες ὡς στόχον τοὺς ἐρυθροὺς τῶν χιτῶνας, περιφρονούντες ὅττω τοὺς ἐχθροὺς καὶ τὸν θάνατον. Αὐτὸ θὰ πῇ Γαριβάλδης.

24—25 Ὀκτ. Συζητήσεις.— Οἱ ἐρυθροχίτωνες. Χρονογράφημα «Ἀθηναίου».

27—28 Ὀκτ. «Οἱ Γαριβαλδῖνοί».— Ἀφοῦ τοὺς παρέδωκε τὴν Σημαίαν τῶν ὁ Πρωθυπουργὸς καὶ τοὺς ἡγήθη νὰ τὴν δοξάσουν, ἀνεχώρησαν χθὲς οἱ Γαριβαλδῖνοί εἰς τὸ πεδῖον τῆς τιμῆς. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὅπως καὶ στὸν πόλεμον τοῦ 97 ὅττω καὶ τώρα θὰ πολεμήσουν γενναῖοτατα καὶ θὰ τιμήσουν τὸν δοξασμένον χιτῶνα τῶν καὶ τὸν τιμημένον ἀρχηγόν των καὶ θὰ κατατροπώσουν τοὺς ἐχθρούς. Ἡ νίκη δὲ πτερυγίζῃ ἀνωθεν τῆς Σημαίας των.

τοὺς ἐρυθροχίτωνες ἀξιωματικοὺς στὴ μάχη—ἐμψυχώνει τοὺς ἄνδρες του, κανονίζει πυρά, πυροβολεῖ ὁ ἴδιος μὲ τὸ πιστόλι του τὸν ἐχθρό, ποὺ βρίσκεται σὲ ἀπόσταση ἐλάχιστη πειὰ καὶ ποὺ τὸν συγκρατεῖ ὡστόσο ἡ γενναία ἄμυνα τῶν Γαριβαλδινῶν. Ἀτάραχος, ὑπέροχος, ἀργοπερπατᾷ ἀπὸ διμοιρία σὲ διμοιρία σὰ νὰ ἱεουργῇ. Ἔτσι θάτανε, βέβαια,

«Οἱ χρεωγνώστες, φύλακες τῆς γῆς, ποὺ μ' ἀνηφῆτρα
Ζωῆς καρδιά στὸν πόλεμο τὸ θάνατο ἀγναντεύουν».

—κατὰ τοὺς στίχους τῆς μεταφράσεώς του ἀπὸ τὴν Ἰνδικὴ Μαχαβαράτα.

Ξαφνικὰ σὰ νὰ σκοντάφη. Ἀνασηκώνεται καὶ κάνει νὰ βγάλῃ τὸ ὑποσιγῶνιο τοῦ πληκίου του κάτω ἀπὸ τὸ πηγούνι του. Αἵματα σκεπάζουνε τὰ μάγουλά του. Ἐνα βόλι τοῦ πέρασε τὸ πρόσωπο ἀπὸ παρειὰ σὲ παρειὰ, λίγο κάτω ἀπὸ τὰ μῆλα. Ὁ ἱερεὺς τοῦ Σώματος Παπαφώτης ποὺ βρισκότανε σιμὰ του, τὸν πείθει νὰ παραδώσῃ τὴ διοίκηση τοῦ λόχου σ' ἄλλον ἀξιωματικὸ καὶ νὰ καβαλλήσῃ ἕνα μεταγωγικό, γιὰ νὰ φτάσῃ στὸ πρόχειρο χειρουργεῖο, ποὺ ἦτανε στὸν περίβολο τοῦ ἐρημοκκλησιοῦ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, κάπου 600 μέτρα πειὸ πίσω, σὲ μιὰ πύχωση τοῦ βουνοῦ. Καθὼς ἐπλησίαζε καὶ ἔστρεψε γιὰ νὰ ἰδῇ κατὰ τὸ λόχου, μιὰ δευτέρη σφαῖρα τὸν βρῆκε στὸ στόμα καὶ βγήκε ἀπὸ τὸν αὐχένα, τρυπώντας τὴν καρωτίδα. Ἐκείνη τὴ στιγμή ὁ Ρώμος ἔφτανε καὶ ἐκεῖνος στὸ χειρουργεῖο, πληγωμένος στὸ χέρι. Εἶδε τὸ Μαβίλη καὶ κατάλαβε.

-- Σὲ συγχάριζω ἀπὸ τὴν καρδιά μου--τοῦ εἶπε δίδοντάς του τὸ χέρι.

Ὁ Μαβίλης, ποὺ μόλις τὸν εἶχαν κατεβάσει ἀπὸ τὸ ξῶο, μάζεψε τίς στερνές του δυνάμεις, στάθηκε σὲ προσοχή, καὶ πῆρε τὸ χέρι τοῦ ἀρχηγοῦ. Μετὰ ἕνα λεπτό, πνιγμένος ἀπὸ τὸ αἷμά του, ἦτανε ξαπλωμένος ἄψυχος* σὲ μιὰ γωνιά τοῦ περιβόλου τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς.

Ὅποιος εἶδε «τὸ μάγο τὸ ἀνέσπερο φέγγος τοῦ θανάτου» ἀπλωμένο στὴν δλύμπια μορφὴ του, ὅταν τὴν ἐσκέπαζαν μὲ τὴ μανδύα του, δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ τὸ ξεχάσῃ ποτέ. Πέθανε ὁ Μαβίλης ὅπως ἔζησε, πιστὸς τοῦ χρέους ἱερατοῦ καὶ στρατιώτης, ἄφοβος, ἄσπιλος καὶ ἄψυχος.

N. ΚΑΡΒΟΥΝΗΣ

* Σημ. Ἰ. Α.— Τὸ τηλ)μα ἀπὸ τὰ Τρίκκαλα ποὺ ἀνάγγελλε στοὺς «Καιροὺς» (5 Δεκ.) τὸ θάνατο τοῦ Ποιητῆ εἶχε ὡς ἑξῆς:

«Ὁρθὸς εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν του γαλήνην, ἐπολεμοῦσεν ὡς λέων.

«Μιὰ σφαῖρα ἐτρύπησε τὰς παρειὰς του, ἀλλ' ὁ Μαβίλης ἐξηκολούθησε πολέμων γαλήνιος κατενθαρρύνων τοὺς στρατιώτας του. Δυστυχῶς ὁμῶς καὶ δευτέρα σφαῖρα εἰσελθούσα ἐντὸς τοῦ στόματός του κατέστρεψε τὸν λάρυγγα, καὶ ἡ αἱμορραγία ἐπῆλθεν ἀκατάσχετος. Ἐν τούτοις ὁ Μαβίλης ἐπροχώρησε μόνος πρὸς τὸ νοσοκομεῖον. Ὅταν δὲ ἐφθασεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λοφίσκου συνήντησε τὸν στρατηγόν Γαριβαλδίν, ὅστις ἔσπευσεν εἰς βοήθειάν του. Τότε ὁ Μαβίλης ἐνέτεινε κάθε του δύναμιν καὶ ἐφθασε τὸν στρατηγόν, ὁ ὁποῖος τοῦ ἐφώναζε.

» — Ἐβίβα, Μαβίλη ἐβίβα. . .

» Μόλις ἐπρόφτασε νὰ τοῦ σφιῇ τὸ χέρι καὶ ἔπεσε νεκρός».

ΣΤΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗ

Εἶς* ἔμορφη, σεμνὴ χωριατοπούλα
Καὶ στὸν ἀνθὸ τῆς νεότητος λουλουδίξεις,
Δροσερὴ καὶ γελούμενη ροδίξεις,
Ὅπως στὸν οὐρανὸ ροδίξ' ἡ αὐγούλα.
Καθὼς μὲς τὸ τριαντάφυλλο ἡ δροσοῦλα,
Ὅμοια λάμπει τὸ δάκρυ σου ἂν δακρύξεις,
Σὰ νύφη στὸ χορὸ γλυκοχυρίζεις,
Καὶ καμαρώνεις σὰν βρασιλοπούλα.
Ὅλοι ἀντάρμ' ἄς φιλοῦν εἰ ἄλλοι μία
Γρηᾶ φτιασιδωμένη, ἄσχημη, κρύα,
Ποὺ κλαίει τὰ μαραμμένα τῆς τὰ νειάτα.
Ἐγὼ σέν' ἀγαπῶ, σέν' ἀγκαλλιᾶζω.
Ἄν τὴ φωνή σου ἀκούσω, ἀναγαλλιᾶζω.
Λυόνομαι στὰ φιλιὰ σου τὰ δροσάτα.

Μόναχο 2. 1. 85

Λ. ΜΑΒΙΛΗΣ

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ*

Η ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΤΩΝ ΣΚΗΝΩΝ

Περνώντας ἀπὸ μιὰ σκηνὴ ἀκούω ἀπαγγελία ποιημάτων... Βλέπω ὅλους γνωστούς... Ὁ Ἅγις Θέρος ὑπεχρεώθη νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἀπαγγελία. Ἐλεγεν ἀπὸ τὰς Στροφὰς τοῦ Μορεᾶς. Ὑστερὰ ἦλθαν μὲ τὴ σειρά τὰ ὅμοια δημοτικά μας τραγούδια καὶ ἡ «λήθη» τοῦ ἀλησμόνητου Μαβίλη. Δὲν μπόρεσε νὰ μὴ κλάψῃ ἡ καρδιά μας τὸν ἀποθαμμένο, μ' ὅλο ποὺ μᾶς ἔλεγε τὸ γλυκὸ τοῦ ποίημα, ὥραϊο σὰν ἐπιτύμβιο ἀνάγλυφο, νὰ κλαῖμε τοὺς ζωντανούς. Στὴν Φιλιπιάδα εἶχα συναντήσῃ τὸν ἱερέα Φώτιο Πάντο, ταγματάρχῃ τῶν Ἐρυθροχιτώνων καὶ ἄκουσα πὼς ἀπέθανεν ὁ ἱππότης ποιητὴς στὴ μάχη τοῦ Δρίσκου, ὅπου ἐπολέμησε μὲ τὸ τάγμα τοῦ Κόντε Ρώμα.

— Τὸν ἐπνίξε τὸ αἷμα ποὺ ἐπάγωνε στὸ λαιμό του, τρέχοντας ἀπὸ τὴν ἀνοικτὴ πληγὴ τῶν παρειῶν, ἕως νὰ τὸν πάω μὲ τ' ἄλογό μου μιὰ ὥρα στὸ νοσοκομεῖο.

— Καὶ ποῦ νὰ εἶνε ὁ τάφος του τώρα;

Ὁ πάτερ Φώτιος ἐκίνησε θλιβερὰ τὸ κεφάλι καὶ ἀντὶ ν' ἀπαντήσῃ ἔκανε μιὰ χειρονομία σὰν νὰ διέγραφε κατὶ ἀόριστο καὶ μεγάλο στὸ κενόν, σὰν νὰ ἔδειχνε μιὰν ἄβυσσο... μήπως ὁ βωμὸς τῆς Πατρίδος ἔχει τόπο καὶ ὄρια;...

* Θάλειας Φλώρα—Καλαβρία, 1912—1913, Μακεδονία—Ἡπειρος, Ἀθήναι 1936.

ΕΛΕΓΕΙΟ ΣΤΟ ΜΑΒΙΛΗ

Μνήμη ἱερή! ὅσο θάνατος μὲ τῇ ζωῇ παλεύει·
Τόξο λαμπρὸ σελάγιζε στὸν ἀξεθύμαστο οὐρανό.
Ψηλότερα στὸν ἔδδομο, κανέννας δὲ θ' ἀνέβει.

Παρὰ ὅποιος, ἀπαρόμοιαστος, χάρισμα θεϊκό,
Τὸ στοχασμό του πρόσφερε σὲ θαυμασμό καὶ χλεύη,
Καὶ τὸ αἷμα του γιὰ δύστυχων ἀνθρώπων λυτρωμό!

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Ο ΜΑΒΙΛΗΣ ΘΙΑΚΟΣ

Ἄν τόπος ὅπου ἐγεννήθηκε κάθε ἄνθρωπος εἶναι ἡ πραγματικὴ πατρίδα του, τότε ὁ ἥρωας εἶναι Θιακός.

Ἐνα χρόνον πρὶν ὁ ἥρωας—ποιητὴς σκοτωθῇ, ἐγύριζεν ἀπὸ τὴν Πάτρα στὴ Κέρκυρα. Ταξιδεύαμε μαζὶ μὲ τὸ ἴδιο βαπόρι. Ἦταν βουλευτὴς τότε καὶ ἦταν ἀκόμη μαζί μας καὶ ὁ βουλευτὴς Κερκύρας κ. Λίνος Κογεβίνας.

Τὸ βράδυ, ποὺ φύγαμε ἀπὸ τὴ Πάτρα καὶ πλέαμε πρὸς τὴν Κέρκυρα, ἦταν μαγευτικό. Εἶχεν ἓνα λαμπρὸ φεγγάρι καὶ ἡ θάλασσα ἦταν ἡσυχῇ. Ἐλαμπεν ὅλη χαρούμενη κάτω ἀπὸ τὸ φεγγαροφῶς... Θυμᾶμαι ποὺ ὁ Μαβίλης ἐκεῖνο τὸ βράδυ μιλοῦσε καὶ γιὰ τὸ φεγγάρι. Θυμήθηκε πῶς σ' ἓνα σονέττο του εἶχε τὴ λέξη «ἀσημοβολή» (στῆς ἀσημοβολιᾶς τὸ μονοπάτι) καὶ κοιτάζοντας τὸ φεγγάρι εἶπε: Στὴ καθαρεύουσα θὰ λέγαμεν «ἀργυροροή». Κι' ἡ λέξη αὕτη εἶναι ὡμορφιᾶ, πιὸ ἡχηρὴ ὅμως ἀπὸ τὴν μαλακὴ ἀσημοβολή.

Λίγην ὥραν κατόπιν, πέρα βαθειά, ἀριστερά, ἐφάνηκε στὸν ὀρίζοντα ἓνα νησί.

Ὅσο προσχωρούσαμε ἐφαίνονταν καθαρότερα.

Ὁ Μαβίλης ἐστάθηκε σιωπηλός. Ἐκοίταξε τὸ νησί. Ἐπειτα εἶπε μὲ χάρι. Τὸ Θιάκι!

— Ναὶ αὐτὸ εἶναι, ἐπρόσθεσα.

— Ἐκεῖ ἐγεννήθηκα, μοῦ εἶπε. Ναί! ἐκεῖ πρωτοεἶδα τὸ φῶς. Καὶ πάντα τ' ἀγαπάω τὸ νησί μου.

Ὁ ἥρωας ποιητὴς εἶδε ἀπὸ μακρὰ τὸν τόπο ὅπου γεννήθηκε.

Ἴσως γιὰ τελευταία φορά.

**

Στὸ Ἀρχειοφυλακεῖο τῆς Ἰθάκης ὑπάρχει ἡ σχετικὴ ἐπίσημος βεβαίωσις. Βρίσκεται καταχωρημένη στὸ ληξιαρχικὸ βιβλίο τῆς Ἰονίου Πολιτείας ὑπ' ἀριθ. 16 στὴ σελίδα 255. Ὁ μακαρίτης πρῶην διευθυντὴς τοῦ Ἀρχειοφυλακείου Ἰθάκης Χαραλάμης Καραβίας, ἐψάξε, τὸ εὑρηκε καὶ μᾶς ἔβγαλε τὸ ἀκόλουθο ἀκριβὲς ἀντίγραφο.

ΦΩΤΟΣ ΓΙΟΦΥΛΛΗΣ

Ἀριθ. 916.

Ἰθάκη, 16 Νοεμβρίου 1860.

Ἀντιγραφή τῆς ἐφεξῆς πράξεως. Γεννητήριον Λαυρεντίου Μαβίλη τοῦ Παύλου.

Ἐν Ἰθάκῃ, χῶρα 1860 Νοεμβρίου 3. Ὁ εὐγενὴς κύριος Δόκτωρ Παῦλος Μαβίλης ποτὲ Λαυρεντίου ἐκ Κερκύρας, Πρόεδρος τοῦ ἐνταῦθα Δικαστηρίου, μᾶς ἐπαρουσίασεν ἓν βρέφος ἀρσενικὸν καὶ μᾶς φανερώνει ὅτι ἐγεννήθηκε τὰς 6 7)βρίου 1860 εἰς τὰς ὥρας 2 μ.μ. ἐντὸς τῆς κατοικίας του, κειμένης ἐν ταύτῃ τῇ πόλει, παρὰ τῆς εὐγενοῦς Κυρίας Ἰωάννας Μαβίλη, γεννηθείσης κομμήσεως Καποδίστρια Σούφη ἐκ Κερκύρας, καὶ ἐκ τοῦ ἰδίου κυρίου Μαβίλη συζευγμένων ὄντων εἰς νόμιμον γάμον. Τὸ αὐτὸ βρέφος ἐβάπτισα ἐγὼ ὁ Ἱερεὺς τῶρα εἰς τὸ παρὸν ὡς ἐφημέριος τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἀγίου Νικολάου ἐν ταύτῃ τῇ πόλει· ἀνεδέχθη δὲ αὐτὸ ἐκ τῆς κολυμβήθρας ὁ κύριος Ἰωάννης Μουζάκης ποτὲ Πέτρου ἐκ ταύτης τῆς πόλεως καὶ ὠνόμασεν αὐτὸ Λαυρέντιον· ἦσαν μάρτυρες οἱ κύριοι Εὐθύμιος Κονταρᾶς ποτὲ Πέτρου καὶ Ἀλέξανδρος Βλασσόπουλος τοῦ Θεοδώρου, ἐνήλικες, κάτοικοι ἐν ταύτῃ τῇ πόλει καὶ ὑπογράφουν οἱ τε γονεῖς καὶ μάρτυρες καθὼς καὶ ἐγώ.

Παῦλος Μαβίλης ποτὲ Λαυρεντίου πατὴρ.

Ἰωάννα Καποδίστρια Μαβίλη μήτηρ.

Ε. Κονταρᾶς μάρτυς, Ἀλ. Θ. Βλασσόπουλος μάρτυς.

Σπυρίδων Ἱερεὺς Μαρούλης ἐφημέριος.

ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ ΜΑΒΙΛΗΣ

Λεοντόκαρδε πολεμιστὴ καὶ Θεῖε
Ἥρωα, τοῦ Λόγου στὸ προσκυνητάρι
τῆς μάχης, γιὰ τὰ Πάτρια τὸ κοντάρι
κρατώντας, ἐνδοξὰ ἔπесες ἀνδρεῖε.
Καὶ κλαίει τῶρα ἡ Πατρίδα τὸ Δοξάρι
ποῦ ὅμοια τιμὴ καὶ Δόξα τὸ εἶχε Θεῖε
Ποιητὴ, γλυκύτατε ΜΑΒΙΛΗ ἀνδρεῖε
ὡς εἶχε τῆς φωτιᾶς τὸ παλληκάρι.
Καὶ φέρνει δύο στεφάνια ἡ Θεῖα τῶρα,
Ἐπαθλα, τὸ νεκρὸ σου νὰ σιολίσῃ
τὴν ὑστερνὴ καὶ τὴν αἰώνιαν ὥρα.
Τοὺς Λόγους καὶ τὰ ἔργατα τὰ Ἀντρίκεια
καὶ ἔκραξε Ἐμέ, νὰ σὲ νεκροφιλήσῃ.
Τιμὴ μου, καὶ σοῦ φάλλω τὰ Ἐπινίκεια.

Ν. ΣΑΝΤΟΡΙΝΑΙΟΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΡΩΜΗΟ ΤΟΥ ΣΟΥΡΗ*

Στὸ Μπιζάνι, στὸ Μπιζάνι...
λόγχαις τῶν εὐζώνων λάμπουν,
ποῦχανε λαχτάρα νάμπουν
μέσ' στὴν πόλι τ' Ἀη Γιάννη.

Ποῖου σπαραγμοῦ σκηνὴ!...
σῶμα πολεμοῦν μὲ σῶμα,
μὰ φωνάζει μιὰ φωνή
πῶς κι' οἱ Γαριβαλδῖνοι
πολεμοῦνε μὲ τὸν Ρῶμα.

Κι' ἓνας γέρος, ὁ Μαβίλης, ἀσπρομάλλης ποιητής,
ξεπροβάλλει μαχητής.
Νάτος νάτος... φτερωτὸς
στῆς Τουρκίας ὁρμὰ τ' ἀσκέρι,
μὰ σκοτόνεται κι' αὐτὸς
μὲ γυμνὸ σπαθί στὸ χέρι.

Πέθανε χωρὶς λαλιά,
κι' ἓνα χέρι στεφανώνει
τ' ἀσημένια του μαλλιὰ
μὲ βουνῶν εὐμούσων χιόνι.
Πῆραν κι' ἡ Μούσαις τάρματα
καὶ δὲν ψηφοῦν θανάτους.
Τώρα τῆς λύραις των πετοῦν,
τώρα σπαθί σφικτοκρατοῦν
στὰ κρινὰ δάκτυλά τους.

Ζηλεύω γέρο ποιητή,
ποῦ ξίφος μαχητοῦ κρατεῖ
μέσ' στὰ γεράματά του.
Οὐχ ἦττον, Περικλῆ, κι' ἐγὼ
πάντα πρὸς πόλεμον ὀργῶ
ἀπὸ τοῦ Ζαχαράτου.

Θέλω κι' ἐγὼ, καλέ μου,
ν' ἀναπηδῶ φρενέρης
στὸν σάλον τοῦ πολέμου
καὶ νὰ κτυπῶ ξιφήρης.

Πρόθυμον μὲν τὸ πνεῦμα, πλὴν ἀσθενὲς τὸ σῶμα,
θέλω κι' ἐγὼ νὰ πέσω μὲ τὸ σπαθί στὸ χῶμα,
θέλω κι' ἐγὼ ν' ἀφήσω τὰς πτήσεις τοῦ Πηγάσου,
μὰ μιὰ φωνὴ μοῦ λέει: νὰ κάθεσαι στ' αὐγὰ σου.

ΣΟΥΡΗΣ

* 8 Δεκ. 1912.

Κ. ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗ*

ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΛΟΡΕΝΤΣΟΥ ΜΑΒΙΛΗ

Γιὰ τὸν Ἀνδρῶπο, γιὰ τὸν Ποιητὴ, γιὰ
τὸ φίλο.—Θλίβερά θυμητικά συντρίμματα.

Τὸν ἐπρωτογνώρισα στὰ 1896, Αὐγούστο μήνα, ἀπὸ τὸν Κεφαλωνίτη ποιητὴ
Ἀβλιχο, ποῦ τοῦ εἶχε μιὰ ξεχωριστὴ ἀγάπη ἀπὸ χρόνια. Ἰσα-ἴσα τότε, ἐκείνον
τὸ μήνα, εἶχε πεθάνει ὁ Ἰάκωβος Πολυλάς, ὁ σοφὸς καὶ ἐνάρετος δάσκαλός του,
καὶ ὁ Μαβίλης ποῦ τὸν ἐλάτρευε, τὸν ἐκλαψε ἀπὸ κάθε ἄλλον περισσότερο.

Περαστικὸς τότε ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, ἔμεινα λίγο. Ποτὲ δὲ θὰ λησμονήσω τὴν
πρώτη ἐκδρομὴ ποῦ ἐκάμαμε τότε μαζί, συντροφιασμένοι ἀπὸ τοὺς ἀλησμόνητους
Γεώργη Καλοσγούρο, Τζῶν Σμίτ, ποῦ ἐξοῦσαν ἀκόμη, καὶ τὸν Ἀνδρέα Κεφαλ-
ληνὸ, στὸ γραφικώτατο χωριὸ Σπαρτίλα, σὲ μιὰ πλαγιά τοῦ πιδ ψηλοῦ βουνοῦ
Παντοκράτωρ, 25 περίπου χιλιόμετρα μακριὰ ἀπὸ τὴν Κέρκυρα. Ὅλη ἡ συντρο-
φία δημοτικιστὰδες ὡς τὰ ἐσώψυχα. Καὶ τὸ βράδυ, στὸ δεῖπνο, τὸ ἐξοχικὸ μας
συμπόσιο ἐπῆρε τὴν ὄψη ἀληθινοῦ πανηγυρισμοῦ τῆς Ἰδέας, ποῦ μᾶς ἀδέρφωνε
ἐγκάρδια ἐκεῖ ψηλά στὸ βουνό.

Στὰ 1897, μ' ἐξοδὰ του καὶ μ' ἐξοδὰ τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας, ποῦ ἦτανε μυη-
μένος — ὁ Μακεδονομάχος Παῦλος Μελάς εἶχε πάει ἐπίτηδες στὴν Κέρκυρα καὶ
τὸν ἔμπασε, — ἐσύναξε μιὰ καλὴ συντροφιά ἀπὸ Κορφατιόπουλα, κ' ἐβγήκε μὲ τὰ
παλληκάρια του ἀντάρτης στὴν Ἡπειρο.

Ἦτανε φυσικὸ. Ἀπὸ παιδάκι εἶχε μάθει νὰ ἀγναντεύει ἀντίπερα, αὐγὴ καὶ
βράδυ, χρυσομέτωπα στὴν ἀνατολὴ καὶ ροδοβαμμένα πρὸς τὴ δύση, τὰ τουρκο-
πατημένα βουνὰ τῆς Ἡπείρου. Κι' ὅταν, μεγάλος πιά, μοσκοθρεμμένος στὰ νά-
ματα τῆς σοφίας, ἐγύρισε ἀπὸ τὴ Γερμανία στὴ λατρεμένη του Κέρκυρα, στὰ
δαντελλένια τῆς τὰ ἀκρογιάλια ἡ μουσικὴ ψυχὴ του ἄκουε θλίβερά νὰ κυλοῦν
τὰ κύματα στεναγμοῦς αἵματοστάλαχτους ἀπὸ τὴ σκλαβωμένη ἀκρογιαλιὰν
ἀγνάντια.

Ὁ πόνος τῆς σκλαβιάς ἐθέριεψε μέσα του τῆς λευτεριάς τὸν πόθο. Τοῦ ἔγινε
θρησκεία.

«Ὁ καημὸς τῆς Πατρίδας δὲ μ' ἀφήνει».

Στὰ Πέντε Πηγὰδια τότε, πολεμώντας μὲ τὰ παλληκάρια του, παρὰ λίγο νὰ
ἔπεφτε ζωντανὸς στὰ χέρια τῶν Τούρκων.

Εὐρίσκονταν σὲ μιὰ πλαγιὰν ἀπόκρημνου βουνοῦ κ' ἐπολεμοῦσαν. Οἱ Τούρκοι
ἀποκάτω, τυφλοὶ στὸ βόλι ποῦ τοὺς ἐθέριζε, ἐχύθηκαν ἀψήφιστα, μὲ λύσσα
κ' ἀλαλαγμοὺς στὸν ἀνήφορο, νὰ τοὺς ξετοπίσουν. Ὁ Μαβίλης μὲ τὰ παλληκάρια
του, ταμπουρωμένος πίσω ἀπὸ ἓνα βράχο, τοὺς ἐδεκάτιζε.

Ἀξαφνα, ἐκεῖ ποῦ πολεμοῦσε, ἤρεμος κι' ἀτάραχος, σκοντάφτει, μπερδεύονται
τὰ πόδια του σ' ἓνα θάμνο, κατακυλάει βαρὺς κάτω, χαμηλὰ πρὸς τὸ μέρος τῶν
Τούρκων, ποῦ ἀνέβαιναν ὀλοένα τὸν ἀνήφορο. Τσακισμένος, σακατεμένος ἀπὸ τὸ
γκρέμισμα, ἐδοκίμασε νὰ σηκωθεῖ μὰ δὲ μπορούσε. Εἶδε ὅτι θὰ ἔπεφτε ἀσφαλτα
ζωντανὸς στὰ χέρια τῶν Τούρκων. Κ' ἐτράβηξε τότε τὸ πιστόλι του μ' ἀπόφαση
νὰ πετάξει τὰ μυαλά του.

* Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ μεγάλο ἄρθρο του, στὸ ἀφιερωμένο στὸν Ποιητὴ τεῦχος τῶν
Ἱεραιμάτων (Ἀλεξανδρείας) (τευχ. Β. 1913, σ. 11—96).

στοχᾶς τὸν ἑαυτὸ σου καὶ νὰ νομίζῃς ποὺ ἀκοῦς τὸ τραγοῦδι τοῦ γονδο-
λιέρη καὶ τὰ νερὰ τῆς Λαγούνας.

Ὅριστε καὶ ὀχτὼ στίχους γιὰ τὴν ξενοδόχα.

EIS THN FR. W.

Ἀχνὸν καὶ ἄρρωστον μὲ εἶδες
Κ' ἐπόνεσες σὰν Παναγία
Κ' εἰς τῶν ματιῶν σου ταῖς ἀχτίδες
Μῶδωσες πάλι τὴν ὕγεια.

Ὡσὰν θεὰ θὰ σὲ πιστεύω
Καὶ μόνη ἐσένα θὰ λατρεύω.
Μὲς τὴν καρδιά μου εἶν' ἡ ἐκκλησιά σου
Θ' ἀστράφτη ἐκεῖ τὸ κόνισμά σου.

Στις 18 Μάρτη 1885 τοῦ στέλνει πάλι ἀπὸ τὸ Μόναχο, στὸ τέλος ἐνὸς ἄλλου
γράμματός του, δυὸ στροφές στὴν Κελνερίνα.

KELLNERIN (ALLA STECCHETTI)

Δέκα ποτήρια μύρρα κι' ἂν μοῦ φέρῃς
Τὰ πίνω γιὰ νὰ μένω ἐδῶ σιμά σου
Γιὰ ταῖς χρυσαῖς ταῖς ὥραις ποὺ μοῦ παίρνεις
Μοῦ ρίχνεις κάπου κάπου μιὰ ματιά σου.

Ἀπὸ τῆς μύρρας τοὺς καπνὸς μεθάει
Ὁ νοῦς μου καὶ ψηλότερα πετάει.
Τὴν καρδιά μου ἡ ματιά σου τὴν τρελλαίνει
Καὶ τραγοῦδια γιὰ σένα ἐκεῖθε βγαίνουν.

Στὴν ἴδια ἐποχὴν ἀνήκει καὶ τὸ σονέττο τοῦ «Στὴ Μίννα»

EIS TH MINNA

Τὶ μὲ γνοιᾶζει πῶς εἶναι κελνερίνα
Ἄν μ' ὅλη τὴν καρδιά της μ' ἀγαπάει
Ἄν τὰ στήθη της ἄσπρα εἶναι σὰν κρίνα,
Ἄν σὰν τὰ Χερουβὶμ χαμογελάει;
Σὰν ὁ τυφλὸς ποὺ ξάφν' οὐρᾶν' ἀχτίνα
Τὸ μαῦρο σκότος γύρω του σκορπᾶει,
Ὅμοια κι' ἐγὼ θαμπόνομαι ἀπὸ κεῖνα
Τὰ δυὸ της μαῦρα μάτια ἂν μὲ τυράη.
Ἄμε χάσου ξερὴ Φιλολογία,
Γιὰ φτιασιδωμένη, ἄσχημη, κρύα,
Ποὺ ὡς τώρα τὸ μυαλό μου ἔχεις τυφλώσει.
Τὴν Ἑμορφιὰ τὴν κλασικὴ σπονδάζω
Ὅταν γλυκὰ τὴ Μίννα μου ἀγκαλιάζω,
Ὅταν ἡ Μίννα ἓνα φιλὶ μοῦ δώσῃ.

Στις 3 τοῦ Νοέμβρη 1886, στῆς ἡλικίας του τὸν πόθο, γράφει πάλι στὸ φίλο
τοῦ Κεφαλληνό:

«Ἀφ' οὔτου ἐφυγες ἐσύ, εὐρίσκομαι πολὺ ἄττημα. Τώρα εἰμαι ὀλο-
μόναχος καὶ κοιμῶμαι ὅσο δυνατό περισσότερο γιὰ νὰ μὴ σκέπτομαι τὸ
μέλλον μου τὸ ὅποῖον μοῦ παρουσιάζει πάντα μὴν εἰκόνα πολὺ θλιβερή.
Ἀλλὰ σοῦ τὰ πά κι' ἄλλαις φοραῖς καὶ τὰ ξέρεις. Ὅσο γιὰ ταῖς συμβου-
λαῖς Σου σοῦ εἰμαι εὐγνώμων ἀλλὰ ἐρχονται λίγο πάρα πολὺ ἀργὰ καὶ
δὲν ὠφελοῦν πλέον τίποτε».

Στις 8 Ἀπρίλη 1887, τοῦ ξαναγράφει:

«... Σὲ παρακαλῶ θερμὰ νὰ ἐξακολουθήσῃς νὰ μοῦ δείχνῃς τὴν
ἀγάπη Σου γιατί τὴν ἔχω ἀνάγκη καὶ γιατί εἰμαι πολὺ δυστυχισμένος...
Δὲν ξέρω τί θὰ συμβῇ. Γιὰ ἐξετάσεις δὲν τολμῶ οὔτε νὰ σκεφθῶ νὰ γυ-
ρίσω δὲν μπορῶ καὶ δὲν θέλω. οἱ γονεῖς μου κλαῖνε καὶ δαύρονται—γέ-
ροντες ἐβδομήντα χρονῶ!!! Ἡ ἀδελφή μου ἐθυσιάσθηκε γιὰ δυὸ ἴμισυ
χρόνια ἐδῶ στὸ Μόναχο γιὰ μένα... Δὲν ἔχω κανένα, δὲν ἔχω οὔτε τὸν
ἑαυτὸ μου γιατί τὸν ἐβαρέθηκα καὶ προσπαθῶ νὰ τὸν ξεχάσω παίζοντας
σκάκι καὶ μένοντας εἰς τὸ κρεβάτι ἕως ταῖς ἑνδεκα ἢ δώδεκα!... Καὶ
πῶς θὰ τελειώσῃ τούτη ἡ ἱστορία; Καὶ τί χρειάζεται νὰ στὰ λέω; δὲν
τὰ ξέρεις;... Σὺ ὅμως μπορεῖς κάπως νὰ μοῦ ἐλκτώσῃς τὴ λύπη τὴ
δική μου ποὺ αἰσθάνομαι γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου, γράφοντάς μου τί κάνεις
ἐσὺ ἐκεῖ στὰς Ἀθήνας...»

Στις 22 τοῦ ἴδιου μηνὸς τοῦ ξαναγράφει:

«Ἐδιάβασα αὐταῖς ταῖς μέρχις τὸ joie de vivre τοῦ Ζολᾶ καὶ εὐ-
ρηκα μίαν μεγάλην ὁμοιότητα μεταξὺ τοῦ Lazar καὶ τοῦ ἐαυτοῦ μου.
ἐννοεῖται μόνον εἰς τὴν μεγάλην ἑλλειψιν θελήσεως, εἰς τὴν ἀδυναμία
τοῦ νὰ κατορθώσῃ κάτι ποὺ νὰ μπορῇ νὰ μοῦ ἐξαπχαλίσῃ μὴν σχετι-
κῶς εὐτυχισμένη καὶ ἡσυχὴ ζωὴ σ' αὐτὸν τὸν κόσμον. Τὸ διάβασες καὶ
θυμᾶσαι βέβαια ποὺ καὶ αὐτὸς δὲν ἔκανε παρὰ ὀλο καὶ σχέδια ποὺ τὰ
φινε ἓνα πίσω σ' ἄλλο, ὅλα ἀπραγματοποίητα. Καὶ εἰς ἓνα ἄλλο τοῦ
μοιάζω. Ξέρεις ποὺ ἔχω ἐκείνη τὴν ἀρρώστεια ποὺ μὲ πιάνει τὴ νύχτα
καὶ ὀλο πιστεύω ποὺ θὰ μοῦ λείψῃ ἡ ἀναπνοὴ καὶ θὰ πεθάνω. Ἀπάνω
κάτω παθαίνει τὸ ἴδιο κ' ἐκεῖνος, μὲ τὴ μόνη διαφορὰ ποὺ αὐτὸς φοβά-
ται μόνον τὸ θάνατο ἐνῶ ἐγὼ φοβοῦμαι (καὶ ὄχι μόνο τὴ νύχτα ἀλλὰ καὶ
τὴν ἡμέρα) τὸ θάνατο κάποιαις φοραῖς καὶ ἄλλαις φοραῖς τὴν τρέλλα.
Κ' ἐγὼ φωνάζω τὴ νύχτα ὦ Θεέ μου καὶ πιάνω τὴν καρδιά μου νὰ ψάξω
ἂν χτυπάει ἀκόμα ἡ τὴν ἡμέρα πιάνω μὲ τὰ δυὸ μου χέρια τὸ κεφάλι,
γιὰτί μοῦ φαίνεται ποὺ ἐτρελλάθηκα. Ἀλλὰ εἶναι περιττὸ νὰ σὲ λυπῶ
περισσότερο μὲ τέτοιες κουβένταις. Τώρα ὅσο πᾶει δίνω κ' ἐγὼ πολὺ
ὀλίγη σημασία εἰς τὰ ἱδικά μου πάθη καὶ συλλογίζομαι, ὅταν εἰμαι ἡσυ-
χος, τὰ πάθη τῶν ἀλλοτρίων—καὶ μάλιστα ἐκεῖνα τῶν γονέων μου ποὺ
δὲν ἤξερω πῶς νὰ τοὺς εὐχαριστήσω...».

Ἀπὸ τὸ Breslau τοῦ γράφει (8-1-90).

«... Καὶ τί μὲ θέλεις ἐμένα σιμά Σου μὲ τὴ σοβαρότητά μου καὶ μὲ
τὴ μελαγχολία μου; Ἐσὺ ποὺ κατάρθωσες ὅλα ὅσα ἠθέλησες νὰ κατορ-
θώσῃς, ποὺ ἔχεις οἰκογένεια καὶ φίλους, καὶ ὅ,τι εἶναι καλλίτερο ἀπ' ὅλα
τ' ἄλλα, μιὰ ψυχικὴ ἁρμονία, ποὺ σ' ἀφίνει νὰ λησιμονῇς τὰ βάσανα καὶ
νὰ χαίρεσαι τὰ λίγα καλὰ, πῶχει ἡ ζωὴ μας! Ἄσε με ἐμένα νὰ χαθῶ.

Κατρακυλάω σ' ἓνα κατήφορο, πού κανείς, χωρίς θαῦμα, δὲν μπορεῖ πλέον νὰ μὲ συγκρατήσῃ.

»... Εἶμαι ἐδῶ τέλεια μόνος μὲ ἀνθρώπους πού μὲ γνωρίζουν μονάχα. ὅπως εἶμαι τώρα. Καὶ πῶς εἶμαι τώρα! Κ' ἐστοχάστηκα τὰ περασμένα χρόνια κ' ἓνας ἀνέκφραστος πόθος, μιὰ πικρὴ μελαγχολία μ' ἐκυρίευσε.

Nur wer die Sehensucht kennt
Weiss was ich leide

»Κ' εἶμαι μόνος. Τί νὰ κάμω γιὰ νὰ ξεθυμάνω; Ἀρχισα πάλι νὰ στιχουργῶ. Μὴ γελᾷς! Εἶναι ἡ μόνη μου διασκέδασις πού κάπως ἐλαφρώνει τὸ βάρος πού μου πλακώνει τὴν καρδιά. Τὸ μόνο λάθος εἶναι πού σοῦ τοὺς στέρνω. Ἀλλὰ μὲ ξέρεις πῶς εἶμαι, γιατί σοῦ ἐδείχτηκα πάντα ὅπως εἶμαι καὶ καθὼς σ' ἐβάραιναν καὶ σ' ἀποκοιμίζαν ἡ μακραις μου κουβένταις στὸ Μόναχο, ἔτσι θὰ σὲ ἀποκοιμίζουν καὶ θὰ σὲ βραίνουν οἱ στίχοι μου. Μά, γιὰ τὸ Θεό, κάποιον πρέπει νάχω πού νὰ μὲ ἀκούῃ, κ' ἐδῶ εἶμαι μόνος. Κουβένταις δὲν μπορῶ νὰ σοῦ εἰπῶ, λοιπὸν ἀκουσε τοὺς στίχους μου καὶ μὴ πάψῃς νὰ μ' ἀγαπᾷς γιὰ τοῦτο. Ἴσως φαντασθῇς ἂν τοὺς διαβάσῃς πού μ' ἔχεις κοντά Σου:

Πατρίδα· σὰν τὸν ἥλιο Σου ἥλιος ἄλλοῦ δὲν λάμπει
Ἀχ! πῶς σιὸ φῶς του λαχταροῦν ἡ θάλασσα κ' οἱ κάμποι!
Πῶς λουλουδίζουν τὰ βουνά, τὰ δάσ' ἡ λαγκαδιές,
Στέρνοντάς του θυμίαμα μυριάδες μυρωδιές!
Ἡ ρεμματιὲς γελοκοποῦν καὶ μουρμουρίζ' ἡ λίμνη
Χίλιες πονλιῶν ἡχοῦν φωναῖς τῆς ὁμορφιάς του ὕμνοι,
Κ' ἡ κάθε ἀχτίδα του σκορπᾷ μὲ τὴν ἀναλαμπή
Ζωή, χαρὰ καὶ δύναμι καὶ ἀγάπη, ὅθε καὶ ἂν μὴ...

«Ὁ μόνος φιλόσοφος, ἐξακολουθεῖ στὸ ἴδιο γράμμα, πού τώρα ἔχει πέρασιν εἶναι ὁ Kant, περὶ τοῦ ὁποῖου ὁ Goethe εἶπε, ὅτι ὅταν τὸν διαβάξῃ τοῦ φαίνεται πῶς μπαίνει σ' ἓνα δωμάτιο λαμπρὰ φωτισμένο. Κ' ἐγὼ τὸν ἐδιάβασα καὶ τὸν διαβάζω καὶ κοντεύω νὰ τὸν προσκυνήσω...»

* *

Ἀληθινὰ ποιητικὴ ψυχὴ, πού ἀνοίξε τὰ μάτια της στὰ τόσα φυσικὰ μάγια τοῦ ὄνειρεμένου νησιοῦ, θρημμένος μέσα σ' ἓναν ἀληθινὸν Παράδεισο, πού καὶ τὸ φθινόπωρο γελᾷ σὰν ἀνοιξὴ ἐδῶ, καὶ ὁ χειμῶνας ἀκόμη ὁ κρυερὸς ἄλλοῦ δὲ μαραίνει τὰ σμαραγδένια θάμνη τῆς Κερκύρας, ὁ Μαβίλης ἦτανε φυσιολάτρης φανατικός.

Ἀπὸ τὸν καιρὸ πού ἐγκαταστάθηκα γιὰ πάντα στὸ μαγικὸ νησί, τὸ ἀγαπημένο ἀπὸ ὅλους τοὺς Θεούς, χειμῶνα καλοκαίρι, δὲν ἐπερνοῦσε βδομάδα χωρὶς νὰ τρέξουμε οἱ δύο μας στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μεγάλης παρηγορήτρας τῶν πονεμένων καὶ τῶν νοσταλγῶν. Οἱ μακρινὲς πεζοπορεῖες μας στὰ βουνά καὶ στὰ ἀκρογιάλια τῆς Κερκύρας, οἱ πολυήμεροι κάποτε περίπατοί μας αὐτοὶ θᾶξιζε νὰ μὲ ἀπασχολήσουν κάπως ἰδιαίτερα ἄλλοτε.

Μπροστὰ στὰ φυσικὰ μάγια τῆς μοναξιάς τῆς πιὸ ἀπόμερης, ἀποτραβηγμένος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἁρμονισμένος μὲ τὸν ἑαυτὸ του, παραδομένος ὅλος μόνος τότε σὲ μιὰν αἰσθηματικὴν εὐτυχία ἀσυγνέφιαστη, ἐξέχυνε ὅλα τὰ μάγια τῆς ψυχῆς του.

Στὸν Παντοκράτορα, στοὺς Ἁγίους Δέκα, στὴν Κορακιάννα, στοὺς Πάγους στοὺς Λάκωνες, στὸ Καρδάκι καὶ στὴν ἀγαπημένη μας Παλιοκαστρίτσα (22 χιλιόμετρα ἀπὸ τὴν πόλη) ὅπου ἐπήγαμε τὸ 1912 τέσσερες φορές. Αὐτὴ καὶ οἱ ἑρμῶνες ἦταν οἱ πιὸ συμπαθητικὲς τοῦ τοποθεσίης στὴν Κέρκυρα. Γιὰ αὐτὸ τοὺς ἀφιέρωσε καὶ δυὸ ἀπὸ τὰ καλλίτερά του σονέτα.

Τὴν «Παλιοκαστρίτσα» (πού δημοσιεύουμε στὴν Α' σελίδα) καὶ τοὺς «Ἑρμῶνες».

* *

Ὁ Μαβίλης ἤξερε τὴ συμπάθεια τοῦ Πασαγιάννη καὶ τὴν ἐντύπωση πού τοῦ εἶχε κάνει ἡ ἀρχαϊκὴ ὁμορφιά τῆς Εἰρήνης Καποδίστρια, ποῦ γινε κατόπι γυναικα του. Στις 2 Μαΐου 1905 τοῦ γράφει λοιπὸν ἀπὸ τὴν Κέρκυρα:

«Σοῦ ξαναγράφω γιὰ νὰ σοῦ πῶ πῶς εἶδα στὸ καφενεῖο τὴν Εἰρήνη. Μὲ ἐξέματισε ὅλονε γχιζοντάς μου τὸ χέρι. Φαντάσου, φίλε μου, πού οἱ ἀργαστηριαροὶ τῆς Πιάτσας, ὅταν περνᾷ, τῆς φωνάζουν κατόπι μὲ βαθυοὺς ἀναστεναγμούς: Ἡ Παναγία κοντά σου, πιστοῦνι μου! Ὅταν τὴν ἀποχαιρέτησα τῆς τόπα κ' ἐγὼ δὲν ξέρω ὅμως ἂν μ' ἄκουσε.

Πόσο ὠφελεῖ τὸν ἀνθρώπο λίγη ὁμορφιά! Θᾶξιζε βέβαια πολὺ ὀλιγώτερα ἀκόμη ἡ ζωὴ χωρὶς νὰ μπορῇ κανεὶς νὰ βλέπῃ κάπου κάπου τὴν Εἰρήνη!».

ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ.

Τὸν ἴδιο καιρὸ ἔγραψε γι' αὐτὴν τὸ σονέττο:

Ο Μ Ο Ρ Φ Ι Α

Σὲ σταυροδρόμια ἀγέλαστα, ὅπου σκλάβοι
Τῆς δουλειᾶς τυραγοῦνται στὸ λιοβόρι,
Σὰν κολασμένοι, ἐμπόροι καὶ μαστόροι,
Κι ὅλους, ἀπὸ τὸ χτίστη ὡς τὸ μανάβη,
Διάφορον δίψα μόνη τους ἀνάβει—
Περνᾷς ἐστὶ τόμον σχολᾶς κόρη,
Σὰν περιστέρι, καὶ τὸ ἀγνὸ σου θῶρι
Τέλια κάθε ἄλλῃ ἐπιθυμία τους παύει.
Μακρὸν ἀπὸ τ' ἀνθισμένα περιβόλια
Καὶ ἀφώτιστοι ἀπ' τῆς τέχνης τὴν ἀχτίδα,
Ὅμως γιὰ σὲ ξεχνοῦν κάθε ἔγνοια δόλια
Καὶ εἰρηγμένοι σὰν ἀπὸ ἄγρια ἐλπίδα
Σὲ καμαρώνουν μουρμουρίζοντάς σου
«Ἡ Παναγία, πιστοῦνι μου, κοντά σου!»

* *

Ἡ αἰθέρια ὁμορφιά τῆς Κυρίας Νένης Καποδίστρια, πού τὸ νεραϊδικὸ τῆς τὸ πέρασμα μιᾶς βραδείας στὸ χορδὸ τοῦ παλατιοῦ ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωση, εἶχε σκλαβωμένον ὅλον τὸ θαυμασμὸ τοῦ Μαβίλη, ἀπὸ τὸν καιρὸ πού γύρισε ἀπὸ τὴ Γερμανία. Ἦταν γι' αὐτὸν ἡ πλαστικὴ ἐνσάρκωση τῆς Ἑλληνικῆς Ὀμορφιάς. Σ' αὐτὴ χρωστοῦμε δυὸ ἀπὸ τὰ καλλίτερά του σονέτα, πού ὁ ἴδιος δὲν εὑρίσκει σ' αὐτὰ τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ θαυμασμοῦ τοῦ ἀπὸ τὴν Τέχνη του. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ ὀνομάτιζε «ἀνάξια».

Τὸ πρῶτο «Ἀνάξιο», εἶναι παλαιό, γραμμένο ἀπὸ χρόνια· τὸ δεύτερο τὸ γράψε στὰ 1911, στὸ Κάιρο, ποὺ εἶχε πάει στὶς Πυραμίδες (¹).

ΑΝΑΞΙΟ

Στὸ φῶς Σου σταματῶντας, μιὰ γαλήνη
Θὰ ξαναβροῦνε οἱ λογισμοί μου οἱ πλάνοι,
Καὶ τῆς ἀπελπισιᾶς τ' αὔπινο καπλάνι
Γιὰ λίγο τ' ἄγριο νύχι θ' ἀπαλύνη.
Μὰ ὁ καημὸς τῆς Πατρίδας δὲ μ' ἀφήνει·
Ἀλλιῶς ἦθε Σοῦ πλέξω ἓνα στεφάνι
Ποὺ ἀλλ' ὅμοιο σὰν κι αὐτὸ νὰ μὴν ἐφάνη·
Τόσο ἦθελε ἡ θωριά Σου τ' ὁμορφῆναι.
Τοῦ νησιοῦ μου τὲς μύριες ὁμορφάδες
Σὰν ἐμένα κανέναν δὲν ἐχάσῃ,
Ποὺ ὅλο περνᾶω πλαγιές, γιालούς, κορφάδες,
Μὰ σ' ἔσὲ σταματῶ· γιατί ἔχει χάσῃ
Κάλλιο παρ' ἄλλη γῆς ἡ Κέρκυρά μου,
Μὰ μὲς στήν Κέρκυρά μου Ἐσύ, Κυρά μου.

ΑΝΑΞΙΟ Β΄

Πόσες φορὲς μὲ τὴν ψυχὴ μου σ' εἶδα
Ν' ἀκουμπᾶς σὲ μιὰ μαρμαροκολῶνα
Τοῦ ὄγρου ἀπὸ φεγγαρόφως Παρθενῶνα
Σὰ σὲ κρίνο ἀπαλὸ μάγου ἄστρου ἀχτίδα.
Καὶ τώρα ἀπ' τὴ μεγάλη Πυραμίδα
Ἀνάερα πλὴς μὲ ἀθανασίας κορώννα,
Σὰ νὰ ἐξοῦσες ἰσοθέῃ σὸν αἰῶνα
Τῶν ὠραίων καὶ ὑψηλῶν ἀντιφεγγίδα.
Σὰ θὰ ξαῖμαι ἀγνάντια σου καὶ ὁμπρὸς μου
Θὰ λάμπουν τὰ δυὸ μάτια σου, θὰ λέω
Πὼς βλέπω ὅλα τὰ θάματα τοῦ κόσμου,
Πὼς ἀγκαλιάζω ὅ,τι ὑψηλὸ καὶ ὠραῖο,
Καὶ ξεψυχῶντας στὸ φῶς τῆς εἰδῆς σου
Τὴ γλύκα θ' ἀγροικῶ τοῦ Παραδείσου.

Σχετικὰ μὲ τὸ Β' Ἀνάξιο, τὴν ἄλλη μέρα ξανάγραψε στὸν Πασαγιάννη:

«Ἀθήνα, 25 Μαγιοῦ 1911.

Ἀγαπητέ μου!

... Σ' εὐχαριστῶ γιὰ τὴν ἀντιγραφή τοῦ σονέτου. Ἀντὶς «φεγγαρο-
γραμένου» ἢ «φεγγαρολουσμένου», ποὺ πρέπει νὰ φύγουνε, ἔβαλα γιὰ
τὴν ὥρα

«τοῦ ὄγρου ἀπὸ φεγγαρόφως Παρθενῶνα»
ἀντὶς «μὲ ρήγισις κορώννα» «μὲ ἀθνασίς κορώννα».

Ὅσο γιὰ τὸν τελευταῖο στίχο τὸν πρωτόφτιασα ὅπως τὸν διορθώνεις,
δηλ.

«Καὶ στὸ φῶς ξεψυχῶντας τῆς εἰδῆς σου».

(¹) «Ἐβάλθηκα νὰ σοῦ γράψω—γράφει στὸν Πασαγιάννη στὶς 17 Μαγιοῦ 1911—ἓνα σονέτο, ποῦχα φτιάσει στὸ μυαλό μου ὅταν ἦμουνα στὸ Κάιρο ταξιδεύοντας, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐκουβέντιαζαν σιμά μου. Ἀπὸ τότε δὲν τὸ εἶχα γράψει. Κάπου κάπου τᾶλλαξα μιὰ λέξη μὲ τὸ νοῦ μου. Καὶ στὸ σερβίρισα χτές ἔτσι ἀδούλευτο καὶ ἀσήμαντο καὶ ἀνάξιο».

»Ὁ στίχος θὲ νᾶταν μελωδικώτερος, καλοφωνότερος. Τὸν ἄλλαξα ὅμως ὅπως τὸν εἶδες καὶ ἐπιμένω, γιὰ τὴν ὥρα, νὰ τὸν ἀφήσω ὅπως τὸν ἄλλαξα. Πρῶτα πρῶτα γιὰ ν' ἀφήσω στὲς λέξεις τὴ φυσικὴ σειρά τους, ποὺ εἶναι πάντα σκόπιμο, γιατί ἡ ἐντύπωση εἶναι ἀμεσώτερη. Ἐπειτα ὅ,τι ἤθελα νὰ πῶ εἶναι τὸ ἐξῆς: «καὶ ἀκόμα ὅταν θὰ ξεψυχᾶω, τὴν ὥρα ποὺ θὰ ξεψυχᾶω, ἔχοντας ἐσὲ μπροστά μου θὰ ἔχω τὴν ἀντιφεγγίδα ἀπὸ τὸ ὠραιότερο, τὸ ὑψηλότερο ἀπ' ὅλα, τὴ γλύκα δηλ. τοῦ Παραδείσου». Αὐτὴ τὴν ἐπιρρηματικὴ ἔννοια τοῦ καὶ μπορεῖ ἴσως νὰ τὴν εὕρῃ ἓνας ποὺ προσέχη. Ἐνῶ στήν ἄλλη βαριάντε θὰ ἦταν ἀπλὸς σύνδεσμος ποὺ θὰ ἔνωσε τὰ δύο ῥήματα, θ' ἀγκαλιάζω καὶ θ' ἀγρικῶ.

»Διατρέχω βέβαια τὸν κίνδυνο νὰ μοῦ πῇ ἓνας ποὺ νὰ τύχη νὰ ἰδῇ αὐτὸν τὸ στίχο πὼς παθαίνω ὅ,τι παθαίνουν πολλοὶ ἄλλοι σὲ μᾶς ὅζω ἀπὸ τὴν Ἐφτάνησο καὶ τώρα ἀκόμα στήν Ἐφτάνησο, πὼς λαθεύω στὸ ρυθμό!

»Καὶ ἀληθινὰ ὁ λεγόμενος endecassilabo dantesco στὶς μετέπειτα ἐποχὲς ἀποφεύγεται καὶ μονάχα τότε τὸν μεταχειρίζονται ὅταν πρόκειται νὰ ἐκφράσῃ ἢ ἀρρυθμία ἢ μᾶλλον ἡ ἰδιορρυθμία μία στενεχώρια ποὺ ἐκφράζουν καὶ τὰ νοήματα τοῦ στίχου, ἢ γιὰ μιμητικὴ ἀρμονία, Κλασσικὸ πρότυπο αὐτῆς τῆς χρήσης εἶναι π.χ. οἱ δυὸ στίχοι τοῦ Δάντη

e come quel che con léna affanata
uscito fuor dal pelago alla riva,

ὅπου ὁ ρυθμὸς ἐκφράζει τὴν ἀγωνία τοῦ κολυμπητῆ.

Μιμητικὸ σκοπὸ ἔχει ὁ στίχος τοῦ Σολωμοῦ στὸ «Λάμπρο»

Λάμπουν μὲ κάτι κουπιὰ τσακισμένα

«Στὸ σονέτο μου, μοῦ φαίνεται, πὼς καὶ ὁ κακὸς ἦχος καὶ ὁ ρυθμὸς προσπαθεῖ νὰ ἀποδώσῃ τὸ ξεψύχημα καὶ τὸ λῆγμα τοῦ κακομοῖρη τοῦ σονετίστα.

»Σὲ ἄλλα σονέτα ἐπροσπάθησα καὶ γιὰ ἄλλο λόγο δευτερεύοντα ποὺ συντρέχει καὶ ἐδῶ νὰ μεταχειρισθῶ αὐτὸν τὸ στίχο. Καθὼς εἰς τὴ μουσικὴ οἱ dissonances, οἱ δυσηχίες δηλ., προετοιμάζουν τὴ μεγαλύτερη ἀπόλαψη τῆς τέλεις συνηχίας (accordo perfetto) ἔτσι μπροστὰ σ' ἓνα στίχο γεμάτο καὶ ἡχερὸ μ' ἀρέσει νὰ βάνω ἕναν ἄπλερο καὶ τραχύν. Ἀρχισα ὅμως καὶ σονέτο μὲ τέτιο στίχο (πρᾶμα σπάνιο σὲ ἄλλες φιλολογίες):

Φυσάει τ' ἀεράκι μ' ἀνάλαφρη φόρα

ὅπου μοῦ φαίνεται πὼς ἐκφράζεται ἡ ἀνάλαφρη φόρα τοῦ ἀνέμου, χωρὶς ὅμως νὰ μπορῶ νὰ δικαιολογήσω τὴ γνώμη μου.

Ἀρκετὰ σὲ σκότιστα. Προσκυνήματα σ' ὅλους καὶ φιλιὰ στὰ μικρά.

Ὁ φίλος σου Α. ΜΑΒΙΛΗΣ

Σχετικὰ μὲ τὸ περίφημο σονέτο «Ἠλιά», ποὺ πρωτοτυπώθηκε στὸ «Νουμᾶ» αὐτόγραφο μετὰ τὸν ἡρωϊκὸ θάνατο τοῦ ποιητῆ, ἔγραψε ὁ Μαβίλης στὸν Πασαγιάννη στὶς 7 Ἰουν. 1911 ἀπὸ τὴν Ἀθήνα.

«... Ἡ δὲ σοῦ ἄρεσε τὸ σονέτο μου στὸ Ἀλμπουμ τῶν δύο παρθένων ποὺ σοῦ ἔστειλα καὶ δὲ θέλεις νὰ μοῦ τὸ πῇς. Αὐτὸ θὰ εἶναι. Αὐτὸ

Ὁ Μαβίλης ἔξω ἀπὸ κάποια μέρη τοῦ «Ὁρχου», μπορεῖ νὰ εἶχε τὴν ἐπιφύλαξή του. Μὰ τὸν ἐσεβότανε πολὺ σὰν ἀρχαιότερό του, σύγχρονο τῶν δυὸ μεγάλων του δασκάλων, καὶ μιλοῦσε πάντα μ' εὐλάβεια.

* *

Τὰ σονέτα του ποὺ δημοσιεύτηκαν στὴν «Τέχνη» ξανατύπωσε ὁ «Νουμᾶς» πρῶτα τὸν «Ἀνεμόμυλο» καὶ ἔπειτα καὶ ἄλλα, χωρὶς νὰ ἐρωτηθῇ ὁ Ποιητής. Ὁ Μαβίλης ἔγραψε στὶς 6 Δεκ. 1904 ἓνα γράμμα γιομάτο θυμὸ στὸν Πασαγιάννη. Στὰ 1911 πάλι τὸ καλοκαῖρι ἡ «Ἀκρόπολις» ἀναδημοσίευσε δυὸ σονέτα του. Σ' ἓνα τῆς φύλλο, στὴν πρώτη σελίδα, εἶχαν ἀνατυπωμένη τὴν περίφημη «Λήθη», μὲ κάμποσα τυπογραφικὰ λάθη, καὶ χωρὶς τὸ κλασικὸ Μ., ποὺ ὑπογράφε πάντα τὰ σονέτα του ὁ ποιητής, καὶ χωρὶς καὶ μνεῖα ὅτι εἶναι δικό του.

Στὴ στήλη ὅμως τῶν «Λακωνικῶν», στὴν πρώτη σελίδα μὲ τίτλο «Λ. Μαβίλης» καὶ ἀποκάτω «ἐπανόρθωση», ἡ ἐφημερίδα ἐξηγοῦσε ὅτι ἀπὸ ἀβλεψία παρελήφθη τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ.

Ὁ Μαβίλης θύμωσε καὶ παρακάλεσε τὸν Πασαγιάννη νὰ γράψῃ στὸ Γαβριηλίδη νὰ μὴν ξανατυπώσουν τίποτε τοῦ Ποιητῆ. Στὶς 8 Αὐγούστου 1912 λάμβανε τὴν ἀπάντηση: «... Διατί ὁ Μαβίλης ἀγρίεψε. Κρύβονται ἡ ὁμορφίε· ἡ ποιητικὴ μέσα σὲ χαρέμια, ἀφοῦ φεύγουν ἀπὸ τὰ καφάσια, ἀπὸ κάθε ἀνοιγμά καὶ πετοῦνε μὲ κάθε πνοὴν ἀνέμου; Ἄς ἐμποδίσῃ τοὺς ἀνέμους νὰ πνέουν...».

Ὁ Μαβίλης, ποὺ διάβασε τὸ γράμμα, κολακεύθηκε καὶ κρυφοχαμογέλασε.

«Ὅσο γιὰ τὴν ταραχὴ ποὺ δείχνω γιὰ τὰ σονετάκια μου τὰ δημοσιευμένα—ἔγραφε στὸν Πασαγιάννη ἀπὸ τὴν Κέρκυρα τὸ 1908—αὐτὴ θὰ τὴν εἶχα πάντοτε γιατί εἶναι φυσικό μου. Δυστυχῶς δὲν ἔχω καμμία πεποίθηση στὴν ἀξία τους, καὶ νὰ τὰ βλέπω δημοσιευμένα καὶ φτυσμένα μοῦ τινάζει ὄχι λίγο τὸ νεβρικό μου σύστημα. Καὶ ὅταν ἐδημοσίευσαν στὰ πρῶτα χρόνια καὶ μὲ ψευδώνυμο καὶ ἐμαθητευότανε πῶς ἦταν δικό μου, μοῦ ἐρχόνταν ἡ θέρμη γιὰ μέρες».

* *

Νὰ εἶναι, παρὰ νὰ φαίνεται. Καὶ στὴ ζωὴ καὶ στὴν τέχνη. Νὰ [ἡ φιλοδοξία του!]

* Ἀν' εἶχε κάτι παθολογικό, δὲν εἶταν βέβαια ἡ μετριοφροσύνη του—καὶ ἂν τέτοια μᾶς ἐδειχνόταν. Ἡ καθολικὴ του γεροσύνη ἰσορροπεῖ τὸ ἐγὼ του. Ἀρνιέται τὸν ἑαυτό του, γιὰ νὰ ἀγκαλιάσῃ θερμότερα τὸν ἑαυτό του. Τὸν ὑποτιμᾷ, ἢ μᾶς φαίνεται ὅτι τὸν ὑποτιμᾷ, γιὰ νὰ τὸν ἀνεβάσει ψηλότερα.

* Ὅχι μὲ τὴ βιβλικὴν ἀντίληψη...

* *

* Ἀποθεώνεται στὴ λατρεία τῆς ὁμορφιάς τῆς ζωῆς. Ἀποθεώνεται στὴν θριαμβευτικὴν ἄρνηση τῆς ζωῆς. Καὶ ζεῖ ὁ ἥσκιος τοῦ ὀνείρου του.

15 Δεκέμβριον 1912—16 Γενάρη 1913—Κέρκυρα.

Κ. ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗΣ

ΠΑΛΑΙΑΙ ἈΝΑΜΝΗΣΕΙΣ(*)

Τὸ χειμερινὸν ἐξάμηνον τοῦ 1883 εἴμεθα τέσσαρες Ἕλληνες φοιτηταὶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Στρασβούργου, τρεῖς εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν καὶ ἓνας εἰς τὴν φιλολογικὴν. Ὁ τελευταῖος ἦτο ὁ Λαυρέντιος Μαβίλης.

Τὴν ἀπομακρυσμένην αὐτὴν ἐποχὴν μοῦ ἐπαναφέρει εἰς τὴν μνήμην μία κιτρινοσμένη ἐπιστολὴ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 2 Φεβρουαρίου 1883, εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραφα μεταξὺ ἄλλων εἰς τὴν μακαρίτιδα μητέρα μου: «Ἡ μεγαλειτέρα ὁμως εὐχαρίστησίς μου εἶναι ἡ συναναστροφή μὲ μίαν ἑλληνίδαν Κυρίαν, ἡ ὁποία ἤλθεν ἐδῶ νὰ κάμῃ συντροφιά τοῦ υἱοῦ τῆς ποὺ σπουδάζει φιλολογίαν. Εἶναι ἡ κυρία Μαβίλη, Κερκυραία, τὸ γένος Καποδίστρια, μία ὑψηλὴ καὶ ὠραία δέσποινα, μὲ κορμοστασιὰ καὶ κατατομὴ Καρυάτιδος, ὀλίγον ψυχρά, ἀλλὰ πολὺ εὐγενικὴ καὶ καλοκάγαθη. Κάθε ἀπόγευμα, μετὰ τὸ Πανεπιστήμιον, πάω εἰς τὸ σπίτι τῆς καὶ βγαίνομεν μαζὺ περίπατον δύο ὥρας, ἀφοῦ δὲ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸ σπίτι μοῦ παίζει συνήθως ὀλίγο πιάνο. Τὴν περσμένην ἐβδομάδα, ὅταν μὲ εἶδε νὰ ἔχω κατάρρουν, τὸν ὁποῖον δὲν ἐπρόσεχα, δὲν ἡσύχαζεν ἕως ὅτου μὲ ἀναγκάσῃ νὰ πέσω εἰς τὸ κρεβάτι διὰ τρεῖς ἡμέρας, καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν νοικοκυράν μου ἀκριβεῖς ἐδηγίας πῶς νὰ μὲ περιποιηθῇ, ὅταν δὲ ἔγινεν καλὰ, μοῦ εἶπε νὰ σοῦ γράψω χαιρετίσματα καὶ νὰ τὴν συγχωρῇς, διότι, χωρὶς νὰ ἔχη τὴν τιμὴν νὰ σὲ γνωρίζῃ, ἔλαβε τὸ θάρρος νὰ σὲ ἀντι-καταστήσῃ.

» Αὐτὰ τὰ ἀρχοντικά λόγια μοῦ ἔκαμαν τόσῃ ἐντύπωσιν, ὥστε σοῦ τὰ γράφω αὐτολεξεί. Ὁ υἱός τῆς εἶναι πέντε χρόνια μεγαλύτερός μου,

(*) Βλ. «Ν. Ἑστία» Χριστουγεννιάτικον 1933.

Τὸ πάρα πάνω ἄρθρον πρωτοδημοσιεύθηκε σ' ἓνα γερμανικὸ περιοδικόν. Ὁ Πανταζόπουλος ἦταν φίλος τοῦ Μαβίλη σχεδὸν ἀπὸ τὰ παιδικὰ του χρόνια ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Σπουδᾶσανε μαζὶ στὴ Γερμανία. Ὁ Ἡλίας Πανταζόπουλος, ἀπὸ ἀριστη οἰκογένειαν τῶν Καλυμνίων, πέρασε σχεδὸν ὅλην τὴν ζωὴν στὴ Γερμανία. Ἐκεῖ σπούδασε, ἐκεῖ ἔζησε. Ἦταν διδάκτωρ καὶ τῆς Νομικῆς καὶ τῆς Φιλολογίας. Ὅσοι τὸν γνώριζαν, τὸν θαύμαζαν γιὰ τὴν μεγάλην του σοφίαν, γιὰ τὴν ἠθικὴν του ἀνωτερότητα, καὶ τὸν ἐλάτρευαν γιὰ τὴν καλοσύνην του καὶ γιὰ τὴν σπάνιαν εὐγένειαν καὶ λεπτότητα τοῦ χαρακτῆρος του. Ἐμπορεῖτο ἀναγκαστικά, τοῦ ἄρρεσε ὁμως ἡ μελέτη καὶ ἡ μοναξιά. Οἱ Γερμανοὶ τὸν ἐκτιμοῦσαν πολὺ. Οὔτε αὐτοὶ οἱ ἴδιοι δὲν ἤξεραν τὸν Γκαίτε τόσο καλὰ ὅσο αὐτός. Πολλὰς φορὰς τὸν γύρουν νὰ κατεβῇ στὴν Ἑλλάδα γιὰ μεγάλας θέσεις. Πέθανε στὰ 1926, στὸ Ἀμβούργο.

Ε. Γ. Σ.

ἕνας ξανθὸς νέος, ὥραϊος σὰν Ἀρχάγγελος, — αἱ Γερμανίδες τὸν λέγουν «ὁ νέος Ἀπόλλων», — πολὺ ζωηρὸς καὶ ἐξυπνος, ἀλλ' ἀριστοκράτης εἰς τοὺς τρόπους, ὁμιλεῖ λαμπρὰ πέντε γλώσσας, καὶ μὲ τὴν μητέρα του συνήθως ἀγγλικά. Δυστυχῶς ἐμπλεξε μὲ τὰ γερμανικὰ σωματεῖα, πίνει πολλὴ μπόρα, μονομαχεῖ συχνὰ καὶ παρημέλησε τὰ μαθήματά του».

Αἱ ἀφελεῖς αὗται φράσεις τοῦ ἀπείρου δεκαεπταετοῦς νέου ἔχουν τὸ πλεονέκτημα τῆς ἀμεσότητος καὶ ὑποβοηθοῦν ζωηρὰ τὴν μνήμην μου διὰ τὰς περικοτέρας ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν εὐγενεστέραν προσωπικότητα ποὺ συνήντησα εἰς τὴν ζωὴν μου. Ἐπὶ ἑπτὰ σχεδὸν ἔτη συνεζήσαμεν ὡς φοιτηταὶ ἐν Γερμανίᾳ, μὲ στενὴν καὶ ἀθόλωτον φιλίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ εὐδαίμων ἐκείνη ἐποχὴ, ἡ εὐρισκαμένη ἀκόμη εἰς τὰς ἐκροὰς τοῦ ρομαντισμοῦ, ἔδιδε χρῶμα καὶ ἔντασιν ἄγνωστον τὴν σήμερον. Κοιναὶ περιπέτειαι καὶ μικρὰ τις ψυχικὴ ἐπαφὴ μᾶς συνέδεσαν καὶ πῶς στενωτέρον ἐσωτερικῶς, καὶ τὴν τελευταίαν νύκτα πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του εἰς τὸ μέτωπον, ὁπόθεν δὲν ἐπανήλθε πλέον, τὴν ἐπεράσαμεν μαζὶ εἰς ἀθηναϊκὸν ἐστιατόριον. Διὰ τοῦτο εἶμαι εἰς θέσιν νὰ προσθέσω ὀλίγα σημαντικὰ εἰς ὅσα πολλὰ ἐγράφησαν διὰ τὸν Λαυρέντιον Μαβίλην. Δὲν ἐπιχειρῶ τὴν πάντοτε ἀτυχῆ ψυχολογικὴν λεγομένην μελέτην καὶ τρέφω ἀπέχθειαν πρὸς τὰς ἀδιακρίτους προσωπικὰς νεκροψίας ἀγαπητῶν προσώπων. Διὰ τοῦτο θὰ περιορισθῶ εἰς τὰ ὀλίγα προσιτὰ μου σημεῖα, τὰ δυνάμενα νὰ φωτίσουν καθαρότερον τὴν ἐξαιρετικὴν αὐτὴν φυσιογνωμίαν.

Ἐξωτερικῶς παρουσίαζεν ὁ Μαβίλης τὸν τύπον τῆς βορείου λεγομένης φυλῆς, ἦτο ὑψηλός, ξανθός, δολιχοκέφαλος, μὲ γαλανὰ μάτια, ὀγκώδης καὶ βαρυκίνητος, καὶ ὡς ψυχικὸν κληροδόμημα αὐτοῦ τοῦ μέρους τῆς ὑπάρξεώς του δύναται τις νὰ καταλέξη τὴν εὐσυνειδησίαν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὸ καθήκον. Ψυχικῶς ὅμως εἶχεν ὅλας τῆς γραμμὰς τῶν ἀνδρῶν τῆς Ἀναγεννήσεως. Μεγαλοπρεπὴς εἰς τὸ αἶσθημα καὶ τὴν δίκαιαν, φιλομαθὴς καὶ τετραγωνικὸς εἰς τὴν σκέψιν, ἡγάπα τὰς ἐπικινδύνους περιπετείας, καὶ λάτρης τοῦ ἱπποτισμοῦ, γενναῖος καὶ πιστός, ἦτο ὁ τύπος τοῦ ἱππότου ἄνευ φόβου καὶ μορφῆς παρελθόντων αἰώνων. Ἀμφοτέρως ὅμως αὐτὰς τὰς κληρονομικότητας ἐπεσκίαζον αἱ τρεῖς δυνάμεις τοῦ νεοελληνικοῦ αἵματός του εἰς τὴν πλέον καθαρὰν καὶ ὥραϊαν ἐκφανsaίν των, αἱ ὁποῖαι καὶ ἔδωσαν τὴν τελικὴν σφραγίδα εἰς τὴν ὑπαρξίν του καὶ τὴν κατεύθυνσιν εἰς τὴν ζωὴν του. Ἀγαθότης, ἐθελοθυσία καὶ φιλοτιμία. Ἐνα πανωραῖον ἀλλὰ τραγικὸν μίγμα.

Ὁ Μαβίλης ἦλθεν εἰς τὴν Γερμανίαν προσελκυσθεὶς ἀπὸ τὴν ποίησιν τῆς τότε φοιτητικῆς ζωῆς μὲ τὰς παραδόσεις τοῦ κώδικος τιμῆς καὶ

τῶν λοιπῶν μεσαιωνικῶν ἐθίμων, τὰ ὁποῖα ἤρμοζον εἰς τὴν φύσιν καὶ τὰς κλίσεις του. Μοῦ εἶναι τοῦλάχιστον δύσκολον νὰ φαντασθῶ τὸν Μαβίλην φοιτητὴν εἰς τὸ Παρίσι. Ἐπεδόθη ψυχῇ τε καὶ σώματι εἰς τὴν πολυθρόνον ἀλλὰ ποιητικὴν ζωὴν τῶν φοιτητικῶν σωματείων. Ἡ ἐξαιρετικὴ του ἀνδρική καλλονή, ἡ εὐσυνειδητος τήρησις ὅλων τῶν κανόνων τῆς ἐθιμοτυπίας, μέχρι τῆς ἀδαμάστου ζυθοποσίας ἀκόμη, ἡ ἀκλόνητος ψυχραιμία του εἰς τὰς μονομαχίας, τὸ εὐγενὲς καὶ ἐντιμον τοῦ ἥθους του, τὸν ἀνέδειξαν ἕνα ἰδεώδη τύπον φοιτητοῦ, τὸν ὅποιον μεθ' ὑπερηφανείας ἐπεδείκνυσον οἱ γερμανοὶ συνάδελφοί του τότε, καὶ μετὰ συγκινήσεως καὶ θυμασμοῦ ἀναφέρουν ἀκόμη σήμερον. Ἐνόμιζεν ὅτι ἀντιπροσωπεύει τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸν φοιτητικὸν κόσμον, καὶ αὐτὸ ἦτο ἡ κυριώτερα ἀφορμὴ τοῦ ζήλου του. «Πρέπει νὰ δείξουμε στοὺς Γερμανοὺς ὅτι ἔχουμε καὶ μεῖς ἀνατροφή καὶ πολιτισμό», ἔλεγε συχνά. Ὅταν μίαν φορὰν τὸν εἶδα νὰ ὑφίσταται μίαν ἀγρίαν ραφὴν βαθείας πληγῆς εἰς τὴν παρεῖαν, κατόπιν μονομαχίας, χωρὶς ναρκωτικά, καὶ χωρὶς τὸν παραμικρὸν μορφασμόν, καὶ τὸν ἠρώτησα ἂν εἴεν εἶχε πόνους, μοῦ ἀπήντησεν: «Εἶχα πολὺ μεγάλους μάλιστα, ἀλλὰ δὲν πρέπει οἱ Γερμανοὶ νὰ μᾶς λένε νευρικούς». Τὸ κυριαρχοῦν χαρακτηριστικὸν δλοκλήρου τῆς ὀντότητός του ἦτο ἡ φιλοτιμία. Εἰς αὐτὴν ὑπέτασεν αὐτομάτως τὸ σφριγῶν, ὑγιὲς καὶ ἀδάμαστον σῶμα του μὲ ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις. Μίαν παγερὰν πρωτὴν τοῦ 1889, μίαν ὥραν πρὸ μιᾶς βαρυτάτης μονομαχίας μὲ σπάθην τοῦ ἱππικοῦ, ἄνευ ἐπιδέσμου καὶ μέχρις ἀνικανότητος, μὲ ἀντίπαλον γνωστῆς ἱκανότητος, ὅταν ἡ ζωὴ του ἔτρεχε τὸν μεγαλείτερον τῶν κινδύνων, ἕνα μόνον μὲ παρεκάλεσε: «Νὰ φροντίσω νὰ γίνῃ γνωστὸς ὁ λόγος ποὺ ἐκινδύνεψε τὴ ζωὴν μου, καὶ νὰ μὴ προφτάσῃ ἡ κερκυραϊκὴ κακογλωσσίᾳ καὶ πικράνῃ τοὺς γέροντας σου». Καθ' ὅλα τ' ἄλλα ἦτο ἡρεμώτατος καὶ εὐθυμότατος πρὸ τῶν γερμανῶν μαρτύρων. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο βαρύτατος τραυματισμὸς τοῦ ἀντιπάλου του, ὅστις μόλις μετὰ πολὺμηνον νοσηλείαν ἔσωσε τὴν ζωὴν του.

Τὰ «Γράμματα» τῆς Ἀλεξανδρείας ἐξέδωσαν πρὸ ἐτῶν τόμον ἀφιερωμένον εἰς τὸν Λαυρέντιον Μαβίλην. Ἐκεῖ δημοσιεύονται, μεταξὺ ἄλλων, καὶ ἐπιστολαὶ τοῦ φοιτητοῦ Μαβίλη ἐκ Μονάχου πρὸς φίλον του, ὅπου ὑπάρχουν μερικαὶ φράσεις δυνάμεναι νὰ συγχύσουν καὶ παραμορφώσουν τὴν εἰκόνα του. Ἀπὸ χρόνια ἔχω παράπονον διὰ τοὺς φίλους του, οἱ ὁποῖοι τὰς ἔδωσαν εἰς δημοσίευσιν, καὶ ἡ ἐξηγήσις εἰς αὐτὸ τὸ ζήτημα εἶναι ἡ κυρία ἀφορμὴ τῆς παρούσης δημοσιεύσεως. Εἰς αὐτὰς τὰς ἐπιστολάς ἐκφράζεται ὁ Μαβίλης μετὰ πολλοῦ κυνισμοῦ, καὶ βαναυσότητος μάλιστα, δι' ἐπεισόδια φοιτητικῆς ἐρωτικῆς φύσεως, μὲ τρόπον

ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον εἰς τὴν φύσιν του. Αἱ ἐπιστολαὶ εἶναι βεβαίως αὐθεντικαὶ τοῦ Μαβίλη, ἀλλὰ τὸ ὕφος του ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἀδυναμίας, τὴν ὁποῖαν εἶχε νὰ προσαρμόζεται εἰς τὸ ὕφος καὶ τὰς ὁρέξεις τῶν δι' οὓς αἱ ἐπιστολαί, ἐκείνων μάλιστα τοὺς ὁποίους ἠγάπα καὶ ἐξετίμα. Ὅσον σοβαρὸς καὶ ἐπιφυλακτικὸς ἦτο μεταξὺ ξένων ἢ ἀπλῶς γνωστῶν, τόσον διαχυτικὸς ἦτο καὶ εὐθυμὸς μετὰ στενῶν φίλων του, ἐκ λεπτότητος μᾶλλον ἢ ἐξ ἰδίας ὁρέξεως, ἀναμειγνυόμενος εἰς εὐτράπελα θέματα ὅταν ἡ ὁμιλία δὲν ἐστερεῖτο χάριτος καὶ πνεύματος. Ἄν καὶ ἦτο ἠναγκασμένος νὰ περιποιῇται τὸ νεαρὸν καὶ σφριγῶν σῶμα του, ἡ φύσις του ὅμως ἦτο ἀγνή, καὶ δὲν γνωρίζω ἄλλον νέον σπουδαστὴν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης νὰ ἔχη ὀλιγωτέρας ἐρωτικὰς περιπετείας ἀπὸ τὸν Μαβίλην, ἢ νὰ φέρεται μετὰ μεγαλύτερας λεπτότητος καὶ εὐσεβείας πρὸς τὰς γυναῖκας αἱ ὁποῖαι ἦσαν δι' αὐτὸν «μητέρες καὶ Παναγίδες» συνάμα. Ἡ ψυχὴ του ἐκυριάρχει ἐντελῶς τοῦ σώματος, καὶ ὅταν ἡ Μοῖρα τοῦ παρουσίασε ἐν ὄν ἰσάξιόν του, ὁ Μαβίλης τοῦ ἐδώρησε ὀλόκληρον τὴν γιγάντειον ψυχὴν του διὰ πρώτην φορὰν καὶ διὰ παντός. Τὸ παραμῦθι τῆς μιᾶς καὶ αἰωνίου ἀγάπης ἐπραγματοποιήθη εἰς τὸν Μαβίλην. Ὁ ὥρατος, βραχύτατος ἐκεῖνος σύνδεσμος εἶχε τραγικὸν τέρμα, καὶ ἔκτοτε ἡ ἐσωτερικὴ ζωὴ του ἦτο μία «σειρὰ ἀπὸ σπασμῶδους» καὶ τὸ αἶσθημά του ἓνα ἀτελείωτο δάκρυ «ποῦ γράφει τὸ στίχο τοῦ τάφου τὴν πλάκα». Ἡ φιλοσοφικὴ του ἀπασιοδοξία καὶ ὁ μηδενισμὸς, χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἢ δὲ δρᾶσις του εἰς τοὺς πολέμους καὶ τὴν πολιτικὴν ἦσαν ναρκωτικὰ διὰ τὴν μεγάλην «πίκρια τῆς ζωῆς του» τὴν ὁποῖαν ἐκράτησε ὡς τὸ μεγάλο καὶ ἱερὸ μυστικὸν τοῦ βίου του κρυφὰ μέσα του μέχρι τέλους.

Εἰς τὰς σπουδὰς του ἦτο ἄτακτος καὶ ἐκεῖνο ποῦ λέγομεν ἀμελής. Ἐνῶ ἐπὶ ἐβδομάδας δὲν ἔπιανε βιβλίον εἰς τὸ χέρι, ἐκλείνετο αἶφνης ἐπὶ ἡμέρας εἰς τὸ δωμάτιόν του καὶ ἐλησμόνει πολλάκις μετὰ τὴν μελέτην φαγητὸν καὶ ὕπνον. Μία τεραστίαν μνήμη καὶ μία ἀπίστευτος δύναμις συγκεντρώσεως τὸν κατέστησαν ἐν δοχεῖον θησαυροῦ ἐγκυκλοπαιδικῶν γνώσεων σπανίως ἀπαντῶμενον. Ἡ ἀνάγκη νὰ δώσῃ ἐξετάσεις καὶ πάρῃ ἓνα δίπλωμα χάριν τῶν γονέων του ἦτο τὸ βιολογικὸν τῆς νέας του ζωῆς, διότι τοῦ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπιδοθῇ εἰς συστηματικὰς σπουδὰς, καὶ αὐτὸς ὁ ἐκλεκτὸς τῶν Μουσῶν καὶ τῶν Γραμμάτων ἐδειλία νὰ προσέλθῃ εἰς ἐξετάσεις ἐπὶ ἔτη, ἐνῶ ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς φοιτήσεώς του ἦτο καλλίτερον παντὸς ἄλλου παρεσκευασμένος. Εἶχε πολὺ μικρὰν ἰδέαν διὰ τὰ συστήματα εἰς τὰς Ἐπιστήμας, αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐθαύμαζε καὶ ἔπαιζεν εἰς τὰ δάκτυλα τὸν Κάντιον καὶ τὸν Ἑγγελον. Μοῦ ἔλεγεν : «Ὅλα τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα εἶναι ἀσκήσεις πνευματικῆς σὰ μὲν καλὴ παρτίδα

στὸ σκάκι. Δὲν ἔχουν καμμιά σχέση μετὰ τὴν ἀλήθειαν. Σοῦ μπαίνει στὸ κεφάλι μὲν ἀρχή, γίνεσαι σκλάβος τῇ, μαζεύεις ὅλη σου τὴ ζωὴ ὅ,τι τῆς πηγαίνει καὶ πετᾷς ὅ,τι ἐναντιώνεται, κι' ἄμα φτιάσῃς κάτι ποῦ χτυπᾷ αἰσθητικὰ στὸ πνέμμα, ἔχεις ἓνα φιλοσοφικὸ σύστημα ποῦ ζῇ λίγα χρόνια ὡς τοῦ φτιάσῃ ἓνας ἄλλος κάτι ὠραιότερο. Οἱ Εὐρωπαῖοι ὅμως δὲν μποροῦν νὰ ζήσουν χωρὶς σύστημα, γι' αὐτὸ ἰδρῶνουν νὰ βάλουν σὲ σύστημα καὶ τίς ἰδέες τῶν δικῶν μας, τοῦ Πλάτωνα καὶ τοῦ Ἀριστοτέλη. Ὁ Γκαίτε ὅμως ἐρεζίλεψε ὅλα τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα. Αὐτὸς ἔβαλε ὅλα τὰ πράγματα στὴ θέσῃ τους, καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατό του ἔπρεπε νὰ σπάσουμε ὅλες τίς πέννες καὶ νὰ μὴ γράψῃ κανεὶς πιά οὔτε λέξη».

Προκειμένου ν' ἀναχωρήσῃ διὰ τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὰς ἐξετάσεις του, ἔλεγε : «Στὴν Ἑλλάδα εἶναι καιρὸς νὰ φτιάσουμε ἐθνικὴ φιλολογία, γι' αὐτὸ πρέπει νὰ σπάσουμε τίς ἀλυσίδες τῆς καθαρεύουσας πρώτα, ποῦ μᾶς σφίγγει τὸ πνέμμα χειροπόδαρα. Τὸ καλλίτερον μονοπάτι γιὰ τὸν Παρνασσὸ εἶναι στὴ Σπινάρδα. Στὴν Κέρκυρα ἔχει γίνει πολλὴ ἐργασία κι' ἔχομε βάλει καλὰ θεμέλια. Στις Κορυφὺς πρέπει νᾶρχουνται ὅλοι οἱ νέοι Ἕλληνες νὰ πέρνουν τὸν εὐγενικὸ σπόρο γιὰ τὴν καλλιέργειαν γνήσιας ἐλληνικῆς φιλολογίας. Οἱ Ἀθηναῖοι πῆραν στραβὸ δρόμο, φυτεύουν σπόρον γαλλικὸν καὶ γερμανικόν, ποῦ δὲν τὸν σηκώνει τὸ κλίμα μας».

Ὅπως ὅλα τὰ ἐξαιρετικὰ καὶ περιεκτικὰ πνεύματα, ὁ Μαβίλης ἦτο πανθεϊστής. «Ὅταν συναντήσω γιὰ πρώτη φορὰ ἓναν ἄνθρωπον, νομίζω πὼς μπαίνω σὲ μιὰ ξένη ἐκκλησίαν». «Κάθε ἄνθρωπος εἶναι ἓνας κόσμος ξεχωριστός, ἓνας μικρὸς θεός». «Τὸ Θεὸ τὸν βρίσκω πρώτα – πρώτα μέσα μου, γι' αὐτὸ σέβουμαι πρῶτ' ἀπ' ὅλα τὸν ἑαυτὸ μου». «Ἄν τύχῃ καμμιά φορὰ καὶ ἡ ἀδυναμία μου ἢ καμμιά κακὴ Μοῖρα μὲ κάμουν νὰ περιφρονήσω τὸν ἑαυτὸ μου, τότε θὰ περάσω ἓνα βόλι ἀπὸ τὸ κεφάλι μου.» Αὐτὰ τὰ μεγάλα αἰσθήματα ἐξηγοῦν ὅλην τὴν σχέσιν τοῦ Μαβίλη πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, τὴν ἀγαθότητα, τὴν εὐγένειαν, τὴν ὁποῖαν πολλοὶ ὠνόμασαν δειλίαν, καὶ τὴν ἐπιφυλακτικότητα. Ἦτο φανατικὸς φιλάληθης, καὶ δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ τοὺς σπασμῶδους, ποῦ διέτρεχον τὸ σῶμα του, τὴν συγκινητικὴν καὶ στενόχωρον ἑκφράσιν τῶν ὠραίων καὶ ἀγαθῶν ματιῶν του, ὅταν ἠναγκάζετο νὰ μεταχειρισθῇ μίαν ἀθῶαν, συμβατικὴν ἀναλήθειαν, ὅπως καθημερινῶς ὅλοι κάμνομεν εἰς τὴν ζωὴν μας. Ἡμῖν παρὼν ὅταν μίαν ἐπιτροπὴ ἑλλήνων φοιτητῶν τὸν προσεκάλεσε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν σύλλογόν των. Ἠρνήθη μετὰ πολλὴν εὐγένειαν διὰ «τὴν μεγάλην τιμὴν» καὶ προέβαλεν ἐντελῶς ἄλλαν δικαιολογίαν ἀπὸ

τῇ γνώμῃ του. Καὶ τὸν εὐχαριστεῖ⁽¹⁾ γιὰ τὸν κόπο ποῦλαβε νὰ τὰ διαβάσῃ καὶ νὰ βορῇ τὰ λάθη. «Πολὺ σωστὴ—τοῦ γράφει—εἶναι ἡ διόρθωσί σου τῆς λέξεως *διάστημα*, πού σημαίνει μόνο *spazio relativo*, πού ἀνταποκρίνεται στὸ γερμανικὸν ὄρο *Zwischenraum*, καὶ ὄχι στὸ *Raum* τοῦ κειμένου. Ἡ σωστὴ ἀπόδοσις θὰ ἦταν «*Τύπος*» ἢ «*Χῶρος*».

Εἶναι σὲ θέσιν νὰ διακρίνῃ καὶ νὰ συγκρίνῃ τὸ ἐπιστημονικὸ ὕψος τῆς Γαλλικῆς καὶ Γερμανικῆς σχολῆς. «Ὅσον ἀφερῶ—ἐξακολουθεῖ στὸ ἴδιο γράμμα—τὴν ἰδέαν τοῦ Bernstein, πού εἶναι ἀπὸ τοὺς καλὺτεροὺς ἐκλοϊκευτὰς τῆς ἐπιστήμης στὴ Γερμανία, ν' ἀπευθύνεται γιὰ μαθηματικὰ σὲ μιὰ κυρία, μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῇ ἄριστα, ὅταν διαβάσῃ κανεὶς ἄρθρα Γερμανῶν ἀπευθυνόμενα σὲ κυρίες. Ὁ Γερμανὸς δὲ λέγει παρ' ὅτι χρειάζεται γιὰ ν' ἀναπτύξῃ τὸ θέμα του, καὶ πρέπει ν' ἀκολουθῇ κανεὶς τὸν ἴδιο κλάδο τῆς ἐπιστήμης γιὰ νὰ τὸν ἐννοήσῃ. Εἶναι ἀλήθεια πὼς οἱ μὴ ἐπιστήμονες στὴ Γερμανία ἔχουν σπουδάσει περισσότερο ἀπ' ὅ,τι οἱ ἐπιστήμονες στὴ Γαλλία. Ἀκριβῶς γι' αὐτὸ οἱ Γερμανοὶ μεταχειρίζονται τὸ ὕψος καὶ τὴ μέθοδο ἐκείνῃ τῆς ἀπόδειξης, πού τοὺς φαίνεται εὐνόητη καὶ σ' ἓναν ἀριθμὸ μὴ ἐπιστημόνων. Τὸ ὕψος ὅμως τοῦ Bernstein διαφέρει ἀπὸ τῶν ἄλλων. Χωρὶς νὰ θέλῃ νὰ καταβιάσῃ τὴν ἐπιστήμη (γιατὶ αὐτὸ λένε οἱ Γερμανοὶ γιὰ τοὺς Γάλλους) ἀπευθύνεται καὶ σὲ εὐγενικὰς κυρίες».

Ἐνδιαφέρεται γιὰ κάθε ζήτημα ἐπιστημονικὸ καὶ κάνει λογικώτατες σκέψεις καὶ κρίσεις γιὰ ζητήματα πού ὑποτίθεται πὼς χρειάζεται πείρα ζωῆς γιὰ νὰ τὰ ἀντιληφθῇ καὶ κατανοήσῃ κανεὶς.

Μοῦ ἐξηγήσεν—ἐξακολουθεῖ στὸ ἴδιο γράμμα—ἓνος φοιτητὴς *rerum naturalium* τῇ θεωρίᾳ τῶν κυττάρων τοῦ Haeckel. Κατ' αὐτὸν ὁ ἐγκέφαλος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓναν ἀτέλειωτον ἀριθμὸν κυττάρων, πού τὸ καθένα τῶν ζεῖ, αἰσθάνεται, ἐνεργεῖ, σκέφτεται, ἐπιθυμεῖ, ἔχει μ' ἄλλα λόγια ὅλες τὶς ψυχικὰς ιδιότητες τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ μικρὰ αὐτὰ ζωῖδια ἐργάζονται σύμφωνα μὲ τὶς προσκλήσεις πού προέρχονται ἀπ' ἔξω. Δὲ μᾶς λείπει ὅμως ὁ Haeckel πὼς μπορεῖ νὰ σχηματισθῇ ἀπὸ τ' ἀναρίθμητα αὐτὰ ζωντανὰ ὄντα ἡ ἰδέα τῆς «*Συνολῆς*», πού ἔχει ὁ ἄνθρωπος ἐντὸς του».

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλες γνώμες του γιὰ διάφορα τοπικὰ ζητήματα δείχνουν κριτικὸ πνεῦμα.

Μοῦ ᾠροσαν—γράφει⁽²⁾—πὼς ἰδρύθηκε στὴν Κέρκυρα μιὰ Ἑταιρεία γιὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς ἐργατικῆς τάξεως. Δὲν ἐπιδοκιμάζω αὐτὴ τὴν ἰδέαν γιὰ δύο λόγους, πού μοῦ φαίνονται σωστοί. Α'—Γιατὶ στὴν Κέρκυρα ὁ κύκλος εἶναι πολὺ μικρὸς καὶ τέτοια πράγματα προὔποθέτουν μεγάλο κύκλο. Β'—Γιατὶ ἡ Ἑταιρεία θὰ μπορούσε νὰ πάρῃ—ὀλίγο μετὰ τὴν ἰδρύσῃ της—πολιτικὴ μορφή, ὅπως συνέβη σὲ παρόμοιες περιπτώσεις στὰ μέρη μας». Ἐχοντας ὅμως πεποιθήσιν στὸν χαρακτῆρα τοῦ μεγάλου τοῦ φίλου, προσεξοφλεῖ: «Πιστεύω ὥστόσο πὼς ὁ Πολυλάς δὲ θὰ λάβῃ μέρος».

Εἶναι ἐνήμερος γιὰ ὅλα τὰ καλλιτεχνικὰ καὶ φιλολογικὰ ζητήματα. Παρακολουθεῖ τοὺς Ἑλληνας καλλιτέχνες καὶ λόγιους στὸ ἐξωτερικὸ καὶ στέλνει τακτικὰ σχετικὰς εἰδήσεις στὸ Δεβάρη.

Τὶς περασμένες ἡμέρας—τοῦ γράφει⁽²⁾—πέθανε ὁ ζωγράφος Βρυζάκης, πού τὸ ἔργο του «Ἡ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου», βρίσκεται στὴ σάλα τοῦ μπυλιάρχου. Λένε πὼς τὸν πίνακά του αὐτὸ τὸν ἀφήνει στὴν πόλιν τοῦ Μεσολογγίου⁽³⁾ καὶ

(1) 23 Ὀκτ. 1879.

(2) 1 Δεκ. 1878.

(3) Κάκει στὴν πυρρὰ τοῦ Δημοαρχείου Μεσολογγίου πρὸ ὀλίγων χρόνων.

ὅλα τ' ἄλλα του ἔργα στὴν Ἑλλάδα γιὰ τὴ μικρὴ Πινακοθήκῃ τῶν Ἀθηνῶν».

Στὸ ἴδιο τοῦ γράμμα τοῦ δίνει τὴν εἰδηση πὼς πληροφορήθηκε ἀπὸ τὴ Νάπολιν τὴν ἀπὸ ἐκεῖ ἀναχώρησιν τοῦ Ἀβλίου γιὰ τὴν Κέρκυρα καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ τοῦ διαβιάσῃ τοὺς χαιρετισμούς του^(*).

Τὴν ἴδια ἐποχὴ⁽¹⁾ συχνάζει τὶς Πινακοθήκες, μελετώντας συγχρόνως γερμανιστὶ τὴν «Ἱστορίαν τῆς Τέχνης», ἔργο ἀξιόλογο πούχει ὡς τώρα 8 καὶ 10 ἐκδόσεις, καὶ ἐπισκέπτεται καλλιτεχνικὰς ἐκθέσεις⁽²⁾.

Ἀνάμεσα στὶς τόσο ποικίλες καὶ ἐγκυκλοπαιδικὰς μελέτες του, δὲν ξεχνᾷ τὸ ἀγαπημένο του παιγνίδι, τὸ σκάκι, ποῦπαίξε μὲ τοὺς μεγάλους τοῦ φίλους στὴν Κέρκυρα στὸ γραφεῖο τῆς Ἀναγνωστικῆς Ἑταιρείας. Ἀραιὰ παίζει καμμιὰ παρτίδα⁽³⁾ καὶ στέλνει λύσεις δύσκολων προβλημάτων στὶς ἐφημερίδες πού δημοσιεύουν τέτοια⁽⁴⁾.

Ἐχει τόση μανία πού, καθὼς φαίνεται, θέλει νὰ δημοσιεῖται φαρδεῖα—πλατεῖα δλόκληρο τὸνομά του. «Προβλήματα—γράφει στὸ φίλο του⁽⁵⁾—ἔλυσαν πολλὰ, ἀλλ' ὄχι τόσο ὥραια, ὅσο ἐκεῖνο πού σᾶς ἔστειλα. Τύπωςαν τὸνομά μου, ἀλλὰ μόνάχα μὲ τὴν ὑπογραφή «Λ. Μ. Κέρκυρα». Γι' αὐτὸ ἔκρινα περιττὸ νὰ σᾶς στείλω τὸ φύλλο αὐτὸ Ἀκουσα πὼς ἡ *Gazetta Illustrata* τῆς Λειψίας δημοσιεύει προβλήματα καὶ τυπώνει δλόκληρο τὸνομα. Γιαυτὸ ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς θὰ πέρνω αὐτή».

Ἀξιοπαρατήρητο εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον του ἀπὸ τόσο νεαρὴ ἡλικία γιὰ τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας του. «Πλησιάζει ὁ καιρὸς τῶν ἐκλογῶν—τοῦ γράφει στὸ ἴδιο γράμμα. Ἀκουσα νὰ λένε πὼς θὰ λάβουν μέρος ὁ Θεοτόκης, ὁ Παπαδάτος καὶ ὁ Μπιζάρρος. Θὰ μ' εὐχαριστήσετε πολὺ ἂν μοῦ γράψετε τί σκέπτονται γι' αὐτοὺς καὶ ἂν ὑπάρχῃ πιθανότης νὰ ἐκλεγοῦν».

Τὸ ἐνδιαφέρον του ἐξηγιέται βέβαια ἀπὸ τὸ σύνδεσμός του μὲ τὸν Πολυλά. Δὲν εἶναι ὅμως ὁλόκληρο τοπικόν, γιατί στὸ γράμμα του τὶς 6 Νοεμβρ. 78, ζητᾷ πληροφορίες γιὰ τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος καὶ γιὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Κουμουνδούρου. Σ' ἐκεῖνο πάλι τὶς 6 Φεβρ. 1877, ἐκφράζει τὴν ἀπορία του πὼς Πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, μετὰ τὸν Mac-Mahon, ἔγινεν ὁ Grévy καὶ ὄχι ὁ Γαμβέττας. «Λένε, προσθέτει στὸ γράμμα του, πὼς θὰ γίνῃ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς».

Ἀπὸ τὶς περιγραφὰς τῶν ἐκδρομῶν του φαίνεται ἡ φυσιολατρεία του καὶ ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴν λαογραφίαν. Σὲ μιὰ τοῦ ἐπιστολῇ⁽⁶⁾ π.χ. γράφει: «Σ' ἓνα μυθιστόρημα τῆς *Ouida* γίνεται λόγος γιὰ τὸ Schafflertanz. Εἶναι ἓνας τοπικὸς χορὸς, πού τὸν χορεύουν κάθε ἑπτὰ χρόνια οἱ βαρελάδες (Schäfflers). Τὸ ἔθιμον ἀνάγεται στὸ XIV καὶ XV αἰῶνα, ὅταν γιὰ νὰ ἐνθαρρύνουν τὸν ἀποθαρρῆμένο καὶ πάσχοντα πληθυσμὸ τοῦ Μόναχου οἱ βαρελάδες πρωτοχόρεψαν τὸ χορὸν αὐτό. Ἐφέτος συνέπεσε ὁ ἑβδόμος χρόνος καὶ ἀπόλαψα ἔτσι τὶς γιορτὰς πού διαρκοῦν

(*) Μὲ τὸν ποιητὴ Ἀβλίου συνεδέθη κατόπιν στενότητα.

(1) 11 Δεκ. 1878.

(2) 28 Αὐγ. 1879.

(3) 23 Ἰαν. 1879.

(4) 6 Νοεμβρ. 1878 καὶ 23 Ἰαν. 1879.

(5) 23 Ἰαν. 1879.

(6) idem

5—6 βδομάδες. Οἱ νεαροὶ βαρελάδες φοροῦν στοὺς χοροὺς φορεῖματα μεσαιωνικά, πρᾶγμα ποὺ κάνει τὸ θέαμα πολὺ πρὶς εὐχάριστο καὶ ποικίλο».

Ἀπὸ τὶς ἐπιστολὰς φαίνεται ἡ ἀντιπάθεια τοῦ μικροῦ Μαρβίλη γιὰ τὴν ἀναρχία. «Μέσα σὲ λίγες μέρες—γράφει (1) τοῦ Δεβάρη—ἔγιναν δυὸ ἀπόπειρες, ἡ μία ἐναντίον τοῦ Αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας καὶ ἡ ἄλλη ἐναντίον τοῦ Ἀλφόνσου καὶ τῆς βασίλισσας. Κι οἱ δυὸ ἀπέτυχαν. Θὰ δοῦμε πῶς θὰ τελειώσουν αὐτὲς οἱ ἱστορίες καὶ τί θὰ γίνη ὅταν ξεκαθαρίσουν ὅλους αὐτοὺς».

Κάπου ἄλλου (?) ἐκφράζει τὴν ἀπογοήτευσή του γιὰ μιὰ πονηρία κάποιου Ἑλληνα, ποῦ βλάψε καὶ τοὺς ἄλλους. «Ὡς στὰ 1873 μπορούσε—ἐξηγεῖ—νὰ δώσῃ κανεὶς διδακτορικὰς ἐξετάσεις στὰ Γερμανικὰ Πανεπιστήμια καὶ ἀπὸ μακριά. Ἔστερνε, δηλ. μιὰ διατριβὴ ποὺ τὴν ἔκρινε μιὰ ἐπιτροπὴ καθηγητῶν. Ἄν ἐγκρινόταν, ὁ συγγραφεὺς τῆς ἀνακηρυσσόταν Δόκτωρ, δίχως νὰ πατήσῃ τὸ πόδι του στοὺς Πανεπιστήμιο. Τὸ ἴδιο ἔκαμε, κεῖνο τὸ χρόνο, ἕνας Ἑλληνας, Μενάγιος, ποῦχε βλέψεις στὴν ἔδρα καθηγητοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας σ' ἕνα γυμνάσιο τῆς Πετρούπολεως. Ἀντὶς ὅμως νὰ στείλῃ δική του ἐργασία, ἔστειλε μιὰ διατριβὴ ἐνὸς Ἑλληνα καθηγητοῦ Κυπριανοῦ «ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν τοῦ Ξενοφώντος», γιατί στὰ Γερμανικὰ Πανεπιστήμια γίνονται δεκτὲς διατριβὲς ἑλληνιστὶ γραμμένες στὴν καθαρεύουσα. Οἱ καθηγηταὶ τοῦ Göttingen τὴ βρῆκαν ἐξαιρετική, χωρὶς ν' ἀντιληφθοῦν τὴν ἀπάτη ἕνας ὅμως συνάδελφός του στὴν Πετρούπολιν τὸ ἀνακάλυψε, καὶ ἀπὸ φθόνου ἢ ἀντιζηλία τὸ κάμε γνωστὸ στοὺς καθηγητὰς τῆς Göttingen. Ἐννοεῖται τὸ δίπλωμα ἀκυρώθηκε ἀμέσως καὶ εἶναι ἕνας μῆνας τώρα ποὺ στὴν Allgemeine Zeitung, μιὰν ἀπὸ τὶς γνωστότερες γερμανικὰς ἐφημερίδας, δημοσιεύεται καθημερινῶς μιὰ μεγάλη ἀγγελία γιὰ τὴν ἀκύρωση, ὅπου μπορεῖ νὰ διαβάσῃ κανεὶς ὅλες τὶς λεπτομέρειες. Μπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε τώρα, π' ὅς τοῦτο ζημιώνει τοὺς Ἑλληνας».

Ἀποκαλυπτικὴ τοῦ χαρακτήρα του εἶναι ἡ ἐπιστολὴ τῆς 6 Νοεμβρίου 1878: ὅπου παρακαλεῖ τὸ φίλο του Δεβάρη νὰ πάψῃ νὰ τὸν γεμίξῃ μὲ ἐπαινοὺς, γιὰ τὴν δὴθεν τιμὴν ποὺ τοῦ κάνει γράφοντάς του. «Ἐγὼ δὲν κάνω—τοῦ γράφει—τιμὴν σὲ κανένα, ἀπλούστατα γιατί εἶμαι ἕνα τίποτα. Ἐχοντας ὑποφέρει πολὺ στὴν μικρὴ ζωὴ μου ἀπὸ πρόσωπα ποὺ μ' ἐπαινοῦσαν καὶ ἔδειχναν πῶς μ' ἀγαποῦν, ὅχι μονάχα δὲν μπορῶ νὰ ὑποφέρω ἐπαινοὺς, ἀλλ' οὔτε μιὰ λέξη αἰσθηματολογίας, συμπάθειας, φιλίας κ.τ.λ. Μιὰ μέρα μάλιστα ὠρκίσθηκα νὰ μισήσω τὸν ἄνθρωπο ποὺ θὰ μούλεγε στοὺς μέλλον πῶς μ' ἀγαπᾷ. Ἀνοησίες ὠρκίσθηκα ὅμως στὴν τιμὴ μου—καὶ εἶναι ὁ πρῶτος ὄρκος ποῦ κάμα στὰ σοβαρὰ—καὶ θέλω νὰ κρατήσω τὸ λόγο μου. Σὰς εἶπα μιὰ καλὴ πῶς τὰ αἰσθηματά σας γιὰ μένα μοῦ εἶναι γνωστὰ καὶ γι' αὐτὸ οἷς ἐκτιμῶ καὶ σὰς ἀγαπῶ. Εἶναι λοιπὸν περιττὸ νὰ μοῦ τὸ ἐπαναλαμβάνετε κάθε φορὰ.....»

Στὶς 2 Ἰανουαρίου τοῦ ἐπόμενου χρόνου, σὲ σχετικὴ ἀπάντησιν μὲ διαμαρτυρίες τοῦ Δεβάρη, τοῦ ξαναγράφει πῶς ἂν θέλῃ νὰ ἐξοικονομήσῃ τὴν ἀλληλογραφίαν, πρέπει νὰ πάψῃ τὶς αἰσθηματολογίας. «Δὲν ὑπάρχει—πρᾶγμα ποὺ νὰ μισῶ περισσότερο ἀπ' αὐτό».

(1) 1 Ἰαν. 1880.

(2) 29 Ἰαν. 1880.

Μ' ἀπογοήτευσεν γιὰ τὴν φιλία μιὰν οὐκ ἀκόμη ποιήματα «Σ' ἔταν δολερὸ φίλο» καὶ στοὺς «Φιλία πέταξες καὶ σὺ». Ἀπὸ τὶς περικοπές, ποὺ παραθέσαμε, φαίνεται καθαρὰ πῶς κατὰ τὴν μεσολαβήσῃ στὴν ζωὴ τοῦ δεκαεταχρονίου φοιτητῆ. Ὁ φίλος του Πανταζόπουλος ἀναφέρει κάποιον αὐτοχρον νεανικὸν ἔρωτα τοῦ Μαρβίλη, ποῦχεν ἐπίδραση στὴν κατοπινὴ ζωὴ του. Νὰ πρόκειται ἄραγε γι' αὐτόν; Στὸ ποιήμα του «Ἐλπίδες ποὺ στὰ νεῖα» ὑπάρχει νύξη γιὰ μιὰ χαμένη νεανικὴν ἀγάπην. Οἱ ἐπιστολὲς του, ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος, στοὺς φίλους του Κεφαλλινό, τῆς ἴδιας περιόδου (1884), δείχνουν μιὰν ἀπέραντη ἀπογοήτευσιν, ποὺ δὲν φαίνεται νὰναι μονάχα ἀποτέλεσμα τῶν φιλοσοφικῶν του μελετῶν. Κι ἀπ' αὐτὰ ἀκόμα τὰ σύγχρονα ἐρωτικά του ποιήματα στὴν *Κελνερίνα*, φαίνεται μιὰ λύπη, ἕνα κενὸ ἐρωτικόν, ποὺ δείχνει καρδιὰ πληγωμένη.

Ἀπὸ τὰ ἴδια ἀποσπάσματα προκύπτει, ἐξ ἄλλου, καθαρὰ πῶς ἡ ἀπέχθειά του στοὺς ἐπαινοὺς καὶ στοὺς θύρουβ) ἦταν εἰλικρινής.

Ἀπὸ τὸ πρῶτο γράμμα του, ποῦχεν στὰ χέρια μου, τῆς 6 Φεβρ. 1877, πληροφοροῦμασε πῶς, πρὶν ἀκόμα μὴ στὴν φιλοσοφίαν τοῦ Σοπενάουερ, μελετᾷ τὶς θεωρίες τῶν πεσσιμιστῶν, ἀντιγράφοντας ἐν ὁλόκληρῳ σχετικὸν ἄρθρον τῶν Debats. «Ἡ βάση τῆς θεωρίας τῶν νέων πεσσιμιστῶν—γράφει στοὺς Δεβάρη—εἶναι πῶς πρέπει νὰ καταβάλλουμε προσπάθεια γιὰ ν' ἀπαλλαγθοῦμε ἀπὸ τὸ ὑποσυνειδητὸ ἐκεῖνο, ποὺ μᾶς κρατεῖ δεμένους στὴν ἐπιθυμία τῆς ζωῆς. Ἀλλά, ὅπως καλὰ λέγει ὁ ἀρθρογράφος, καὶ ἂν ἀκόμα παραδεχθῶμε γιὰ μιὰ στιγμὴ πῶς μπορεῖ νὰ συμβῇ τοῦτο, δὲν εἶναι ὁλότελα ἀπίθανον νὰ ξαναγεννηθῇ μέσα μας κατὰ παρόμοιο, ἀλλὰ καὶ ἴσως πρὶς εὐαίσθητο, ποὺ νὰ ὑποφέρει περισσότερο ἀπὸ μᾶς».

Ἐπειτα ἀπὸ δυὸ μῆνες (1) τοῦ στέλνει ἕνα ἄλλο φύλλον τῆς Journal des Débats, τῆς 21 Ἰαν. 1879, ποὺ δημοσίευε μιὰν ἄλλη ἀνάλυσιν Γάλλου γιὰ τὸν πεσσιμισμόν κατὰ τὸν 19^{ον} αἰῶνα. «Εἶναι πολὺ ὡραία—προσθέτει—καὶ πιστεύω νὰ θαυμάσετε καὶ σεῖς τὰ δυὸ ἀποσπάσματα τοῦ Renan καὶ τοῦ Χάινε».

Ἡ μελέτη αὐτὴ τῶν πεσσιμιστικῶν θεωριῶν ἀπὸ ἕνα παιδί 17 χρόνων, ἂν δὲν ὑπῆρχε κάποια αἰτία, θάταν πολὺ πρόωγη. Πρέπει λοιπὸν νὰ παραδεχθῶμε πῶς ὑπῆρχε μιὰ αἰτιολογία, ποὺ τὸν ἐσπρωξε ἀργότερα στοὺς εἶδος αὐτὸ τῶν μελετῶν.

Μολονότι δὲν εἶχε καμμίαν ἀναλογία μὲ τὸ Λεοπάρντι, φαίνεται πῶς τὴν πρώτη κλίση στὸν πεσσιμισμόν πῆρε ἀπὸ τὸν Ποιητὴ τοῦ «Ἐρωτα καὶ Θάνατου», ποὺ διάβαζε πολὺ πρὶν φύγει ἀπὸ τὴν Κέρκυρα. Ἡ ἐρωτικὴ του περιπέτεια στάθηκε ἀφορμὴ νὰ τὸν μελετήσῃ βαθύτερα. Τὴν ἐπίδρασίν του, ἄλλωστε, τὴ βλέπουμε σὲ κάθε στιγμὴν, καὶ σ' αὐτὴ ἀκόμα τὴ στιχογραφική. Ἀρκετὲς ἰδέες ἔχει δανεισθῇ ἀπὸ τὸν Ποιητὴ τοῦ παγκόσμιου πόνου. Στὰ 1884, πᾶν σ' ἕνα μοναστήρι, στὰ ψηλὰ βιβαρικά βουνά, τοῦρχεται ἄξαφνα στοὺς νοῦς «Ἡ δύση τῆς Σελήνης» τοῦ Λεοπάρντι. Στὸ σονέτο του στὴν «Ἀησιομένη» βρίσκουμε Λεοπαρντικὰ στοιχεῖα, στὴν «Ὀμορφιά» νεανικὰ. Τέτοια διακρίνουν πολλά. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, πῶς περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον, ἐπηρρέασθη ὁ Μαρβίλης ἀπὸ τὴν ἰταλικὴν ποίησιν, καὶ ἰδίως ἀπὸ τὸν Ντάντε καὶ τὸν Λεοπάρντι. Μιὰ σχετικὴ πλατεῖα ἀνάλυσιν θάταν ἀρκετὰ ἐνδιαφέροντα. Ἐλπίζουμε νὰ τὴν δώσουμε ἀργότερα.

ΣΠΥΡΟΣ ΜΙΝΩΤΟΣ

(1) 23 Ἰαν. 1879.

ΜΕ ΤΟΝ ΗΡΩΑ - ΠΟΙΗΤΗ *

Τὸ Μαβίλη τὸν εἶδα γιὰ στερνὴ φορὰ, δυὸ τρεῖς μέρες πρὶ φύγει, ἓνα δειλινό, στὴν ὁδὸ Σταδίου, ἀντικρὺ στὸ Ἀρσάκειο.

Φοροῦσε τὴ στολὴ τοῦ Γαριβαλδινοῦ λοχαγοῦ, ποὺ τόσο τοῦ καλόστεκε στὴν ἀρχοντικὰ κορμοστασιά του. Εἶτανε ἡ δευτέρη φορὰ ποὺ τὸν ἔβλεπα μὲ τὴν κόκκινη στολή, τὴ Γαριβαλδινή. Τὴν πρώτη φορὰ τὸν εἶδα ἓνα πρωτὶ, τὴν ὥρα ποῦ βγαίνει ἀπὸ τὸ «Κεντρικὸ Ξενοδοχεῖο» καὶ δὲ βασιλάχτηκα χαμογέλασα. Σὰ νὰ πειράχτηκε

— Γιατὶ γελᾷς; μὲ ρώτησε κάπως αὐστηρά.

— Δὲν γελῶ, ἔτσι ξαφνιάστικα, πῶς νὰ στὸ πῶ;

Τούτη τὴ φορὰ δὲ γέλασα. Τὸν ἐχαιρέτησα σοβαρά. Μὲ σταμάτησε.

— Πότε φεύγεις;

— Αὐριο, μεθαύριο.....

— Γιὰ τὴ Μακεδονία;

— Θαρρῶ γιὰ τὴν Ἑπείρο... Θὰ πάμε νὰ λευτερώσουμε τὰ καημένα τὰ βουνὰ ποὺ ἀπὸ τὰ παιδιὰτικὰ τὰ χρόνια τὰ βλέπω ἀπὸ τὴ σπιανάδα μας σκλαβωμένα...

Ἦρμα, σιγανά, σὰν ἀπὸ μέσα του, χαμογελαστὰ μοῦ τᾶπε τὰ λόγια αὐτά, μὰ μοῦ κάμανε βαθειὰ αἴσθησι, δὲν ξέρω γιατί, ἔτσι σὰν τραγοῦδι λιγερὸ τὰ πῆρα. Μοῦρθε νὰ τοῦ πῶ:

— Ξακούλῃθα το γιατί τόκοφες ἔτσι ἀπότομα τὸ τραγοῦδι σου;...

Δὲν ἤθελε νὰ γίνεται κουβέντα γιὰ τὰ σονέτα του, στενοχωριότανε, μερικὲς φορὲς μάλιστα καὶ σὰ νὰ θύμωνε, μὰ κάποτε κάποτε παρὰσερνότανε ἀπὸ τὴν κουβέντα καὶ μιλοῦσε γι' αὐτά, κι ὅχι μόνον μιλοῦσε μὰ καὶ τὰ κριτικαρίζε ὁ ἴδιος. Γιὰ τὸ «Exelsior» μοῦχε μιλήσει κι' ἄλλοτε, μοῦ μίλησε καὶ τότε.

— Τὸ βρήκανε σκοτεινὸ κι' ἀκατανόητο ἅμα τυπώθηκε στὴν «Τέχνη» κι' ὅμως εἶναι πολὺ ἀπλὸ καὶ πολὺ κοινὸ ποίημα Δὲν εἶχανε κι' ἄδικο. Ἐκεῖνη μάλιστα ἡ Νίμφο τοὺς τὰ παραμπέρδεψε. Τὴν παίρνανε γιὰ τὴν Ἰμβρο, τὸ νησί. Ἡ Νίμφο εἶναι ἓνα χωριὸ στὴν κορφή στὰ λευκὰ ὄρη τῆς Κρήτης κι ἀνέβηκα κεῖ πάνου στὰ 96, στὴν ἐπανάσταση, μὲ ἄλλους συντρόφους. Τάνεβασμα εἶναι κουραστικό, περπατᾷς ὥρες σ' ἓνα φαράγγι, γιομάτο χαλίκια μυτερά, ἀπὸ 'να μονοπάτι στενὸ, ποὺ ἓνας πίσω ἀπ' τὸν ἄλλον πηγαίνει, μονοσκοῖνι. Πάνου στὴ Νίμφο μᾶς καλοδέχτηκε μιὰ εὐγενικὰ Κρητικοπούλα, ἡ ἀδερφή τοῦ Συνταγματάρχη Μανουσogiαννάκη καὶ μᾶς πρόσφερε κρύο νερὸ κρούσταλλο νὰ ὑγράνουμε τὰ ἡλιοφρυμένα χεῖλια μας. Οἱ ἀθροῦποι κεῖ πάνου εἶναι ἀληθινὰ «ἀγάλματα θεῶν ζωντανέμενα». Τέτια ἐντύπωση μοῦ κάμανε. Τὸ σονέτο τόγραψα στὸ βιβλίο, φεύγοντας ἀπὸ τὴν Κρήτη.

Εἶπαμε κι' ἄλλα καὶ χωριστήκαμε. Δὲ θᾶχα προχωρήσει οὔτε πέντε βήματα, ποὺ τὸν ἄκουσα νὰ μὲ φωνάζει—Στάθηκα.

— Ἀκουσε, μοῦ λέει, ζυγώνοντάς με. Μὴν ἀμελήσεις νὰ διαμαρτυρηθεῖς γιὰ τὸ λόγο μου. Ἐγὼ στὸν πόλεμο πάω, μπορεῖ καὶ νὰ μὴν ξαναγυρίσω. . .

Κι αὐτὸ χαμογελώντας μοῦ τᾶπε.

— Δὲ βαριέσαι, τοῦ ἀποκρίθηκα. Καὶ θὰ ξαναγυρίσεις καὶ θὰ τὰ ξαναποῦμε,

* Νουμάς, χρόνιά Ι, 15 Δεκ. 1912, ἀρ. 494, σ. 533.

καὶ θὰ διαμαρτυρηθεῖς ὁ ἴδιος γιὰ τὴν παραμόρφωση τοῦ λόγου σου στὰ πρακτικά... Καλὴ ἀντάμωση.

— Στὰ 97 δυὸ φορὲς πληγώθηκα. Μιὰ στὴν Κρήτη καὶ μιὰ στὴν Ἑπείρο. Αἱ, τρεῖς καὶ ξαβολιά τώρα...

Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΜΑΒΙΛΗΣ

Τὸνομά του εἶνε γραμμένο στὴν ἱστορία τοῦ πνεύματος καὶ στὴν ἱστορία τῶν καλῶν ἀγώνων τοῦ ἔθνους μας. Καὶ θὰ μένη ὁ Λορέντζος Μαβίλης γιὰ τίς κατοπινὲς γενεὲς ζωντανὸ πρότυπο θαυμαστοῦ ἄντρα καὶ πολίτη.

Κλαρὶ ἀπὸ δέντρο ἀνθρώπινο γερό, κρατῶντας ἀπὸ παλιὰ εὐγενικὴν ἰταλοῦ-σπανικὴ γενιά, μὲ μάνα ἀρχόντισσα Κερκυραία, κληρονόμησε στίς φλέβες του τὴν ἀντρεία, τὴ γενναιοφροσύνη, τὴν καλωσύνη, τὸ πνεῦμα τῆς αὐτοθυσίας. Κι ἡ εὐλογημένη ἑλληνικὴ γῆ κι ἡ προνομιοῦχα φύση τῆς Κέρκυρας ἐσύνθεσαν τὸ εἶναι του ψυχικὸ καὶ σωματικὸ, ἔτσι ποῦ, ἀπ' τὰ νεανικά του χρόνια, ὡς τὴ δοξα-στὴ θανή του, προβάλλει στὰ μάτια μας ἀκράτου φαινόμενο ἀρετῆς, πίστεως, συνέπειας, ὁμορφιάς, ποὺ μᾶς θαμπώνει μὲ τὴ λάμψη του....

Ἀλύγιστος, ἀσπαλένιος, γρανιτένιος ἐστάθηκε ὁ Μαβίλης στὸν ἰδεολογικὸ του κόσμον κλεισμένος. Ξεμάκρα ἀπὸ τὸ πλῆθος, τριγυρισμένος ἀπ' τοὺς λίγους καὶ τοὺς διαλεχτούς, δὲν παρὰστράφηκε σὲ καμμιά στιγμή τῆς ζωῆς του ἀπ' τὸ δρόμον ποὺ χάραξεν ὁ ἴδιος γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸν ἔστρωσαν καὶ τὸν πλάτυναν οἱ φιλοσοφικὲς καὶ φιλογολογικὲς σπουδὲς του.

Ὅπως τὸ κορμί του τὸ καλ' οδεμένο, τὸ τετράγωνον καὶ βαρὺ, στεκόταν στητό βαστώντας ἀπάνω τὸ φωτεινὸ, τὸ δλύμπιον κεφάλι του, μὲ τὰ γρανὰ τὰ μάτια καὶ τὰ σγουρά μαλλιά—ὅμως χωρὶς ὑπεροψία καμμιάν, ἔτσι ὁ λογισμὸς του κι ἡ ψυχὴ του, ἀλύγιστα κι ἄχραντα, δὲν παραδεχόνταν κανένα ποτὲ συμβιβασμό. Γιατὶ ἦταν ὁπαδὸς ἀκλόνητος τοῦ φιλοσοφικοῦ ἀπόλυτου κι ἐχτρός κάθε σχετικότητας. Πιστὸς στὸ φιλόσοφον τῆς «Κριτικῆς τοῦ καθαροῦ λογισμοῦ» πίστευε πῶς ἡ πείρα μπορεῖ νὰ μᾶς ὁδηγῇ γιὰ νὰ νοιώσουμε τὴν ἀντικειμενικὴν ὑπόστασι, καὶ ἀπλὴ νὰ μὴν εἴμαστε βέβαιοι πῶς τὰ πράγματα εἶνε τέτοια, ὅπως μᾶς φαίνονται· ἀλλὰ πῶς γιὰ τίς ἠθικὰς ἀλήθειες, γιὰ τὸ νόμον τοῦ χρέους τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἄνθρωπον, πρὸς τὴν ὁλότητα, πρὸς τὴ Δικαιοσύνη, πρὸς τὴν ἀλήθεια, κατέχομε τὴν ἀντικειμενικὴν πραγματικότητα καὶ τὴν ἀσφαλτὴ βεβαιότητα.

Ἡ αὐτοῦποταγὴ στὸ χρέος, ἡ οὐσία δηλαδὴ τῆς Καντιανῆς διδασκαλίας, ἦταν ὁ νόμος του: Ὁ νόμος ποὺ κυβερνήσεν ὅλην του τὴν ἀπροσμάχητην ὑπαρξιν, καὶ τὴν ἀναπνοὴν του ἀκόμα, ὡς τὴν ὕστερήν του ἀνάσα, στὴν πλαγιά τοῦ Δρίσκου ἐκεῖ.

Καὶ κάτω ἀπ' τὸ νόμον αὐτὸ τὸν ὑπέριτατο, κάτω ἀπ' τὴν κατηγορηματικὴν του προσταγὴν, ἔβαλεν ὁλόψυχον τὸν ἑαυτό του· γιατί αὐτοῦ μονάχα τὴν κυριαρχία δεχόταν κι ἀναγνώριζε, καὶ καμμιὰν ἄλλη. Κι ἔτσι, μὲ θέλησή του δόθηκε στοὺς εὐγενικοὺς ἀγῶνες.

ΑΓΙΣ ΘΕΟΣ

* Ἀπὸ τὸ Προοίμιον τῆς ὁμιλίας τοῦ κ. Ἀγ. Θεοῦ στὸ μνημόσυνο τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου στίς 29 Νοεμβρ. 1937.

Ο ΜΑΒΙΛΗΣ

Τὸν ἔκλαμπρον θάνατον τὸν εἰργάσθη, νὰ πῇ κανεῖς, ἡ μετριοφροσύνη του. Ἡ ἔννοια τοῦ καθήκοντος ἀπεθριώθη εἰς τὴν συνείδησίν του, ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ ἔπαθε τὸ μέγαλον δυστύχημα τῆς ζωῆς του, ποὺ ἔγινε γνωστός. Ξεύρμεν ὅλοι οἱ τὸ δυστύχημα τοῦτο συνέβη εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν γλωσσικῶν. Ὁ λόγος του εἰς τὴν Βουλὴν τὸν παρέδωκεν εἰς τὸ τέρας, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου εἶχε τὸν φόβον τῶν μικρῶν παιδιῶν διὰ τοὺς δράκοντας. Τὸ κοινὸν τὸν ἔμαθε. Ἐγινε γνωστός. Τὰ σονέττα του, δυνάμει ὁμορφιάς, ἐξεγερόντα κατὰ τοῦ τυράννου τῆς μετριοφροσύνης ποὺ τὰ ἐβύθιζεν εἰς τὸ πλεόν πυκνὸν σκότος τῆς ἀγνοίας, ὅπως ὁ Λευίτης τὴν καλὴν του πρᾶξιν, τὸν εἶχαν ἐκδικηθῇ. Τὸ ἀνθρώπινον ποιόν του, ἄλλη ἰδιοκτησία παλαιῶν κειμηλίων καταχωνιασμένη ἀπὸ τὸν μέγαν αὐτὸν φιλάργυρον, ἐδημεύθη. Τὸ πλῆθος κατεῖχε πλεόν καὶ τὸν ποιητὴν καὶ τὸν ἄνθρωπον, ἂν ὅχι μὲ τὴν γνῶσιν, τοῦλάχιστον μὲ τὴν πληροφορίαν. Ὁ Μαβίλης δὲν ἦτο πλεόν μυστικόν. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει δι' αὐτὸν ἡ ἀιησυχία τοῦ φωραθέντος ἐγκληματίου. Ἐνοχος, ὁ ὁποῖος ἀκούει τὸν βόμβον τῆς πράξεώς του, ὁ ποιητὴς περιφέρεται ἀνήσυχος, δυστυχής, καταδιωκόμενος. Τὰ γαλανὰ του βλέμματα ἀπευθύνουν τὴν γνωστὴν βωβὴν ἱκεσίαν νὰ μὴ ὁμιλῶμεν περὶ αὐτοῦ. Ἀλλὰ εἶναι ἀργὰ πλεόν διότι τὸ μοιραῖον ἐπῆλθε. Δύο ἀντικειμενικά πράγματα, ἡ ποίησις καὶ ἡ ἠθική, ἀνήκοντα δικαιωματικῶς εἰς τοὺς ἄλλους, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μείνουν εἰς τὸν ἕνα ποὺ τὰ εἶχε. Τὸ κοινὸν ὁρμᾷ μὲ πείναν καὶ ἡδονίζεται μὲ τὸ νέον ὄνομα, τὸν ποιητὴν, τὸν ἄνθρωπον, τὴν βιβλικὴν του φυσιογνωμίαν, τὸ ἔξοχον ἱεραρχικὸν κεφάλι του. Ἀπὸ τὴν δυστυχίαν του αὐτὴν ὁ Μαβίλης ἀφηνιασμένος ζητεῖ διέξοδον. Καὶ διὰ μιᾶς φλογισμένης πύλης, εἰς τὸν πόλεμον τῆς Ἡπείρου, φεύγει ἀπὸ τὸν κόσμον.

Εἶχεν αἰσθανθῇ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὀφειλέτην τῆς κοινωνίας.

Ζ. Α. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ*

Η ΚΕΡΚΥΡΑ ΣΤΟ ΣΟΛΩΜΟ

Ἐδῶ ποῦ ἐντύθη ὁ ὕμνος σου τοῦ μάγου
Σκοπεῖ τῇ γαλανόλευκῇ ἁρμονίᾳ,
Κρίνοι τῆς γῆς, ζαφείρια τοῦ πελάγου
Γιὰ σὲ χιλιάζουν λάμψη κ' εὐωδία,
Κι' ἀπ' τῇ στερνῇ πνοῇ σου ἐμψυχωμένα
Ὅλα ἀηδονολαλοῦν ὕμνον σ' ἐσένα.

(1898)

Α. ΜΑΒΙΛΗΣ

* Ἀπόσπασμα ἀπὸ ἄρθρον τοῦ στὰ «Παναθήναια» 1912.

ΑΝΘΡΩΠΟΣ—ΠΟΙΗΤΗΣ—ΗΡΩΣ *

Ἀπὸ τὸ λόγο του στὴ Βουλὴ, τὴν 26 Φεβρ. 1911 μάθαινε γενικώτερα ὁ Ἕλληνικὸς κόσμος ποιὸς εἶναι ὁ Μαβίλης, καὶ τότε τὸ ποιητικὸ του ἔργο γινότανε περιζήτητο καὶ ἀνάγκαστο ἀπὸ τὰ φιλολογικὰ περιοδικά. Οἱ διευθυνταὶ τῶν ἑκαμῶν ἔρευνες παντοῦ καὶ ἀναζητοῦσαν τοὺς φίλους καὶ στὰ λευκώματα τῶν φιλενάδων του ποιήματα καὶ σκέψεις του. Ὁ θρίαμβος τὸν εἶχε πλεόν πολιορκήση. Ζητοῦσε νὰ ξεφύγῃ, μὰ ἦταν ἀδύνατο, γιατί ὁ πνευματικὸς καρπὸς εἶχε ὠριμάση καὶ ἔπρεπε νὰ δοθῇ εἰς τὸν κόσμον. Πρὸ τοῦ ἀκόμα προκληθῇ αὐτὴ ἡ ἐνθουσιώδης ἀναστάσις γιὰ τὸ ποιητικὸ του ἔργο κάποιος φίλος του εἶχε στείλῃ στὰ «Παναθήναια» τὸ περίφημον σονέττο «Ἐλιά». Μὰ ὁ διευθυντὴς τῶν Κίμων Μιχαηλίδης, δύσκολος ὅπως ἦταν, ἀνεξήγητος πολὺ ἐς φορὲς καὶ πικρὸς μὲ τὴν γκρίνια του, δὲν πολυενθουσιάστηκε καὶ τὸ ἔστειλε νὰ τὸ ἐπεξεργασθῇ τελειότερα ὁ ποιητὴς! Αὐτὸ καὶ μόνο τὸ ἐπεισόδιον φανερώνει ὅτι ὁ Μαβίλης ἦτανε δειλὸς στὶς δημοσιεύσεις του καὶ ἄγνωστο τὸ ὑπέροχον ἔργο του εὐρύτερα στοὺς κύκλους τῶν διανοουμένων. Μὰ ὅταν ἀπεκαλύφθῃ ἡ μορφή του καὶ τὰ σονέττα του ἐδημιούργησαν μιὰ πνευματικὴ ἐπανάστασι, τότε ὁ Κίμων Μιχαηλίδης τοῦ ζήτησε τὴν «Ἐλιά» νὰ τὴν δημοσιεύσῃ στὰ «Παναθήναια». Καὶ ὁ ποιητὴς ἀπήντησε ὅτι «ὅταν τοῦ ἐστάλῃ ἡ «Ἐλιά» μὲ τοὺς κορμούς, τίς ρίζες, τὰ φύλλα καὶ τοὺς καρπούς της, δὲν τὴν ἐκράτησε. Τώρα οὔτε ἕνα φύλλο τῆς δικαιοῦται νὰ πάρῃ». Καὶ μὲ κάποιο αἰσθημα πνευματικῆς δικαιολογημένης τιμωρίας, πρώτη καὶ μοναδικὴ φορὰ ἐκδηλωμένη, ἔδωσε τὴν περίφημη «Ἐλιά» του στὸ «Νουμᾶ».

Τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Λορέντζου Μαβίλη εἶναι πολυσύνθετο, πολύψυχο, πολύμορφο, εἶναι πρὸ παντὸς ἀριστοτεχνικόν, ἀρχαῖόν, κλασικόν, ἀπλό. Μεταφράσεις, ἐπιστολές, λόγοι καὶ τὰ σονέττα, τὰ περίφημα καὶ μοναδικὰ σονέττα, σκορπισμένα σὲ φίλους καὶ σὲ φίλες, μόλις μετὰ τὸν θάνατόν του εὐγενικοὶ φίλοι τὰ μάζεψαν καὶ τὰ ἔδωσαν στὸν Ἑλληνικὸν κόσμον...

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Μαβίλη ὑπῆρξε αὐθόρμητος. Τὴν ἐδέχθησαν οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι τῆς Ἑλλάδος, οἱ ἀνωτέρας πάντοτε διανοητικότητος, ὅπως δέχεται τὴν δροσίαν ὁ διαβάτης τῆς ἐρήμου.

Ἐχεῖ μιὰ γοητευτικὴ ἐπιφάνεια καὶ μὴν ὑπέρχαλον ἐσωτερικότητα. Ἔργα ἀρχαίας τέχνης λεπτοδολεμένα, ἐπεξεργασμένα, προσεκτικά, θρησκευτικά, μὲ γαλήνην καὶ πνευματικὴν ἀριότητα. Ἀφαιρέσατε ἕνα θαυμαστικόν, ἢ ἕνα κόμμα ἢ μιὰ ἄνω τελείαν ἀπὸ τὸ ποίημα τοῦ Μαβίλη καὶ ἀμέσως θὰ σὰς κάμῃ τὴν ἐντύπωσιν ἀρχαίου ἀγάλματος χωρὶς ὀφθαλμὸν ἢ χωρὶς δάκτυλα. Τὸ ποίημα τοῦ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους μοῦ κάμνει τὴν ἐντύπωσιν σαρκὸς ἢ ὁποῖα ἔχει συνδεθῇ, μὲ τὰ νεῦρα, τὰ ὀστά καὶ τὸ αἷμα. Τόσο εἶνε ἄρτιο, σφιχτοδεμένο, εὐρωστο, ὑγιεινόν, διαυγές, ὑπερωρεῖο.

Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν φιλοσοφικὴν γαλήνην τῆς ζωῆς του, ὁ πρίγκηψ αὐτὸς τοῦ πνεύματος, ποὺ δὲν εἶχε κακίαν, καὶ εἶχε ἀγάπην, ἐδημιούργησε εἰς τὸ μακρὸν διάστημα τῆς ζωῆς του 50 σονέττα. Τὸ ποσὸν τὸν ἐφόβιζε. Ἐτρεμε τὴν προχειρολογία. Καὶ ἡ σκέψις καὶ ἡ ἐμπνευσις του ἔμοιαζε τὸ μάρμαρον τὸ ὁποῖον ἕνας Φειδίας, ἕνας Πραξιτέλης ἢ ἕνας Ροντέν καὶ ἕνας Μάστροβιτς, ἀμιλεῦον ἐπίμονα, διψασμένα, ἀριστοτεχνικά.

ΜΙΧ. ΡΟΔΑΣ

* Ἀπὸ τὴν ὥρα διὰλέξῃ του στὸ «Λαϊκὸ Κέντρο» Σμύρνης, στίς 3 Δεκ. 1920, «Λορέντζος Μαβίλης—Ἀνθρώπος, ποιητὴς, ἥρως». Τύπ. «Μέλισσα» Σμύρνης, σ. 16.

ΔΑΝΤΗ

ΑΠΟ ΤΗΝ "ΚΟΛΑΣΗ,,

(I, 1 - 7)

- 3 Ὡς τῆς ζωῆς μας ἐγὼ τὸ μισοστράτι
 Βρέθηκα σ' ἓνα σκοτεινὸ ρουμάνι
 Γιατὶ εἶχα τὸ ἴσιο χάση μονοπάτι.
 Τί δύσκολα, ἄχ! κανεῖς ἀναθηθάνει
 Πῶς τ' ἄγριου λόγγου ἦταν τραχεῖα ἢ σκληράδα,
 Ποῦ νέα ὅς τὸ λογισμὸ τρομάρα βάνει.
 Μόν' τοῦ θανάτου εἶν' πιδ πολλή ἢ πικράδα.

G. LEOPARDI

ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ

Ὁ ἥλιος βασιλεύοντας βυθάει,
 Καὶ ἀπὸ τὸν κάμπο ἢ λυγερὴ γυρνάει
 Μὲ ἀμασχαλιὰ χορτάρι· στὸ χεράκι
 Βαστᾷ ἓνα δεματάκι
 Τριαντάφυλλα καὶ γιούλια, ποῦ θὰ βάλῃ,
 Καθὼς ἔχει συνήθεια.
 Αὔριο ποῦ ναι γιορτῇ, στ' ὥραϊο κεφάλι
 Καὶ στὰ χιονάτα στήθια.
 Μὲ ταῖς γειτόνισσάς της
 Στὸ σκαλοπάτι κάθεται ἢ γρηοῦλα
 Γυρμένη κατὰ ἑκεῖ ποῦ οὖν ἢ ἡμέρα
 Στρήφοντας ταῖς κλωσταῖς της,
 Γιὰ τὸν καιρό, ποῦ ἦταν χωριατοπούλα,
 Γιὰ τὸν καιρό, ποῦ ναι μακρὰ καὶ πέρα,
 Τοὺς διηγᾶται πῶς ἦταν στολισμένη
 Ὅταν εἶχαν γιορτάδες,
 Καὶ πῶς γερὴ κι' ὠμορφοκαμωμένη
 Μ' ἐκείνου τοῦ καιροῦ τοὺς χορευτάδες
 Ἐχόρευε τὸ βράδυ.
 Ὡστόσο τὸ σκοτάδι
 Εἰς τὸν ἄερα χύνεται·
 Πλειὸ βαθὺ τ' οὐρανοῦ τὸ χρῶμα γίνεται·
 Τὸ νεῖδ φεγγάρι λάμπει
 Καὶ ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἀσπρολογοῦν οἱ κάμποι.

Μαυράδια καταιδαίνου
 Ἀπ' ταῖς ραχούλαις καὶ ἀπ' τὰ σπήτι' ἀράδα·
 Ἡ καμπάναις σημαίνουν
 Γιὰ τὴν αὐριανὴ γιορτὴ καὶ βάνουν
 Εἰς ταῖς καρδιαῖς παρηγοριᾶς γλυκάδα
 Μὲ τὸν ἄχὸ ποῦ κάνουν.
 Στὴν ἀφοδιὰ γελῶντας
 Μὲ φωνατὰ πηδῶντας
 Πληθὸς παιδιὰ χαρούμενο ἐκεῖ παίζει.
 Τὸ δειλινὸ νὰ φάῃ
 Στὸ φτωχικὸ τραπέζι
 Μὲ τὸ τσαπί του πάει
 Ὁ δουλευτῆς σφυρίζοντας καὶ ὀλη
 Ἡ σκέψις του εἶναι ποῦ αὔριο θάχῃ σκόλη.
 Κ' ἔπειτ' ἀφοῦ παντοῦ τὰ φῶτα σβυρῶνται
 Κι' ἄκρα σιωπὴ στὴν πλάσι βασιλεύει,
 Μονάχα οἱ χτύποι τοῦ σφυριοῦ γροικιοῦνται
 Καὶ τοῦ ξυλᾶ γροικιέται τὸ πριόνι,
 Ὅπου στὸ φῶς τοῦ λυχναριοῦ δουλεύει
 Καὶ βιάζεται καὶ ἰδρώνει
 Στὸ κλεισμένο ἀργαστήρι νὰ τελειώσῃ
 Γρήγορα τὴ δουλειὰ πρὶν ξημερώσῃ.
 Ἡ καλῆτερ' ἡμέρα εἶν' τὸ Σαββάτο
 Ὅλο ἀπὸ ἐλπίδα καὶ χαρὰ γεμάτο,
 Πίκρα καὶ πληξὶν αὔριο
 Ἡ ὄκναις ὥραις θὰ φέρουν· νὰ φροντίσῃ
 Τοῦ καθενὸς ὁ νοῦς πάλι θ' ἀρχίσῃ
 Γιὰ ταῖς δουλειαῖς, ποῦ θὲ νὰ ἴθωσιν μεθαὔριο.
 Ἀκουσε, παιγνιδιάρικο παιδάκι·
 Τ' ἀνθισμένα σου νειάτα,
 Ἡμέρα δίχως ἓνα συγνεφάκι,
 Χαραῖς εἶναι γεμάτα,
 Παραμονὴ γλυκειὰ εἶναι τῆς γιορτῆς σου,
 Χαρμόσυνο Σαββάτο τῆς ζωῆς σου.
 Χάρου, παιδί μου, τὴν εὐτυχισμένη
 Καὶ ἀπικραντὴ ἐποχὴ!
 Ἄλλο νὰ πῶ δὲν θέλω· ἄλλ', ἂν ἀργῇ
 Τῆς ζωῆς σου ἢ γιορτῇ, μὴ σὲ βαραίνῃ.

Μόναχο, 1885.

(Πρωτοτυπώθηκε στὸν «Ἐσπερο» τῆς λειψείας 15)27.7.85
 κατόπι στὸ «Ρήγα Φεραῖο» Κερκύρας 5.3.86).

ΕΙΚΟΝΕΣ

[Τὰ παρακάτω ποιήματα δημοσιεύτηκαν γιὰ πρώτη φορά στὴν «Κερκυραϊκὴ Ἀνθολογία» — χρονιὰ Α', ἀριθ. 3, 1 Ἰανουαρίου 1916 — μὲ τὸ γενικὸ τίτλο *Εἰκόνες* καὶ μὲ τὴν ἐξῆς σημείωσι: «Ἀφοῦ τὰ ἔργα τοῦ Λ. Μαβίλη εἶχαν πλὴν τυπωθεῖ, βρέθηκαν σὲ μίαν ἰδιωτικὴν τοῦ ἀλληλογραφία μερικὰ ἀκόμα ποιήματα, ποὺ ἔλειπαν ἀπὸ τὰ χειρόγραφα τοῦ. Ἡ «Κερκυραϊκὴ Ἀνθολογία» περηφανεύεται δημοσιεύοντας αὐτὴν πρώτη τὴν ἀνέκδοτη ταύτη ἔργασίαν τοῦ ποιητῆ». Ἡ ἀλληλογραφία ποὺ μνημονεύει ἡ σημείωσις εἶναι ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Μαβίλη φοιτητῆ στοῦ Μόναχο μὲ τὸν ἔφορο τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ἀναγνωστικῆς Ἑταιρείας Θεόδωρο Δεβάρη. Τὰ ποιήματα αὐτὰ ἀνήκουν στὰ πρῶτα ποιητικὰ συνθέματα τοῦ Μαβίλη τὰ δὲ πολλὰ σχέδια μαρτυροῦν γιὰ τὸ μὲ πόνον μόχθον ἀποζητοῦσε ὁ ποιητὴς τὴν τελειότητα τῆς μορφῆς].

ΤΡΙΚΥΜΙΣΜΕΝΗ ΝΥΚΤΑ

Εἶναι νύχτα βαθεῖα, μαῦρα σκοτάδια
Πολεμᾶν τὰ στοιχεῖα, βρέχει, βροντᾷ,
Ἀστράφτει καὶ διασχίζει τὰ μαυράδια
Ὁ κεραυνός, σὰ φλόγα, ποῦ πετάει,
Βογγάει τὸ κύμα, καὶ ὁ ἄνεμος μὲς τ' ἄδεια
Τοῦ δέντρου τὰ κλαδιὰ μουγγοφυσάει,
Τὰ σύγνεφα χτυπιῶνται στὸν ἄερα,
Καὶ λὲς πῶς εἶν' τοῦ κόσμου ὕστερ' ἡμέρα.

ΤΟ ΒΡΑΔΥ

Γλυκά, γλυκά, βραδυάζει καὶ κεῖ πέρα
Ἡ πρασινάδα χάνεται, μαυρίζει.
Τοῦ πιστικοῦ μακρὰ ἀκούς τὴ φλογέρα,
Τὰ βουνὰ τὸ φεγγάρι κοκκινίζει,
Καὶ τὰ σήμαντρα κλαῖνε τὴν ἡμέρα
Ὁ ποῦ πεθαίνει κι' ἄλλο δὲ γυρίζει.
Τὰ βότνια ἰδὲς πῶς ἤσυχον πηγαίνουνε
Καὶ πῶς τ' ἄρνιὰ δυδ-δυδ στὸ σταυλὸ μπαίνουνε.

Ο ΜΗΤΡΙΚΟΣ ΠΟΝΟΣ

Ἐχασε ἡ μάνα τὸ παιδί. Δὲν κλαίει!
Θυμᾶται μόνον τὸν εὐτυχισμένο
Καιρὸ, ποῦ τῷχε κι' ἄκουε νὰ τῆς λέη
Λόγια τόσο γλυκὰ τ' ἀγαπημένο,
Ποῦ ἡ ἡχὴ ἀκόμα τῆς τὰ μπαλάνει.
Τὸ μάτι ἔχει στὴ γῆς προσηλωμένο,
Καὶ λέει, πῶς τὸ βαστάει καὶ τὸ χαϊδεύει
Ἀλλὰ μάταια τὸ χέρι τὸ γυρεύει.

Λ. ΜΑΒΙΛΗΣ

Η ΑΥΓΗ*

Μοσχοβολιαῖς μὲ τὴν δροσιὰ σκορπᾷ τ' ἄερί
Κ' ἡ ἀμυγδαλιά στὸ φύσημά του λαχταρίζει,
Λαλοῦν πουλάκια καὶ πετοῦν ταίρι μὲ ταίρι,
Μοσχοβολοῦν καὶ τὰ νερὰ κι' ἂν κάπου ἀφρίζει
Περνώντας τὸ ρυάκι, ὁ ἀφρὸς λουλοῦδι μοιάζει,
Ποῦ τὸ νερὸ ρέοντας γοργὰ τὸ ξεφυλλίζει.
Ἀνθίξ' ἡ Αὐγούλα, ἐν ᾧ γλυκὰ χρυσοχαράζει,
Καὶ χαιρετοῦν χίλιες βοαῖς τὸν ἐρχομὸ τῆς,
Κι' αὐτὴ μ' ἀχτίδες φωτειναῖς ὄλ' ἀγκαλιάζει,
Χαμογελᾷ ἡ γαλάζια τ' οὐρανοῦ λαμπρότης,
Γελᾷ κ' ἡ θάλασσα ἡ γλαυκὴ στὸ περιγιάλι,
Καὶ θαρρεῖς, ἡ Ἀφροδίτη θάδῃ ἀπ' τὸν ἀφρὸ τῆς,
Μὲ τόσαις εὐμορφιαῖς καὶ τὰ δικά τῆς κάλλη
Λαμπρὰ ν' ἀστράψουν κι ὅλα τ' ἄλλα νὰ νικήσουν.
Ἀπὸ ταῖς δροσεραῖς ράχαις ἀγάλι, ἀγάλι
Πρὸς τὸν ἥλιο ψηλὰ νὰ σηκωθοῦν θ' ἀρχίσουν
Μικρ' ἄσπρα γνέφια, πῶχουν στάξῃ ἀπ' τὸ φεγγάρι
Στῆς γῆς τὴν ἀγκαλιά, ποῦ τώρα θε' ν' ἀφήσουν.
Ὡστόσο ὁ ἥλιος χύνει μὲ περίσσια χάρι
Ρεῦμα ἀπὸ φῶς, κι' ὅλη τὴν φύσιν ἐμψυχώνει,
Ζωηρότερ' εὐωδιάζει ὁ ἀνθός, καὶ τὸ χορτάρι
Στὸν κάμπο πρασινώτερη εὐμορφία ξαπλώνει.

* Κέρκυρα, 22 Ἀπριλ. 83.

ΣΟΝΕΤΤΟ*

— Ἐλα, παρθένα μου, νὰ ἰδῇς πῶς λάμπει τὸ φεγγάρι.
— Φεύγα, μὴ τύχη καὶ σὲ ἰδῇ, τὸ φῶς τοῦ ἡλιοῦ κοντὰ μου.
— Κάθῃσε κάτω, ἀγάπη μου, στὸ πράσινο χορτάρι,
Φόβο μὴν ἔχῃς, κάθῃσε, πέσε στὴν ἀγκαλιά μου.
— Φοβοῦμαι μὴ ἡ μανούλα μου ξεπνήσῃ καὶ μὲ κράξῃ,
Φοβοῦμαι μὴ τὰ λόγια μας τὰ πάρῃ τ' ἀγεράκι,
Μήπως τ' ἀκούσῃ φθονερός, μήπως πουλὶ πετάξῃ,
Καὶ ὅτ' ἡ στὰ χεῖλῃ μας ζεστὸ τ' ἔρωτος τὸ φιλάκι.
— Πέσε, ἔλα, πέσε, ἀγάπη μου, στὰ χεῖλῃ μ' ἀποκάτου! —
Στὴν ἀγκαλιά του ἔπεσε ἡ εὐμορφὴ παρθένα
Κ' ἐκρωξε κεῖ ἄνας κόρακας, Φαρμάκων ἡ λαλιά του.
Τὰ μελωμένα τους φιλιὰ, καὶ τὰ ζευγαρωμένα
Κουφάρια τους ἐμείνανε — δὲς! τὴν ἀσπροφεγγιά του
Τὸ μισοφέγγαρο ἐκρυψε... — μαζὶ μαχαιρωμένα.

Κέρκυρα, 1878.

* Βλ. «Ἀνέκδοτα Μαβίλη», «Κερκυραϊκὴ Ἀνθολογία», ἐτ. Γ', ἀρ. 13, σ. 11, Σεπτ. 1917.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

Τὸν πρωτογνώρισα διαβάζοντας ἓνα του μακρόστηλο ἄρθρο στὰ 1884 στὸ «Ρήγα Φεραῖο» τῆς Κέρκυρας. Ὑπερασπίζονταν τὸν τρανὸ φίλο του καὶ τὸ σοφὸ δάσκαλό του, τὸν Ἰάκωβο Πολυλά. Οἱ κριτὲς τότε γιὰ τὰ διδακτικὰ βιβλία κάμανε λόγο στὴν ἐκθεσὶ τους, τὴ βαλμένη στὴν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως», γιὰ τὴν Ὀδύσεια τὴ μεταφρασμένη ἀπὸ τὸν Πολυλά. Κάποιος ἀπὸ κείνους ποὺ εἶχαν ὑποβάλει βιβλία, σφήνωσε στὸ ἔργο του καὶ κομμάτια ἀπὸ τὴ μετάφραση τούτη· οἱ κριτὲς τὰ κατέκριναν, προτιμώντας τοὺς στίχους τῶν ἰδίων κομματιῶν, τοὺς μεταφρασμένους ἀπὸ τὸ Βικέλα. Τὸ ἄρθρο τοῦ Μαβίλη, μαζί διαμαρτυρία καὶ μελέτη, κριτικὴ καὶ πολεμικὴ, πρόγραμμα γλωσσικὸ, μάθημα ποιητικῆς καὶ στιχουργικῆς. Συνθεμένο θυμωμένα, δρμητικά, ἀπερίφραστα. Μὰ ὁ νέος ποιητὴς εἶναι γεμάτος ὅλος ἀπὸ τὶς ιδέες τοῦ δασκάλου του γιὰ τὸ στίχο καὶ γιὰ τὴ γλῶσσα, καὶ παθητικὰ τὶς ξαναδίνει. Ὁ Πολυλὰς ἐσχέδιαζε τότε νὰ ἐκδώσῃ περιοδικὸ μὲ τὸν τίτλο «Ἡ Ἑθνικὴ γλῶσσα», γιὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὰ φρονήματά του καὶ νὰ συντρέξῃ στὴ μόρφωση τῆς φιλολογικῆς γλώσσας, καθὼς αὐτὸς τὴν ἐννοοῦσε.

Ἡ διατριβὴ τοῦ Μαβίλη ἀντικαθρεπτίζει τὸν ὄργασμὸ τοῦτο. Μὰ τὸ θέμα τῆς εἶναι τὸ μεταχείρισμα τῆς γλώσσας στὴν ποίηση μόνον Ἀργότερα, ὕστερ' ἀπὸ λίγα χρόνια, τὸ γλωσσικὸ ζήτημα θ' ἀρχίῃ νὰ ξεπλύνεται πέρα πέρα καὶ σ' ἄλλα εἶδη τοῦ λόγου. Ὁ νέος ποιητὴς μέσα στὸ ἄρθρο του ρίχνει καὶ στοχασμοὺς γιὰ τὴ χρησιμοποίησιν τοῦ γλωσσικοῦ ὄργάνου, δυσκολοπαράδεκτους σήμερα, καὶ ποὺ μὴτ' ἐκεῖνος τοὺς ἐφάρμοσε στὸ ἔργο του. Μὰ, γενικώτατα, αἱ παρουσιάζονται ὁρματωμένοι γερά, μὲ τὴν ποιητικὴν του ὁπωσδήποτε σχεδιασμένη πρὶν ἀπὸ τὴν ποίησίν του, καθὼς συχνὰ συμβαίνει στοὺς δυνατότερους ἀπὸ τοὺς τεχνίτες τοῦ λόγου· γιατί πάντα σ' ἓνα ποιητὴ βρίσκεται κ' ἓνας κριτικός. Ἐκεῖ ποὺ μιλεῖ γιὰ τὴ φράση τὴ βραχεῖα καὶ ἰσχυρή, ποὺ σύντομα καὶ σύντονα παρασταίνει τὸ αἶσθημα, σὰ νὰ μιλῇ γιὰ τὸ μελλόμενον ξετύλιμα τῆς δικῆς του τέχνης. Τῇ τέχνης του τὸ γλυκοχάραμα μᾶς ξανοίχθηκε κατὰ τὸ 1891 μέσα στὶς στήλες τοῦ «Ἀττικοῦ Μουσείου», περιοδικοῦ τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Πῶς ρουφήσαμε τοὺς σπαρταριστοὺς ἀπὸ τὸ ἐρωτικὸ μεθύσι στίχους τοῦ «Εἰδυλλίου», πῶς ξαναψυθυρίσαμε τὶς λαμπρόηχες δροσεροστάλαχτες στροφές τοῦ «Λουτροῦ», ἐμψνεσμένες ἀπὸ ἓνα πλατωνικὸ ἡδονισμό, σαπφικὸ ὠραιολάτρη στίχους, χτυπημένου ἀπὸ τὸν Πετράρχη! Οἱ στίχοι του εἶχαν ὑπογραφή Γραικός. Ὅσο δυναμώνει ἡ ποιητικὴ του συνείδησις, τόσο μεγαλώνει καὶ ἡ ἀποστροφή πρὸς τὴ δημοσιότητα. Τόσο ξητᾷ νὰ κρύβῃ τ' ὄνομά του. Ὁ Μαβίλης δὲ θὰ ξαναφωνῇ. Φαίνεται μονάχ' ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ, πότε ὁ Γραικός, πότε ὁ Κερκυραῖος, ὕστερα γιὰ πάντα ὁ σχεδὸν ἀνώνυμος Μ. Στέλνοντας κάπου ἓνα του τραγοῦδι, αὐτοχαρακτηρίζεται «ἄπλως ντιλετάντης». Μετριοφροσύνη, μᾶς λέν' ἐγὼ στοχάζομαι· μεγαλοφροσύνη. Ἰσως ἡ στενὴ κοινωνικὴ ἀτμοσφαῖρα τριγύρω του δὲν ἦταν ἱκανὴ νὰ τοῦ ἀλαφρύνῃ τὸ περιήφανο δέλιασμα. Μὰ στοχάζομαι πῶς δὲν μπορούσαν ἔτσι νὰ κρύβεται, ἔτσι μυγιάγγιχτος νὰ εἶναι, παρὰ ἓνας ἄνθρωπος ποτισμένος βαθύτατα ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν ἰδέα τῆς τέχνης. Μέσα του ἀνταμώνει τὰ πρὸ παλληκαρίσια κινήματα τῆς ψυχῆς μὲ τὶς πρὸ φιλοσοφημένες ἔγνοιες μιᾶς θηλυκῆς εὐαισθησίας. Ἀμέσως ἀπὸ τοὺς στίχους τοὺς βαλμένους μέσα στὸ «Ἀττικὸ Μουσεῖο», ὅσο κι ἂν ἦταν οἱ στίχοι δοκιμὲς ἀκόμα, μᾶς δίνεται ὁ Μαβίλης μὲ τὰ δυὸ κυριώτατα γνωρίσματά του· ὁ ἀριστοτέχνης τοῦ στίχου, ὁ πατριδολάτρης ποιητὴς. Μέσα στὴν

πρῶτῃ καὶ στερνῇ σὲ χυτοὺς δεκαπεντασύλλαβους ῥοδὴν τοῦ «Εἰς τὴν Πατρίδα», ξεχειλίζει ἡ ἔνθεη μανία ποὺ τοῦ κυρίεψε τὴ ζωὴ. Κανεὶς ξαναδιαβάζοντας τὰ νεανικὰ τοῦτο «Ἄσμα Ἀσμάτων», ἄθελα θυμᾶται τὸ λόγο ποὺ σημείωσε τὶς προάλλες ὁ ἀρθρογράφος τῆς «Ἀκροπόλεως»: «Ὁ Μαβίλης δὲν μπορούσε ἀλλοιῶς νὰ πεθάνῃ».

Γιὰ κάμποσον καιρὸ μοῦ ἔκοψε τὴν τιμὴ νὰ μοῦ στέλνῃ χειρόγραφα «γιὰ τὸ συρτάρι μου», καθὼς ἐσημείωνε, τὰ χρυσοδαχτύλιδα, τὰ σονέττα του. Τὰ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ φάνηκαν στὴν «Τέχνη», ἄλλα ὕστερ' ἀπὸ καιρὸ στὰ περιοδικὰ τῆς Ἀλεξάνδρειας. Εἶχε καταργήσει τὶς στροφές καὶ ἤθελε νὰ δημοσιεύωνται χῆμα τὰ δεκατετράστιχά του μὲ κάποιες ἄλλες λεπτεπίλεπτες φροντίδες γιὰ τὸ βάλλισμο τῶν στίχων, «κατὰ τὸ παλιὸ ἰταλικὸ σύστημα», καθὼς μοῦ ἔγραψε. Στὸ σονέττο, σπουδαιότατο εἶδος τῆς νεώτερης ποιητικῆς τέχνης, δοκιμάζουν, ἀπὸ τὸν καιρὸ τῶν τροβαδούρων τῆς Προβηγγίας, ἴσα μὲ τὰ σήμερα, πάντα καὶ ἀδιάκοπα δοκιμάζουν τὴ δύναμιν καὶ τὴ χάριν τοὺς παντὸς χρόνου καὶ τόπου ποιηταί, καὶ οἱ πρὸ μεγάλοι· κανόνας μὲ σπανιώτατες ἐξαιρέσεις. Μυσκολώτατο εἶδος, ποὺ τοῦ μέτριου ποιητῆ σκληρὰ ξεσκαπάζει τὴ μετριότητα, μὰ ποὺ τὸν ἀξιοποιεῖ τὸν ξεχωρίζει τροπαιοφόρο. Μάλιστα ἡ ἀντίθεση τοῦ πλατιοῦ περιεχόμενου μὲ τὰ στενὰ σύνορα τοῦ σονέττου, τί γυμναστικὴ γιὰ τὸν τεχνίτη καὶ τί κάλλος γιὰ τὴν ποίηση, ποὺ δὲν εἶναι, κυριώτατα, τίποτ' ἄλλο, παρὰ συμπύκνωση καὶ συντομία! Καὶ πῶς δείχνει μονομερῇ καὶ ἀποκλειστικῇ τὴν ἰδέαν ἐκείνων ποὺ φαντάζονται τὸ στίχο τοῦ ποιητῆ σὰν τρισελεύθερο κάτι καὶ ἀσάβουρωτο, ἀφοῦ καὶ τοῦ πουλιοῦ τὸ πέταμα σὲ νόμους ὑπακούει, σὰ μαθηματικὰ λογαριασμένους. Ἡ ποίηση τοῦ Μαβίλη, θρίαμβος τῆς ἀρχῆς, ποὺ καθὼς καὶ στὴ γλῶσσα, ἔτσι καὶ στὸ μέτρο, δὲ θεωρεῖ ἀταίριαστον τὸ δαίμονα τῆς ποιητικῆς πνοῆς μὲ τὸν ἄγγελο τῆς ὑπακοῆς καὶ τῆς πειθαρχίας, τὴν καρδιὰ μὲ τὴν ἐπιμονή. Ἡ ποίηση τοῦ Μαβίλη δὲν εἶναι «ὁ μέγας ροῦς» τοῦ «Ἀσυρίου ποταμοῦ», ποὺ μᾶς θυμίζει ὁ ἀρχαῖος ποιητὴς· εἶναι ἡ καθαρὴ καὶ ἄχραντη «πίδακος ἐξ ἱερᾶς ὀλίγῃ λιβάς, ἄκρον ὤτων».

Μὰ μέσα στὴ λιγοστὴ λιβάδα τούτου ἀντιφγγίζει ὁ οὐρανός. Τὸ φίλτρο πρὸς τὴ μητέρα, τὸ μεθύσι ἀπὸ τὴ γυναῖκα, ἀπάνω ἀπ' ὅλα ἡ λατρεία πρὸς τὴν πατρίδα, ἡ λατρεία τοῦ θανάτου, τοῦ μεγάλου ἀγαθοῦ, οἱ αἰώνιες πηγές τοῦ λυρισμοῦ, εἶναι καὶ τῶν μικροκάμων τραγουδιῶν βρυσούλες. Ὁ ποιητὴς, μὲ ὅλο τὸ καθρέφτισμα στὸ στίχο του τῆς ἑλληνικῆς γλῶσσας, μὲ ὅλο του τὸν πόθο τῆς ἐνέργειας, αἰσθάνεται τὸ δάγκωμα τῆς φιλοσοφικῆς ἀπαισιοδοξίας:

Ὁ κόσμος εἶναι πλανερὸ μαγνᾶδι
στολισμένο μὲ ρόδα καὶ μὲ βάγια...
Σ' ὅλο τ' ἀπειρο μ' ἄγρια βασίλει
Μέδουσας κεφαλὴ, πάνοπλη Μοῖρα.
Στῆς πίκρας τὴν πεντάμορφη πλημμύρᾳ
μόν' ἡ Ὠμορφιὰ γιὰ λίγο ἀντιπαλεῖται.

Καὶ μέσα στὸν πανηγυρικὸ λυρισμὸ τοῦ σονέττου, ποὺ κλειεῖ μέσα του διπλωμένα, ἔτοιμα γιὰ πέταμα τὰ τετράπλευρα τὰ φτεροῦχά τῆς ῥοδῆς, κάποιοι στίχοι μισοκοβολισμένοι ἀπὸ τὴν ἀπαλή, τὴν πρὸ ἐσώψυχη, τὴν πρὸ μεγαλόφωνη συντριβή:

Χρυσομάννα...
καὶ σέβαν ἀλαφιάζεται τὸ πρᾶο,
ἄρρωστο ἀνάβλεμμά σου σὰ νὰ ἐρώτα·
ὅζ' χαροῦμε ἄλλην ἀνοιχτὴ σὰν πρῶτα;

Ἡ τὸ ἀριστοῦργημα «τῆς Ἀήθης». Ποιηματαὶ κατὰ πληθύνειν γὰρ τὴν πρωτοτυπία στὴ σύλληψη, τὸ βάθος στὸ αἶσθημα, τὴν τελειότητα στὴν ἐκτέλεση. Ἰδέα ὀνείρου καὶ ῥίμα πού φτάνει ὁ πλοῦτος τῆς ὥς τὸ λογοπαίγνιο (σὰν ὅλα τοῦ σχεδόν). Κάτι ἀπολλώνια ἐμπνευσμένο, μὰ καὶ ὑπομονετικὰ δουλεμένο ὅσον δὲν παίρνει ἄλλο, κάτι πού πολὺ θὰ στενοχωρήσῃ ἐκείνους πού δὲ μποροῦν νὰ συνταιριάσουν τὴν ποιητικὴν εἰλικρίνεια παρὰ μὲ κάποια δόση τεχνικῆς ἀφροντισίας δόγμα, κατὰ τὴ γνώμη μου, κάπως ἀψυχολόγητο: ἀπεναντίας, ἡ εἰλικρίνεια θὰ κἀνὴ τὸν τεχνίτη νὰ φροντίσῃ καὶ γιὰ τὰ ἐλάχιστα τοῦ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδίας τοῦ γεννημένου ἔργου του. Εἶναι καὶ ζήτημα ἠθικῆς ἀκόμη γιὰ κείνον, ὅχι ὁμορφιάς μονάχα ἡ τέχνη του. Ὁ χαρακτήρας τοῦ Μαβίλη, ὁ ἴσα καὶ βαθιὰ ξεχωρισμένος, δείχνεται καὶ στὴ γλῶσσα τοῦ στίχου του. Γλῶσσα τεχνικὰ πλεγμένη, μὰ πάντα ἀποφασιστικὰ καὶ στέρεα ἀκουμπισμένη στὴ λαϊκὴ γλῶσσα· δὲν ἀποφεύγει κανένα λαϊκισμό ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀκρατοὺς, ὅταν ἡ ἀνάγκη τὸ καλῇ, δὲ φοβᾶται καμμιά λέξη καὶ καμμιά φράση ἀπ' ὅσες βαρύνονται *μαλλιαρισμοί*. Γλῶσσα πανελληνία μὲ κάτι σὰ πλούρισμα ντοπιολαλιάς κορυφαίας γλῶσσα μὲ χαρακτήρα...

Μ' ὅλο μου τὸ θαυμασμό καὶ πρὸς τὸ βουλευτὴ Μαβίλη καὶ μ' ὅλη τὴ συγκίνηση πού μου προξενεῖ ἡ φωτεινὴ του παράσταση στὶς στιγμὲς ἐκεῖνες τίς μαῦρες, βάνω ἀπάνω ἀπὸ τὸ βουλευτικὸ του λόγο καὶ θεωρῶ γιὰ πιὸ ἄξιο «σύμβολο πίστεως», ἐνὸς δημοτικιστῆ σὰν τὸν Μαβίλη, τὸ σονέτο πού ἔστειλε κατὰ τὸ 1898 στὸ «Ἀστὺ», γιὰ ν' ἀπαντήσῃ στὴν ἐρώτηση τοῦ φύλλου «Ποῖος εἶναι ὁ πρῶτος τῶν ζώντων Ἑλλήνων ποιητῶν». Ἑλλήν αὐτὸς ποιητής, τὸν Ἑλληνικὸ λαὸ στεφανώνει· ὁ κεγκυραῖος δίνει στὸ Μαρκοῦ τὰ πρωτεῖα, καὶ πολὺ σωστά, καθὼς ὕμνει τὸν Κογεβίνα καὶ τὸν Πολυλά, καθὼς θαυμάζει τὸν Καλοσγοῦρο καὶ τὸν ἄξιό του σὲ ὅλα ὁμοτέχνη, τὸν Κωνσταντῖνο Θεοτόκη, ὁ μεγαλόκαρδος, ἄξιος γιὰ νὰ ξαναπῇ τὸ στίχο τοῦ ξένου ἀοιδοῦ: «admirer, se grandir». Μὰ στὸ σονέτο τοῦ Μαβίλη μὲ τὸ πολῦτιμο στεφάνι πού προσφέρει, ἀξίζει, ξεχωριστά, τὸ αἶτεμα πού τινάζει κατὰ τοῦ δασκαλισμοῦ, μὲ χέρι ἀτρόμαχτο, ἡχηρότατα:

Τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ μονάχα πρέπει
Βασιλικὸ τοῦ τραγουδιοῦ στεφάνι.
Μὲ τὴ λαλιά του, ἰδέε, νὰ ξαναῤῥάγῃ
Στέργ' ἡ ἀρχαία Μοῦσα τὰ χρυσὰ τῆς ἔπη.
Βάσκαμα ἀχρεῖο τὴ δάφνη του δὲ σέπει·
Προαιώνιες μοῖρες ἔχουν τὴν μοιράναι,
Χολὴ δασκάλου δὲ θὰ τὴ μαράνῃ,
Ἀπ' τὰ εἰδωλά τους δὲ θὰ μείνῃ ρέπι.
Κι' ἂν ἀλλοιῶν τῆς Τέχνης τὸ παράσημο
Δώσῃ ὁ λαός, ὡς ρήγα θὰ φιλέψῃ
Τὸ Μαρκοῦ, λογιᾶζω, τὸ Γεράσιμο
Ποῦ δὲ γεράζει. Ἡ ποίησις ἄς βασιλέψῃ!
Μὲ γενικὲς ἀπόλυτες καὶ ἰσόκωλα
Ἀντὶ νὰ πᾶμε ἐμπρός, πᾶμε πιστόκωλα!

Ἡ ποίησις ἄς βασιλέψῃ: Βαθιά χτυπάει τὸ μεγαλεῖο τοῦ διαλαλημοῦ τούτου. Θάξιζε νὰ τὸ γράψῃ ρητὸ τοῦ ἀρχοντικοῦ τοῦ οἰκόσημου, σύμβολο τῆς ζωῆς του ὁ ποιητής. Ὁ Μαβίλης μοῦ θυμίζει τὸν Kōrner, τὸν ποιητὴ τῆς «Λύρας καὶ τοῦ Σπαθιοῦ», πού ἄφησε ἡρωϊκὰ κάθε ἀνάπαψη, κι' ἔτρεξε καὶ πολέμησε κι' ἔζησε καὶ πληγώθηκε, ὅσο πού σκοτώθηκε σὲ μιὰ ἔφοδο, στὸν πόλεμο κατὰ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντα, στὰ 1813. Ἀνίσως δὲν ἔχω λάθος, ἡ καλλιτεχνικὴ ἀξία τῆς ποίησης τοῦ Γερμανοῦ δὲ στέκεται στὸ ὕψος τῆς ἀξίας τοῦ Ἑλλήνος ὁμοτέχνη.

του. Μὰ ξεχωρίζω μιὰ οὐσιαστικὴ ὁμολογία. «Ὁ Κέρνερ—εἶπε κάποιος κριτικὸς—ἦταν τὸ πνεῦμα τοῦ Σίλλερ πού ξανάζησε, καὶ μέρος ἔλαβε στὸν πόλεμο κατὰ τοῦ κατακτητῆ». Καὶ στοχάζομαι: ὁ Σίλλερ πέθανε στὸ κρεβάτι, μὰ γέννησε τὸν Κέρνερ. Ἐτσι ὁ Σολωμὸς γερασμένος πέθανε στὸ νησί του, μὰ γέννησε τὸ Μαβίλη. Ἐτσι ὁ μέγας ποιητὴς, ὅπως καὶ νὰ ζήσῃ, δουλεύει γιὰ κάθε εἶδος ἐνέργειας....

(1912)

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ*

(1) «Πεζοὶ Δρόμοι», Γ', σ. 94—100. Δημοσιεύθηκε ἀποσπασματικὰ καὶ στὰ «Γράμματα» ἀπὸ τὸ «Νοῦμα».

Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ πάρα κάτω ἀνυπόγραφο σημείωμα τοῦ Παλαμά γιὰ τὸ Μαβίλη στὴν «Ἐφημερίδα» τῆς 17 Φεβρ. 1892.

«Ἀφίκετο προχθὲς ἐκ Κερκυρᾶς καὶ κατέλυσε ἐν τῷ ξενοδοχείῳ τῶν «Ἀθηναίων» ὁ κ. Μαβίλης, εἰς τῶν διακεκριμένων λογίων Κερκυραίων, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸν περὶ τὸν κ. Πολυλᾶ κίχλον τῶν μουσικοτραγῶν θιασῶν τῆς δημόδους ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ποιήσεως. Ὁ κ. Μαβίλης, ἂν καὶ ὑπὸ ψευδωνυμίας πᾶντοτε ἢ καὶ ἀνωνυμίας ἐσπούδασεν νὰ προδῇ καὶ οὐδέποτε ἐπέσθῃ νὰ ἐξέλθῃ τῶν ὁρίων ἀσθηροτάτης μετριοφροσύνης, εἶνε ὁμῶς γνωστότατος μεταξὺ τῶν μετ' ἀγάπης καὶ ἐκτιμήσεως παρακολουθούντων τὴν πρόδον τῆς ἐπὶ τῆς καλλιτεχνίας δημόδους ἰδιώματος βραζιζομένης νέας ἑλληνικῆς φιλολογίας. Ὑπὸ διάφορα ψευδώνυμα ὁ κ. Μαβίλης ἐδημοσίευσε ποιήσεις τινὰς διεκδικούσας τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἀρίστων προϊόντων τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς. Μεταφράσεις τῶν θαυμασίων ποιημάτων τοῦ Οὐλάνδ καὶ Ἰταλῶν ποιημάτων δημοσιεύσας ὑπὸ τοῦ κ. Μαβίλη, ὡς συνήθως ἀνωνύμως ἢ ψευδωνύμως εἰς τὴν ἐν Λαίψῃ «Κλειώ» ἢ τὸν «Ρήγαν Φεραῖον» τῆς Κερκυρᾶς, εἶναι ἀληθὴ πρότυπα ἐντέχνου κατασκευῆς τοῦ στίχου καὶ φιλολογικοῦ χειρισμοῦ τῆς δημόδους γλώσσης, ἥτις εἶνε ἡ μόνη φιλολογικὴ γλῶσσα τῆς νέας Ἑλλάδος. Καὶ ἐν τῇ «Παρνασσῷ» καὶ τῇ «Ἀττικῇ Μουσικῇ» ὑπάρχουσι κατεπαισμένα ὑπὸ αἰνιγματώδη ψευδώνυμο ἐξαιρετα δοκίμια μεταφράσεων ἢ προϊόντων τῆς Μουσικῆς τοῦ κ. Μαβίλη, ἐλέγχοντα τὸν ἀριστοτεχνικὸν κάλαμον τοῦ ἀγγιγούστατου ἅμα καὶ ἐμδυσθεατάτου Κερκυραίου λογίου».

Ο ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ ΤΟΥ ΜΑΜΠΙΛΗ*

Φίλε μου Ταγκόπουλε,

Ἕνας φίλος μου Κερκυραῖος, πὺν ἔμεινε κάμποσο καιρὸ ἐδῶ στὴ Βιέννη, μιλοῦσε πολλὰς φορὲς μαζί μου, ὅπως ὅλοι οἱ συντοπίτες του, γιὰ τὴ φιλολογία καὶ γιὰ τοὺς τραγουδιστάδες τοῦ ὠραίου νησιοῦ. Μιλήσαμε συχνὰ καὶ γιὰ τὸν Πολυλᾶ τὸ μακαρίτη, καὶ γιὰ τὸ Μαρκοῦ καὶ γιὰ τὸ Μαρμπίλη καὶ γιὰ τὸ Θεοτόκη καὶ γιὰ ἄλλους. Καὶ τοῦλεγα ἐγὼ μὲ κάποιο παράπονο γιὰ τὸ Μαρμπίλη ἔπαψε πιά νὰ γράφῃ ποιήματα, καὶ γιὰ τὸ δὲν μᾶς δίνει πιά κανένα ἀπὸ τὰ σονέττα του, ἐκεῖνα πὺν δύσκολα κανεῖς τὰ ξεχνᾷ, ἅμα μιὰ φορὰ τύχη καὶ τ' ἀκούσῃ ἢ τὰ διαβάσῃ.

—Ὁ Μαρμπίλη δὲν ἔπαψε νὰ γράφῃ. μοῦ λέει ὁ φίλος μου, ἀλλὰ ἔπαψε νὰ δημοσιεύῃ. Πολλοὶ γνωρίζοι του στοὺς Κορφοὺς ξέρουν ἀπόξω πολλὰ ποιήματά του χωρὶς νὰ ἔχουν ἀκόμα δημοσιευτῇ πουθενά. Θὰ σοῦ πῶ τὸν «*Ανεμόμυλο*», ἀλλὰ μὴ τὸ δημοσιεύῃς καὶ βρῶ τὸ μελᾶ μου.

Ὁ κόσμος εἶναι πλανερὸ μαγνῆδι
Κεντισμένο μὲ ρόδα καὶ μὲ δάγκι,
Μ' ἥλιους καὶ μ' ἄστρα πὺν τ' ἀπλώνει ἡ Μάγνα(!)
Ἀπάνου στῆς Ἀλήθειας τὸ σκοτάδι.
Σ' ἀγαπούσαμε τόσο, ἔρμο ρημάδι.
Γιὰτὶ στὴ μέση ἀπ' τῆς ζωῆς τὰ μάγια
Στὴν ψυχὴ μας ἐρανέροντες τὴν ἄγια
Τοῦ θανάτου θωριά, τὸν κρῦο Ἄδη.
Τὸ τίποτα καὶ ἀνῆξερα στὰ δάθια
Τοῦ εἶναι μας ἐξύπναες μιὰ λαχτάρα
Νὰ γλυτώσουμε ἀπ' ὅλα μας τὰ πάθια,
Τὴν πικρὴ νὰ ξεριζώσουμε κατὰρα
Τῆς ζωῆς, καὶ νὰ μπόδῃς μονομίας
Στ' ἄδυτα τῆς θεϊκῆς ἀνυπαρξίας.

Ὅταν ἄκουσα τὸ ποίημα αὐτό, ἓνα σονέττο ὅπως βλέπετε, μὲ τὸ βαθύ του, τὸ πολυσύνθετο, τὸ φιλοσοφικώτατο νόημα, ἔμεινα ἐκστατικὸς γιὰ πολλὴν ὥρα.

Πολλὺς καιροὺς ἐπέρασεν ἀπὸ τότε πὺν τὸ πρωτάκουσα. Ὁ καλὸς μου φίλος ἔφυγε πιά ἀπὸ τὴ Βιέννη. Μ' ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη ξέρω καὶ ἐγὼ τὸν «*Ανεμόμυλο*» ἀπόξω. Κ' ἐσκέφτηκα καὶ σὰς ὅλους τοὺς φίλους τοῦ «*Νουμά*», ὅτι μὲ χαρὰ θὰ τὸν μάθετε καὶ σεῖς ἀπόξω, γιὰ νὰ τὸν λέτε σ' ἐκείνους πὺν νοιώθουν ἀκόμα ἀπὸ καλλιτεχνικὴ συγκίνηση. Καὶ σὰς τὸ στέλνω ὅπως τᾶκουσα ἀπὸ τὸ φίλο μου.

Μ' ἂν τύχη καὶ κακοφανῇ τοῦ ἀγαπητοῦ Μαρμπίλη, πὺν χωρὶς νὰ τὸν ρωτήσουμε, βγάνουμε ἀπὸ τὸ θησαυρὸ του στὸ φῶς ἓνα τέτοιο διαμάντι, ἃς θυμηθῇ τὰ λόγια τοῦ Πλουτάρχου: «*Σὰν τὴν λαμπράδα τοῦ χωμένου χρυσαφιοῦ πὺν δὲ φαίνεται*» κ.τ.λ. καὶ ἃς μᾶς συχωρέσῃ ὁ γενναῖοκαρδὸς τραγουδιστὴς τῆς «*Χρυσόπρασινῆς Σειρήνας τοῦ πελάου*».

Βιέννη.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΑΣΤΕΡΗΣ

* Νουμάς, ἔτος Β', 21 Νοεμβρ. 1904, ἀρ. 123, σ. 7.

(1) Θεὰ Ἰνδικὴ πὺν συμβολίζει τὸ θηλυκὸ γένος στὴ Δημιουργία.

ΤΑ ΣΟΝΕΤΤΑ *

... Ἔπρεσε τοῦτες τίς μέρες στὰ χέρια μου ἓνας τόμος τῆς «*Τέχνης*» καὶ διὰ βάσα τὰ σονέττα τοῦ Μαβίλη. Εἶταν ἀληθινὰ ἓνα ρόδινο σούρουπο, μιὰ τριανταφυλλένια λάμψη ἔμπαινε ἀπὸ τὸ ντζάμι τοῦ παραθυριοῦ καὶ μὲ τὰ μουσικώτερα χρώματα τῆς Τέχνης καὶ τῆς Ψυχῆς. Ἐγὼ δὲν τᾶξερα τὸ «*Μούσχωμα*»· εἶνε τὸ πῶ μυρωμένο του ποίημα καὶ ἀρχίζει μ' ἓνα γλυκὸ γλυκὸ κυμάτισμα πὺν ὅσο πάει καὶ ἀπαλαίνει καὶ γίνεται χάδι καὶ δάγκρι καὶ φίλημα, στὸ τέλος πνοὴ πὺν ξεψυχάει σὰν τὰ αἰθέρια finales τοῦ Τσεϊκόβσκη μὲ τὸ μακρόσυρτο πιανίσσιμο. Τὸν «*Ανεμόμυλο*», τὸν ἐθυμάμαι σὰν ὄνειρο δταν τὸν πρωτοξάνοιξά σὲ κάποιο φιλικὸ γράμμα, γιομάτος ἀπὸ μιὰ μελαγχολία καὶ ἀπὸ 'να φιλοσοφικὸ μεγαλεῖο, σὰ σύγγεφο καὶ σὰ μάρμαρο, — ἡ Ἀπογοήτεψη ὠραῖα ζωγραφισμένη. Στὴν ἀρχὴ μιὰ *fata morgana* πὺν τὴν ἀνασηκώνει καὶ σιγὰ σιγὰ ξεσκεπάζει τὸ βάθος... Στὴ μέση κάτι σὰν κλάμα τρέμει, μιὰ θύμηση μὲ μιὰ νοσταλγία σὲ κάτι πῶ πέρα. Λύπη ἀκόμα γιὰτὶ δὲν ὑπάρχει σ' αὐτόνε τὸν κόσμον τίποτα πὺν νὰ μένει, ἀπελπισία πὺν κρύβεται κάτου ἀπὸ μιὰν ὀρμὴ πόνου περήφανη — ἓνα κίνημα μὲ πάθος συγκρατημένο ἀπὸ τὸ ρυθμὸ τοῦ ὠραίου, κ' ἔπειτα γαλήνη. Τὸ «*Καρδάκι*» μοῦκανε ξεχωριστὴ ἐντύπωση· φωτεινότερα καὶ πλαστικώτερο τοῦτο, ἀνοίγει ἄλλους ὁρίζοντες, ἀνεβάζει τὴ σκέψιν σὲ ψηλότερα ξαγναντέματα — θυμίζει λίγο Ἑρμονα — μόνο πὺν στὸ Μαβίλη πάντα τρέμει πῶ πολλὴ ψυχὴ· τὸ νιώθεις ἀπὸ τὸ λεπτὸ ἄρωμα τοῦ στίχου του καὶ ἀπὸ τὴν ἀπόκασμη χρωματιά τοῦ Ὀνείρου του. Καὶ ἡ «*Καλλιπείρα*», μιὰ δραματικὴ ζουγραφιά, ἀνάλογη μὲ τὰ χρόνια πὺν σὲ πάει, σοῦ δείχνει τὸ Ἑλληνικὸ μεγαλεῖο μὲ Ρωμαϊκὴ ἀρχοντιά... Ἡ «*Λήθη*», ὁ παλιὸς μου γνώριμος, ἔκαμε νὰ κελαδηῇ μέσα μου ἓνας γερμανικὸς ἦχος, σὰν ἀπὸ κομάτι μουσικῆς· στὴν ἀρχὴ σὰν ὄνειρο... δὲν καλοξεχώριζα τί εἶτανε, ρωτοῦσα. Ὅπως τὸ δοξάρι τρέμει πάνου στὴ χορδὴ πρὶν ἀκόμα βγάλει τὸν ἦχο, ἓνα τέτοιο σάλεσμα ἢ καὶ πάλαμα μέσα μου, ἔπειτα κομένα λόγια πὺν κρυφανατέλνουν ἀπὸ δῶ καὶ ἀπὸ κεῖ σὰ νότες πὺν δὲ βοῖσκεις τὴν ἁρμονία τους, — μιὰς στιγμῆς γλυκοχάραμα — ὥσπου ἀνέβηκε ὅλ' ἡ ζουγραφιά στὸ νοῦ μου καὶ τὴν ἐπίσασα: «*Τὸ κοιμητήρι τοῦ Σουλτανούργου*». Εἶναι ἓνα στὴν καρδιά μου ἀπιδωμένο σονέτο τοῦ Λεπαι, πὺν ἀδύνατο νὰ μὴ τὸ σιγοεἰπῶ κάθε φορὰ πὺν συλλογίζομαι ἢ πὺν βλέπω μακρὰ τὸ κοιμητήρι...

Μιὰ θαμπὴ ἀντιφραγιά τῆς ἰδέας, φαντάσου τὴ σηκωμένη ἀπὸ τ' ἁρμονικώτερα φτερούγια τῆς Ποίησης. κ' ἔχεις ὀλοφώτεινη τὴ ζουγραφιά της...

ΜΥΡΙΕΛΛΑ

* Στὸ «*Νουμά*» Θ', τεύχ. 422 (6 Φεβρ. 1911) ἀναδημοσιεύονται ἀπὸ τὴν «*Τέχνη*» 1898—1899 τὰ σονέττα τοῦ Μαβίλη μὲ πρόλογο τὸ γράμμα τοῦτο τῆς Μυριέλλας.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ⁽¹⁾

“Υστερ’ ἀπὸ 12 χρόνια θεατὴς στὸ πνευματικὸ θέατρό μας θυμήθηκε παλιές του δόξες ὁ ποιητής, συγκινήθηκε καὶ μιὰ καὶ δυὸ πετάχτη στὴ σκηνὴ γλυκὸς σὰν πρῶτα καὶ δυνατός. Ἦτανε πιά καιρός. Ὁ φιλολογικὸς κόσμος ἐνθουσιασμένος ἀπὸ τὴν πρώτη του, νὰ ποῦμε, θεατρικὴν ἐμφάνιση ἀνυπόμονα πρόσμενε νὰ τόνε ξαναἰδῇ στὴ σκηνή, νὰ τὸν ἀκούσῃ, νὰ τὸν ἀπολάψῃ.

Καὶ νὰ ὁ πρῶν τῶν ἑξ̄ σονέτων ποιητὴς ξαναφαίνεται δειλὰ-δειλὰ κρυμμένος πίσω ἀπὸ τὸ Μ. μὰ ὀλοφάνερος σ’ ὅλους, θαυμαστὲς του καὶ μὴ, ὁ συμπαθὴς Λ. Μαβίλης. Δυὸ του σονέτα φιλοξενοῦνται στὰ τελευταῖα «Γράμματα» Αὐγ.—Σεπτ. ἀνάμεσα στὰ τόσα διαλεχτὰ ποιήματα κεῖ μέσα, ποὺ χέρι-χέρι πιασμένα καὶ χορεύοντας, γιορτάζουνε τὸ καλωσόρισμα τ’ ἄξιου συνάδελφου τους.

Ἐν’ ἀπ’ αὐτά, τὸ «Ἀμύλητα» ἂν καὶ δίχως τὴν ἄδειά του, τὸ ἀναδημοσιεύω :

Ποτάμι τρέχει ἡ Ἀγάπη καὶ ὅσο τρέχει
Πληθύνει καὶ σ’ ὀλόγλυκό της ρέμα
Δείχνει τῆς εὐτυχίᾳς τὸ οὐράνιο ψέμα
Καὶ ὁ δρόμος της, θαρρεῖς, σωμὸ δὲν ἔχει.
Μὰ μπροστὰ της γωρὶς νὰ τὸ παντέχη,
Τοῦ πόνου ἡ πικροθάλασσα στὸ βλέμμα
Ἀπλώνεται γεμάτη δάκρυα κ’ αἷμα,
Καὶ τὰ πάντα ρουφάει, τὰ πάντα βρέχει.
Χρυσομάννα, ἐμαράθηκαν τὰ φύλλα
Καὶ χειμῶνας πλακόνει σὲ θωράω
Κατὰματα μὲ τρόμου ἀνατριχίλα.
Καὶ σέβαν’ ἀλαφιάζεται τὸ πρῶτο
Ἀρρωστο ἀνάδλεμά σου, σὲ νὰ ἐρώτα:
Θὰ χαροῦμε ἄλλαν ἀνιξὴ σὰν πρῶτα;

KAMEΛ ΡΑΜΑΣΗΣ

Εἴτε ὑπομονητικὸς δουλευτὴς πεντελικοῦ μαρμάρου, εἴτε τῆς «ἁγίας τοῦ θανάτου θωριάς» νοσταλγικὸς τραγουδιστής, μιὰ ἦταν πάντα ἡ τέχνη του, εὐγενικὴ καὶ ἀφάνταχτη. Τὸ χρυσάφι, δουλεμένο ἀπὸ ἄξιο ποιητικὸ χέρι, ἔπαιρνε ἄλλην ἀξία, μεγαλύτερη πολὺ: ξεχνοῦσε τὴν ἀστραφτερὴ λαμπράδα του, γιὰ νὰ βυθίσης τὴ ματιὰ στὴ σκέψη, ποὺ μέσα στὴ σύντομη μορφὴ τοῦ σονέτου ἐξήτησε τὴ σεμνὴ καὶ ὑποβλητικὴ της ἐκδήλωσι.

Αὐτὴ ἡ ἀδιάκοπη, σὰν προσευχή, ἀτένισις στὴ γαλήνη τῆς ἀνυπαρξίας, εἶναι τόσο ταιριαστὴ μὲ τὸν στίχον του. Ἀρμονικὴ ἡ ὁμοιοκατάληκτὴ λέξις, ποτὲ δὲν ἐπαναλαμβάνεται, καὶ ἀπαλὰ διπλόνεται ἡ ρίμα ἡ ἀπλὴ τῶν ὀκτῶ πρώτων στίχων. Καὶ μέσα στὴν ἀπλότητά αὐτῇ, τόσο καλαίσθητα καὶ τεχνικὰ δουλεμένη, νοιώθεις τὸν βαθὺ ρυθμὸ ποὺ δονεῖ ὅλο τὸ ποίημα, ρυθμὸν ποὺ σβύνει τὴ λαχτάρα τοῦ κόσμου μέσα στὴν εὐγένεια τῆς Σολομικῆς τέχνης.

KIMΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ⁽²⁾

(1) Νέα Ζωή.—1911.—Περ. Γ’. τόμος VII. 2, σ. 103.

(2) Ἀπόσπασμα ἀπὸ ἄρθρο στὴ Παναθηναῖα, ἔτος ΙΓ’, 15-30 Νοέμβρ. 1912.

ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΡΟΛΟΓΟ “ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ.”*

Στὸν ἴδιον καιρὸ ποὺ στὴ Γαλλία ἐμάνιζε ἡ Ἐπανάσταση καὶ φυτεύονταν τὰ πρῶτα δέντρα τῆς Ἐλευθερίας, μιὰ ἐπανάσταση, ἄλλο τόσο σημαντικὴ γιὰ τὴν ἀνθρώπινη σκέψη, εἶχε ξεσπάσει στὴ Γερμανία μὲ τὴν Κριτικὴ Φιλοσοφία τοῦ Immanuel Kant. Σύμφωνα μὲ τὲς θεωρίες του ὁ μεγάλος φιλόσοφος ἐνόμιζε, ἴπως πρὶν βαλθεῖ ν’ ἀποδείξῃ ἓνα προσκεδιασμένο σύστημα, ἔπρεπε νὰ ξετάσῃ—πρῶτα ποῦ ὡς τότε δὲν εἶχε γένει— ἂν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς μπορούσε πραγματικὰ νὰ φιλοσοφήσῃ, καὶ ποῖα εἶναι τὰ ὄρια τῆς καθαρῆς του σκέψης, χωρὶς τὴ βοήθεια τῆς ἐμπειρίας ποὺ μόνο οἱ ἐξωτερικὲς αἰσθησὲς του μποροῦν νὰ τοῦ δώσουν. Τέτοιο θέμα συζητεῖ ὁ φιλόσοφος ἐκεῖνος στὸ περίφημό του βιβλίον «Κριτικὴ τοῦ ἀδόλου λογισμοῦ», ποὺ σήμερα εἶναι μελέτη ἀπαραίτητη καὶ ἀρχὴ κάθε φιλοσοφικῆς σπουδῆς. Καὶ ὁ ποιητὴς μας ἀπὸ νέος εἶχε δοθεῖ στὴ μελέτῃ τῆς Καντιανῆς φιλοσοφίας μ’ ἐπιμέλεια καὶ μὲ ἀγάπη. Ἀλλὰ ὅπως μᾶς δείχνεται ὁ ἴδιος, σὲ κάποιαν περίοδο τῆς ζωῆς του, δὲν εὗρισκε πιά ἱκανοποίησι στὰ συμπεράσματα τοῦ φιλοσόφου τῆς Καινιξιμπεργης, καὶ ὁ τελικὸς ἀναγνωστικισμὸς του, τὸ νὰ μὴν ἀφίνει δηλαδὴ ἄλλον κάμπο στὴν ἀνθρώπινη ἔρευνα παρὰ τὴν ἐμπειρικὴ ἐπιστήμη, χωρὶς νὰ τῆς δίνει δικαίωμα νὰ πετάξῃ παρέκει γιὰ νὰ ξηγήσῃ μὲ κάποιαν ὑπόθεσιν τὰ φαινόμενα, ἦταν, φαίνεται, ἐνάντιος στὴν ἰδιοσυγκρασίᾳ τοῦ ποιητοῦ μας, ποὺ ἴσα ἴσα ἐδιψοῦσε νὰ γνωρίσῃ τι ἦταν ἐκεῖνο τὸ Ἄγνωστο αὐτὸ καθαυτό. Τὸ ποίημά του «Τὰ μυστικά τοῦ Ἀγνώστου» μᾶς ἀφίνει νὰ ρίξουμε μιὰ ματιὰ σ’ αὐτὴν τὴν ἐσωτερικὴ ἀνησυχία του :

Βχθεῖα βχθεῖα μὲς στὴν καρδιά μου γειώθω,
Μὲς στὴν καρδιά τῇ μυριοπνεμένῃ,
Ἐγὼν παντοτεινὸ κ’ ἄσβεστο πόθο
Ποῦ μὲ ψυχομαραίνει.
Ταντάλου διψὰ ἀθάνατη εἶναι τούτη
Ὅπου τὰ χεῖλη τῆς ψυχῆς μου φρύγει
Γι’ αὐτὴν ὅλα τῆς γῆς τ’ ἄμειτρα πλούτη
Δροσιὰ θάχαν ὀλίγη...

Καὶ τὸ ποίημα τελειώνει μὲ τὴν ἀκόλουθον στροφὴ :

Οἱ ἐλπίδες μου ὅλες ἐσθυστήκαν, πάει!
Οἱ χρυσόφτερες φύγαν φαντασίες.
Μόνος αὐτὸς ὁ πόθος θὰ μὲ φάη,
Ποῦ βάλαν οἱ Ἑριννύες
Στὰ φρεγχιζμένα τοῦ νῶός μου βᾶθρη
Γιὰ γὰναι ὁ δαίμονάς του κ’ ὁ θεός του:
Ὅλο τὸ ἐγὼ μου λαχταρεῖ νὰ μάθῃ
Τὰ μυστικά τοῦ Ἀγνώστου!

Κ’ ἐνόμιζε μὲ τὸν καιρὸ πὼς πραγματικὰ εἶχε εὑρῇ τὴ λύση μὲ τὸ φιλοσοφικὸ σύστημα τοῦ μεγάλου Ἀρθούρου Schopenhauer, ποὺ αὐτὴν τὴν ἐποχὴ κρατοῦσε τὰ σκήπτρα τῆς Εὐρωπαϊκῆς σκέψης. Μ’ αὐτὸν παραδέχτηκε ἀνεπιφύλακτα, πὼς τὸ καθαυτό ὃν οὔτε ἄγνωστο, οὔτε ἀνεγνώριστο εἶναι, παρὰ πὼς ὅλη ἡ φύσις μᾶς

* Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν διάλεξιν ποὺ δόθηκε στὴν Ἐνωση Ἑρασιτεχνῶν Κερκύρας, τὴν 8 Μαρτίου 1915 καὶ ποὺ τυπώθηκε ὡς πρόλογος τῶν «Ἐργῶν».

φωνάζει γύρω μας και οι ίδιες οι ζωτικές δυνάμεις μας το λένε, πώς αυτό είναι η Θέληση, η Θέληση που δεν ορίζεται από το λογικό, αλλά το έναντίο αυτή η ίδια, τυφλή και άσυνείδητη, είναι η κυβερνήτρια του, και έχτελεστές της είναι μόνο όλες οι άλλες δυνάμεις του οργανισμού μας, τόσο σε μᾶς, όσο και στο έπιλοιπο ζωϊκό βασίλειο, στα φυτά, και στα ίδια τα όρνευτά. 'Αλλά μέσα στο σύστημα αυτό του φιλόσοφου, το φαινόμενο της ζωής είναι ίσα ίσα μία ανιστόρητη πίκρα, και ο καθαυτό μορφωμένος άνθρωπος όχι μόνο δεν πρέπει ν'αναι προσκολλημένος στην ύπαρξη, αλλά το έναντίο όλες του οι προσπάθειες πρέπει να κλίνουν στο να τη μηδενίσουν, και αντηχεί μέσα σ' όλο το έργο του ο αντίλαλος μιας καινούργιας λατρείας: η αγάπη του θανάτου και της ανυπαρξίας.

Με ιδέες τέτοιες ο ποιητής μας άρχισε τὰ περίφημα σονέττα του. Στο πρώτο που έγραψε, ο «'Ανεμόμυλος», νοσταλγεί τη μοναδική εὐτυχία εκείνης της ποθητής του ανυπαρξίας, και σ' άλλα πάλι είναι γι' αυτόν το πολύ όνειρα πλάνα οι όμορφες του κόσμου τούτου, ή πάγκαλη φύση που βαθειά την αίστανότου στες τόσες τοποθεσίες του νησιού μας, που τόψαλε ακούραστα σε διάφορα ποιήματά του, ή γυναίκια καλλονή και ή ίδια αγάπη της γυναίκος και του φίλου. Περισσότερο συλλογιέται τους νεκρούς παρά τους ζωντανούς, κ' ένα βαρύ παράτονο βογγάει μέσα σε τόσες άρμονίες, γιατί ή ζωή ήταν πραγματικά πικρή για τον ποιητή, όχι πώς τοῦχε φέρει έξαιρετικές δυστυχίες, αλλά γιατί ήταν καταπιεσμένος πώς αυτή καθαυτήν είναι ανυπόφερτο βάρος. 'Η «'Αλήθη», ένα από τὰ καλλίτερα ποιήματά του, κλασικό στη μορφή του, είναι ποτισμένη μ' αυτήν τη βαθειά μελαγχολία...

'Αλλά μέσα σ' αυτήν τη φιλοσοφική άπαισιοδοξία, και σά αντίφαση σ' ό,τι ενόμιζε πώς ήταν άληθινά καταπιεσμένος, λάμπει φωτεινή και ζωογόνα ή παλαιά του αγάπη για την Πατρίδα. 'Ο πατριωτισμός, τέτοιος όπως τὸν οἰστανόταν ο ποιητής μας, εστάθηκε ή πρώτη έμπνευσή του, όπως μᾶς δείχνει ένα παλαιό του σονέττο, γραμμένο στα 1878, «Εἰς τὴν Πατρίδα».

Καὶ δέκα χρόνους έπειτα, στα 1888, τὸν κάνει νὰ τρέμει σύγχορον, ο πόθος και ή έλπίδα νὰ ξαναϊδέι τὴν άνοιξη τοῦ τόπου του σ' όλα της τὰ κάλλη:

... Νὰ ξαναῖδῶ και τὸ δικό σου Μᾶη,
'Ομορφή μου, καλή, γλυκειά πετρίδα!

Κ' έψαλε πάλι τὰ 1890 τὸν ήλιο, τὴ θάλασσα, τὸ φῶς της Πατρίδας με τὸ ποίημα που άρχίζει με τους άκόλουθους στίχους:

Πατρίδα, σὰν τὸν ήλιο σου ήλιος άλλου δὲ λάμπει:
Πῶς εἰς τὸ φῶς του λαχτρῶν οἱ θάλασσες κι' οἱ κάμπι!

Κι' άνίσως όσους θησαυρούς κλειούσε μέσα της ή ποιητική και τίμια του ψυχή δὲ μπόρεσε νὰ μᾶς τοὺς μεταδώσει, πρέπει ν' αποδώσουμε αὐτὴν τὴν άδυναμία στη μεγάλην ιδέα που σὰν άληθινός ποιητής είχε για τὴν ύπερούσια τέχνη του. Για τοῦτο σπάνια αποφάσιζε νὰ δείχνει και νὰ τυπώνει τὰ έργα του, και ποτέ του δὲν έμιλούσε για κείνα. 'Η μάθηση και ή φιλοσοφία δὲν ήταν ο τελικός σκοπός της ζωής του, μᾶ όλες οι προσπάθειές του ενόμιζε πώς έπρεπε νὰ κλίνουν στη δημιουργία ενός έργου Τέχνης άξιου τοῦ έαυτοῦ του και τῶν μεγάλων έργων τῶν ξένων έθνῶν που τόσο τᾶχε μελετήσει. Τὰ σπάνιά του πνευματικά προτερήματα, ή κοφτερή του κρίση και τὸ άπλόχωρο μνημονικό του (ήξερε απ' ὅσο τὴν Divina Commedia τοῦ Dante, τὰ όμηρικά έπη, έπαιξε τὸ άγαπημένο του παιγνίδι τὸ σκάκι με έφτὰ αντίπαλους χωρὶς νὰ βλέπει τὸ παί-

ξιμο, όλα, λέω, έδιναν υπόσχεση, πώς αὐτὸ τῶναιρο της ζωής του, τῶναιρο κάθε καλλιτέχνη, έμελλε άληθινά νὰ πραγματοποιηθεῖ, και ο φίλος του και σοφός δάσκαλός του, ο Πολυλάς, ανεπιφύλαχτα τὸ προέλεγε. Δὲν είμαστε ακόμα σε θέση νὰ κρίνουμε αν τὰ σονέττα που μᾶς άφισε πραγματώνουν αὐτὴν τὴν προσπάθεια τοῦ ποιητή, τὸ βέβαιο είναι όμως, πῶς πρώτη φορά στην 'Ελλάδα και σπάνια στὸν κόσμο τὸ είδος τοῦτο έδουλεύτηκε σε τέτοιαν έντέλεια με καρτερική επιμονή. Τὸ πρώτο παράδειγμα στὸ δούλεμα και τὸ ξετέλειωμα της δημιουργικής έργασίας τᾶχε δώσει ο ίδιος ο ψάλτης της έλευτεριάς, ὅπως μπορούμε ακόμα σήμερα νὰ ιδούμε από τὲς πολλές παραλλαγές τῶν στίχων του, που τοὺς έχτένιζε και τοὺς διόρθωνε για καιρούς, προσπαθώντας νὰ αποκρυσταλλώσει τὰ ψηλά νοήματά τους στην τελειότερη μορφή. Καὶ ο τρόπος τοῦτος έκληρονομήθηκε απ' ὅλην τὴν Κερκυραϊκή σχολή, που τὰ έργα της έτσι μᾶς παρουσιάζουν, τόσο στη γλώσσα όσο και στη διατύπωση της ιδέας, μία διαφάνεια και μίαν καθαρότητα αξιοπαρατήρητη. Τὸ δύσκολο δεκατετράστιχο είδος, τὸ σονέττο που τὸ ανέβασε έτσι στην 'Ελλάδα ο Μαβίλης, στην περιωπή του, ήταν πρωτέρα γνωστὸ πολὺ λίγο στὸν τόπο μας. Κατέχουμε μία μόνη δειλὴ δοκιμή τοῦ δέκατου ὄγδου αἰῶνα, δύο ή τρία ποιήματα τοῦ Πολυλά, μερικά άλλα τοῦ Λασκαράτου και ακόμα μερικά τοῦ Χρυσομάλλη και τοῦ Μαρκαρά. 'Αλλά ο ποιητής μας δίνοντας ακόμα μεγαλύτερη προσοχή από τοὺς προηγούμενους του στὸ δούλεμα τοῦ έντεκασύλλαβου στίχου και διδαγμένος από τοὺς Γάλλους Rhapsiens στὸ μεταχείρισμα της ὁμοιοκαταληξίας, που δὲν τοῦ άρχούσε νὰναι ή άπλή κλασική ρίμα, αλλά που τὴν ήθελε και πλούσια και ήχερη και πρωτότυπη, για νάναι ή μοναδική έντύπωσή της δυνατότερη και μεγαλύτερη, τὸ έτελειοποίησε σμίγοντάς του καινούργια ὁμορφιά. 'Ολες αὐτὲς οι άρετὲς ὁλοφάνερως δείχνονται στὸ σονέττο του «'Ελιά», ένα από τὰ τελειότερα, τὰ ὡραιότερα και τὰ λυρικότερα.

'Αλλά ένῳ είναι τέτοιες οι άρετὲς αὐτῶν τῶν έργων, που σε κάθε ποίηση θάταν πολύτιμα πετράδια, για νὰ γένουν γνωστά στην 'Ελλάδα — αν κι' όλες είναι γνωρισμένα — έχρειάστηκε ο ήρωϊκός θάνατός του και ή πολεμική του δόξα, γιατί κι' ο ποιητής μας, ὅπως συχνά κι' άλλοι καλλιτέχνες όχι από τοὺς μικρότερους, παραγνωρίστηκε με τοὺς σύγχρονούς του κ' έδοκίμασε κ' έκείνος τὸ φαρμάκι της εἰρωνείας και τοῦ άδικου περγέλιου.

Στὰ πενήντα του σονέττα έβαλε μέσα τὴν ψυχή του. 'Ο ήθικὸς άνθρωπος φαίνεται ὁλάκερος σ' αὐτά, τέτοιος ὅπως ὅλοι μας τὸν είχαμε γνωρίσει. 'Η άψυά και ζωηρή του νιότη είχε πλιά περάσει, και, στερνά από τὴν πολύχρονη διαμονή του στη Γερμανία, είχε γυρίσει άντρας στὸ τόπο του και ο σπάνιος χαρμυγῆρας του είχε τελειωτικά μορφωθεί. Καὶ τότες ή παλιά του ή αγάπη για τὴν Καντιανή φιλοσοφία είχε ξανανθίσει, ὅπως άποδείχνουν τὰ δύο του έπιγράμματα στὸ μεγάλο φιλόσοφο γραμμένα στα 1904. Τὸ ένα τους είναι τὸ ακόλουθο.

'Απάνωθ' σου έχάρισσον τὸν άτρωμένο αἰθέρα,
Και μετ' στα φύλλα της καρδιάς, τὸν ήθικόν τὸ νόμο:
Κείνος φανὸ σ' έδέχτηκε στὸν άπειρό του δρόμο,
Σ' έκαμ'ε τοῦτος γιὰ τ' έμᾶς παντοτεινὸ πατέρα.

ΕΙΡΗΝΗ ΔΕΝΤΡΙΝΟΥ

ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ ΜΑΒΙΛΗΣ

Χαρακτήρας ἰσορροπημένος, σκέψη σύμμετρη, τάλεντο ἁρμονικό. Ἐλάχιστα ἐλατήρια, ἀλύγιστα, σκληρά, ἀναπότρεπτα ὅμως, ἐκανόνισαν τὸ δρόμο του ὁδηγοὶ καὶ σκοπὸς ταυτόχρονα. Ὁδηγοὶ κυρίαρχοι, σκοπὸς ἀπόλυτος.

Εἴτε παραδοχῆς ἀνεξέταστης ἀποτέλεσμα, εἴτε ἐλεύθερης ἐρευνας πόρισμα, οἱ πεποιθήσεις του αὐτὲς λύγισαν κάθε φανέρωμα κι' ἐκανόνισαν τόσο τίς ἐξωτερικὲς ἐκδηλώσεις καὶ κάθε του πράξη, ὅσο καὶ τὴν ἐσώτερη ζωὴ καὶ σκέψη. Ὑποχρεωτικὰ λοιπὸν ἡ τέχνη ἀντὶ νὰ δημιουργεῖ, σὲ προσπάθεια ἀδιάκοπη, τὸν ἠθικὸ κόσμον τοῦ ποιητῆ, ἀπόμεινε γέννημα τοῦ προχαραγμένου ἠθικοῦ κύκλου: Ἕνα εἶδος ἀντικειμενικῆς πιά ποιήσεως. Γι' αὐτὸ ἀκόμα καὶ ὁ λυρισμός, μετρημένος, περιορισμένος, λανθάνει μόλις ὅπως τὸν σφιχτοδένει ἡ ἀντικειμενικότητα, ἡ κλασικὴ τεχνολογία, ἡ λογοτεχνία τῆς παράδοσης. Μέσα στὸν ἠθικὸ πύργον, ποὺ θαρραλέα γύρω του ἔχτισε ὁ Μαβίλης, ὅ,τι ἔχασε ἡ σκέψη του σὲ πλάτος, τὸ κέρδισε σὲ δύναμη ἐκδήλωσης: γλῶσσα, προσωδία, μετρικὴ. Ἐφτασε ἔτσι στὴν τελειότητα, δηλαδὴ σὲ μιὰν τελειότητα—αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ κοινὴ ἐκδοχὴ τοῦ ὅρου κλασικός.

Ὅσο ὅμως κι ἂν πέρνει σχῆμα «κλεισμένου κύκλου» ἡ σκέψη καὶ ἡ ζωὴ του, μὲ φθόνο καὶ θαυμασμό ἀντικρύζει κανεὶς τὸ γαλήνιο ξεδίπλωμά τους, τὴν ἀλύγιστή τους λογικὴ.

Εὐτυχισμένος ὁ Μαβίλης: Στὴν τέχνη του καθρέφτισε τοὺς πόθους του καὶ τὰ ἰδανικά του, καὶ τοὺς σφράγισε μὲ σφραγίδα ἀφθαρτῆς ὁμορφιάς.

Εὐτυχισμένος ὁ Μαβίλης: Μὲ τὴ θυσία του σάρκωσε τίς πεποιθήσεις του. μὲ τὸ θάνατό του—σὰν τοὺς χριστιανούς μάρτυρες—ἔδωκε ὑπόστασιν στὸ σκοπὸ τῶν ὁρμῶν του καὶ ἀγκάλιασε τὴν αὐτὴν ἔννοια ποὺ τὸν κέντρει καὶ διοικε: «Ἡ ἔννοια τῆς πατρίδας; ἡ ἔνθεη μανία; Νὰ ὁ θάνατός μου».

Δὲν τὸν ἔφτασαν, οὔτε πιά θὰ τὸν φτάσουν οἱ ἀμφιβολίες, οἱ ταλαντεύσεις τῶν μάταιων ἰδεολογιῶν, ποὺ ἀπλώνουν τοὺς πλοκάμους των στίς συνειδήσεις.

“ΓΡΑΜΜΑΤΑ..”

ΣΤΟΝ ΚΑΝΤ

Ζῆς Τιθωνός ἀγέραςτος κι' ὅπου φανῆς ροδίζει
Μὲ χαρὰν ποὺ τὲς ψυχὰς καὶ τ' Ἄπειρο φωτίζει.

ΣΤΟΝ ΨΥΧΑΡΗ

Γεῖά σου, χαρὰ σου, ποῦν' ἴδω ἡ ζωὴ σου μὲ ἀγάπην
Παντοτεινὴ σὲ ψηλῆς ὄριος κορφῆς μοναξιά.

Λ. ΜΑΒΙΛΗΣ

* Ἀπὸ τὸν πρόλογον τοῦ Β' τόμου (1913) τῶν «Γραμμάτων», ἀρθρο ἀφιερωμένο στὸ Μαβίλη, σ. 5-6.

Η ΕΚΔΟΣΗ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ΜΑΒΙΛΗ

Τὸ ποιητικὸν ἔργον τοῦ τεχνίτη περιέχεται μέσα στίς διακόσιες σελίδες τοῦ τόμου ποὺ ἐξεδόθη τὸν μῆνα τοῦτον στὴν Ἀλεξάνδρεια. Τυχρὰ θὰ ἔπρεπε νὰ θεωρηθῶν οὕτῃ τῇ φορὰ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, τὰ ὅποια περιμένουν ἀκόμα τὴν ἐκδοσὴ τῶν ἔργων, ὅσα ὑπάρχουν ἀνέκδοτα, ἢ σκορπισμένα καὶ δυσεύρετα, τῶν ἄλλων Ἑπτανησίων, καὶ πρῶτα πρῶτα αὐτοῦ τοῦ Πολυλά, ποὺ κρατοῦν τὴν παράδοσιν τοῦ Σολωμοῦ. Τῆς σχολῆς ἐκείνης ὁ εὐπατρίδης ποιητὴς Μαβίλης εἶναι ὁ ὕστερος, μὰ ὅμοια διαλεχτὸς ἀντιπρόσωπος.

Ἀνήκει στὸ παρελθὸν πλέον ἡ σχολὴ αὕτη, ὅπως τὰ καλὰ πράγματα στὴν ἱστορίαν ποὺ ἔχουν σοβαρὴ βάση καὶ ἀληθινὴ ζωὴ, δὲν ἔχει πεθάνει—καὶ ἀνήκει καὶ εἰς τὸ μέλλον. Βέβαια, ὅταν ἡ ὅλη πνευματικὴ κατάσταση τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας ὑψωθῇ, καὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα μποῦν σὲ ἀληθινώτερον δρόμον, καὶ σοβαρώτεροι τεχνίτες φανοῦν—ὅλα αὐτὰ ἐλπίδες καὶ πόθοι—τὰ ἔργα τῆς σχολῆς ἐκείνης ὅχι μόνον θὰ ἐκτιμηθῶν περισσότερο, ἀλλὰ καὶ ἐνεργητικῶς θὰ συντείνουν, πρὸς πολὺ παρ' ὅ,τι σήμερον, εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας καὶ στὴν γλωσσικὴ διάπλασιν. Τότε μὲ εὐκρινὲς ἐνδιαφέρον θὰ ζητηθεῖ μιὰ ἐκδοσὴ τῶν Ἀπάντων τοῦ Πολυλά. Πρὸς τὸ παρόν, ἀντὶ αὐτῆς, θὰ προβάλουν κάθε τόσο λογῆς λογῆς ἔμμετρα καὶ πεζά, γιὰ νὰ θορυβήσουν ὀλίγον, νὰ κριθοῦν μὲ στερεότυπη φρασεολογία, καὶ νὰ πεταχτοῦν ἔπειτα στὸ μεγάλο καλὰθὶ τῶν ἀχρήστων τοῦ καιροῦ. Τὸ σταθερὸ γνῶρισμα καὶ ἡ ὑπεροχὴ τῆς σχολῆς ἐκείνης ποὺ εἶχε τὴν τύχην ν' ἀναπτυχθῇ στὸν ἴσκιον τῆς Ἱταλικῆς φιλολογίας χωρὶς νὰ ἀπορροφηθῇ ἀπ' αὐτὴν ἢ νὰ ἐξομοιωθῇ μαζί της εἶναι, ὅτι φανερώνει μιὰ «culture»—ὅπως θὰ ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, ἂν δὲ σφάλομε, παιδεῖα—ἐνῶ εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα ἀνάλογο φαινόμενο, καθὼς π.χ. ὁ Ροῖδης ἐστάθη πάντοτε ἀτομικόν.

Ὁ πρόλογος τῶν ἀπάντων μιλεῖ γιὰ τὸν Schopenhauer καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῆς φιλοσοφίας του στὸ πνεῦμα τοῦ Μαβίλη, χωρὶς ὅμως νὰ διαφωτίξῃ ἀρκετὰ τὴν ἀληθινὴν ψυχολογίαν τοῦ ποιητῆ. Αὕτη εἶναι, μὲ ὅλη τὴν ἐπίδρασιν τῆς φιλοσοφίας ἐκείνης στὸ πνεῦμα καὶ τὴν φαντασίαν του, βαθεῖα φυσιολατρικὴ, ὅπως λέγουν. Τὸ στοιχεῖον αὐτὸ ποὺ χαρακτηρίζει ἐξαιρετικὰ τὴν ἀρχαίαν ποίησιν καὶ ζωὴν, καὶ ἀρμόζει στὸ ἦθος τῆς Μεσημβρίας, ζῇ καὶ βασιλεύει μέσα στὴν ποίησιν τοῦ Μαβίλη, καὶ τῆς δίνει μιὰ ψυχὴ ἀρχαία κολλημένη στίς αἰσθήσεις καὶ στὴν ζωὴ τῶν αἰσθήσεων. Στὸ *Loutro* καὶ τὸ *Excelsior*, τὸ στοιχεῖον αὐτό, ποὺ ὑπάρχει σὲ ὅλη τὴν ποίησιν τοῦ Μαβίλη, φαίνεται καθαρότερα. Αὐτὸ καθὼς καὶ ὁ ὅρος φυσιολατρικὸν ἢ «*raïen*» δὲν πρέπει ἐδῶ νὰ συγχέεται, μὲ ἄλλα στοιχεῖα—καθὼς π.χ. μὲ ὅ,τι λέγεται αἰσθημα τῆς φύσεως, ἢ ἀκόμα καὶ μὲ κάποιες ἀκράτειες τῆς φύσεως καὶ τῆς ποιητικῆς φαντασίας, ὅπως κάποτε συμβαίνει. Γιὰ νὰ ἐρῶμε πάλιν στὸν ποιητὴ, ὅσοι τὸν ἐγνώρισαν ἀπὸ κοντά, ἔξερουν πόσο ἡ ζωὴ του ἔχαιρε στὴν «καθαυτὴν ζῆσιν»—ὅπως ὁ ἴδιος λέει, τί μέρος εἶχε σ' αὐτὴν ὅ,τι θὰ ἔλεγε κανεὶς «ἡ ζωὴ τῶν αἰσθήσεων» πὼς ἡ Ζωὴ ἐν γένει ἔφεγγε στὰ μάτια του ποιητικὴ καὶ μὲ πόσῃ γλύκῃ τὴν ροφούσε,—καὶ μὲ καρδιά καὶ αἰσθήσεις, ὅπως τῶν ποιητῶν, πάντοτε νέες, καὶ μὲ πόθον ποὺ ἔμενε ἀχόρταγος, καὶ ἐγύριζε ἔτσι στὸ τέλος καὶ ἔσφιγγε τὴν καρδίαν τὴν ἴδιαν.

* Περιοδικὸν «Κριτικὴ καὶ Ποίησις», Α', ἀριθ. IV. (Ἰούν. 1915) σ. 107-114.

Ὁ Μαβίλης εἶχε ὡς πρότυπο τοὺς Ἱταλούς.

Ἐκλεινε μέσα του καὶ ἔκλεισε μιὰ παράδοση, καὶ εἶταν εἰς τὴν ἄκακη αὐτὴν ἐποχὴ τῆς αὐθάδους μετριότητος καὶ ἀκρισίας ἑῶ φαινόμενο ὑψηλῆς μορφώσεως, μιὰ ὑψηλὴ μορφὴ στὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Μία γνώμη τοῦ Μαβίλη εἶχε σημασία, ὅπως εἶχε μιὰ γνώμη τοῦ Ροῦδη, ἢ τοῦ Πολυλά, ἢ τοῦ Σολωμοῦ...

Σ. ΑΛΙΜΠΕΡΤΗΣ

ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΒΙΛΗ⁽¹⁾

Τὸ περιοδικὸ τὰ «Γράμματα» βγάλανε ἕναν τόμο ἀφιερωμένο ὁλόκληρο στὸ Μαβίλη, τὸν Κερκυραῖο ποιητὴ πού σκοτώθηκε πέρσι πολεμώντας στὸ Δρίσκο. Τυπώθηκαν ἐκεῖ μέσα δεκαπέντε γνωστὰ σονέττα τοῦ Μαβίλη καὶ ἄλλα δώδεκα πού δὲν εἶχαν τυπωθῇ ποτέ. Τὸ ἔργο του ἦταν λιγοστὸ καὶ σὰν παραμερισμένο ἀπὸ τὸν ἴδιο. Θύμιζε κάπως τὶς λίγες γλάστρες βασιλικὸ πὺ βρίσκεις σὲ μοναστήρι τῆς ἐρημιᾶς. Καὶ γιὰ νὰ γνωρίσῃ κανεὶς καλὰ ὅχι μόνον τὸν ποιητὴ μὰ καὶ τὸν ἄνθρωπο, πρέπει νὰ διαβάσῃ τὴ μονογραφία πού τυπώνει ὁ Κ. Πασαγιάννης στὸν τόμο αὐτόνα τῶν «Γραμμάτων». Μᾶς ξαναζωντανεύει μὲ τὴν φιλόλογη τέχνη τῆς φιλίας πού φοβᾶται μὴν ξεχαστῇ τίποτε καὶ παραμεληθῇ, καὶ μᾶς φανερώνει χτυπητὰ τὴν ἠθικὴ ἀνοιχτοσύνη τοῦ Μαβίλη, τὴν ἴσια του ἀκαταδεξία, τὴ σιγὴν του λύπη γιὰ τὴν πίκρα τῆς ζωῆς, καὶ πάνω ἀπ' ὅλα τὴ στέρεη κ' ἐσώψυχὴ του ἀγάπη γιὰ τὴ πατρίδα καὶ τὴ γλῶσσα τῆς δημοτικῆς.

Δὲ θὰ κάνω ἐδῶ κριτικὴ γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Μαβίλη. Θὰ ἦταν περιττὴ. Στὰ «Γράμματα», τυπώθηκαν γνώμες διαλεκτὲς ἀπὸ ἀρκετοὺς μας λογοτέχνες. Κι οὔτε χρειάζονται πολλὲς κριτικὲς γιὰ τὴν ποίηση τοῦ Μαβίλη, τὴ λιτὴ καὶ συγκρατητὴ, τὴ λυπημένη σὰ χειμωνιάτικο βασίλειο, τὴν ὑπονοητικὴ κάποτε ἀπὸ μεταφυσικὴ ψυχοπάθεια καὶ τὴν κάποτε φρέσκα καὶ γυαλιστερὴ σὰ θαλασσόβρεχτο χαλίκι.

Τὰ σονέττα τοῦ Μαβίλη δὲν τὰ ἤξερα. Εἶναι παράξενο μὰ ὅχι καὶ τυχερὸ γνῶρισμα τοῦ καιροῦ μας, πὼς τὴ φιλολογία μας λιγοστοὶ τὴν ξέρουνε ἀκόμα καὶ ἀπὸ κείνους πού γράφουνε. Μὰ μὲ τὸ Μαβίλη ἔφταιγε καὶ ὁ ἴδιος, γιατί τὰ λίγα του τυπωμένα ἔργα ἦταν σκόρπια σὲ φημερίδες καὶ περιοδικὰ. Τὸν ἄνθρωπο ὅμως τότε γνώρισα πέρσι, λίγες μέρες προτοῦ φύγῃ γιὰ τὴν Ἡπειρὸ, καὶ γράφτηκε στὴ μνήμη μου τὸ ἀνοιχτόκαρδο πρόσωπό του καὶ τὰ μυστικισμένα του μάτια. Ἔλεγα νὰ τὸν ξαναδῶ γιὰ νὰ τότε γνωρίσω καλύτερα. Μὰ τώρα πιά ἡ ψυχὴ του πρέπει δίχως ἄλλο νὰ πλανιέται στὴν «τετραγάλανη μοναξιά» τῆς Παλιοκαστροῦτσας, στὸ ἀγαπημένο του νησί.

Ξεχωριστὰ μοῦ ἀρέσουν τὰ δυὸ σονέττα του, «Exceisior!» καὶ «Λήθη». Στὸ πρῶτο ζουγραφίζεται μὲ δωρικὴ λιτότητα ἡ ἐπικὴ λεβεντιά τῶν Κρητικῶν Ἀγώνων.

ΠΕΤΡΟΣ ΒΛΑΣΤΟΣ

(1) Πέτρος Βλαστός, «Ἐνα βιβλίο ἀφιερωμένο τοῦ Λορέντσου Μαβίλη» («Γράμματα», 1913, Τ. 13-14). «Δελτίο τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου», Τόμ. III (1913) σ. 285.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΤΩΝ ΣΟΝΕΤΤΩΝ*

Ἡ φιλολογικὴ παραγωγή τοῦ Μαβίλη δὲν εἶναι πλούσια γιατί εἶχε τόσο ὑψηλὴ ἰδέα γιὰ τὴν τέχνη τοῦ λόγου καὶ ἀκόμα πιὸ πολὺ γιὰ τὴν ποίηση, πού ποτέ δὲν ἱκανοποιόνταν ἀπὸ τὰ ἔργα του καὶ ἀντιπαθεῖσε νὰ τὰ δημοσιεύει. Μάλιστα δὲν ἤθελε νὰ μιλάει γι' αὐτὰ οὔτε μὲ τοὺς φίλους καὶ θαυμαστὲς του· δὲν ἐννοοῦσε ν' ἀκούσει τὶς θερμὲς καὶ ἐπίμονες παρακλήσεις πού ἀπὸ ὅλες τὶς μεριεὶς τοῦ ἔρχονταν, γιὰ νὰ προσφέρει στὸ κοινὸ τὰ προϊόντα τοῦ πνεύματός του. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ ν' ἀναφέρω ἕνα ἐπεισόδιο πού πιὸ καλὰ καὶ ξάστερα δείχνει τὴν μετριοφροσύνη του. Πρὶν βγῇ τὸ 1908 στὸ Μιλάνο ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸ οἶκο Hoepli ἡ Νεοελληνικὴ Χρηστομάθεια τοῦ E. Brighenti, ὁ συλλογὴς ἀποτάθηκε καὶ στὸν Μαβίλη, παρακαλώντας τον νὰ τοῦ δώσει τὴν ἄδεια νὰ περιλάβει στὴ συλλογὴ του καὶ κάτι δικό του· μὰ ἡ ἀπάντησις ἦταν ἀρονητικὴ ὅσο καὶ γεμάτη εὐγένεια. Δὲν θάναί ἐξω ἀπὸ τὸ θέμα ν' ἀναφέρω τὰ ἴδια του τὰ λόγια: «... Οἱ δικαιολογίαι μου γιὰ τὴν ἀποστροφὴ μου γιὰ τὴ δημοσιότητα δὲν εἶναι ἐξ ἄλλου τόσο ἀνίσχυρες ὅσο φαίνονται ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ. Μονάχα πού ἀναγκάζομαι νὰ τὶς ἐκθέσω ἐδῶ λίγο πολὺ χοντρά, πὼς ἂν εἶναι πρᾶγμα στὸν κόσμον πού μπορεῖ νὰ μὲ κάνει νὰ μετανοιώσω γιατί ξεπλήρωσα ἕνα ἐλάχιστο μέρος τοῦ καθήκοντός μου πρὸς Σᾶς... αὐτὸ θάταν ἡ δημοσίευσή στήν Ἀνθολογία καὶ Χρηστομάθειά Σας ἐνὸς οἰκουμένης ἔργου μου. Ἡ τιμὴ θάταν μεγάλη γιὰ μέ, μὰ, Σᾶς βεβαίως, ὅχι πιὸ μεγάλη ἀπ' αὐτὴν πού μοῦ κάνει ἡ τόσο εὐγενικὴ ἐπιμονὴ Σας...» (1). Καὶ στάθηκε ἀδύνατο νὰ μεταπεισθῇ.

Ἀρκετὸ μέρος ἀπὸ τὴν παραγωγή τοῦ Μαβίλη ἀποτελεῖται ἀπὸ μεταφράσεις, σὲ διάφορους στίχους, ἔργων ξένων, ἀρχαίων καὶ νέων. Αἰσθανόταν πάντα ὁ ποιητὴς μεγάλη ἀγάπη γι' αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς λογοτεχνίας καὶ σ' αὐτὸ ἀφιέρωσε τὸ ζωερὸ καὶ εὐκίνητο πνεῦμα του ἀπὸ ὅταν ἦταν στὴν Ἀθῆνα στὸ Πανεπιστήμιο, μόλις 20 χρόνων, γιὰ ν' ἀπασχοληθῇ ἔπειτα πιὸ πολὺ καὶ πρὸς τεχνικὰ στὴ Γερμανία. Καταπιάστηκε ἔτσι μὲ τὴ μετάφραση ἀπὸ τὸ σανσκριτικὸ ἐνὸς μεγάλου ἐπεισοδίου τῆς Μαχαβαράτας τοῦ Νάλα καὶ τῆς Νταμαγιάντης, πού συμπληρωμένο ἀπὸ τὸ φίλο καὶ θαυμαστὴ του Κ. Θεοτόκη δημοσιεύθηκε ἀργότερα στὸ περιοδικὸ «Γράμματα» τῆς Ἀλεξανδρείας σὲ εἰδικὸ τεῦχος τοῦ 1914. Ἀπὸ τὸ λατινικὸ μετάφρασε κομμάτια ἀπὸ τὸ I καὶ II Βιβλίον τῆς Αἰνείδας τοῦ Βιργίλιου. Ἀπὸ τὸ γερμανικὸ τὴν I σκηνὴ τῆς Ἀ' Πράξεως τοῦ Φουλιέλου Τέλλου καὶ τὸ Παράπονον τῆς Δήμητρας τοῦ Schiller, μιὰ περικυπητὴ τοῦ Faust τοῦ Goethe, τὴν Κατάρτα τοῦ Τραγουδιστοῦ καὶ τὸν Τυφλὸ Βασιλῆα τοῦ Uhland, τὴ Λεονόρα τοῦ Bürger· ἀπὸ τὸ ἀγγλικὸ τὴν I Πράξιν τοῦ Προμηθεῖα λυόμενου καὶ μερικὸν στίχους ἀπὸ τὴν Ἀρέθουσα τοῦ Schelley, μιὰ μεγάλη περικυπητὴ ἀπὸ τὴν Παριζίνα τοῦ Byron, λίγους στίχους ἀπὸ τὸν «Eve» Ἀρδεν τοῦ Tennyson, τὸν Σαοῦλ τοῦ R. Browning· ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ μερικὸν στίχους τῆς Divina Commedia, ἕνα ἀπόσπασμα τῶν Τάφων τοῦ Φόσκολου, τὸ Σαββάτον στὸ Χωριὸ τοῦ Leopardi. Ἔργα ὅλα σχεδὸν ἀτέλειωτα, στίχοι μὲ δύναμιν καὶ ἐπιμέλειαν λαξευμένοι καὶ τορνευτοί, πού δημοσιεύτηκαν, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὸν, ἔπειτα ἀπὸ τὸ θάνατον τοῦ ποιητοῦ.

* Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ὁρατὰ μελέτη τοῦ C. Brighenti «Uomini della Grecia Moderna», Lorenzo Mavilis, ἔκδ. II, Milano 1934.

(1) Γράμμα ἀπὸ τὴν Κέρκυρα τῆς 9-22 Σεπτ. 1907.

Ποιητής, αντίθετα, ήθελε με τη δεύτερη όραση των μάντεων να εισδύσει και να μάθει εκείνο το άγνωστο, το μυστηριώδες και φοβερό, προστά στο όποιο σταματούσε νικημένος ο λογισμός. Στο σονέτο του «Τὰ μυστικά του 'Αγνώστου» βρίσκουμε μαζί συγκεντρωμένες, μπορεί να πει κανένας, όλες τις εσώτερες ανησυχίες και αμφιβολίες και τις αιώνιες ελπίδες του τόσο, που μπορούμε να θεωρήσουμε το τόνισμα αυτό βάση για να εισδύσουμε και απ' αυτή την πλευρά στα βάθη του νοῦ του, που ζηλότυπα κρύβονται.

Άλλες θλιβερές σκέψεις περνάνε συχνά από την ανήσυχη ψυχή του Ποιητή και την κάνουν να χαιρετάει απελπισμένα όλα τὰ ώραία και καλά πράγματα, στὰ όποια μιὰ μέρα είχε πιστέψει και τώρα δὲν πιστεύει πιά, την αγάπη, τὰ όνειρα, τὰ ιδανικά.

Σε δυό σονέττα, κατωμένα στο Μόναχο της Βαυαρίας τὸ 1885, πὸν απευθύνονται σ' «Ένα δολερὸ φίλο», ἀφοῦ λέει πὸς γοητεμένος ἀπὸ τὰ ὑποκριτικά του μάτια τοῦχε χάρισει ὅλη του τὴν πίστη, ἀναφωνεῖ λυπημένα «γιὰ πάντα με φαρμάκωσες». Ἐπειτα ἀφοῦ περιγράφει τὴν ὁμορφιά τῆς φύσης, πὸν χαμογελάει χαρούμενα, τελειώνει με τὴν καρδιά πονεμένη :

Ἄχ ! κόσμε, πόσο εἶναι ἔρρηξη ἡ θωριά σου !
Σ' αὐτόν, πὸν σὲ θωρεῖ,
Εἶναι κρυμμένα, κόσμε, τὰ θεριά σου.
Τὰ χαπλάνια, ἡ ὀχιχίς, κι' οἱ φίλοι οἱ δολεροί !

Καὶ σ' ἐν' ἄλλο μικρὸ ποίημα () ἀναφωνεῖ :

Φιλία, πέταξες καὶ σὺ
Μ' ὅλα τὰ μύρια ὀνειράτά μου
Καὶ με τὴ νειότη τὴ χρυσῇ
Καὶ με τὸν πλούσιον ἔρωτά μου. ...

Φεύγουν ἡ ὁμορφιά, οἱ ἐλπίδες, ἡ ποίηση, λέει σ' ἕνα ἄλλο ποίημα.

Ἐλπίδες πὸν στὰ νειάτα
γύρω μου ἐφτερουγίζετε,
ὀνειράτα ροδάτα
ὁπὸ μ' ἐνχαυρίζετε,
γιὰτὶ εἴσατε φευγάτα ;...

Ὅλα γκρεμίστηκαν μονάχα ὁ θάνατος τώρα χαμογελάει καὶ τὸν προσκαλεῖ καὶ τοῦ ὑπόσχεται τὴν ἡρεμία τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ σώματος· μονάχα τοὺς νεκροὺς καὶ τὴν τύχη τοὺς ζηλεύει. Καὶ γράφει τὴ «Δήδη».

Ἡ ἴδια ἰδέα ἐπαναλαμβάνεται πὸ καθωρισμένη στο ἄλλο σονέτο «Ἐρως καὶ Θάνατος»⁽²⁾ :

Μὲ ἐκοίταξες ἕνα σούρουπο τὸ Μάη,
Τὸ μοσκοβολισμένο Μάη τὸ μῆνα,
Καὶ ἡ ματιά της γιὰ πάντα μοῦ ἐπρομήνυε
Εὐτυχία, πὸν τὸ οὐδὲν δὲν πεθυμᾷ.
Μὰ ὁ πόθος δὲ χορταίνεται, ὅσο κι' ἂ φάη,
Μὲς τὴν καρδιά μου μπήγεται σὰ σφήνα·
Σὰ διψασμένη λυόγεται ἀλαφίνα
Ἡ ψυχὴ μου, ὅση γλύκα κι' ἂ ρουφάη.

(1) Ἔργα, σ. 120.

(2) Φεβρ. Μάρτ. 96.

Μάγο, ἀνέσπερο φέγγος τοῦ θανάτου,
Ἐσύ, ναί, μὲ γλυκεῖα περηγορία
Πραϋνεῖς καθενὸς τὰ βάσανά του.
Μὲς ἀπ' τὴν ἀλγιδόστρινγην ὕδριά
Ὅ,τι κι' ἂν τάζῃς δίνεις ἀφανίζεις
Τὴν πεθυμιά, τοῦς ὕπνου αἰωνίζεις.

Δὲν ἀπηχοῦν ἴσως στοὺς στίχους τοῦ Μαβίλη τὰ μοτίβα ποὺ ἀποτελοῦν τὴ βάση τῶν ποιημάτων τοῦ Leopardi, τὸν ὁποῖο, ἐξ ἄλλου, ὁ Ποιητὴς μας γνώριζε καὶ θαύμαζε; Θὰ πεῖ κανένας, οἱ ἴδιες αἰτίες παράγουν τὰ ἴδια ἀποτελέσματα. Οὔτε βέβαια θέλουμε ἀπὸ ὁμοιότητες γενικῆς, πὶο πολὺ τῆς μορφῆς παρὰ τῆς ἐσώψυχης ἰδιοσυστάσις, νὰ φαντασθοῦμε τὴν ἴδια καταγωγὴν ἐκεῖ ποὺ μπορεῖ νὰ πρόκειται γιὰ συμπτώσεις φευγαλέας ἢ θύμησης μακρινῆς. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτό, ὁ Ποιητὴς μας δὲν κρατιέται, ὅπως ὁ Leopardi, στὸ συστηματικὸ πεσσιμισμό, δὲν κατέχεται ἀπὸ τὴ συνηθισμένη δυσπιστία, δὲν πιέζει τὸ πνεῦμα, ποὺ δὲν βρίσκει ἔξω ἀπὸ τὸ εἶναι τοῦ πονηρὰ παρηγοριά καὶ ἐλπίδα γιὰ νὰ μαζευτεῖ μὲ θλίψη μέσα στὸν ἑαυτὸ τοῦ στὴ ζωὴ του, τὴ γιομάτη ἐνέργεια καὶ ὑγεία, ὁ Μαβίλης ἄγονταν στὴν ἰσορροπημένην ἁρμονία τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ σώματος καὶ πνεύματος, ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ ὑγεία σωματικὴ δυνατὴ καὶ εὐρωστη, ἀκόμα καὶ ἀπὸ μιὰ στέρεη πίστη, ἀπὸ ἓνα πάθος ποὺ τὸν τράνταζε, τὴν ἀπέραντη ἀγάπη γιὰ τὴν Πατρίδα ποὺ τὸν ὑποστήριζε καὶ τὸν ἐξευγένιζε μέσα στὶς χαμηλὲς πολιτικὲς ἀντιζηλίες, ποὺ ὁ ἴδιος περιφρονοῦσε καὶ ἀπόφευγε. Τὰ ὄνειρά του, ἀντίθετα, ὄνειρα πραγματικοῦ καὶ διαλεχτοῦ καλλιτέχνη, βρῆκαν μέσα στὴ μετριότητα τῆς σύγχρονης πεζῆς καὶ ποιητικῆς παραγωγῆς, σταθερὸ στήριγμα στὴ βεβαιότητα ποὺ στάθηκε τὸ φωτερό σημάδι ποὺ φώτισε ὅλη του τὴ ζωὴ. Πὼς θὰ ἰδεῖ ἀργὰ ἢ γρήγορα νὰ βγαίνει ἀπὸ τὴν ἀναστημένη Ἑλλάδα ἓνα πνεῦμα ὅμοιο σὰν τὰ ἀρχαῖα, ποὺ μ' ἓνα τοῦ μεγάλο καὶ ὠραῖο ἔργο νὰ σηκώσει τὴ χώρα του στὸ ἐπίπεδο τῶν ἄλλων πολιτισμένων λαῶν—πίστη, πόθος, βεβαιότητα, ποὺ ὁ Leopardi δὲν εἶχε ἢ καλύτερα ἔχασε πολὺ γρήγορα. Αὐτῆς τῆς διαθέσεως τοῦ Μαβίλη, αὐτοῦ τοῦ σκεπτικισμοῦ, τοῦ πὶο πολὺ λογισμένου παρὰ αὐθόρητου, αὐτῆς τῆς φιλοσοφικῆς μελαγχολίας τὴν ἐπικύρωση βρίσκουμε ἐκτὸς ἀπὸ ὅλη του τὴν πονεμένη ζωὴ καὶ σὲ μερικὰ ποιήματά πὶο ἥρεμα καὶ κάλμα, σὰν ἐκεῖνο στὴν «Πρωτομαγιά»⁽¹⁾:

Ἡ στερναις σου ἐδασίλευσαν ἀχτίδες,
Ἐπέρασες καὶ σύ, πρωτομαγιά.
Ὅμοια περνοῦν κα μᾶς ἀφίγουν γειά
Λουλουδισταῖς χρυσόφτεραις ἐλπίδες....

Στὸν ἐπιτόλαιο παρατηρητὴ ἴσως φανῇ παράξενο πὼς πλάϊ στὰ ποιήματα τοῦ Μαβίλη, τὰ γεμάτα λύπη καὶ ἀπελπισία, βρίσκονται ἄλλα, καὶ ὄχι λίγα, ἐμπνευσμένα ἀπὸ μιὰ ρόδινη καὶ ἥρεμη ἀντίληψη τῆς ζωῆς σὲ τὸνο γενικὰ ἐπικούρειο καὶ ἀνακρεόντειο. Ὅμως ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψη αὐτὸ ποὺ λέγαμε παραπάνω, δηλαδὴ πὼς ὁ Μαβίλης εἶναι πρῶτα ἀπ' ὅλα καὶ πὶο πολὺ ἀπ' ὅλα ποιητῆς, δὲν θ' ἀπορήσουμε πὼς ἔγραψε καὶ στίχους ἐμπνευσμένους ἀπὸ ἓναν ἀφελῆ ρωμαντισμὸ καὶ φτειαγμένους μὲ τεχνικὴ μονάχα τελειότητα.

Ἄς προσθέσουμε ὅμως ἀμέσως πὼς κακὰ θὰ καταπιάνονταν νὰ γνωρίσει τὸν Μαβίλη ἐκεῖνος ποὺ θᾶθελε νὰ τὸν κρίνει ἀπ' αὐτὴν τὴν πλευρὰ τοῦ φιλολογι-

(1) Ἔργα σ. 122.

κοῦ τοῦ ἔργου. Γιατὶ ἂν βρίσκουμε στὰ ποιήματα αὐτὰ στίχους τεχνικὰ τέλειους, εἰκόνες γεμάτες δροσιά, ἂν ὄχι θαυμάσιες, χρώματα ζωηρά, ἂν ὄχι πολὺ ἁρμονικά, ὅμως παρατηροῦμε πὼς λείπει ἡ καθαρὴ καὶ ἀληθινὴ ἐμπνευση· αὐτὸς δὲν ἦταν καμωμένος γιὰ τὴ συμβατικὴ ποίηση, τὴν πιστὴ στὴν παράδοση, τὴν ἀλαφριά καὶ εὐκολομίμητη. Τὰ ποιήματά του «Τάμα», «Στὸ γυρισμό της», «Λουτρό», «Εἰδύλλιο» καὶ «Ἀλκαϊκὴ ὁδὸ», μερικὰ σονέττα, ἀποσπάσματα καὶ ἐπιγράμματα⁽¹⁾ δὲν ἔχουν τίποτα τὸ ὑποκειμενικὸ, οὔτε ποὺ νὰ τῷ ξησε ὁ Ποιητῆς, καμμιά ἐξαιρετικὴ ἀξία.

Ὅμως θᾶθελα νὰ δώσω μιὰ ἰδέα τῶν ποιημάτων καὶ αὐτοῦ τοῦ εἶδους, γιὰ νὰ βγεῖ ἔτσι ὁλοκληρωμένη ἡ πολυσύνθετη προσωπικότητά τοῦ Ποιητῆ. Καθαρὰ ρωμαντικὸ, εἶναι π.χ. τὸ σονέττο τὸ «Τάμα».

Νὰ καὶ ἓνα ἐπιγράμμα, τέλεια ἀνακρεόντειο⁽²⁾:

Ἄν σιμά μου ἔχω γεμάτη μιὰ μποτίλια
Καὶ τὰ στήθη τῆς Λενιώς μου,
Τότε βρίσκομαι μακρὰ χιλιάδες μίλια
Ἀπὸ σῆς, πίκραις καὶ βάσανα τοῦ κόσμου.

Τρία ἄλλα σονέττα, γραμμένα, τὸ I, χωρὶς τίτλο, στὸ Φρεϊβούργο τῆς Γερμανίας τὸ 1882, τὸ II, εἰς τὴ Μόναχο τὸ 1884, τὸ III, στὴ Δημοτική, κι' αὐτὸ στὸ Μόναχο τὸ 1885, εἰν' ὅλα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴ φοιτητικὴ ζωὴ.

Τὰ δυὸ τετράστιχα, στὴν «Κελνερίνα», κι' αὐτὰ ἀπ' τὴ φοιτητικὴ του ζωὴ στὸ Μόναχο, τὸ 1885, εἶναι κανωμένα alla Stecchetti, ὅπως ἔχει ἀφήσει γραμμένο ὁ ἴδιος ὁ Ποιητῆς.

Χωρὶς ἀμφιβολία, ὁ Μαβίλης, ἂν καὶ πρὸς τὴ γυναῖκα κρατοῦσε μιὰ στάση συγκρατημένη, δὲν στάθηκε ἀδιάφορος στὴ γοητεία τῆς καί, ἂν δὲν μᾶς παραξαναῖ πὼς νέος σπουδαστὴς εἶχε κατὰ τὸ διάστημα τῆς διαμονῆς του στὴ Γερμανία τὶς ἐφήμερες συμπάθειές του, δὲν μᾶς κάνει ἐντύπωση οὔτε καὶ τὸ ὅτι σὲ ἡλικία προχωρημένη, 50 καὶ 51 χρόνων, ἔγραψε τρία σονέττα, Ἀνάξιο α', Ἀνάξιο β' καὶ Φάληρο, ὅπου οἱ ἰδέες καὶ οἱ ἐκφράσεις δείχνουν πὼς ὁ Ποιητῆς μας ἦταν ἱκανὸς νὰ αἰσθανθῇ βαθεῖα τὴν ἀγάπη.

Βέβαια δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ εἶδος ποὺ ὁ Ποιητῆς καλλιέργησε κατὰ προτίμησιν, οὔτε σ' αὐτὸ στηρίζεται ἡ φήμη του. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀγάπη γιὰ τὴν Πατρίδα, εἶχε καὶ μιὰ ἄλλη ἀνεξάντλητη πηγὴ γιὰ ν' ἀντλεῖ τὰ θέματα τῶν στίχων του, καὶ αὐτὸ ἦταν τὸ βαθύτατο αἶσθημα καὶ ἡ θρησκευτικὴ λατρεία τῆς φύσης.

Βέβαια καὶ σ' αὐτὰ τὰ ποιήματα ποὺ ἔχω ὥς τώρα ἀναφέρει, δὲν λείπουν οἱ περιγραφὲς τοπίων, σκηνῶν ἀπὸ τὴ φύση, γεμάτες ρεαλισμὸ, ποὺ τὸν μετριά-ζει τέχνη κλασσικὴ καὶ γούστο ραφινάτο (θυμίζουμε ἰδιαίτερα στὸ σημεῖο αὐτὸ τοὺς στίχους γιὰ τὴν Πατρίδα). Ἐδῶ μπορούμε νὰ προσθέσουμε πὼς δὲν ὑπάρχει σχεδὸν ποίημα τοῦ Μαβίλη, ποὺ νὰ μὴ διαγράφεται μέσα βαθεῖα τὸ ἥρεμο ἑλληνικὸ τοπίο, ποὺ νὰ μὴ πνέει ἀπάνω ἐκεῖ τὸ ἀνοιξιάντικο ἀεράκι ποὺ ρυτιδώνει ἀλαφριά τὴ γαλάζια θάλασσα καὶ διώχνει τὰ σύννεφα ἀπὸ τὶς πλαγιὰς τῶν πράσινων βουνῶν· εἶναι ἓνας ὑπέροχος καὶ ντελικᾶτος πανθεϊσμός, ποὺ ξεχύνεται μέσα ἀπὸ τὴν αἰσθαντικὴ ψυχὴ τοῦ ποιητῆ, ποὺ μᾶς παρουσιάζει σχεδὸν πάντα

(1) Ἔργα κλπ. σ. 142, 106, 109, 111, 117, 144, 116, 119.

(2) Ἔργα, σ. 117.

τῇ φύσει χαρούμενη καὶ γελαστή, μὲ τρόπο φραστικό πού πολὺ χάνει ἀπὸ τῆς φρεσκάδας τοῦ σὲ μιὰ μείαφραση.

Ἰδιαίτερα τὰ 50 σονέττα του, ὅλα καλοφτειαγμένα, εἶναι σύντομες καὶ ἄδρες περιγραφές, συχνὰ μονάχα στίχοι, ἀπὸ ὅπου πέρασε τὸ χέρι μαέστρου τῆς τέχνης. Ὁ Μαβίλης, ἀλήθεια, εἶναι τεχνίτης σ' αὐτὸ τὸ εἶδος τὸ ποιητικό, πού μποροῦμε νὰ ποῦμε, αὐτὸς πρῶτος καλλιέργησε στὴν Ἑλλάδα, ἀκολουθώντας τοὺς Παρνασσιακοὺς στὴν τελειότητα τῆς ρίμας μὲ μεγάλη ἐπιμέλεια, καὶ δίνοντάς του ὅλη του τὴν καλλιτεχνικὴ ψυχὴ.

Αὐτὰ πού ἐπιγράφονται «Καρδάκι», «Ἑρμονες», «Σωκράκι», «Παλαιοκα-στρίτσά»⁽¹⁾, ὅλα τοπία τῆς Κέρκυρας, εἶναι ἀξέχαστες ζωγραφιές, ζωντανές ἀκόμα καὶ γιὰ κείνον πού δὲν ξαίρει τὰ μέρη καὶ πρέπει ν' ἀκολουθήσει μὲ τὴ φαντασία τὴν πτῆση τοῦ Ποιητῆ.

Τὸ «Μούχρωμα» εἶναι ἄνετο καὶ ἡχηρό. Ἡ «Ἐλιά», ἕνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα, σονέττα τοῦ Μαβίλη. Ἄλλες φορές, στὴ «Νύχτα»⁽²⁾, ἡ σκηνὴ γίνεται πιδ πλατεῖα, πιδ ἀκαθόριστη, πιδ μεγαλόπρεπη. Σ' ἄλλες εἶναι μόλις μιὰ πνοή, μιὰν ἀστραπή. Μὰ ἡ φύση μιλάει πάντα δυνατὰ στὴν καρδιά τοῦ Μαβίλη. Ἡ φύση, ὁμορφὴ πάντα, πιδ ὁμορφὴ στὴν Ἑλλάδα, γίνεται ἕνα μέσα στὴν καρδιά τοῦ Ποιητῆ μὲ μιὰ ἄλλη μεγάλη ἀγάπη, τὴ φωτερὴ ἀγάπη γιὰ τὴν Πατρίδα.

Ὁ ἐνδοξος θάνατος τοῦ Μαβίλη ἔγινε γνωστὸς μὲ ὅλες του τίς λεπτομέρειες. Στὶς ἐφημερίδες καὶ στὰ Περιοδικὰ καὶ εἶχε βαθειὰν ἀπήχηση στὴν κοινὴ γνώμη. Ἄλλος ἔγραψε τὴ βιογραφία τοῦ στρατιώτη-Ποιητῆ, ἄλλος ἐρευνῆσε τὴν ἀνήσυχη καὶ εὐγενεϊκὰ ψυχὴ του, βρίσκοντας μέσα στὶς ἀρχές τῆς πιδ αὐστηρῆς ἠθικῆς, πού αὐτὸς ἀκολουθῆσε στὴ ζωὴ, τὴν αἰτία τοῦ καλλιτεχνικοῦ του αἰσθη-ματος. Ἄλλος μελέτησε τὴν πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ του ζωὴ. Ἄλλος ἀνάλυσε τὴν πρωτότυπη ποιητικὴ του παραγωγὴ, κυρίως τὰ σονέττα, ἐξαίροντας τὰ χαρί-σματα τῆς ἔμπνευσης καὶ πιδ πολὺ τῆς μορφῆς.

Καὶ ἂν διάφορες ἦταν οἱ γνώμες καὶ ἡ ἐκτίμηση τῶν κριτικῶν, ὅλοι ὁμως κλίνουν τὸ κεφάλι μπροστὰ στὴν ἀδαμάντινη εὐθύτητα τῆς ψυχῆς του, στὴν με-τάλλινη ἀκαμψία τῆς θέλησής του, στὴν χρυστάλλινη καθαρότη τῆς συνεί-δησής του.

Ὁ Μαβίλης ἔλαβε «θάνατο, ἀθανασία καὶ ἐλευτερία», ὅπως λέει σ' ἕνα σο-νέττο στὴν Κρήτη, καὶ γι' αὐτὸν δὲν μπορεῖ συνθεῖσαι κανένας καλύτερο ἐπι-τάφιο ἀπὸ τοὺς στίχους ποῦγραψε γιὰ τὸ θάνατο τοῦ φίλου καὶ συμπολεμιστῆ, τοῦ ἄγγλου Cl. Haggis, ποῦπεσε στὴν Ἡπειρὸ τὸ 1897.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁχθὴ τοῦ Ἰόνιου τὰ κύματα φέρνουν ἤχους ἀπὸ τὴ κλαγγὴ τῶν ὅπλων καὶ πολεμικῆς ἰαχῆς· εἶναι οἱ ἥρωες τοῦ Δρίσκου πού ξαναζωντανεύουν, εἶναι ὁ Μαβίλης πού ἀπὸ τίς ἡπειρωτικῆς πλαγιές κοιτάζει τὸ ἀγαπημένο του νησί καὶ τὸ καλεῖ γιὰ τὴ νίκη, τὸ προσκαλεῖ γιὰ τὴ θυσία. Οἱ Ἕλληνες γιὰ εὐ-γνωμοσύνη τοῦστησαν ἀνδριάντα, καὶ στὰ Γιάννενα, τὴν πρωτεύουσα τῆς Ἡπεί-ρου, σὲ μιὰ ὁδὸ ἔδωσαν τὸ ὄνομά του. Αὐτὸ δὲν εἶναι δίχως σημασία. Ἡ πόλη-πού τὸν εἶδε νὰ μεγαλώνει καὶ ν' ἀκμάζει, ἀπλώνει ἔτσι, ἀνάμεσα ἀπ' τὴ θά-λασσα, ἀδελφικὸ τὸ χέρι πρὸς τὴν ἄλλη, πού τὸν δέχθηκε καὶ τὸν ἔκλαψε νεκρό.

(Μετάφρ. Ἀγάθης Νικοκάβουρα).

C. BRIGHENTI

(1) Ἔργα σ. 139, 149, 151, 152.

(2) Ἔργα σ. 108.

ΜΑΒΙΛΗΣ - ΠΟΛΥΛΑΣ

Ὁ Μαβίλης σκόπευε νὰ κάνει στὰ τελευταῖα του χρόνια πρὸς τὸν Πολυλά, ὅτι ἐκεῖνος ἔκανε γιὰ τὸ δάσκαλό του — τὸ Σολωμό. Ἦθελε — καὶ τὸ λαχταροῦσε! — νὰ ἐπιμεληθῇ τὴν ἔκδοση τῶν Ἔργων του καὶ νὰ τὴν προλογίσει. Θὰ μᾶς ἔδινε τὴ βιογραφία τοῦ Πολυλά, τὴν ψυχικὴ καὶ ἠθικὴ του εἰκόνα. Θὰ ἦταν κατὶ πολ-λύτιμο κι ἀκριβὸ γιὰ τὴ γνωριμιά μας· μὲ τὸν Πολυλά — μὰ περισσότερο γιὰ τὴ ψυχικὴ μας ἐπαφὴ μὲ τὸ βαθύτερο Μαβίλη. Θὰ βλέπαμε τὸ ψυχικὸ του κόσμο ἀπὸ μιὰν ἀσυναίσθητη ἀντιανάκλασέ του. Ἐκεῖ, πού θὰ πήγαινε ν' ἀναστήσει, ν' ἀγκαλιάσει τὴ φυσιογνωμία τοῦ Πολυλά, θὰ τὸν βλέπαμε νὰ μᾶς ἀνοίγει τὴ δική του ψυχὴ — ὅτι πῆρε, ὅτι δέχτηκε ἀπὸ μιὰ πηγὴ, πού ἀνοίχτηκε μπροστὰ του ἀπὸ τὰ παιδικὰ χρόνια καὶ κατάρθευσε τὴ ζωὴ του, ὡς πού ὁ θάνατος τὴ στέρησε καὶ τὴ ξέρανε. — Σταματᾶμε προσεχτικοὶ στὸ σημεῖο αὐτό. Ὁ νοῦς μας πρέπει ν' ἀνεβῇ στὶς μακρυνές πηγές τῆς σολωμικῆς ἀκτινοβολίας καὶ νὰ παρα-κολουθήσει τὸ θαῦμα τῆς ψυχικῆς κληρονομίας — πῶς πέρνεται καὶ μεταδίδεται ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ, φῶς ἐκ φωτός, χέρι μὲ χέρι, γιὰ νὰ τελειώσει μὲ μιὰν ἀνα-λαμπὴ ἠθικῆς καὶ ψυχικῆς νίκης. Πρόκειται γιὰ τὸν ἡρωϊσμό τοῦ Μαβίλη, πού εἶνε ἕνα ἀπλό φαινόμενο τῆς ἠθικῆς του ζωῆς. Μὰ αὐτὴ ἦταν σολωμικὴ κλη-ρονομιά ὡς τὴ δημιουργῆσε ὁ Πολυλάς.

Ὅλο τὸ Μαβίλη στὸν Πολυλά τὸν χρωτοῦμε. Ἐκεῖνος ἐπότιζε τὴ ψυχὴ του, μεταγγίζοντας σολωμικὰ νήματα — κι ἐγέμισε ἐνθὺς ἀνθῆ. Εἶνε ὅλα τὰ φανερώ-ματα τῆς ζωῆς τοῦ Μαβίλη, γεννοβολημένα ἀπ' τὴν ἐπίδραση τοῦ Πολυλά. Λου-λούδια ἀκριβὰ, πού ὄχι μόνο τὰ ἐσπείρε «ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων», μὰ καὶ τὰ ἐθρεψε καὶ τὰ ἐθέρμανε καὶ τὰ ἐφώτισε ὁ φωτεινός, ὁ ἐπιβλητικὸς ἥλιος τῆς μεγάλης του ψυχῆς. Εἶνε παρὰ ξένο ἀλήθεια τὸ γεγονὸς καὶ κρῖμα πού τὸ προσπερνοῦν τόσο βιαστικά οἱ βιογράφοι τοῦ Μαβίλη. Ἔτσι τὸ πέρασμά του καὶ τὸ ὑπέροχο-στό Δρίσκο φεγγαβολήμά του φαίνεται ξεκρέμαστο καὶ συμπτωματικό. Θαυμάζε-ται κι ἐξυμνεῖται, ἀλλὰ δὲν ἐξηγεῖται, ἐνῶ εἶναι καρπὸς ἀκριβὸς μιᾶς βαθειᾶς καὶ μυστικῆς καλλιέργειας — μιᾶς μακρυνῆς προετοιμασίας, πού δημιούργησε τὴ ψυχὴ, πού ἔπλασε τὴ φυσιογνωμία τοῦ Μαβίλη.

Μποροῦμε ν' ἀντικρύσουμε — ἔστω κι ἀπὸ μακριά — τὴ ψυχικὴ ἱστορία ἐνός ἀνθρώπου, πού εὐτύχησε νὰ γνωρίσει τὸν κόσμο μέσα σ' ἕνα ὑψηλὸ περιβάλλον καὶ κάτω ἀπὸ μιὰ μεγάλη παράδοση. Δεκαπέντε περίπου χρονῶ ὁ Μαβίλης γνω-ρίζεται, μέσον τοῦ Ἰωάννη Ρωμανοῦ, μὲ τὸν Ἰάκωβο Πολυλά. Ἡ νεανικὴ, ἡ ἀπλάστη ἀκόμα ψυχὴ του βοῆξε τὴν εὐκαιρία νὰ συνδεθῇ, νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὴ σολωμικὴ παράδοση. Ἡ θηλυκιά, ἡ εὐαίσθητη ἰδιοσυγκρασία του ἔγειρε — ἀκκούμπησε πρόθυμα πάνου στὴν πνευματικὴ καὶ ψυχικὴ ἐπιβολὴ τοῦ Πολυλά.

¹ Α. Μ. Ἀνδρεάδου. Ἰάκωβος Πολυλάς — Λορέντζος Μαβίλης. Ἀθῆναι (Ἐλευθερου-δάκης) 1929 σελ. 35.

² Κυρίως τούτο τὸ σημεῖο ἐπρόσβλεπε ὁ Ἀνδρεάδης — μὰ ἐπιφανειακά. Μᾶς δίνει μερικῆς παρατηρήσεις πρὸς τὴν παραπάνω μελέτη του (δ. π. σελ. 24-25). Πολυτιμότερη εἶνε ἐκείνη πού τονίζει, πῶς ὁ Μαβίλης δὲν μπορεῖ νὰ κοιταχθεῖ ἀνεξάρτητα ἀπ' τὸν Πολυλά. «Ὅστις λοιπὸν δὲν ἔχει ὅπ' ὄψει τὸν Πολυλάν ἢ μᾶλλον τὸν Πολυλάν καὶ τὸν εἰς τὸ κόμμα του ἀνήκοντα στενὸν κύκλον Κερκυραίων φιλολόγων, θὰ δυσκολευθῇ νὰ ἐννοήσῃ τὴν ψυχολογίαν τοῦ Μαβίλη».

Τόσο μικρός και τόσο ανοιχτόψυχος είχε ἄλλοτε προσεγγίσει και κείνος τὸ Σολωμό. Ἡ ἱστορία ξαναγίνεται—πέφτουν οἱ ἴδιαι σπόροι τῆς ἠθικῆς ἀνδρείας. Ὁ Μαβίλης πλησιάζει τὸν Πολυλά, πού ἦταν ὁ μοναδικός, ὁ γνησιώτερος κληρονόμος τῆς σολωμικῆς διδασκαλίας. Τὸν πλησιάζει ὡς μαθητῆς—ἡ δὲ φιλία βοηθοῦσε στὴ στενότερη πνευματικὴ και ψυχικὴ ἐπικοινωνία και ἐπαφή. Κοντὰ στὸν Πολυλά ὁ Μαβίλης γνώρισε τὴν ἱψηλὴ τέχνη, τὸ νόημα τῆς τέχνης καλλιτέρα. Θὰ ἦταν ὁ πρῶτος καλόβουλος και εἰλικρινὴς κριτὴς τῶν δοκιμῶν του. Κοντὰ στὸν Πολυλά ἔννιωθε τὸν ὑψηλὸ προορισμὸ τοῦ ποιητῆ, ὅπως τὸν ἐννοοῦσε και τὸν ἔζησε ὁ σωπασμένος διδάσκαλος—τὴν ἀποστολὴ του μέσα στὸ νέο ἑλληνισμὸ. Θὰ ἦταν—και ποῖος θὰ τὸ ἀμφισβητήσει;—ὁ σοφὸς ὁδηγὸς του πρὸς τίς ξένες λογοτεχνίες, πρὸς τὰ μεγάλα πρότυπα τῆς τέχνης. Τότε ὁ Πολυλάς μετέφραζε—και εἶχε βάλει ἕνα μέρος τὸν Ὅμηρο³, κι ἔβλεπε ὁ Μαβίλης και ἐξοῦσε τὴ μεγάλῃ σημασίᾳ τοῦ μεταφραστικοῦ ἔργου. Πλεκτόταν μέσα του τὰ ἀόρατα νήματα τοῦ θαυμασμοῦ, τῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς ἀρχαίους—ἐκείνης πού ἄλλοτε εἶχε ὁ Σολωμὸς μεταδώσει στὸν Πολυλά. Ὁμηρος, Σοφοκλῆς, Εὐριπίδης. Μεγάλα πρότυπα!—δίνοντας τὸ παράδειγμα τῆς προσέγγισης και τῆς ἀναδημιουργίας τους. Ἡ μεταφραστικὴ ἐπίδοση τοῦ Μαβίλη, ἐμπνέεται πολὺ νωρὶς ἀπ' τὸν σοφὸ δάσκαλό του και ἀκολουθεῖ τάχνάρια τῆς δικῆς του προσπάθειας. Ὁδηγεῖται, ἀνάλογα και ὁμόροπα, πρὸς τὸ Βιργίλιο⁴. Μαθαίνει νὰ βλέπει μὲ καθαρὸ μάτι τὸ νέο ἑλληνικὸ πολιτισμὸ. Τὰ λαϊκὰ μνημεῖα τοῦ λόγου—πάνου ἀπ' ὅλα τὴ γλώσσᾳ τοῦ λαοῦ, ἐκείνην πού ἐξύμνησε σ' ἕνα σονέττο του τόσο παθητικά.

Ἀρχεὲς γλωσσικὲς, ιδέες αἰσθητικὲς, πεποιθήσεις ιδεολογικὲς, ὁ ἰδεαλισμὸς, ὁ βαθύτερος ἀνθρωπισμὸς, ὅλα τὰ φανερώματα ἑνὸς σολωμικοῦ κληρονόμου και συνεχιστοῦ, μέσα στὴν ἐπιβολὴ πού χαιρόταν⁵, τὴν αὐστηρότητα πού κράτοῦσε, τὴν ἀκεραιότητα πού φανέρωνε—ἀκτινοβολοῦσανε στὸ στενότερο κύκλω του—στὰ σίγουρα, κι ἄφηναν σημάδια ἀξέγραφα.

**

Ὅταν κατέβηκε στὴν Ἀθήνα, ἦταν ἀδύνατο νὰ συμβιβαστῇ μὲ τὸ πνευματικὸ περιβάλλον. Τὸ πανεπιστήμιο—μὲ τὴν κατάπτωση και τὴν κατάσταση πού εἶχε στὰ 1878—θὰ τοῦ γέννησε τίς θλιβερότερες ιδέες. Ἡ ἀντίθεση ἦταν ἐποικοδομητικὴ και ἴσως ἡ ψυχικὴ και πνευματικὴ του συγκομιδὴ κοντὰ στὸν Πολυλά νὰ πῆρε τὴν ἀληθινὴ τῆς σημασίᾳ. Νὰ ἔγινε πῶς εὐσυνείδητη, ριζοβολῶντας βαθύτερα και πλατύτερα μέσα στὸν ἐσωτερικὸ του κόσμῳ. Ἦταν ἡ δύσκολη ἐκείνη ἐποχὴ τοῦ ἑλληνισμοῦ, πού εἶχε φτάσει στὸ κατώτερο σκαλὶ τῆς κατάπτωσης—μὰ ἔσωζε τίς ψυχὲς ἡ ἔννοια τῆς πατρίδας, ὁ δὲ Μαβίλης κατεβαίνοντας ἀπ' τὴν Κέρκυρα εἶχε ἐμποτιστῇ ἀπ' τοὺς σπόρους τοῦ ἀληθινοῦ πατριωτισμοῦ. Στὴν Ἀθήνα, κατάλαβε τὸ ὕψος τοῦ Πολυλά, πού μέσα στὴ Βουλὴ και ἔξω ὑψωνόταν τόσο σεβαστὸ και ἐπιβλητικὸ⁶, καλλιτέρα. Δὲν πρέλει δὲ ἡ βιαστικὴ τοῦ

³ Στὰ 1875 εἶχε κυκλοφορήσει τὸ πρῶτο μέρος τῆς Ὀδύσσειας τοῦ Πολυλά.

⁴ Μετέφρασε δυὸ ἀποσπασματα μεγάλα ἀπὸ τὸ Α' και Β' τῆς Αἰνείας. Βλ. «Ἔργα» (Ἀλ. 1922) σελ. 148 κτ. Ἡ μετάφραση χρονολογεῖται ἀπὸ τὰ 1894.

⁵ Βλ. Ἀνδρεάδην ὁ. π. 24. πρβλ. και σελ. 22. «Υπενθύνιζε τοὺς φιλοσόφους οἵτινες ἐτυράννησαν μερικῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν τῆς ἀρχαιότητος. Παρ' ὅλα του τὰ ἐλαττώματα, ὁ Πολυλάς εἶχε μόρφωσιν τόσοσιν εὐρείαν και τόσοσιν βαθεῖαν, τοιαύτας ἠθικὰς ἀρετὰς ἐν τῇ ἰδιωτικῇ βίῃ και τοσαύτην προσωπικὴν ἐπιβολήν, ὥστε κατ' ὀρθὴν νὰ ἐπιτύχη παρὰ τῶν μέχρι φαντασμοῦ θαρραλυνόμενων ὁπαδῶν του πλήρη παραδοχὴν τῶν βαθέως παρ' αὐτῷ ἐρριζωμένων φιλολογικῶν και πολιτικῶν πεποιθήσεων».

Μαβίλη ἀναχώρηση γιὰ τὴ Γερμανία—ἡ διαγραφὴ του ἀπ' τὸ Πανεπιστήμιο, νὰ θεωρεῖται ἀνεξάρτητη ἀπ' τὸν Πολυλά. Ὁφείλεται στὴν ἐπίδραση και καθοδηγησὴ του—ὅπως κι' αὐτὴ ἡ προτίμηση τῆς Γερμανίας.

**

Ἐδὼ σταματᾷ ἡ βαθύτερη ἐπικοινωνία, ἡ ἄμεση ἐπαφή—μὰ δὲν ἐχρειάζονταν κιόλας πιά. Ὁ Μαβίλης σπούδασε, γλέντησε, ἐχάρηκε στὴν ξένῃ χώρα, μὰ ἦταν ἀπ' τίς ψυχὲς πού δύσκολα πέρνουν δρόμους δικούς τους. Ἡ μακρινὴ ἐπικοινωνία συνεχίζεται. Ὁ Πολυλάς χαιρετᾷ τοὺς πνευματικούς κορποὺς τοῦ ἀναστήματός του. Μεταφράσεις, σπουδὲς—πρωτότυπη παραγωγή. Στὸ ἀναμορφωτικὸ ἐκεῖνο κίνημά του⁷ (τοῦ 1884) ἔχει κοντὰ του και τὸ Μαβίλη. Μαζὶ μὲ τὸ ἐπιτελεῖο τῶν μαθητῶν και συνεχιστῶν. Εἶνε ὁ δεύτερος σολωμικὸς κύκλος⁸, πού ἐμπνέεται και οἰστρηλατεῖται ἀπ' τὴν ἀκτινοβολία τοῦ Πολυλά.

**

Στὴ Γερμανία ὁ Μαβίλης ἔμεινε πολλὰ χρόνια και δέχτηκε πολλὲς και μεγάλες ἐπιδράσεις. Ἡ γνωριμία του μὲ τὸν Σοπενάουερ ἴσως νὰ εἶνε τὸ σημαντικώτερο ἀπόκτημά του. Χωρὶς τὴν σολωμικὴ καταβολή, πού στέρεη κρατιόταν μέσα στὴ ψυχὴ του, θὰ ἔξεφετε σ' ἕνα κλαυθμηριστῇ, σ' ἕναν πεισιθάνατο τοῦ χειρίστου εἶδους. Καὶ τοῦτο ἀπὸ τὴν ἀδυναμία τῆς προσωπικότητάς του. Πέρασε πολλὲς κρίσεις, μὰ εἶνε ἡ ἀδιάκοπη παρουσία τῆς πολυλαϊκῆς ἐπίδρασης, πού κρατᾷ τίς ρίζες τῆς ζωῆς του ἀπείραχτες ἀπ' τὰ θολὰ ρέματα, πού κινδυνεύανε νὰ τραβήξουνε στὴν καταστροφὴ τὴν προσωπικότητά του. Ἀδιάκοπα ἀκτινοβολεῖ μέσα του ἡ ὑψηλὴ ἔννοια τῆς πατρίδας—μαζὶ ἡ γλωσσικὴ τῆς ἀναφώνηση, ἡ τακτικὴ τῆς ἐξυγίανση, ἡ ἐθνικὴ τῆς ἀποκατάσταση, ἡ λογοτεχνικὴ τῆς καρποφορία. Ἡ ἀπαισιοδοξία και ἡ ἀμφιβολία του στάθηκαν γόνιμες. Τονώσανε τὴν ἔννοια τῆς θυσίας—μὰ και τὸ τιμιώτερο, ρίξανε τὸ κέντρο τοῦ βάρους τῆς ἀξίας τῆς ζωῆς πάνω σὲ μερικὲς μεγάλες ἀρχὲς και εὐγενικὲς ἐπιδιώξεις. Τὸν ἔκαναν δισταχτικὸ, ἄπραγο, ἀποτραβηγμένο, βαριόκαρδο—μὰ τὸν ἔφεραν γρήγορα και συντελεστικὰ στὴ λύτρωσή του. Τονώσανε τὴν ἀσθένεια τῆς προσωπικότητάς του, τὴν ὥπλισαν και τὴν ἐτοιμάσανε γιὰ εὐγενικὲς πρωτοβουλίες και ὑψηλὲς ἐπιδιώξεις. Τὸν ἀποτραβίξανε ἀπὸ τὴν ποίησιν και τὸν ἔφεραν πρὸς τὴ ζωὴ.

**

Ὁ Μαβίλης εἶνε ποιητὴς και μεταφραστής. Οἱ μεταφράσεις του εἶνε ὁραῖες κι' ἔχουν ἀξία. Τὰ ποιήματά του ἔχουν τέχνη και σὲ πολλὰ ὑπάρχει κάποια δροσιά. Ἡ γραμματολογία λογαριάζει τὸ Μαβίλη ἀνάμεσα στοὺς καλύτερους ἐπίγονους τοῦ Σολωμοῦ—ἴσως ὄχι ἀδίκῃ, ἀν και κάπως υπερβολικῇ. Ὁ Μαβίλης ἀπὸ τὸ 1897 ἔκαμε νὰ ἔχει σχέσεις μὲ τὴν ποίησιν. Ὡς ποιητὴς εἶνε ἄγνωστος ὡς τὸ θάνατό του⁹ τὸν ὀνόμα του εἶνε γινώστὸ στοὺς ντόπιους κύκλους και σὲ μερικούς

⁶ Πρβλ. τίς γνώμες και τὴν ἀπάντη τοῦ στάση τῶν τότε πολιτικῶν ἀρχηγῶν, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους κι ὁ Χαρίλαος Τρικούπης.

⁷ Μιὰ ἐπέμβασή του γιὰ τὴν ἀναμόρφωση τῆς νεοελλ. πνευματικῆς ζωῆς, στὴ γλώσσα, λογοτεχνία, κριτικὴ, μὲ ἐκδοσὴ περιοδικῶ «Ἐθνικὴ γλώσσα». Σχετικὰ βλ. τὴ μελέτη «Περιοδικὰ καὶ δὲ βγήκανε» «Νέα Ἑστία» ΚΑ' 1937, 58—9, ὅπου κι ἡ προκήρυξη τοῦ Πολυλά, μὲ τίς ὑπογραφὰς ὅλων τῶν μαθητῶν του.

⁸ Σ. Χρυσομάλλης, Γ. Καλοσγούρος, Α. Κεφαλλήνης, Ν. Κογεβίνης. Τελευταῖος ἔρχεται ὁ Μαβίλης, και ὑπογράφει τελευταῖος τὸ μανιφέστο τῆς «Ἐθνικῆς Γλώσσας».

⁹ Πολλὰ σονέττα ἔχουν αὐτὴ τὴν νοσταλγία.

δμότεχνους τῆς Ἀθήνας. Οἱ ἀνθολογίες, οἱ πρὸ τοῦ 1912 δὲν τὴν ξέρουν, οὐδὲ τὸν λογαριάζουν. Τοῦ ζητᾶνε τὰ περιοδικὰ συνεργασία καὶ δὲν ἔχει νὰ τοὺς στείλει¹⁰. Δὲν γράφει. Τυραγνιέται νὰ βρῇ τὸ δρόμο, πού τοῦ εἶχε προορίσει ὁ Θεός. Ἀπὸ νωρὶς δοκίμασε τὸ δρόμο τῆς δημιουργίας νὰ πραγματώνει τὶς μορφές, πού ἔλαμπαν στὴ ψυχὴ του καὶ βασιλεύαν ὀλοζώντανες, μέσον τῆς τέχνης. Εἶδε πὼς δὲν ἦταν προωρισμένος ἀπ' τὴ φύση. Πέρνει ἄλλο δρόμο—τὸ χειρότερο, πού τοῦ εἶχε ἐμπνεύσει ὁ Σοπενάουερ εἰς τὰ ἰνδικὰ πρότυπά του¹¹. Τὸ δρόμο τῆς ἀπραξίας, τοῦ διαταγμοῦ, τῆς νιρβάνας. Ἐδῶ περνάει ἀπὸ πολλές ἐναντιότητες καὶ ἐσωτερικὲς κρίσεις. Ἄν μέσα στὴν τέχνη εὕρισκε πρῶτα τὸ βαθύτερό του εἶναι μιὰ μορφὴ δράσης, τώρα εἶναι ὑποχρεωμένος ἀπ' τὴν ἐπιταχτικὴ ἀνάγκη τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς νὰ ἀναιρεῖ καθημερινὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ νὰ τὸν καταπιέζει, ζητώντας νὰ τοῦ ἐπιβάλλει τὴν ἀδράνεια καὶ τὴν ἄρνηση. Ζῇ σὰν ἐρημίτης μὰ διψᾷ τὴ δράση, Ζῇ ἀποτραβηγμένος, συλλογισμένος, ἀδρανής, μὰ κάνει μακρινὲς ἐκδρομὲς στὸ νησί, κουραστικούς περιπάτους, γιὰ νὰ δώσει κάποια διέξοδο στὴ βαθύτερη ἀνησυχία του. Εἶνε σκεπτικιστὴς, δὲν πιστεύει σὲ τίποτε, ὅμως βλέποντας ἀπέναντί του, τὰ σκλαβωμένα ἡπειρωτικά¹² βουνά, λαχταρᾷ νὰ πεθάνει πολέμοντας γιὰ τὴ λευτεριά τους. Κι ἐδῶ ἀκριβῶς εἶνε τὸ πρόβλημα. Ὁ Μαβίλης ἦταν ἄνθρωπος τῆς δράσης. Ὁ ποιητὴς τῆς πράξης. Ὁ Σολωμὸς ἦταν τὸ ἀντίθετο δημιουργός. Ἐκεῖνος βλέποντας τὸ Μεσολόγγι ἔκλαιε, πονοῦσε, μὰ εὕρισκε τὴ λύτρωσή του στὴ δημιουργία.

Ἐγινε βουλευτὴς ἀγωνίστηκε γιὰ τὸ γλωσσικό¹³, γιὰ τὴν ἠθικὴ τάξη, ἀγκάλλασε τὴν ἐκπαιδευτικὴ ἀναγεννητικὴ προσπάθεια τοῦ τόπου, πῆγε ἐθελοντὴς σὲ δυὸ πολέμους. Στὸν τελευταῖο ἔπεσε. Μποροῦσε καὶ νὰ μὴν πέσει. Στὸ Δρίσκο ξανάζησε ὁ Σολωμὸς μὲ τὴν ἐπαγγελίαν του. Αὐτῆς πού μετέδωσε στὸ Μαβίλη ὁ Ἰάκωβος Πολυλάς.

Διαβάστε μὲ προσοχὴ τοὺς στίχους αὐτοὺς γιὰ τὸ δάσκαλό του τὸν Πολυλᾶ γιὰ νὰ βρῇτε πού ἔγκειται τὸ κατώρθωμά του.

Στὴν κορφὴ τῆς ζωῆς, ἐπὶ ροδίζει
 Τῆς Λευτεριᾶς ἀμόλευτος ἀγέρας
 Καὶ σὺν ἦχος θάνατος φλογέρας
 Ἡ ποίηση, ἀηδόνι θεῖο, καλοκαρδίζει,
 Ἀσκῶντες δικμαντένιο μετερίζι
 Καὶ στὴ μέση, ὁμορφιᾶς θάμα καὶ τέρας
 Νὰ τῆς Μεγαλόφυχης Μητέρας
 Ἐοτῆσες, πού σὺν ἡλίος πορφυρίζει.
 Ποτὲ σ' ἀραχνισμένο δάραθρ', ὅπου
 Μὲς τῇ μοῦχλᾳ καὶ μέσ' τὴν φαρμακίλᾳ
 Ὅχις κλωστοῦν οἱ κάκητες τ' ἀθρώπου,
 Ποτὲ δὲν ἐκατέδηκες κ' ἐκύλᾳ
 Ἡ φωνή σου βροντῇ, κι' ἔκαε σὰ φλόγα
 Τοῦς πονηροῦς, —μὰ τοῦς καλοῦς εὐλόγα.

¹⁰ Πρβλ. γράμμα του πρὸς Τανκόπουλον (γιὰ τὸ Νουμᾶ)

¹¹ Εἶχε στραφῇ μὲ ζῆλο πρὸς τὴν ἰνδικὴ γλῶσσα καὶ φιλολογία.

¹² Πρβλ. Ἀνδρεάδην δ.π. σελ. 81 «Εἰς μίαν ἐκ τῶν ἐκδρομῶν αὐτῶν ὁμολόγησεν εἰς στενὸν φίλον ὅτι τ' ὄνειρόν του ἦτο νὰ πέσῃ εἰς μίαν «ἡπειρωτικὴν ὁσμῆτιν».

¹³ Στὰ 1909 γίνεται ἀπ' τοὺς πρῶτους ἰδρυτὰς τοῦ Βικαῖου. Ὁμίλου. Στὰ 1911 ὡς βουλευτὴς μιλά γιὰ τὸ γλωσσικὸν στὴ Βουλὴ. Ἐκεῖ ἐθυμῆθη καὶ καμάρωσε γιὰ τὸ δάσκαλό του «Εἶμαι μαθητὴς καὶ ὑπῆρξα ἐπὶ πολλὰ ἔτη φίλος τοῦ Πολυλά, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ αὐτὸς μαθητὴς τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ. (Ἔργα δ.π. 188). Ἀνέβηκε στίς ρίζας τῆς ἠθικῆς ζωῆς του.

Βλέπουμε πόσο ἔφεξε μέσα στὰ βάθη τῆς ψυχῆς του ἡ ἠθικὴ μορφὴ τοῦ διδασκάλου τοῦ Πολυλά. Ποιὲς κορφές ἀνέβηκε μαζί του. Τί κόσμους ἀντίκρυσε. Ὁλος ὁ Μαβίλης εἶνε μέσα στὸ σονέττο του αὐτό. Παρακολουθεῖτε τὴν ἱερὴ κλίμακα, πού ἀνεβαίνει στοὺς οὐρανοὺς. Λευτεριά, ποίηση, πατρίδα (Μεγαλόφυχη μητέρα), ἠθικὴ ζωὴ. Στὸ κέντρο ὁ Σολωμὸς. Ἕνας κόσμος μεγάλος. Τὸ σονέττο πρὸς τὸν Πολυλᾶ εἶνε ἕνα κατώρθωμα τῆς ἠθικῆς ζωῆς του. Γραμμένο στὸ θάνατο τοῦ διδασκάλου, ἔκλεισε μέσα του τὴ βαθύτερη κληρονομία του. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει μιὰ νέα ζωὴ γιὰ τὸ Μαβίλη. Μέσα του βασιλεύουν οἱ μεγάλες μορφές, πού κατέκτησε μὲ μόχτο καὶ μὲ ἀγωνία κάτου ἀπ' τὴν γόνιμη παρουσία κ' ἐπίδραση τοῦ Σολωμικοῦ διδασκάλου του.

Γ. ΒΑΛΕΤΑΣ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΜΑΒΙΛΗ

Ἡ ζωὴ τοῦ Μαβίλη εἶναι ἑνὸς ἀνθρώπου τῆς δράσης. Τὸ ἔργο του, ἀντίθετα, φαίνεται ἑνὸς ποιητῆ πού ἀπογοητεύεται ἀπὸ τὴ ζωὴ, μάλιστα ἀπὸ τὰ ποιητικὰ θέματα τὰ ἴδια, καὶ πού καταφεύγει στὴ λατρεία τῆς μορφῆς τοῦ ὄραλου.

Μπορεῖ νὰ φανεῖ παράξενη ἡ προσπάθεια νὰ ἀνακαλύψει καίεῖς κάποια ἐνότητα στὰ τόσο διαφορετικὰ σονέτα πού ἀποτελοῦν τὴν πρώτη ἐκδοση, μὲ τὸν ἀπλὸ τίτλο, ἀόριστο «Τὰ Ἔργα», δημοσιευμένα καὶ ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ ποιητῆ, γιὰ νὰ μὴ χαθοῦν ἐσώρια ποιήματα, ὅπου ἡ ἐμπνευση πηδᾷ ἀπὸ τὴ φιλοσοφία στὸ ρεαλισμό, ἀπὸ τὶς Ἰνδίες στὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τὴν Ἀρχαίότητα στὴν ἐποχὴ μας, καὶ θίγει κάθε λυρικό θέμα χωρὶς νὰ κοπιᾷ νὰ τὸ ἀναπτύξει. Ὅμως, παρατηροῦμε πὼς τὰ πατριωτικὰ ποιήματα διαφέρουν ἀπὸ τὰ ἄλλα, γιὰτὶ πρῶτα δὲν περιέχουν τὴν ἴδια ἀπογοήτευση, τὴν ἴδια μελαγχολία, ἔπειτα γιὰτὶ τὸ περιγραφικὸ στοιχεῖο ἐπικρατεῖ σ' αὐτά. Φαίνεται, λοιπόν, ὁ πατριωτισμὸς ἰσχυρὸν τὸ κέντρο τῆς ἐμπνεύσεως τοῦ Μαβίλη, τὸ φωτεινὸ κέντρο, ἀπὸ ὅπου κάποτε ἀπομακρύνεται πρὸς τὶς σκιὰς τῶν ὀνείρων καὶ τῆς ἰδεολογίας.

Μὰ ἡ μεγάλη ἀξία τοῦ ποιητῆ εἶναι ἡ ἐπεξεργασία τῆς μορφῆς, σὰ νὰ εἶχε περιορίσει τὴν ἐμπνευσή του γιὰ νὰ συγκεντρωθεῖ στὴν ποιητικὴν ἐκφραση καὶ στὴ γλῶσσα. Ἡ προτίμηση τοῦ σονέτου—προτίμηση τῶν ποιητῶν πού, καὶ σ' ἄλλες γλῶσσες, πολεμήσανε γιὰ νὰ λαγαρίσουν τὸ ποιητικὸν στοιχεῖο, πρὸ πάντων στίς ἐποχὰς καλλιτεχνικῆς ἀναγέννησης καὶ νεωτερισμοῦ—ἐπέτρεψε στὸ Μαβίλη νὰ παίζει, γιὰ τὴν Ἑπτανησιακὴ Σχολή, τὸ ρόλο πού ἔπαιζαν ἕνας Ντὸν Μπελλαὶ στὴ Γαλλικὴ Ἀναγέννηση τοῦ XVI αἰῶνα, ἡ ἕνας Ντὲ Ἐρεντιὰ στὴν ἐμφάνιση τῆς Παρνασσιακῆς Σχολῆς στὸ τέλος τοῦ XIX αἰῶνα.

Ὁ περιορισμὸς τῆς ἀνάπτυξης τῆς ἐμπνεύσεώς του στίς διαστάσεις ἑνὸς μικροῦ ποιήματος εἶχε ἀποτέλεσμα τὴν πειθαρχία τῆς γλῶσσας, πού κάθε τῆς πλοῦτος χρησιμοποιοῖται, καὶ πού ἡ ὁμορφία τῆς βγαίνει ἀπὸ τὴν ἀπλότητα τοῦ ὅφους.

Εἶναι σωστὸ ἡ «Ἰόνιος Ἀνθολογία» νὰ τιμῇ τὸ Μαβίλη, γιὰ τὴ συμβολή του στὴν ἐθνικὴ ποίηση.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΜΙΡΑΜΠΕΛ

Καθηγητὴς στὴ Σχολὴ τῶν

Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν τοῦ Παρισιῦ

ΙΕΡΟΦΑΝΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΔΕΑΣ*

...Μέσα στα παλιά τραγούδια του, αν όχι και σ' αυτά τα σονέττα του, συναυτοῦμε φράσεις που δεν μπορούν ν' αναβρυσουν από καρδιά που δὲ νιώθει βαθύ θρησκευτικό συναίσθημα μπροστά στο μυστήριο του κόσμου και τῆς ζωῆς. Σημειώνω ἐδῶ πρόχειρα μερικές :

«Στὴ γαλήνη τοῦ Σύμπαντος ἀπέραντη ἐκκλησία». «Χερουβικῆς χαρᾶς χρυσὸς αἰθέρας». «Νὰ ψάλῃ σὲ ἄλλη γῆ μ' ἀγγέλου λύρα». «Κι' ἅμα στ' ἀστερινά του χρυσοαμάξια οἱ ἀγγέλοι φύγουν». «Ἀχνὸν καὶ ἄρρωστον μὲ εἶδες καὶ πόνησες σὰν Παναγία». «Θὰ μείνουν, δὲ μαραίνονται τὰ ἄνθη τῆς καρδιάς σου, ὅπου τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ τριγύρω μου σκορπίζει».

Ὁ Θεός, οἱ Ἄγγελοι, ἡ Παναγία κι' ὅλα τὰ σύμβολα τῆς Θρησκείας γίνονται σύμβολα τῆς Ποιήσεώς του. Ὁ νέος Μαβίλης βρίσκεται μέσα σ' αὐτά. Τὰ πιστεύει ὅπως τὰ γνώρισε ἀπὸ παιδάκι στὸ ἀρχοντικό του σπῖτι ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ μητέρα του, ὅταν τὸν ἔπαιρνε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὸν πῆγαινε στὴν ἐκκλησία καὶ γέμιζε ἡ ψυχὴ του ἀπὸ τὴν αἰθέρια μουσικὴ τῶν ψαλμῶν καὶ τῶν τροπαρίων. Τὰ πιστεύει χωρὶς νὰ τὰ συζητῇ, χωρὶς νὰ τὰ ἐξετάζῃ. Τὸ ἴδιο κάνει καὶ γιὰ τὴν Ἰδέα τῆς Πατρίδας. Τὴν πιστεύει ἀπόλυτα. Ἡ προσήλωσή του πρὸς αὐτὴ εἶναι σχεδὸν προσήλωση ἐνὸς ἱεροφάντη. Ἀπὸ τὴν ξενητιά του τὴ νοσταλγεῖ πύρινα ὅταν «ξυπνᾷ πάλι τῆς Ἀνοιξης τὸ ἀγέρι στὴν Πλάση μουσικῆς ἀγάπης γλύκα». Καὶ τότε κάθε μοσκοβολία καὶ κάθε χῶμα, κάθε πουλιοῦ κελάϊδμα ξυπνᾷ πόθο στὰ φυλλοκάρδια του καὶ ἐλπίδα νὰ τῆς φιλήσῃ τὸ ἅγιο χῶμα.... Ἀποκοντά, πιὸ ἔπειτα, τὴν τραγουδάει ἐξαλλα, θριαμβευτικά, ὅταν, ὡραῖος πολέμιστῆς πιά, διασχίζει τὰ πυκνὰ φαράγγια τῶν Σφακιῶν καὶ σκαρφαλώνει στὸ χωριὸ τῆ Νίμπρο, πού εἶναι τὸ ψηλότερο τῆς Κρήτης, συντροφιασμένος ἀπὸ βλάμηδες λεβέντες, μονοσκοῖνι μὲ γέλια καὶ κουβέντες, θεωριμένους ὅλους τους ἀπὸ τὸν πόθο τοῦ θανάτου «μὲ τ' ἁγιασμένα δαφνοστέφανά του»....

Τί βάρος μελαγχολίας καὶ ἀπαισιοδοξίας μαζί, δὲ μᾶς πιέζει τὸ στήθος, ὅταν διαβάζουμε λ.χ. στὴ «Λήθη» του πὼς οἱ νεκροὶ εἶν' οἱ καλότεροι γιατί λησμονᾶνε τὴν πίκρα τῆς ζωῆς κι' οἱ ζωντανοὶ πού δὲ μποροῦν νὰ τὴ λησμονήσουν, ἢ ὅταν, στὸ πιὸ πεσιμιστικό του τραγούδι, τὸν «Ἀνεμόμυλο», μᾶς μιλάει τόσο ἔμμονα γιὰ τὴν ἁγία θωριά τοῦ θανάτου, γιὰ τὸν κρύο Ἄδη, γιὰ τὸ τίποτα, γιὰ τ' ἄδυστα τῆς θεϊκῆς ἀνυπαρξίας.

Ὅμως, ἂς μὴ γελαστῇ κανεὶς ἀπὸ τὰ λίγα αὐτὰ σονέττα —κι' ἂς εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ ἄρτια ἀπὸ ἀπόψεως φόρμας — καὶ βγάλῃ τ' ὀριστικό του συμπέρασμα γιὰ τὸν ποιητὴ μας. Ἡ ἀπαισιοδοξία, στὴ σκοτεινότερῃ τῆς μορφῆς, δὲ βρῆκε κατάλληλο ἔδαφος ν' ἀναπτυχθῇ στὴν ἀντρίκτα ψυχὴ τοῦ Μαβίλη. Ὁ Μαβίλης, δόξα τῷ Θεῷ, εἶταν μιὰ φύση υγιέστατη κι' ἕνας ρωμαλέος ὁργανισμός, ὅπως τὸ δείχνουν ὅλες οἱ ὥραιες του πράξεις πού τις ἔκανε τραγούδια. Γιατὶ πὼς μπορεῖ νὰ εἶνε ἀπαισιοδόξος ἕνας ποιητῆς πού ὑμνεῖ τὴν Κρήτη μὲ τέτοιες νατουραλιστικὲς στροφές :

Σειρῆνα πρασινόχρυση, μὲ μάτι
σὰν τῆς ἀγάπης, μὲ λαχτάρας χεῖλις,
ἀχτιδωμάλλα, ἐρθεβύζα...

* Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ὁμιλία του στὸ Φιλολογικὸ μνημόσυνο τῆς 28 Νοεμβρ. στὸ Βασιλικὸ Θέατρο. («Ν. Ἑστία», Χριστούγεννα 1937).

ἢ ὅταν βάζῃ τὴν Καλλιπάτειρά του νὰ λήῃ στοὺς Ἑλλανοδίκες, μὲ ἄτρεμη λαλιά, πὼς εἶνε μάννα Ὀλυμπιονικῶν καὶ γι' αὐτὸ θὰ πρέπῃ νὰ τὴν ἀφήσουν νὰ μῇ μέσα στὰ Στάδιο, ἂν καὶ γυναῖκα, γιὰ νὰ καμαρώσει «μὲς τὰ ὥραια κορμιά, πού γιὰ τὸ ἀγρίλι τοῦ Ἡρακλέα παλαίβουν, θαμᾶστὲς ψυχῆς ἀντρίκιες» ; Ἡ ὅταν, τέλος, πλέκῃ ὕμνο λεβεντιάς στὴ γλῶσσα τῆς Δημοτικῆς μας:

Ὁ Μαβίλης, ὅπως ὅλοι οἱ λυρικοὶ ποιηταί, ἄλλαξε ψυχικὲς καταστάσεις ἀναλόγως τῶν ἐπιδράσεων πού ὑφίστατο, ὅχι μόνον ἀπὸ τίς ἰδέες, ἀλλὰ κι' ἀπὸ τὰ γεγονότα πού ποιοὺς ξέρει τὶ ὀρόλο ἔπαιξαν στὴ ζωὴ του....

Σ. ΣΚΙΠΗΣ

Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΜΙΑΣ ΣΧΟΛΗΣ*

...Δὲν θεωρῶ τὸν Μαβίλη ὁλοκληρωμένον ποιητὴ. Καὶ θαρρῶ πὼς κι ὁ ἴδιος, σὰν ἄνθρωπος ἐξαιρετικὰ καλλιεργημένος πού ἦταν, τὸ εἶχε πικρότατα ἀντιληφθεῖ. Κ' ἴσως αὐτὸ νὰ ἔγινε ἡ πρώτη αἰτία τῆς κατοπινῆς του ἀπαισιοδοξίας. Γιατὶ εἶναι φανερό, εἶναι ὁλόκληρο ψυχικὸ δράμα, γιὰ τὸν ἀνώτερο ἄνθρωπο, νὰ φιλοδοξεῖ νὰ δώσει κάτι μεγάλο στὴν τέχνη καὶ νὰ μὴ βοηθιέται σ' οὐτὸ ἀπὸ τὸ φυσικὸ του ταλέντο. Κι εἶναι ἀπολύτως βέβατο πὼς, ἂν ὁ Μαβίλης, τὴν κοπιώδικη καὶ βασανιστικὴ σύνθεση τῶν στίχων του δὲν τὴ συνώδευε καὶ μὲ γενναῖες πράξεις, ὅπως ἦταν ἡ υπεράσπιση τῆς ζωντανῆς μας γλώσσας στὴν πιὸ ψυχολογικὴ στιγμή τῆς ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, κ' ἡ θυσία του ἀπὸ τὴν ἄλλη στὸ βωμὸ τῆς ἰδέας τῆς μεγάλης πατρίδας, τὸνομά του θὰ ἦταν μόλις γνωστὸ σ' ἕνα κύκλο διανοητικῶν ἀνθρώπων, ἀφοῦ ὁ Κώστας Χατζόπουλος, μὲ ἔργο πολὺ πιὸ ἐκτεταμένο καὶ πολυμορφότερο —δημιουργικὸ καὶ μεταφραστικὸ— ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἄγνωστος ἀπὸ τὸ εὐρύτερο κοινὸ κι οὔτε μελέτες εἶνα νὰ γράφονται ἀπὸ τοὺς κριτικούς γι' αὐτόν, οὔτε κανένα φιλολογικὸ μνημόσυνο νὰ τοῦ γίνεταί πουθενά.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀξία τῶν σοπέτων τοῦ Μαβίλη —καὶ παίρνω τὰ σονέττα του ὡς τὴν τελειότερη ποιητικὴ του ἐκδήλωση— δὲν εἶναι καθόλου ἰσόβαμη. Δέκα εἶναι ὅλα —ὅλα τὰ σονέττα του πού μποροῦν νὰ σταθοῦν σ' ἕνα ὑψηλότερο ἐπίπεδο, ἀπὸ ἔποψη ἀποτελέσματος ἐκφραστικοῦ καὶ μορφικοῦ. Κάνω ἐδῶ τὴν ἀπορίθμησή τους : 1) Λήθη, 2) Ἀνεμόμυλος, 3) Κρήτη, 4) Καλλιπάτειρα, 5) Καρδάκι, 6) Πατρίδα (τὸ πρῶτο), 7) Excelsior, 8) Μούχωμα, 9) Ἑλὶα καὶ 10) Παλιοκαστροφίτσα. Κοντὰ σ' αὐτὰ ὑπάρχουν ἄλλα δέκα ἴσως, δευτερεύουσας ἀξίας, κι ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ τριάντα δηλαδή, δὲν εἶναι παρὰ τρίτης καὶ τέταρτης σειρᾶς στιχοτυγμήματα. Πολλὰ μάλιστα ἀπ' αὐτά, ἂν ἐγὼ εἶμουν ἐκδότης του, δὲν θὰ τὰ βάζα καν στὸν τόμο τῶν ποιημάτων του, γιατί ὅχι μόνον δὲν προσθέτουν τίποτα στὴ φήμη του, ἀλλ' ἀπεναντίας τοῦ ἀφαιροῦν, ἐν ὅσῳ τὸν δείχνουν ἀλλιότιμον ἀπ' ὅτι τὸν γνωρίσαμε Δὲν τὸν δείχνουν δηλαδή πιά ὀπλισμένον μὲ τὴ μελαγχολικὴ ἐκείνη γαλήνη πού τοῦ ταίριαζε τόσο πολὺ καὶ μὲ τὴ βουδικὴ του ὑποταγὴ στὸ πεπρωμένο του....

Θὰ μὲ ρωτήσῃ ἴσως κανεὶς: Καλὰ καὶ δὲ φτάνουν δέκα σονέττα γιὰ νὰ κάνουν ἕνα ποιητὴ ; Δὲ θὰ μιμηθῶ καθόλου ἐδῶ τὸ Νίτσε πού εἶπε γιὰ τὸν ἀφτάστο-

* «Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία», τευχ. 2, Δεκ. 1937 (Ἀπόσπασμα).

Νοβάλις πὼς δὲν τοῦ ἔδινε ἀρκετὰ νὰ δαγκώσει. Φτάνουν δὲ φτάνουν, ἐγὼ τ' ἀγαπῶ : σὰν κομμάτια προορισμένα νὰ πάρουν τὴν πρέπουσα θέση τους στὴ νέα μας ἀνθολογία· δὲ φτάνουν ὅμως γιὰ νὰ δημιουργήσουν σχολή.

Καὶ ποιητὲς εἶναι μόνο ἐκεῖνοι ποὺ συνεχίζονται μὲ τὰ ἔργα τους σὲ πολλοὺς ἢ καὶ σὲ λίγους μαθητὲς των. Ὁ Μαβίλης θὰ μείνει σὰν ἓνας ἐξαίσιος μαθητὴς τῶν Ἑπτανησίων Διδασκάλων. Ἡ καλὴτερά, σὰν ὁ τελευταῖος ποιητὴς τῆς Ἰόνιας ποιητικῆς Σχολῆς. Θὰ μείνει ὅμως μαζί καὶ σὰν θρυλικὸς σταυροφόρος ἱππότης τῆς Ἑλληνικῆς Ἰδέας. Sans peur et sans reproche!

ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ

ΛΟΡΕΝΤΣΟΣ ΜΑΒΙΛΗΣ*

Ξαναδιαβάζω τὸ πεισιθάνατο, λεοπαρδικὸ ἔργο του, γιὰ νὰ ἀνιχνεύσω ὅχι τὰ σημάδια τῆς ζωῆς του, ἀλλὰ τὰ μηνύματα τοῦ θανάτου του· μελετῶ τὴν ζωὴ του, ποὺ ἐσήκωσε ὑπερήφανα ὀλόκληρη τὴν βαριά κληρονομιά τῆς ἑπτανησιακῆς σχολῆς, καὶ σκέπτομαι πὼς ἓνας τέτοιος φεγγοβόλος θάνατος σὰν τὸν δικό του, ταίριαζε γιὰ νὰ κλείσῃ τὴν Πύλη ποὺ ἄνοιξε ὁ Σολωμός. Γιατὶ μέσα στὸ ἔργο του, καθὼς μέσα καὶ στὴν ζωὴ του, ἐκεῖνο ποὺ μᾶς μαγνητίζει, μᾶς ὑποβάλλει, εἶνε τὸ τέλος.

Τέλειον ἄνθος ἐνὸς δένδρου· ποὺ δὲν πρόκειται πιά νὰ καρποφορήσῃ, ἢ ποιήσῃς του σημαίνει πιά τὸ τέλος τῆς ἑπτανησιακῆς ποιητικῆς σχολῆς : εἶνε ἡ τρίτη γενεά, ὁ ἀπόγονος. Ἄς μὴν ξεχνοῦμε πὼς εἶνε παρνασσικός, ὁ μόνος Ἑλλήν παρνασσικός—μιὰν ἄλλη φορὰ θὰ ἐξηγήσω γιατί δὲν ὀνομάζω παρνασσικὸ τὸν ποιητὴ Γρυπάρη· ἔχει τοῦ παρνασσισμοῦ καὶ τὴν φιλοσοφικὴ διάθεσι καὶ τὴν φιλοσοφία καὶ τὴν ἀπελπισμένη προσκόλλησι στὴ φευγαλέα μορφή. Κάθε φιλολογικὴ σχολὴ ὅμως, ἂν καλοκυτάξῃ, ἔχει τὴν παρνασσικὴ τῆς περιόδο, ποὺ ἐκφράζει καὶ τὸ τέλος τῆς : διανοητικῆς, ἀπαισιοδοξίας, τελειότης μορφικῆς εἶνε τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν περιόδων αὐτῶν· στὸν Μαβίλη ὅμως ἡ περίπτωσις εἶνε ἀκόμη πιὸ τυτχική, γιατί ἡ ἱστορικὴ στιγμή, κατὰ τὴν ὁποία ἔδρασε, ἀπομονώνει ἐντελῶς τὸ φαινόμενο καὶ τὸ ἀναδεικνύει. Καὶ ἔτσι δένει ἡ ζωὴ του μὲ τὸ ἔργο του.

Ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Σολωμοῦ ὥς τὸν καιρὸ τὸν δικό του, τὰ πράγματα ἔχουν ἀλλάξει ριζικά : τὸ κέντρον τοῦ βάρους μετετοπίσθη ἀπὸ τὰ Ἑπτάνησα στὰς Ἀθήνας· ἡ ἔνωσις τῶν Ἑπτανήσων μὲ τὴν Ἑλλάδα, τὰ ἔφερε καὶ κοινωνικῶς καὶ πολιτικῶς καὶ πνευματικῶς σὲ δευτέρα μοῖρα. Οἱ νέοι Ἑπτανήσιοι ἔρχονται πιά «στὴν Ἑλλάδα» νὰ κάνουν τὴν τύχη τους· στὰ γράμματα ἡ σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν μεσουρανεῖ. Ἀλλὰ ὅμως ἐκεῖ στὴν Κέρκυρα, παλαιὰ πρωτεύουσα μιᾶς Πολιτείας, ἐπιβεῖ μιὰ πνευματικὴ ἀριστοκρατία ποὺ ἀρνεῖται νὰ συνθηκολογήσῃ· ἓνας μικρὸς θρησκευτικὸς θίασος κρατεῖ ἀσβεστὴ τὴ σολωμικὴ λαμπάδα. Καύχημα τῆς ἀριστοκρατίας αὐτῆς, ἱεροφάντης τοῦ θιάσου, ὁ Λορέντσος Μαβίλης, ὑπερασπίζεται τὸν Πολυλᾶ, θαυμάζει τὸν Μαρκορά, πολεμᾷ γιὰ τὴ σολωμικὴ δημοτική, γράφει στίχους καὶ τοὺς διορθώνει, μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἀθηναῖκους συμβιβασμούς. Ὅλα αὐτὰ μυρίζουν τὸ τέλος ἐνὸς κόσμου· ἴσως τὸ νοιώθει ὁ Μαβίλης,

* Ἑλ. Βῆμα, 29 Νοεμβρίου 1937.

μυαλὸ κριτικὸ καὶ φιλοσοφημένο. Νὰ ὑποταχθῇ δὲν ταιριάζει στὴν ὑπερηφάνειά του, μὰ κ' ἡ ναρκωμένη γαλήνη τῆς ἐπαρχιακῆς ζωῆς δὲν ταιριάζει στὴ φλογερὴ του ψυχὴ· καὶ κάθε τόσο ξεφεύγει. Ἡ Κρήτη, ἡ Θεσσαλία, ἡ Μακεδονία, ἡ Ἡπειρος θὰ τὸν δοῦν ἀντάρτη νὰ πολεμᾷ γιὰ τὴν ἐλευθερίαν· πρέπει νὰ νοιώσουμε καλὰ ὅλη τὴν ἀπεγνωσμένη αὐταπάρνησι τῶν πολεμικῶν τοῦ ἐπιδόσεων γιὰ νὰ ἐκτιμήσουμε ὅλο τὸ μεγαλεῖο τῆς ψυχῆς του : ἡ θυσία πρὸς τὴν ὁποία πηγαίνει καὶ ξαναπηγαίνει, ἡ θυσία τὴν ὁποία ἐπιδιώκει ἐπίμονα τὴν παρμονὴ τοῦ θανάτου του, δὲν εἶνε γι' αὐτὸν ἓνα καθήκον, εἶνε μία ἀνάγκη.

Ὁ τέλειος θάνατός του, ποὺ δὲν ἔχει τίποτε τὸ τυχαῖο, τέλειος καὶ ἐθελήμενος καθὼς ἓνα τέλειο ἔργο τέχνης, κλείνει τὸν κύκλο ποὺ ἄνοιξε ὁ Σολωμός, ὅταν ἀναπηδοῦσε ἀκούοντας τὰ κανόνια τοῦ Μεσολογγιοῦ· προορισμὸς τοῦ πρώτου ἦταν ἡ ζωὴ, ὅπως προορισμὸς τοῦ τελευταίου ἦταν ὁ θάνατος : ἡ ζωὴ του παράλληλα μὲ τὸ ἔργο του ἦταν καμωμένη κι' αὐτὴ γιὰ νὰ ἐκφράσῃ περίδοξα ἓνα τέλος. Καὶ ἂς μὴν πιστευθῇ ὅτι ὑπονοῶ τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ γνωστὰ καὶ ἐπισήμως μαρτυρημένα γεγονότα τοῦ θανάτου του· ἀλλὰ στοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν ἀποστολὴ νὰ ἐκφράσουν κατὰ τὴν καθολικώτερον ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους, σπάνιο εἶνε νὰ μὴν τοὺς ὑποταχθῶν οἱ ἀνεξερευνήτοι νόμοι τῆς συντυχίας καὶ νὰ μὴν τοὺς ἀκολουθήσουν πειθηνία τὰ περιστατικά. Ἀκόμη δὲν μὲ παρνεύει ποὺ πεθαίνει ὅχι ἐπάνω σὲ μιὰ νίκη : οἱ ἀξίες ποὺ ἦρθε νὰ δοξάσῃ, εἶνε ἀξίες ψυχικῆς, ἀξίες ἀγῶνος καὶ ὅχι ὕλικές ἀξίες, ἀξίες νίκης. Τὸ διδάγμα ποὺ ἐξάγεται ἀπὸ τὸ ἔργο του καὶ ἀπὸ τὴν ζωὴ του, εἶνε τῆς ἐννοίας τοῦ τελείου, χωρὶς τὴν ἐλπίδα τῆς ἀμοιβῆς, χωρὶς τὸν φόβο τῆς τιμωρίας.

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ

ΤΑ ΣΟΝΕΤΤΑ ΤΟΥ ΜΑΒΙΛΗ

.....Ἀφοῦ ἔδοξίμασε διάφορους στίχους καὶ διάφορες νέες στιχουργικὲς συνθέσεις, ἐκατάληξε στὸν ἐνδεκασύλλαβο καὶ τὸν ἐκαλλιέργησε μ' ὅλη του τὴ δύναμη. Συχνὰ χρησιμοποιεῖ τὸ νταντέσκο, γιὰ λόγους καθαρὰ ἐκφραστικούς, καὶ τὸ δρασκελισμὸ τοῦ νοήματος ἀπὸ στίχο σὲ στίχο, τὸ μεταχειρίστηκε μὲ τρόπο προσωπικόν. Ἀφοῦ δηλαδὴ μὲ τὸ δρασκελισμὸ κόπη τὸ νόημα ἀνάμεσα σὲ διάφορους στίχους, σχηματίζοντας ἔτσι διάφορες ἰσχυρὲς τομές, κλεῖ τὴν πρότασή του μ' ἓνα στίχο ἀκέραιο. Κ' ἐνῶ στοὺς προηγούμενους στίχους ὁ ἱαμβικὸς ρυθμὸς ποικίλει τὸ βάδιμά του καὶ μοιάζει σὰν ποικιλόρυθμη ρυθμικὴ πρόζα, ἔρχεται ὁ ἀκέραιος ἐνδεκασύλλαβος καὶ τὸ κανονικὸ βάδιμά του ἀκούεται ἰσχυρότερα, σὰ νᾶχε ἀποχτήσει πραγματικὰ κάποιο ἐσωτερικὸ δυνάμωμα τῆς ρυθμικῆς του ἀξίας. Καὶ τὸ δυνάμωμα αὐτὸ τὸ καθρεφτίζει καὶ στοὺς ἄλλους στίχους, κάνοντας ἔτσι νὰ φαίνεται πιὸ ἰσχυρὸς ὁ ρυθμὸς ὀλόκληρου τοῦ σονέττου. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἐμεγάλωσε συχνὰ τὴ ρυθμικὴν ἀξίαν τῶν στίχων του καὶ τοὺς ἔδωσ' ἓνα ἐσωτερικὸ ρυθμικὸ κυμάτισμα, ποὺ παρακολουθεῖ τις ἐκφραστικὰς ἀνάγκας τῶν φράσεων του. Στοιχεῖα τῆς στιχουργίας αὐτῆς θὰ βρῇ συχνὰ ὁ ἀναγνώστης μέσα στὰ σονέττα τοῦ Μαβίλη.

* Λορέντσου Μαβίλη, τὰ Σονέττα. Μὲ εἰσαγωγὴ καὶ σχόλια τοῦ Γερ. Σπαταλά. Ἀθήναι, 1935, σ. 19.

Ἄλλοτε πάλι με τὸ δρασκελισμὸν σχηματίζει ἓνα κάτι σὰ μουσικὴ ὑπόκρουση, ἀνάλογη με τὸ γενικὸ συναίσθημα ποὺ προκαλεῖ τὸ περιεχόμενο τοῦ σονέττου, ὅπως π.χ. στὸ «Μούχρωμα». Στὸ σονέττο αὐτὸ με τὸ δρασκελισμὸν τοῦ νοήματος ἀπὸ στίχο σὲ στίχο, καθὼς ὑπάρχει σ' ὅλους σχεδὸν τοὺς στίχους, δημιουργεῖ ἓνα πλῆθος ἰσχυρὲς ἐσωτερικὲς τομές, ποὺ με τὸ ποικίλο ρυθμικὸ βάδισμα ποὺ παίρνουν, δυναμώνουν ἐκφραστικὰ τὶς διάφορες φράσεις, καὶ σχηματίζουν ἓνα γενικὸ κυμάτισμα, ποὺ ἔχει κάτι ἀπὸ τὴ μελαγχολία καὶ τὸ νανούρισμα τοῦ δειλινοῦ.

Ἐπίσης στίς ὁμοιοκαταληξίες ἔδωσε τελείως ἐξαιρετικὴ προσοχή. Δὲν ἀρκέστηκε νὰ ὁμοιοκαταληχτῇ μόνο ἀπὸ τὸ τονισμένο φωνῆεν καὶ πέρα, μὰ ἤθελε νὰ συμφωνῇ καὶ τὸ προηγούμενο σύμφωνο, ὅπως π.χ. ρο-δί ζει καὶ καλοκαρ-δ-ίζει, ἀ-γ έρας καὶ φλο-γ έρας. Καὶ ἡ συμφωνία αὐτὴ τοῦ συμφώνου, πότε περιορίζεται στὸ τετράστιχο, πότε ἀπλώνει σταυροειδῶς καὶ στὰ δύο τετράστιχα διπλῇ, καὶ πότε γίνεται τετραπλῇ, παρακολουθώντας τὴν τετραπλὴν ὁμοιοκαταληξίαν τῶν τετραστίχων. Κάτι ἀνάλογο καὶ στὰ τρίστιχα.

Καὶ συχνὰ δὲ θεωρεῖ ἀρκετὸ μῆτε αὐτό, ποὺ εἶναι δυσκολώτατο στὴ γλῶσσα μας με τὶς περιορισμένες ὁμοιοκαταληξίες της, μὰ ζητεῖ συχνὰ νὰ σχηματίζουνε τὶς ὁμοιοκαταληξίες του ὁλόκληρες λέξεις με διαφορετικὸ νόημα. Ἐπίσης ζητεῖ συχνὰ νὰ ὁμοιοκαταληχτῇ ὁλόκληρη ἡ λέξη καὶ ν' ἀκούεται στὸ τέλος τῆς ἄλλης, ὅπως: σονέττα καὶ χρύ-σόνε τα.

Καὶ γιὰ ν' αὐξήσῃ τὴ μελωδικότητα τῶν στίχων του, συχνὰ χρησιμοποιεῖ κ' ἐσωτερικὲς ὁμοιοκαταληξίες. Ἄλλοτε πάλι διατηρεῖ τὸ ἴδιο τονισμένο φωνῆεν σ' ὅλους τοὺς κύριους τόνους τοῦ ρυθμικοῦ βαδίσματος τοῦ στίχου. Ἄλλοτε χρησιμοποιοῖ σύμφωνα ἡχηρὰ ἢ γλυκόφωνα κ' ἄλλοτε πυκνώνει ἢ ἀραιώνει τὶς συνιζήσεις, γιὰ νὰ χρωματίσῃ χαρακτηριστικώτερα τὴ φράση του, κάποτε φτάνει ἴσως καὶ τὴ χασμωδία, ὅπως στὸ στίχο «Κρουσταλλένιο, δι' ἀφανο, γεμάτο», ἀδιαφορώντας τελείως γιὰ τοὺς σχολαστικὸς κανόνες περὶ συνιζήσεως καὶ χασμωδίας ποὺ σερβίρουνε μερικοὶ ἄμουσοι μετρικοί.

Ἐπίσης, γιὰ νὰ κάμῃ μελωδικώτερους κ' ἐκφραστικώτερους τοὺς στίχους του, συχνὰ-συχνότερα μεταχειρίζεται λέξεις με τὸ ἴδιο σύμφωνο, πότε στὴν ἀρχὴ τοῦ στίχου, πότε ἀνάμεσα, πότε στὸ τέλος καὶ πότε στὴν ἀρχὴ καὶ στὸ τέλος. Συχνὰ ἐπίσης ἐπιμένει ὁ ποιητὴς στὴ συχὴ ἐπανάληψη τοῦ ἴδιου συμφώνου ὅχι μόνο γιὰ λόγους μελωδικούς ἢ ἐκφραστικούς, μὰ καὶ ψυχολογικούς ἢ μουσικούς. Στους δύο πρώτους στίχους τοῦ σονέττου «Ἐρως καὶ Θάνατος», τὸ γράμμα μι ἐπαναλαμβάνεται πολὺ συχνὰ καὶ ἡ ἐπανάληψή του συνεχίζεται στὸν τρίτο στίχο καὶ στίς τέσσαρις ὁμοιοκαταληξίες τοῦ τετράστιχου. Ἡ συχὴ αὐτὴ ἐπανάληψη τοῦ μί, δὲ σκοπεύει τόσο νὰ δυναμώσῃ τὴ μελωδικότητα τῶν στίχων, ὅσο νὰ τονίσῃ τὸ κύριον νόημά τους, τὴν πληθωρικότητα τῆς μοσχοβολίας τοῦ Μάη....

ΓΕΡ. ΣΠΑΤΑΛΑΣ

ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΒΙΛΗ*

ΤΑ "ΣΟΝΕΤΤΑ,, ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ ΓΕΡ. ΣΠΑΤΑΛΑ (1)

Ἀπὸ τὸ 1911-12 ὡς τὸ 1915-16, τὸ ὄνομα τοῦ Μαβίλη, καὶ στοὺς λογοτεχνικοὺς κύκλους καὶ εὐρύτερα, στὸ μεγάλο κοινόν, γνώρισε ἀρκετὴ φήμη. Μὰ ξαφνικά, ἡ φήμη τοῦ κερκυραίου σονετογράφου λιγότεψε, ξεθύμανε, καὶ σχεδὸν πῆγαινε νὰ σβύσῃ ὁλότελα ὅσο περνοῦσε ὁ καιρὸς. Ἀπὸ τὸ 1920 κ' ἔδωθε μόνο σὲ ἀνθολογίες συναντοῦμε τὸ ὄνομα τοῦ Μαβίλη, πουθενά ἄλλου.

Ὁ κ. Σπατάλας στὴν ἐκδόσή του(1) λέγει ὅτι ὁ Μαβίλης, ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψην μας τὸ «ῥυθμὸς τῆς ἐμπνεύσεως τῶν σονέττων του καὶ τὰ καταπληκτικὰ τεχνικὰ μέσα ποὺ χρησιμοποιοῦ σ' αὐτά», «εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ δεχτοῦμε πὼς δὲν εἶναι μονάχα ἓνας σπουδαῖος ποιητὴς κ' ἓνας μεγάλος τεχνίτης τοῦ στίχου, μὰ εἶναι καὶ ὁ μεγαλύτερος σονετογράφος ὡς τώρα τῆς νέας λογοτεχνίας μας καὶ ἀσφαλῶς ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας, στεκόμενος δίκαια σιμὰ στὸ Δάντε, τὸν Πετράρκα, τὸ Φώσκολο καὶ τὸν Καρντούτση».

Ἄ! τί ὑπερβολές! Ὁ σπουδαιότερος Ἕλληνας σονετογράφος πιθανὸν νὰ εἶναι ὁ Μαβίλης, ἢ μᾶλλον, ναί, βέβαια, αὐτὸς φαίνεται νὰ εἶναι, μὰ καὶ «σπουδαῖος» ποιητὴς, ἔτσι σέ-κα-νέτα, καὶ «μεγάλος τεχνίτης τοῦ στίχου» καὶ «ἀσφαλῶς» ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους σονετογράφους τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας! Ὅχι. Δὲ νομίζω πὼς με τέτοιους δογματισμοὺς καὶ τέτοιες ὑπερβολές πρέπει—ἐμεῖς οἱ νεώτεροι νὰ ἐκτιμοῦμε ἡρώσῳπα καὶ πράγματα. Σπουδαῖος ποιητὴς δὲν εἶναι ὁ Μαβίλης—τότε τί εἶναι ὁ Παλαμᾶς, ὁ Καβάφης, ὁ Σικελιανὸς καὶ οἱ ἄλλοι, οἱ παλαιότεροι;—ἀλλὰ ἓνας ἐπιδέξιος ἐρασιτέχνης σμιλευτὴς τοῦ στίχου, περισσότερο τεχνίτης—καὶ ὅχι πάντα «ἄφογος»—παρὰ ποιητὴς, με μικρὴ καὶ φτωχὴ πνοή, με καμμιὰ πρωτοτυπία καὶ θερμὴ στὴ σκέψη, με καμμιὰ βαθύτερη ἀνησυχία, μονόχορδος καὶ μονότροπος, ποὺ βρῆκε πολὺ νέος μὴ φιλοσοφία ποὺ τοῦ ταίριαζε καὶ ἔμεινε ἐκεῖ, καὶ τοῦ ὁποίου μῆτε ἡ ψυχὴ, μῆτε τὸ πνεῦμα, μῆτε καν ἡ τέχνη καὶ ἡ τεχνική—στὸ Μαβίλη τὰ δύο τοῦτα εἶναι τὸ ἴδιο—γνώρισαν, με τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ, κανένα ξάνοιγμα, κανένα πλούτισμα, κανένα μέστωμα, κάτι ποὺ νὰ δείχνῃ ὅτι ἔφτασε νὰ δῇ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς πρὸς κυκλικὰ, πρὸς οὐσιαστικά, με πλατύτερη ματιὰ, τὴν τέχνη καὶ τὴ ζωὴ. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι σὲ μερικά σονέττα τοῦ Μαβίλη αἰσθανόμαστε ἓνα ἄνθρωπο με «ῥυθμὸς», εὐ/ενικό, ἡρωϊκόν, καρτερικόν, λεπτὸν καὶ πικραμένον, ἀριστοκρατικόν, ὅτι συχνὰ στοὺς στίχους του δίνει μιὰ ἀπλάδα καὶ μιὰ ρευστότητα μουσικὴ ἢ πεισιθιανότη του διάθεση, ἢ «δειλινὴ» («crêpusculaire»), καὶ ὅτι κάποτε τὰ εὐρήματα τῆς τεχνικῆς ἢ καὶ τὸ πλοῦτος τοῦ συναίσθηματος μεταγίτουν στίς λέξεις μιὰ βαθύτερη μουσικὴ δόνηση, μὰ τοῦτα δὲν εἶναι ἀρκετὰ γιὰ νὰ τὸν ὀνομάσουμε σπουδαῖο ποιητὴ μῆτε μεγάλο τεχνίτη τοῦ στίχου.

Γιατί εἶναι μεγάλος τεχνίτης τοῦ στίχου ὁ Μαβίλης; Γιατί στὰ νεῖατά του δοκίμασε νὰ δημιουργήσῃ μερικὲς «καινούριες συνθέσεις ρυθμῶν», γιατί συντά-

* Πρὸς ἐπίσημ.: Ν. Τωμαδάκη, «Τὰ Σονέττα τοῦ Μαβίλη», «Νεοελληνικὸν Ἀρχειόν», 1935 καὶ ἐν αὐτῷ βιβλιογραφίαν περὶ Μαβίλη καὶ εἰδικώτερον περὶ τῶν Σονέττων.

(1) «Νέα Ἑστία», Τ. 205, 1 Ἰουλ. 1935, σ. 644. (Ἀπόσπασμα).

ΤΑ ΣΟΝΕΤΤΑ ΤΟΥ ΜΑΒΙΛΗ ΚΑΙ Η ΕΠΤΑΝΗΣΙΑΚΗ ΣΧΟΛΗ *

Τὸ ἄρθρο τοῦ κ. Παράσχου, στὸ τεῦχος «Ν. Ἑστίας» τῆς 1ης Ἰουλίου, γιὰ τὴν ἔκδοση τῶν Σονέττων τοῦ Μαβίλη μετὰ σχόλια τοῦ κ. Γ. Σπαταλά, προκαλεῖ μιὰ δίκαιη κερχυραϊκὴ διαμαρτυρία....

Δὲν μποροῦμε βέβαια νὰ μὴ σημειώσουμε τὴν ἀπροσεξία τοῦ κ. Σπαταλά στὴ σημασία τῶν σπανίων λέξεων, ποὺ συναντᾶ στὰ ποιήματα τοῦ Μαβίλη.

Στὸ σονέττο «Νίκη» ὁ κ. Σπαταλάς τὴ λέξη «μισίδι» παράγει ἀπὸ τὸ μῖσος ἔξηγώντας τὴν ὡς «μεγεθυντικὸ ἢ ἀθροιστικὸ τοῦ μίσους» καὶ παραθέτει ὡς ἀνάλογα τὸ «ξύλο - ξυλίδι καὶ βρισιά - βρισίδι». Καὶ ὅμως μισίδι - μισίδια εἶναι ἡ γνωστὴ δημοτικὴ λέξη, ποὺ σημαίνει τὰ χαρακτηριστικά, τὶς γραμμὲς τοῦ προσώπου, καί, βαλμένη ἀπὸ τὸ Μαβίλη στὴ φράση «ἀντριᾶς πολεμικῆς μισίδι», σημαίνει, ἐπίσης, τὰ χαρακτηριστικά, τὴν ὄψη τῆς πολεμικῆς ἀνδρείας. Ἀλλὰ καὶ στὸ σονέττο «Μούχρωμα» (τελευταῖος στίχος, «σὰν τὸ θαμπὸ γιουλί ποὺ ὀλοένα λυώνει») ὁ κ. Σπαταλάς κάνει μιὰ παρανόηση. Ἐξηγεῖ τὸ «γιουλί» κομμάτι πάγος. Καὶ ὅμως τὸ «γιουλί» εἶναι ἀπλούστατα τὸ ἐπίθετο ποὺ σχηματίζεται ἀπὸ τὸ γιούλι—ὅπως λέγεται ὁ μενεξὲς στὴν Κέρκυρα καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι συνηθισμένος σχηματισμὸς τοῦ τύπου τῶν χρωμάτων, ὅπως στάχτη - σταχτί, μενεξὲς - μενεξελί, κανέλλα - κανελλί, καὶ ἡ ἔννοια τοῦ στίχου ὀλοφάνερη : «σὰν τὸ θαμπὸ μενεξεδένιο χρῶμα τῆς δύσεως ποὺ ὀλοένα λυώνει, δηλαδὴ ἐξαφανίζεται, μετὰ τὸ ἐρχόμενο σκοτάδι».

Στὸ σονέττο «Νίκη» ὁ κ. Σπαταλάς σημειώνει ὅτι ὁ Μαβίλης, ἐνθουσιασμένος ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τῆς Κρήτης καὶ τὸν προετοιμαζόμενο πόλεμο τοῦ 1897, ἐλπίζει σὲ νέες νίκες ἀνάλογες μετὰ τὸ 1821 κλπ. Καὶ ὅμως δὲν πρόκειται γιὰ τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτὰ· τὸ σονέττο ἀπλούστατα γράφτηκε τὸ 1896 μετὰ τὴν νίκη τοῦ Μαραθωνοδρόμου Λοῦη καὶ μετὰ τὸν ἐνθουσιασμό ἀπὸ τὴν ἀναβίωση τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Ἐπίσης στὸ σονέττο «Πλήρωμα Χρόνου» σημειώνει ὅτι ὁ ποιητὴς παρακινεῖ τὴν Ἑλλάδα νὰ κηρύξει πόλεμο ἐναντίον τῆς Τουρκίας. Ἐν τούτοις ὁ ποιητὴς ἀπλούστατα ἐξυμνεῖ τὴν Κρήτη ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐπανάστασώς τοῦ 1897, χωρὶς ν' ἀνακατεῦει πουθενὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ἀλλὰ, ἐξ ἄλλου, ἡ ὑποτιμητικὴ κριτικὴ τοῦ κ. Παράσχου γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Μαβίλη εἶναι ἀπολύτως ἄδικη καὶ σφαλερὴ. Ἄν ὁ Μαβίλης δὲν στέκει σιμὰ στὸ Δάντε καὶ τὸν Πετράρκα, ὅπως δογματίζει ὁ κ. Σπαταλάς, στέκει ὅμως ἀσφαλῶς σιμὰ στὸν Ἑρεντιά, μετὰ τοῦ ὁποῦ τοῦ ἔργο καὶ ποσοτικῶς μπορεῖ νὰ παραβληθεῖ ὅ,τι ἔγραψε ὁ ποιητὴς τῶν «Σονέττων». Καί, μετὰ τὴν ἄδεια πάντοτε τοῦ κ. Παράσχου, νομίζω πὼς δὲν εἶναι μικρὸ εὐτύχημα γιὰ τὴν Ἑλλάδα νὰ χεῖ κ' αὐτὴ τὸν Ἑρεντιά της.

Θέλω ὅμως νὰ σημειώσω ἐπίσης λίγες λέξεις καὶ γιὰ τὴν Κερχυραϊκὴ Σχολή, γιὰ τὴν ὁποῖαν γράφει ὁ κ. Παράσχος, καὶ στὴν ὁποῖαν φαίνεται νὰ δίνει μόνον τοπικὸ περιεχόμενο. Ἀλλ' ἡ Κερχυραϊκὴ ἢ Ἑπτανησιακὴ σχολὴ δὲν περιλαμβάνει γενικῶς τοὺς Ἑπτανησίους ποιητὲς καὶ αἰσθητικούς. Μετὰ θεμελιωτὴ τὸ Σολωμό, περιλαμβάνει μόνον ὀλίγους ἐκλεκτούς, ὅπως τὸ Μαρκορά καὶ τὸν Τυπάλδο, τὸν Πολυλά καὶ τὸν Καλογοῦρο, καὶ τελευταῖο τὸ Μαβίλη. Ἡ τοπικὴ τῶν προέλευση εἶναι συμπτωματικὴ, ἐνῶ ἡ συγγένεια εἶναι πνευματικὴ καὶ καλ-

* «Ν. Ἑστία», τ. 207, 1 Αὐγ. 1935, σ. 731. (Ἀπόσπασμα).

λιτεχνική. Θά ἦταν σφάλμα νὰ περιλάβει κανεὶς στὴν Ἑπτανησιακὴ σχολὴ τὸν Κάλβο καὶ τὸ Βαλαωρίτη. Γιατὶ τὸ κυριώτερο χαρακτηριστικὸ τῆς Ἑπτανησιακῆς σχολῆς εἶναι ἡ *καλλιέργεια τοῦ ἰδανικοῦ μέσα σὲ μιὰν ἀνώτερη καλλιτεχνικὴ μορφή*. Στὴν ἐποχὴ τῆς ἡ Σχολῆς αὐτὴ εἶχε ἀφετηρία τὸ ἰδανικὸ τῆς πατρίδας, ἐξελεγμένο στὴ δημιουργία σύγχρονου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, μεστοῦ ἀπὸ κάθε ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ἐκδήλωση, μὲ σταθερὴ τάση τὴν πραγματοποίηση ἐθνικῆς καὶ ἀτομικῆς ζωῆς ἀφιερωμένης στὴν ιδέα τοῦ καθήκοντος καὶ ὀπλισμένης μὲ ἐλεύθερη καὶ δυνατὴ ψυχὴ. Τέτοια ἡ ἰδεολογία τῆς ἀπὸ τοὺς «Ἐλεύθερους Πολιορκημένους» τοῦ Σολωμοῦ ἕως τὸ ὑπέροχο ἀνέβασμα τοῦ «*Excelsior*» τοῦ Μαβίλη — πὺν πραγματοποιήθηκε στὸν ἡρωϊκὸ του θάνατο στὸ Δρίσκο.

Μὰ ἡ Ἑπτανησιακὴ Σχολὴ ἀγωνιζόταν καὶ γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ μορφή, καὶ μ' ὅλη τὴν ἐλληνικώτατη κατεύθυνσὴ τῆς εἶχε, ὡς πρότυπα, ἐκτὸς ἀπὸ τ' ἀριστοτεχνικά τῶν ἀρχαίων καὶ νέων φιλολογίων, κυρίως τὰ ἔργα τῶν Ἰταλῶν κλασσικῶν. Εἶναι ἀτύχημα πὺν ἡ σύγχρονη Ἑλληνικὴ λογοτεχνία, κυρίως ἀπὸ ἄγνοια τῆς Ἰταλικῆς γλώσσας, δὲν μπόρεσε νὰ συνεχίσει τὴ θαυμαστὴ προσπάθειο τῆς Ἑπτανησιακῆς Σχολῆς. Γιατὶ μὲ τὴ μεγάλη καλλιτεχνικὴ παράδοση τοῦ ποιητικώτερου ἀπὸ τοὺς νεωτέρους λαούς, τοῦ Ἰταλικοῦ, θά εἶχε τελειοποιήσει τὰ ἐκφραστικά τῆς μέσα, τὴν ἁρμονία τοῦ στίχου καὶ τὴν κομψότητα τῆς μορφῆς. Πόσο ἡ κατεύθυνση αὐτὴ ὑπῆρξε ὀρθή, ἀποδεικνύει ἡ τεράστια ἀπόσταση μεταξὺ τῆς καλλιτεχνικῆς μορφῆς τοῦ Σολωμοῦ - Μαβίλη καὶ Κάλβου - Βαλαωρίτη. Ἡ γαλλικὴ ἰδίως ἔμπνευση τοῦ τελευταίου ἐπηρέασε ὀλοκληρωτικὰ καὶ τόσο ἐξημίωσε τοὺς μεγαλύτερους μας ποιητὰς, γιατί τοὺς συνήθισε στὴν ἀτμηλησία, τὴν προχειρότητα καὶ τὴ ρητορικὴ τοῦ στίχου, πὺν συγκρατεῖται σχεδὸν ἀπὸ μόνη τὴ δύναμη τῆς ἐμπνεύσεως. Ἡ σύγχρονή μας λογοτεχνία, ἂν ὄχι καθόλου, μὰ πολὺ λίγο ὠφελήθηκε ἀπὸ τὴν πολύτιμη αἰσθητικὴ παραίνεση πὺν κάνει ὁ Ἰάκωβος Πολυλάς στὰ «Προλεγόμενα» τοῦ Σολωμοῦ: «Ὅτι οἱ νέοι εἰς τὸν Ἑθνικὸν ποιητὴν μας θά ἔχουν ἓνα νέον παράδειγμα, πολὺ σπάνιον εἰς τὴν ἐποχὴν μας, ὅτι ἡ ἐπιμονὴ εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἀρχικοῦ πλάσματος, ὅπου πηγάζει ἀπὸ τὴν ἐμπνευση, εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ κύρια χαρακτηριστικά τοῦ μεγάλου νοός, τὸ μόνον ὅπου δύναται ν' ἀθανάτισει τὰ συγγράμματα».

ΘΕΟΔ. ΜΑΚΡΗΣ

OXI POETA MINOR

...Δυστυχῶς δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ πὺν γίνεται προσπάθεια γιὰ νὰ παραδοθῇ ὁ Μαβίλης στὴ λήθη, πὺν τόσο ἀριστοτεχνικὰ τὴν ὕμνησε. Καὶ πρῶτα-πρῶτα, μπορούμε νὰ τὸν κατατάξουμε στοὺς *poetae minores*; Γενικά, *poetae minores* λέγονται ἐκεῖνοι πὺν καλλιτεργοῦν τὰ ἐλάσσονα εἶδη τοῦ λόγου: ἐπίγραμμα, εἰδύλλιο, βακχικά κ' ἐπιθαλάμια τραγούδια κτλ. Ὁ Μαβίλης τέτοια πράγματα δὲν ἔγραψε. Τούναντιον ἐκαλλιέργησε μὲ φανατισμὸ τὸ σονέττο, εἶδος ποιητικὸ δυσκολώτατο, γιατί, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν τελειότητα τῆς μορφῆς, ἀπαιτεῖ συμπύκνωση καὶ ἐνάργεια τῆς ιδέας. Τὰ σονέττα τοῦ Μαβίλη δὲν εἶναι βέβαια ὅλα τέλεια· πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Εἶναι ὅμως ἀνάμφισβήτητο ὅτι δὲν εἶναι ποτὲ πρόσκαιρα καὶ ματαιόσχολα παιγνίδια ἐνὸς τεμπέλη ἐρασιτέχνη. Ὁ ποιητὴς ἐπάλαψε πάντα σκληρὰ μὲ τὴ μορφή καὶ συχνὰ τὴν ἐνίκησε, χωρὶς νὰ ἔχη, καθὼς φαίνεται, φυσικὴ στιχοργικὴ εὐκολία. Καὶ πάντα ἓνα κομμάτι, ἓνας τόνος τῆς ζωῆς τοῦ διαυλακώνει σὰν ἀστερσπὴ τὸ μικρὸ ποίημα, πὺν παύει πια νὰ εἶναι ὕλη

καὶ γίνεται κομμάτι ζωῆς. Δεύτερο ἐπιχείρημα τοῦ κ. Παράσχου κατὰ τοῦ Μαβίλη εἶναι ὅτι ἔγραψε πολὺ ὀλίγα (παρὰ τὴν οἰκονομικὴ του ἀνεξαρτησία. Ἀλλὰ μήπως ὁ Καβάφης, ἓνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς ποιητὰς πὺν σχηματίζουν τὴν ποιητικὴ τριάδα τοῦ κ. Παράσχου, Παλαμᾶς, Καβάφης, Σικελιανός (ὁ Σολωμὸς βέβαια ὄχι, ἐπειδὴ εἶναι ἐπτανησίος), μὲ ὅλη τὴν οἰκονομικὴ ἀνιση, ἔγραψε περισσότερα; Ὑστερα πρέπει πάντα νὰ ἔχουμε ὑπ' ὄψει μας ὅτι ὁ Μαβίλης δὲν ἐδόξλενε γιὰ φήμη. Ξέρομε ὅτι μὲ μεγάλη δυσκολία ἐδημοσίευε ποιήματά του καὶ δὲν τὰ ὑπέγραφε ποτέ. Αὐτὸ εἶναι βέβαια μία ἐκδήλωση σπάνιας πνευματικῆς ἀνωτερότητας, ἔβλαψε ὅμως σημεντικά τὴ δόξα του. Ἔτσι, θεληματικά ὁ Μαβίλης πέρασε στὸ περιθώριο.....

A. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ*

«ΤΑ ΣΟΝΕΤΤΑ ΤΟΥ ΜΑΒΙΛΗ»,**

Ὁ κ. Θ. Μακρῆς φαίνεται πὺς ἐνοχλήθηκε, γιατί ὁ κοιτικός μου μ' ὠνόμασε «τελευταῖο τῆς Κερκυραϊκῆς σχολῆς». Σ' αὐτὴ δὲν ἀνήκουν, κατὰ τὸν κ. Μακρῆ, παρὰ ὅσοι «μὲ θεμελιωτὴ τὸ Σολωμὸ .. καλλιτεργοῦν τὸ ἰδανικὸ μέσα σὲ μιὰν ἀνώτερη καλλιτεχνικὴ μορφή». Χωρὶς νὰ ἐξετάσουμε ἂν εἶναι τοῦτο σωστὸ, αὐτοὶ θά πρέπει νὰ ὀνομάζονται «Σολωμικὴ σχολή» ἢ «Ἰδεαλιστικὴ σχολή», ποτὲ ὅμως Κερκυραϊκὴ καὶ Ἑπτανησιακὴ. Μὰ σ' αὐτὴ τὴν περιέργη Κερκυραϊκὴ σχολή, πὺν ἐγὼ δὲν ἀνήκω, καὶ πὺν δὲ θ' ἀνήκη καὶ ὁ Κ. Θεοτόκης, ἀνήκει τάχα ὁ Μαβίλης; Τί σχέση ἔχουν οἱ «Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι» τοῦ Σολωμοῦ, πὺν ἀγωνίζονται τὸν πὺν τεράστιο ψυχικὸ καὶ σωματικὸν ἀγῶνα γιὰ νὰ ζήσουν ἐλεύθεροι, μὲ τὸ «*Excelsior*» τοῦ Μαβίλη, πὺν τοὺς ἡρώες του «τοὺς θεωρεῖ ὁ πόθος τοῦ θανάτου», δηλαδὴ τὸ ἀντίθετο ἀπ' ὅ,τι συμβαίνει στοὺς «Ἐλεύθερους Πολιορκημένους»; Καὶ ποιά σχέση ἔχει ὁ ποιητὴς τῆς «Λήθης», πὺν ἔγκωμιάζει τοὺς νεκροὺς καὶ τὸ θάνατο, μὲ τὸ Σολωμὸ, τὸν ποιητὴ τῆς ζωῆς; Ὁ Μαβίλης μπορεῖ νὰ προέρχεται ἀπὸ τὴ Σολωμικὴ σχολή, μὰ εἶναι μιὰ φυσιογνωμία τελείως προσωπικὴ, καὶ γι' αὐτὸ σπουδαία καὶ ἀξιοπρόσεκτη. Διαφορετικά, δὲ θ' ἀπασχολοῦσε τόσο ἔντονα, τελευταῖα, τὴν κριτικὴ, τὴ δική μας ὅσο καὶ τὴν ξένη.

Ὁ κ. Μακρῆς ἀρνιέται ἀκόμα καὶ τὴ σημασία τῶν σημειωμάτων μου σχετικά μὲ τὴν ἐπανάληψη τῶν ἰδίων συμφώνων στοὺς στίχους τοῦ Μαβίλη. Ἡ ἔκδοσις τῶν «Σονέττων τοῦ Μαβίλη» ἔγινε ἀποκλειστικά γιὰ νὰ σημειωθῇ αὐτὸ τὸ νέο τεχνικὸ στοιχεῖο πὺν βοήθα ἐγὼ μέσα στὰ σονέττα τοῦ Μαβίλη. Καὶ ἴσα-ἴσα, ἐπειδὴ αὐτὸς ἦταν ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ἐκδόσεως, τὰ σχόλια περιοριστήκανε στὸ ἐλάχιστο. Ἐνόμιζα πὺς δὲν ἔπρεπε νὰ μιλήσω ἀναλυτικὰ γιὰ τὸ νέο στοιχεῖο πὺν βοήθα στὴν ποίηση τοῦ Μαβίλη, ἐλπίζοντας πὺς θά γινότανε συζήτηση ἐπάνω σ' αὐτό, ἀπ' ὅπου θά προκύπτανε κάποια θετικώτερα συμπεράσματα. Δυστυχῶς φαίνεται πὺς ἔσφαλα, γιατί ἡ κριτικὴ ἀπόφυγε νάσχοληθῇ μ' αὐτό, εἴτε γιατί ἐθεώρησε λίγα τὰ στοιχεῖα πὺν ἔδωσα, εἴτε γιατί ἔκρινε τὸν ἑαυτὸ τῆς ἀπροετοίμαστο.

Ξενισμένος ἀπὸ τὴ μέτρια γνώμη τοῦ κ. Παράσχου γιὰ τὴν ποιητικὴν ἀξία τοῦ ἔργου τοῦ Μαβίλη, βρίσκει ὑπερβολικὸ τὸν ἑπαινὸ μου γιὰ τὸν ποιητὴ τῶν

* «Νέα Ἑστία» Τ. 207, Αὐγ. 1935, σ. 733. (Ἀπόσπασμα).

** Ἀπάντηση στὸ Θ. Μακρῆ. — «Νέα Ἑστία», τ. 208, 15 Αὐγ. 1935, σ. 781 (Ἀπόσπασμα).

Σονέτων, καὶ γὰρ νὰ συμβιβάσῃ κάπως τὰ πράματα, τὸν παραβάλλει μὲ τὸν Ἑρηντιά, μὲ τοῦ ὁποίου, λέει, τὸ ἔργο παραβάλλεται καὶ ποσοτικῶς! Ἄς εἶναι βέβαιος πὼς ἡ σύγκριση δύο ἔργων δὲ γίνεται ποσοτικῶς, μήτε ἡ ἀξία τοῦ ἔργου τοῦ Μαβίλη θὰ φανῇ μὲ παζαρέματα. Θὰ καθορισθῇ σύμφωνα μὲ τὰ θετικὰ ποιητικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ στοιχεῖα ποὺ παρουσιάζει, κι' αὐτὰ θὰ τὰ βρῇ καὶ θὰ τὰ ἐξετάσῃ σιγὰ σιγὰ ἡ ἐπιστημονικὴ κριτικὴ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ καιροῦ. Γιατὶ μπορεῖ νὰ γράψῃ ὁ Μαβίλης λίγα σονέττα, ὅπως κι' ὁ Ἑρηντιά, καὶ μπορεῖ νὰ τοὺς ἐπεξεργάσθῃ πολὺ τὴ μορφῇ, ὅπως κι' ὁ Ἑρηντιά, μὰ ἡ ποίηση τοῦ Ἑρηντιά εἶναι ἀντικειμενικὴ καὶ ψυχρὴ, ἐνῶ τοῦ Μαβίλη εἶναι ὑποκειμενικὴ καὶ θερμὴ, σχεδὸν αἱματοσταλάχτη! Ἐπομένως οἱ δύο αὐτοὶ ποιητὲς οὔτε σχέση καμιά, οὔτε σύγκριση μπορεῖ νὰ ἔχουν. Ἐνῶ τὰ δέκα δώδεκα τελειότερα σονέττα τοῦ Μαβίλη παραβάλλονται περίφημα μὲ τὰ δέκα ὥριμα σονέττα τοῦ Φώσκολου, τόσο κατὰ τὴν ὑποκειμενικότητα, ὅσο κατὰ τὴν τελειότητα τῆς μορφῆς καὶ τὴ θερμότητα τοῦ αἰσθήματος. Κι' ἂν οἱ Ἱταλοὶ θεωροῦν μεγάλο τὸ Φώσκολο, καὶ τὰ ὀχτὼ δέκα σονέττα τοῦ τὰ παραβάλλουν μὲ τὰ σονέττα τοῦ Πετράρχα καὶ τοῦ Δάντε στὴν τελειότητα, γιατί τάχα εἶναι ὑπερβολὴ νὰ θεωρήσουμε τὸ Μαβίλη ἰσότιμο μὲ τὸ σονετογράφου Φώσκολο καὶ τὰ ὀχτὼ δέκα σονέττα του, ποὺ ὅχι μόνο δὲν εἶναι κατώτερα ἀπὸ τοῦ Φώσκολου, μὰ ποὺ μπορεῖ σὲ κάτ' ἕνα νὰ βρεθοῦν καὶ ἀνώτερα, γιατί τάχα εἶναι ὑπερβολὴ νὰ τὰ παραβάλλουμε μὲ τὰ σονέττα τοῦ Δάντε καὶ τοῦ Πατράρχα;

ΓΕΡ. ΣΠΑΤΑΛΑΣ

... Παρόμοια λίγο δημιουργικὸς εἶναι κι' ὁ Κερκυραῖος ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΣ ΜΑΒΙΛΗΣ (1860—1912). Μ' ὅλο ποὺ δημοσίεψε στίχους τοῦ ἀπὸ πολὺ νωρὶς, τὸ καθαυτὸ ποιητικὸ ἔργο του εἶναι κάποια μικρὴ σειρὰ σονέτων, ποὺ τὰ πρῶτα ἄρχισε νὰ τὰ δημοσιεύῃ στὸ περιοδικὸ ἢ «Τέχνη». Δούλεψε τὸ σονέτο ὅσο λίγοι, μὰ ἐνῶ στὴ μορφῇ εἶναι ὅλα, μπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεὶς, τέλεια, στὴν οὐσία μόλις πέντε ἔξη παρουσιάζουν κάτι τὸ ἀληθινὰ ξεχωριστό. Μελετώντας κανεὶς τὰ ποιήματά του ὅλα, ποὺ τυπωθήκανε σὲ βιβλία ὕστερ' ἀπ' τὸ θάνατό του μὲ τὸν τίτλο «Τὰ ἔργα» (1915) βλέπει, πὼς ὁ Μαβίλης ἔχει τὰ γνωρίσματα τοῦ ἀληθινοῦ καὶ ἀγνὰ λυρικοῦ ποιητῆ, ποὺ ξεχωρίζει γιὰ τὴν εὐγένεια τῶν στοχασμῶν, τὴν ἀνώτερη ἠθικότητα, τὴν ἀγνότητα τῶν ἰδανικῶν του καὶ τὴ βαθιὰ αἴσθηση τοῦ ωραίου, μὰ ποὺ καλλιέργησε τὴν ποίηση περισσότερο σὰν ἐρασιτέχνης καὶ ποὺ τὴν ποιητικὴ ἱκανότητά του τὴν ξόδεψε ἀρχετὰ καὶ σὲ μεταφράσματα ἀπὸ τὴν ξένη ποίηση.

ΗΛΙΑΣ Π. ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗΣ *

... Ὅσο κι' ἂν τὸ κυνῆγι τῆς σπάνιας ρίμας ψυχραίνει κάποτε τὴ λυρικὴ θερμότητα καὶ κάποιοι ἰδιωτισμοὶ Κορφαῖοι δυσκολεύουν τὴν ἄμση κατανόησι, τὰ σονέττα τοῦ Μαβίλη (καθὼς καὶ τὰ σονέττα τοῦ Γρυπάρη) νομίζεις πὼς ἔχουν ἐξαντλήσει τὶς σχετικὲς δυνατότητες τοῦ γλωσσικοῦ μας ὀργάνου.

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ *

* «Σύντομη ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας (1000—1930)», σ. 382.

* «Ἱστορία τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας», σ. 248.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

Ὑστερα ἀπὸ τὸ φιλολογικὸ μνημόσυνο ποὺ εἶχε ὁργανώσει στὰ 1913 ἡ «Συντροφία τῶν Ἑννιά» μὲ ὁμιλήτρια τὴν κ. Ε. Δεντρινου, καμμιὰ ἄλλη ἐκδήλωση τιμῆς στὴ μνήμη τοῦ ποιητοῦ, ἐπὶ 15 ὁλόκληρα χρόνια, δὲ σημειώθηκε. Πρῶτῃ ἡ «Συντροφία Νέων Κερκύρας» στὶς 28 Νοεμβρίου τοῦ 1928, σὲ μιὰ σεμνὴ τελετῇ, στεφάνωσε τὴν προτομὴ τοῦ Μαβίλη στὸ ἄλσος τῆς Ἀνω Πλατείας. Ὁ Πρόεδρος τῆς κ. Κ. Δαφνῆς, μὲ λίγα λόγια, μίλησε γιὰ τὸ ποιητικὸ τοῦ ἔργο καὶ τὸν ἡρωϊκὸ του θάνατο. Ἡ ἴδια σεμνὴ τελετὴ ἐπαναλαμβάνονταν τὸν ἄλλο χρόνον ἀπὸ τὸ Φιλεκαπιδευτικὸ Ὀμιλο Κερκύρας, ποὺ διαδέχθηκε τὴν «Συντροφία τῶν Νέων». Ὁμιλητὴς ὁ Πρόεδρος τοῦ Ὀμίλου κ. Κ. Σολδάτος, ποὺ ἀπὸ τὴν ὥραία του προσλαλιά, (1) πέρνουμε τὸ παρακάτω ἀπόσπασμα:

«Τώρα, ποὺ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου οἱ πεποιθήσεις ἐλευθερώνονται καὶ γενικότερα τακτοποιοῦνται οἱ κοινωνικὲς καὶ ἀτομικὲς ἀξίες, τώρα ποὺ σὰν ὅραμα ξεδιπλώνεται μιὰ ζωὴ ποὺ μὲ τὸ θάνατό της πέρασε στὴν ἀθανασία καὶ στὴν αἰωνιότητα, πῶς πολὺ ἡ κερκυραϊκὴ ψυχὴ ζητεῖ νὰ ὑμολογήσῃ καὶ νὰ προφέρει μὲ κατάνυξη τὸ ὄνομά σου, Λαυρέντιε Μαβίλη.

» Στάθηκεν ὁ ἄνθρωπος, ποὺ καθρέφτισε στὴν ψυχὴ του τὴν ἠθικὴ καὶ χάραξε τοὺς κανόνες τῆς σὲ κάθε του πράξει, ὁ ποιητὴς ποὺ μὲ λυρικό τόνο σὲ λίγους στίχους ζήτησε νὰ κλείσῃ τὴν οὐσία τῆς ζωῆς, τὸ κατακάθι τῆς ἀνθρωπίνης ὑπαρξῆς ἑναρμονισμένο μὲ τὴ ζωὴ τοῦ συνόλου, ὁ πατριώτης ποὺ ἐπαναστατοῦσε ἐναντίον τῆς ἐθνικῆς ταπείνωσης καὶ στὸν ἐξευτελισμὸ καὶ ποὺ ὁραματίζετο τὴν Ἑλλάδα τῇ Σπαρτιατικῇ, τῇ Βυζαντιακῇ, τὴν Ἑλλάδα τοῦ 21, τέλος ὁ μάρτυρας ποὺ σήκωσε τὴν Πίστη τοῦ ἡρωϊκοῦ καὶ πέρασε στὸ Πάνθεο τῶν ἐλληνικῶν παλληκαριῶν, τῶν μεγάλων ἀγωνιστῶν γιὰ τὴ λευτερίαν καὶ τὴν ἐθνικὴ ἀνεξαρτησία.

» Ἡ ζωὴ τοῦ Ποιητῆ, ὅσο κι' ἂν ἦταν προσκολλημένη σὲ μιὰν ἀριστοκρατικὴ παράδοση καὶ σ' ἕναν εἰδυλλιακὸ ρωμαντισμὸ, ἐξέφυγεν ὅμως ἀπὸ τὰ στενὰ ὅρια, ποὺ καθορίζονταν ἀκόμα κι' ἀπὸ τὸν πεσσιμισμό τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ δόθηκε γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν ζωτικῶν ἰδανικῶν ποὺ τότε καὶ τώρα ἀκόμα ἀπασχολοῦνε τὴν ἐλληνικὴ κοινωνία, ἀπὸτοκα πῶς βαθεῖαν κοινωνικῶν ἀναγκῶν. Εἶναι δημοτικιστὴς ὅχι μόνο στὴ μορφῇ τῆς γλώσσας, ἀλλὰ στὴν πλατύτερη ἐννοία, τῆς ἰδέας ποὺ παλεύει νὰ ξετυλίξῃ καὶ τὴν ἐλληνικὴ σκέψη σύμφωνα μὲ τὴ σύγχρονη εὐρωπαϊκὴ κίνηση τοῦ νοῦ, δίνοντάς της καὶ τὸν ἰδιαίτερο ρυθμὸ ἐνὸς ἐγχώριου πολιτισμοῦ. Μέσα στὸ πλαίσιο τῶν ἀγῶνων αὐτῶν σὲ πολιτικὲς καὶ φιλολογικὲς ἐκφράσεις καὶ ἰδιαίτερα, τῶν ἀγῶνων μιᾶς πλειάδας Ἑπαναστῶν ποὺ στέκονται πρωτοπόροι στὴν ὅλη νεοελληνικὴ διανόηση, ὁ ποιητὴς πέρνει μιὰ ξεχωριστὴ θέση.

ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΗΡΙΑ ΜΝΗΜΕΙΟΥ ΔΡΙΣΚΟΥ

Τὶς 15 Ὀκτωβρίου 1933 σὲ μιὰ ἀπὸ τὰς ράχες τοῦ Δρίσκου γίνονταν τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ μνημείου ποὺ πύργωνε ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐκτίμηση τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ στὴ μνήμη τοῦ Μαβίλη. Κατόπιν ἐνεργειῶν τοῦ Στρατηγοῦ Κ. Βλάχου, τότε Διοικητοῦ τῆς VIII Μεραρχίας, ὁ ὁποῖος εἶχε καὶ τὴ σχετικὴ πρωτοβουλία, τὸ Ὑπουργεῖο Στρατιωτικῶν ἐνέκρινε πίστωση 15 χιλ. δραχ. γιὰ τὴν ἀνάγεσιν ἐνὸς μνημείου στὸ Δρίσκο, μέσα στὸ ὅποιο θὰ ἐτοποθετοῦντο καὶ τὰ ὀστέα τοῦ ποιητοῦ. Τὸ μνημεῖο ἐγίνε πάνω σὲ σχέδιο τοῦ ζωγράφου κ. Χάρη Μέξη καὶ μὲ τὴν ἐπίβλεψη τοῦ Λοχαγοῦ τοῦ Μηχανικοῦ κ. Καβαδία. Ἡ Διοίκηση τῆς VIII Μεραρχίας μαζί μὲ τὸν Δῆμο Ἰωαννιῶν θέλησαν νὰ προσδώσουν ἰδιαίτερη λαμ-

(1) Βλ. «Ἐλευθερία» (Κερκύρας) ἀριθ. 154 (4.12.29).

Ἀπὸ τῆς μιᾶς μεριᾶς ἔχουν χαραχτῆ τὰ τελευταῖα τοῦ λόγια: «Δὲν ἐπερί-
μενα τόση μεγάλη τιμὴ, νὰ πεθάνω γιὰ τὴν Ἑλλάδα». Ἀπὸ τὴν ἄλλη,
οἱ δύο στίχοι τοῦ σονέτου τοῦ «Ἐλιά».

«Ὁ νὰ μποροῦσαν ἔτσι νὰ πεθαίνον καὶ ἄλλες ψυχὲς τῆς ψυχῆς σου ἀδερφάδες!»

Στὴν πρόσοψη τ' ὀνομά του μὲ τὴν ἡμερομηνία τοῦ θανάτου του.

Ἀφοῦ τὰ ὁστὰ τοποθετηθοῦν στὴν κρύπτη τοῦ μνημεῖου καὶ ψαλῆ ἡ ἐπι-
μνημόσυνος δέσεις καὶ παύσουν ν' ἀντηχοῦν οἱ ρεμματιές ἀπ' τὴς ὁμοβροντίες
τῶν πολυβόλων, ὁ στρατηγὸς Κ. Βλάχος μὲ λίγα λόγια περιγράφει τὴ μάχη
τοῦ Δρίσκου, διαγράφει τὴς θέσεις τῶν μαχομένων, ἐξετάζει τὴ μάχη ἀπὸ
τὴ στρατηγικὴ τῆς ἀποψῆς καὶ μιλεῖ γιὰ τὸ θάνατο τοῦ ποιητῆ.

Ὁ κ. Χρ. Σούλης, Διευθυντὴς τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς, ἀναλύει τὸ ποιη-
τικὸ τοῦ ἔργου. Καὶ ὁ μακαρίτης πιά Χρ. Χρηστοβασίλης, μὲ δακρυσμένα
τὰ μάτια καὶ χέρια ποὺ σιγοτρέμουν, ἀπαγγέλλει ἓνα ποίημά του ἀφιε-
ρωμένο στὸν ἥρωα:

«Ὁ εἶδαν τὰ μαῦρα Γιάνενα ἀπὸ πέρα ἀπὸ τὴ λίμνη,
Ὅπου στὴν ἄγρια σκλαδιὰ στενάζανε τοῦ Τούρκου,
Νὰ πέφτεις κάτω ἡρώϊκά στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Χάρου
Καὶ μὲ τὸ τίμιον τὸ αἷμα σου τὸ χῶμα νὰ ποτίσεις.
Καὶ σ' ἔστησαν περίλυπα καθάρια μοιρολόϊ.
Κ' ἡ Κέρκυρα ἡ χιλιόκαλλη, τοῦ Ἰονίου ἡ νύφη,
Τὰ δάκρυά της ὥσπερ νὰ λούσουν τὸ κορμὶ σου,
Νὰ πᾶς καθάριος στὸ ὑστερὸν βασίλειον τοῦ θανάτου.
Ὅποιος γιὰ τὴν Ἑλλάδα μας στὸν κόσμον αὐτὸν πεθαίνει,
Ἀθάνατος λογίζεται, ποτέ του δὲν πεθαίνει.

Πέρασαν χρόνια λησμονιᾶς, εἴκοσι ἀκέρια χρόνια,
Ποῦ κοίτουσαν ἀγνώριστος καὶ παραπονεμένος,
Χωρὶς λιθᾶνι καὶ κερί, χωρὶς παπᾶ τρισάγιο...
Ἀγάλου τώρα σύ, ὦ σκιὰ τοῦ ποιητῆ Μαβίλη!
Αὐτὴν τὴν ὥρα ἡ Κέρκυρα σοῦ στέρνει τὰ παιδιὰ της
Καὶ κάνουν σου μνημόσυνο, κεροδοσιὰ σοῦ κάνουν,
Κ' ἐχτίσανε τὸ μνήμα σου, τὸ νεκρικὸ σου σπῆτι.
Ὅποιος γιὰ τὴν Ἑλλάδα μας στὸν κόσμον αὐτὸν πεθαίνει,
Ἀθάνατος λογίζεται, ποτέ του δὲν πεθαίνει».

Ὁ κ. Πέτρος Βεντούρας, συγγενὴς τοῦ Μαβίλη, παραδίνει στὸν Δῆμαρχο
Ἰωαννιτῶν κ. Βλαχλείδη τὸ πηλίκιο καὶ τὸ σπαθὶ τοῦ ποιητῆ: «Τὸ χαρίζεις,
λέει, στὴν Ἡπειρωτικὴ πρωτεύουσα, ποὺ τόσο βαθειὰ ξέρει νὰ τιμᾷ τὴ
μνήμη του καὶ ποὺ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή της ἔχυσε τὸ τίμιόν του τὸ αἷμα».
Ὁ Δῆμαρχος τὸ δέχεται συγκινημένος καὶ μὲ λίγα λόγια εὐχαριστεῖ τὸν κ.
Βεντούρα.

Ἀπαγγέλλει ποίημα ὁ καθηγητὴς κ. Σακελλαρίδης καὶ μιλεῖ κατόπιν ὁ
συμπολεμιστὴς του γιαντρός Ἀριστ. Χρηστίδης γιὰ τὸν παλιὸ του συναγω-
νιστὴ, γιὰ τὴς κακουχίες, τοὺς κινδύνους, γιὰ τὴν τρομερὴ νύχτα ποὺ ἔγινε τὸ
πολεμικὸ Συμβούλιο γιὰ ν' ἀποφασιστῇ ἂν θὰ γίνονταν ἡ ὑποχώρηση, μιὰ
κι' ὁ Τουρκικὸς στρατὸς εἶχε ἐνισχυθῇ σημαντικὰ κι' ἄρχισε τὴν ἐπίθεσιν
ἐναντίον τους. Στὸ συμβούλιο ὁ Μαβίλης ἐπέμενε: «Δὲν εἶναι παλληκαρισμὸς,

δὲν εἶναι ἀνδρισμὸς νὰ ἐγκαταλείνουμε τὸ ἔδαφος ποὺ μὲ τόσο κόπο τὸ κά-
μαμε δικό μας. Ἐγὼ δὲν ὑποχωρῶ!» Καὶ ἔμεινε. Καὶ σκοτώθηκε.

Ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν στρατηγὸς κ. Χασα-
πίδης καταθέτει δάφνινον στεφάνι, τὸ ἴδιο ἡ Γενικὴ Διοίκησις Ἡπείρου, ἡ
VIII Μεραρχία, ὁ Δῆμαρχος Ἰωαννιτῶν κ. Βλαχλείδης⁽¹⁾ ἡ Ἐνωσις Ἐφένδρων
Πολεμιστῶν Ἡπείρου, ἡ Ὀμοσπονδία Ἀναπήρων καὶ Θυμάτων, τὸ Α' καὶ
Β'. Γυμνάσιον, τὸ Διδασκαλεῖον, τὸ Ἀγροτικὸν Οἰκοτροφεῖον Θηλέων Γεωρ-
γίου Σταύρου, ὁ Ἰατρικὸς Σύλλογος, ὁ Ὀδοντοϊατρικὸς, ὁ Σύλλογος Παντο-
πωλῶν, ὁ Σύλλογος Πολυτέκνων, ὁ Σύλλογος Ἀμαξοκαρραγωγέων, ὁ Κυνηγε-
τικὸς, ὁ Σύλλογος Τζουμερκιωτῶν, ὁ Λαϊκὸς Πολιτικὸς Σύλλογος Ἡπείρου,
ὁ Σύλλογος Φιλελευθέρων Ἡπείρου, οἱ Τράπεζες καὶ πολλὲς κοινότητες.

Στέφανον ἐκ μέρους τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου καταθέτει ὁ πρόεδρος κ.
Γ. Μουλαϊμίδης.

Ἀκολουθεῖ ἡ κατάθεσις στεφάνων ἐκ μέρους τοῦ Δήμου Κερκυραίων, τοῦ
Συνδέσμου Ἐφένδρων Ὀπλιτῶν, τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Συλλόγου Κερκύρας, τοῦ
Συνδέσμου Ἐφένδρων Ἀξιωματικῶν, τῆς Παλαιᾶς Φιλαρμονικῆς, τῆς Φιλαρ-
μονικῆς «Μάντζαρος». Τὴν κατάθεσιν τῶν στεφάνων συνοδεύουν σύντομα,
ἀλλὰ ἐκφραστικὰ λόγια.

Ἐνας μαθητὴς Δημοτικοῦ σχολείου, ἓνας πιτσιρικός τόσος δά, καταθέτει
ἓνα δάφνινον στεφάνι. Μὲ βροντερὴ φωνὴ καὶ θάρρος ἀσύγκριτο (αὐριανὸς ρή-
τορας) γιὰ καλὸ ἢ γιὰ κακὸ; Τρέμω!) μιλεῖ δίχως χειρόγραφο:

«Δοξασιμένε ἥρωα! Ἐμεῖς τὰ παιδιὰ τῶν σχολειῶν ἐρχόμαστε σήμερον σὲ
σένα, ποὺ πολέμησες καὶ σκοτώθηκες, γιὰ νὰ μᾶς χαρίσεις μιὰν Ἐλευθέρην Πα-
τρίδα καὶ σοῦ καταθέτουμε τοῦτο τὸ φτωχὸ τῆς δάφνης στεφάνι καὶ σοῦ ὀρκι-
ζόμαστε μ' ὅλην τὴν ἀγνότητα τῆς παιδικῆς μας ψυχῆς, πὼς σὰ γίνουμε μεγά-
λοι, θὰ κάμουμε, ὅτι ἡ Πατρίδα μας, θὰ μᾶς προστάξει».

Ἐνας ἀκόμα μαθητὴς. Αὐτὸς τὰ διαβάξει καὶ σφίγγει δυνατὰ τὸ χειρόγραφο
στὸ μικρὸ τοῦ χέρι, μὴν πάει καὶ τοῦ ξεφύγει.

Δὲν ὑπάρχουν περὶ ἄλλα στεφάνια. Ὁ πάλευκος τάφος ἔχει σκεπαστεῖ ὁλό-
καιρος καὶ μοιάζει μὲ καταπράσινο κάμπο. Τὰ παιδιὰ τῶν σχολειῶν τραγουδοῦν
ἓναν ὕμνον στὸ νεκρὸ τοῦ Δρίσκου, γραμμένον ἐπίτηδες ἀπὸ τὸν ποιητὴ Σημη-
ριώτη καὶ μελοποιημένον ἀπὸ τὸν Σακελλαρίδη. Μὲ τὸν Ἑθνικὸν μας τὸν ὕμνον
ἡ ἐπιβλητικὴ τελετὴ ἔχει τελειώσει. Ἀκόμα μιὰ φορὰ βροντοῦν τὰ πολυβόλα
καὶ χαιρετοῦν τὸ κλείσιμο τοῦ τάφου, ποὺ θὰ σκεπάζει γιὰ πάντα τὰ τιμημένα
κόκκαλα, ποὺ τ' ἄγιασε ἡ μεγάλη Θυσία.

Στὸ ἐκκλησάκι τοῦ Δρίσκου ξανοίξαμε ἀντικρύζοντάς τον τὸν τρομερὸ ρεαλι-
σμὸ τῆς ἀνυπαρξίας. Στὸ κορφοβοῦνι τοῦ Δρίσκου, στὴν κατανοχτικὴ ὁσο καὶ
ἐπιβλητικὴ τελετὴ τῆς ταφῆς του, εἶδαμε μπρὸς μας νὰ γλυκοχαράζει τὸ φανέ-
ρωμα τῆς αἰωνίας ζωῆς. Ἐφύγαμε μὲ τὴν ἐντύπωσιν, πὼς ὁ Μαβίλης δὲν ἔχει
πεθάνει. Πὼς ζεῖ, ὅπως ζοῦν οἱ αἰώνιες ἀλήθειες, ὅπως ζοῦν οἱ μεγάλες χειρο-
νομίες, ὅπως ζεῖ ἡ χωρὶς συμβιβασμούς καὶ χωρὶς στενὰ ὅρια ἡθικὴ,

Τὴν ὥρα αὕτη, ποὺ ἡ μεγάλη του μετριοφροσύνη δὲν εἶχε πιά τὴ δύναμιν νὰ
σταματήσῃ τὸ ξεχείλισμα τοῦ σεβασμοῦ μας μπρὸς τὴν ὑπέροχην μορφήν του,
τολμᾶμε νὰ μεταχειριστοῦμε τοὺς στίχους, ποὺ Ἐκεῖνος ἔγραψε στὸ θάνατο τοῦ

(1) Δημοσιεύθηκε στὸ φύλλο 29 τῆς 30-10-33 τοῦ «Κερκυραϊκοῦ Βήματος».

στην Ἑλλάδα, τὸ ἀκροατήριον ἔξεπασε σὲ αὐθόρμητα, ζωηρά καὶ παρατεταμένα χειροκροτήματα, στὰ ὁποῖα ἔλαβε μέρος συγκινημένος καὶ ὁ Πρωθυπουργὸς ὁ ἴδιος.

Ἐπειτα ἦλθε ἡ σειρά τοῦ κ. Γερ. Σπαταλά. Ὁ ὁμιλητής, ποιητὴς κι' αὐτός, ἀνέλυσε τὴν Ποιητικὴ τοῦ ἐνδόξου συμπατριώτη του μὲ σοφόν, καθαρὸ καὶ διεξοδικὸ τρόπο. «Ὁ Μαβίλης, εἶπε, ἀνέβασε στὴν Ἑλλάδα τὸ σονέττο στὴν πραγματικὴ του θέση» τὰ σονέττα του συγκρίνονται μὲ τὰ καλύτερα ἰταλικά.

Τέλος, ὁ κ. Φωκίων Ρώκ, καλλιτέχνης, συμπολεμιστὴς τοῦ ποιητοῦ στὸ Δρίσκο, ἐπρόσθεσε μερικὲς χαρακτηριστικὲς λεπτομέρειες γιὰ τὶς τελευταῖες στιγμὲς τῆς ζωῆς του.

Ἀκολούθησε τὸ καλλιτεχνικὸ μέρος τῆς ἐορτῆς. Ἡ καλλιτέχνης τῆς Ἀπαγγελίας κ. Πούπα Κοκκινάκη ἀπάγγειλε, πραγματικῶς θαυμάσια, δύο ἀπὸ τὰ πιὸ ἐκλεκτὰ σονέττα τοῦ Μαβίλη, τὴν «Ἐλιά» καὶ τὴν «Ὀμορφιά». Ἐπίσης ἡ ποιήτρια κ. Μυρτιάσσα (Θεῶν Δρακοπούλου) ἀπάγγειλε τὸ «Μούχρωμα» καὶ τὴν «Καλλιπάτειρα».

Καὶ τὸ μνημόσυνο τοῦ Μαβίλη ἔκλεισε μὲ τὴν ἐκτέλεση τῆς «Λήθης» μελοποιημένης ἀπὸ τὸν Μανώλη Καλομοίρη. Ἡ ἐκτέλεση ἔγινεν ἀπὸ κουϊντέττο, μὲ τραγοῦδι τῆς κ. Νουνούκας Σπηλιοπούλου. Εἰς τὸ α' βιολί ὁ κ. Γρηγ. Καρατζᾶς, εἰς τὸ β' βιολί ἡ Μαργαρίτα Λευκιᾶδη-Δούβα, εἰς τὴν βιόλα ὁ κ. Γ. Ψύλλας, εἰς τὸ βιολοτσέλλο ὁ κ. Γ. Βαβαγιάνης, εἰς τὸ πιάνο ἡ κ. Ἑλλη Νικολαΐδη.

Τὸ φιλολογικὸ μνημόσυνο τοῦ Μαβίλη στάθηκε ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα γεγονότα γιὰ τὴν κίνηση τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων τοῦ 1937.

— Στὴ μεγάλη αἴθουσα τῆς Ἑλληνο-Γαλλικῆς Σχολῆς «Νέον Παλλάδιον», ὁ καθηγητὴς κ. Ἀναστ. Γεωργαντόπουλος μίλησεν ἀναλυτικὰ γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Μαβίλη καὶ ἡ Δις Ἀσπασία Παπαϊωάννου ἀπήγγειλε διάφορα σονέττα του.

— Μὲ ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν ἔγινε καὶ στὸν Βόλο στίς 16 Δεκεμβρίου φιλολογικὸ μνημόσυνο τοῦ Μαβίλη πού τὸ ὁργάνωσαν οἱ «Φίλοι τῶν Γραμμάτων». Στὸ μνημόσυνο ἔκαμε πολὺ ἐνδιαφέρουσα ὁμιλία γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ ὁ κ. Γεράσιμος Σπαταλάς, πού εἶχε προσκληθῇ γι' αὐτὸ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Ἐπίσης ἀπαγγέλλθηκαν ποιήματα τοῦ Μαβίλη κ' ἐπαίχθηκαν μουσικὲς συνθέσεις πάνω σὲ ποιήματά του.

Τὴν ἴδια ὁμιλία ὁ κ. Σπαταλάς τὴν ἔκαμε καὶ στὸν Ἀλμυρό.

Η 25ΕΤΗΡΙΔΑ ΣΤΗΝ ΚΕΡΚΥΡΑ

Τὴν πρωτοβουλία γιὰ τὸν ἐορτασμὸ τῆς 25ης ἐπετείου τοῦ θανάτου τοῦ Α. Μαβίλη στὴν Κέρκυρα εἶχε ἡ Δημοτικὴ Ἀρχή, κατόπιν προτάσεως τοῦ Προέδρου τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου κ. Στυλ. Μανιαρίζη. Ἡ συμμετοχὴ τῆς νεότητος στὸν ἐορτασμὸ ἔδωσε σ' αὐτὸν ἓνα βαθύτερο συμβολικὸ χαρακτῆρα. Τὸ θρησκευτικὸ καὶ τὸ φιλολογικὸ μνημόσυνο εἶχαν ὀρισθῇ γιὰ τὸ πρωτὶ τῆς 28 Νοεμβρίου. Τὴν προηγούμενη ὁμῶς μέρα τὰ παιδιὰ ὅλων τῶν σχολείων τῆς Κερκύρας μὲ ἐπικεφαλῆς τοὺς δασκάλους καὶ καθηγητὰς τῶν ἐστεφάνωσαν μὲ δάφνη τὴ μαρμαρίνη προτομὴ τοῦ ποιητοῦ πού ἀσπρίζει ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ πρᾶσινο τῶν δέντρων τοῦ ἄλσους τῆς Ἀνω Πλατείας. Ὁ μαθητὴς τοῦ Γυμνασίου Ἀρρένων Μωραΐτης στεφανώνοντας τὴν προτομὴ ἀπήγγειλε ὠραία προσλαλιά, γραμμένη ἀπὸ τὸ Γυμνασιάρχην κ. Γ. Σουμελίδην.

Τὴν ἄλλή μέρα, στίς 11 τὸ πρωτὶ, γίνηκε στὸ Μητροπολιτικὸ ναὸ χοροστατοῦντος τοῦ Πρωτοσυγγέλου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Παν. Ἀρχιμανδρίτου

κ. Πολίτη, τὸ θρησκευτικὸ μνημόσυνο. Στὴ σεμνὴ αὐτὴ τελετὴ παρέστησαν ὁ Δήμαρχος κ. Σπ. Κόλλας μετὰ τοῦ Προέδρου τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου κ. Στυλ. Μανιαρίζη, ὁ Διευθυντὴς τῆς Νομαρχίας κ. Μαυρομμάτης, ὁ Φρούραρχος καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς Φρουράς, ὁ Διευθυντὴς τῆς Ἀστυνομίας, ὁ Διοικητὴς τῆς Χωροφυλακῆς, οἱ ἀνώτεροι Δικαστικοί, οἱ μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι τῶν σχολείων, τὰ μουσικὰ Σώματα τῶν δύο Φιλαρμονικῶν κι' ἄπειρο πλῆθος κόσμου.

Ἐπὶ τοῦ κενотаφίου, πού εἶχε στηθῇ στὴ μέση τοῦ ναοῦ, κατέθεσαν στεφάνους ἐκ μέρους τοῦ Δήμου ὁ Δήμαρχος κ. Σ. Κόλλας καὶ ὁ κ. Ἀγγ. Παπανικόλας ἐκ μέρους τῶν συμπολεμιστῶν τοῦ τῆς Κερκύρας.

Μετὰ τὸ θρησκευτικὸ, ἀκολούθησε τὸ φιλολογικὸ μνημόσυνο στὸ Δημοτικὸ θέατρο μὲ μεγάλῃ συρροῇ κόσμου καὶ παρουσίᾳ ὅλων τῶν ἀρχῶν. Γιὰ τὸ βίο καὶ τὰ ἔργα τοῦ Μαβίλη μίλησε ὁ δικηγόρος καὶ γνωστὸς λόγιος τῆς Κερκύρας κ. Θ. Μακρῆς, τοῦ ὁποῦ τὴν ὠραία ὁμιλία δημοσιεύομε στὴν ἀρχὴ τοῦ τεύχους. Αἱ Δ'δες Δαφνῆ, Μπονέλου καὶ Κατσαροῦ, μαθήτριες τοῦ Γυμνασίου Θηλέων, ἀπήγγειλαν μερικὰ ἀπὸ τὰ σονέτα τοῦ ποιητοῦ.

ΣΤΗΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

Μὲ πολλὴν ἐπιτυχία ὁργάνωσε καὶ ἡ ἑλληνικὴ Κοινότης τῆς Ἀλεξανδρείας τὸ φιλολογικὸ μνημόσυνο τοῦ Μαβίλη, χάρις στὴν πρωτοβουλία τῆς καλῆς «Φιλολογικῆς Συντροφίᾳς τῶν Κυριῶν».

Τὴ σκιαγραφίᾳ τοῦ ποιητοῦ ἔκαμε πρώτη ἡ δ. Σ. Παρά, μιλώντας γιὰ τὴ ζωὴ του καὶ γιὰ τὸ ἔργο του κ' ἀπαγγέλλοντας ποιήματά του. Ἀκολούθησε ἡ δ. Β. Φάλεξις, τραγουδώντας ἓνα ἀπὸ τὰ σονέττα τοῦ Μαβίλη, μελοποιημένο ἀπὸ τὸν κ. Θ. Γεωργιάδη. Ἐπειτα ἡ κυρία Θάλεια Φλωρᾶ—Καραβία ἐπερίγραψε τὴν προσωπικὴ τῆς γνωριμία μὲ τὸν ποιητὴ, ὅταν εἶπε, στὰ 1911, συντροφευμένος ἀπὸ ἄλλους διανοούμενους, ἦλθε στὴν Ἀλεξάνδρεια νὰ γνωρίσῃ τοὺς φιλολογικοὺς κύκλους τῆς «Νέας Ζωῆς» καὶ τῶν κατοπινῶν «Γραμμάτων» καὶ τελείωσε μὲ τὴν μάχην τοῦ Δρίσκου καὶ τὸν θάνατον τοῦ Μαβίλη.

Διεξοδικώτερη κι' ἀναλυτικώτατη ὑπῆρξε ἡ τελευταία ὁμιλία, τῆς δ. Μαρίας Ρουσιᾶ, περιστρεφόμενη γύρω ἀπὸ τὸ ἔργο—πρωτότυπο καὶ μεταφραστικὸ—τοῦ ποιητοῦ, ὁμιλία σεμνὴ ὅσο καὶ κριτικὴ καὶ συστηματικὴ.

Τὴν ποιήσῃ του, εἶπε, κανεὶς δὲν τὴν ἐγκέντρωνε σὲ βιβλίον. Ἐξὴ εἶναι, ρισμένην, ὅπως θὰ ἦταν, ἂν ὁ ἴδιος τὴν ἐσυγκέντρωνε σὲ βιβλίον. Ἐξὴ εἶναι, κατ' οὐσίαν, τὰ θέματα πού ὁ Μαβίλης ἔλαβε, μὲ διάφορες μορφάς, στὰ ποιήματά του: «Ἡ Φύσις, ἡ γυναῖκα, ἡ φιλία, ὁ στίχος, ἡ πατρίδα, ἡ ἔρευνα γιὰ τὴν ἀλήθειαν».

Ἀντιπροσωπευτικὴ τῆς φυσιολατρίας τοῦ Μαβίλη ἡ ὁμιλήτρια βοήθησε τὴν «Ἐλιά» τὰ ἐρωτικὰ του αἰσθήματα, μᾶλλον ἐπεισοδιακὰ καὶ φιλοφρονητικά.

Μετὰ τὴν δ. Ρουσιᾶ, ἡ δὲ Κ. Καγκελλάρη ἀπήγγειλε τὴν «Λήθη» μὲ μουσικὴ ὑπόκρουση τοῦ κ. Θ. Γεωργιάδη καὶ ἡ κυρία Ἀγγελικὴ Παναγιωτάτου ποιήματά της γιὰ τὴ δόξα τοῦ ποιητοῦ.

—Φιλολογικὸ μνημόσυνον ὁργάνωσεν ἀκόμη στὴν Ἀλεξάνδρεια τὸ Λύκειον Λαγκάνη. Κατόπιν ὁμιλίας τοῦ Λυκειάρχου γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ Μαβίλη καὶ τὸ θάνατό του, ἀπαγγέλλθηκαν τὰ δύο σονέττα τοῦ «Ἐλιά» καὶ «Λήθη», μὲ μουσικὴν ὑπόκρουση τοῦ καθηγητοῦ κ. Ἰωαννίδην.

—Ἐορτὴν ὁργάνωσεν τὴν 28 Νοεμβρίου καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Παροικία Μανσούρας ὅπου ἐπρωτοστάτησαν τὰ ἐκεῖ σχολεῖα μας. Στὴ μεγάλῃ αἴθουσᾳ τῶν

σχολείων συνεκεντρώθη πολυπληθές καὶ ἐκλεκτὸν ἀκροατήριον, πὺν παρακολου-
θησε μὲ σεβασμὸν τὴν ἐθνικὴν ἐκείνη μυσταγωγία. Ὁ καθηγητὴς κ. Χρ.
Πετρώνδης ἀνάλυσε τὸ ἔργον τοῦ ποιητοῦ, μία δὲ τελειόφοιτος μαθήτρια ἀπάγ-
γειλε τὴν «Πατρίδα». Εἰς τοὺς ἀκροατὰς ἐμοιράσθησαν ἔντυπα μὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ
καλύτερα ποιήματα τοῦ ἥρωος.

— Σεμνὸ φιλογολικὸ μνημόσυνο ἔγινε στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ ἀπὸ τοὺς μαθη-
τὰς τοῦ Ἀβερωφείου Γυμνασίου, στίς 11 Δεκεμβρίου, στὴν αἴθουσα τοῦ Κινη-
ματογράφου τῶν σχολείων τοῦ Στάμπυ.

— Ὡραίαν ἐπίσης συγκέντρωση ὠργάνωσαν εἰς μνήμην τοῦ Μαβίλη τὸ Ἑλληνι-
κὸν τμήμα τῆς Χ.Α.Ν. Ἀλεξανδρείας. Πλήθος κόσμου καὶ πολλοὶ ἠπειρώτες
μὲ τὸν Πρόεδρον τῆς Ἀδελφότητος Τσοῦμπα προσῆλθαν γιὰ νὰ τιμήσουν τὸν
ποιητὴ καὶ πατριώτη, πὺν στεφάνωσε τὴ ζωὴν του στὰ βουνὰ τῶν Ἰωαννίνων.
Ἐπιμνημόσυνο λόγον ἐξεφώνησεν ὁ κ. Ντ. Κουτσούμης, πὺν παρουσίασεν ὁ
Πρόεδρος τῆς Χ.Α.Ν. κ. Θ. Μοσχονᾶς, ὁ ὁποῖος καὶ ζήτησε ὀλιγόλεπτο σιγὴ ὡς
τιμὴ στὴ μνήμην τοῦ Μαβίλη. Κατόπιν οἱ κ. κ. Βορλόου καὶ Στεφανουδάκης
ἀπήγγειλαν ποιήματα καὶ σονέττα τοῦ ποιητῆ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΜΑΒΙΛΗ

Λόγῳ τοῦ σχετικῶς μικροῦ χρόνου, πὺν μεσολάβησεν ὡς στὸ τύπωμα, δὲν
ἦταν δυνατό νὰ ἐτοιμασθῇ πλήρης βιβλιογραφία περὶ Μαβίλη. Τέτοια φροντι-
σμένη ἀπὸ τὸν κ. Ἀ. Παπανδρέου θὰ δημοσιέψουμε σὲ προσεχὲς τεῦχος.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Ἡ 12ΕΤΗΡΙΣ ΤΗΣ ΙΟΝΙΟΥ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑΣ

— Μὲ τὸ σημερινὸ τεῦχος ἡ «Ίόνιος Ἀνθολογία» εἰσέρχεται στὸ 12ο χρόνον
τῆς ἐκδόσεώς της. Πρόκειται, ἀληθινά, γιὰ μοναδικὴ περίπτωση περιόδικου μὴ
ἐπιχορηγομένου ἀπὸ πονθενά. Ἡ ἐξακολουθήση ὁμως τῆς ἐκδόσεώς της, ἔπειτα
ἀπὸ τὴ νέαν ἀκρίβεια τοῦ χαρτιοῦ καὶ τῶν τυπογραφικῶν, γίνεται πιά προβλη-
ματικὴ.

— Στὰ 25 χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατον τοῦ Μαβίλη ἡ «Ίόνιος Ἀνθολογία» τελεῖ
μὲ τὸ τεῦχος τοῦτο, πὺν στοίχισε μεγάλους κόπους καὶ ὕλικές θυσιές, τὸ καλύ-
τερον μνημόσυνο στὸν Ποιητὴ τῶν Σονέττων, στὸν ἀναιμωπευτικώτερον τύπον
τῆς Ἑπτανησιακῆς εὐαισθησίας καὶ καλαισθησίας, τῆς μορφώσεως καὶ τῆς δια-
νοήσεως, τοῦ φλογεροῦ πατριωτισμοῦ καὶ ἡρωϊσμοῦ.

Τὸ τωρινὸ Λεύκωμα ἦταν, βέβαια, ἀπαραίτητον, γιὰ τόσον τὸ «Πανηγυρικό»,
ὅσο καὶ τὰ «Ἔργα» — καὶ τὰ δύο ἐκδοσες τῶν Ἀλεξανδρινῶν «Γραμμάτων» —
εἶναι πιά ἐξαντλημένα ὁλότελα.

Εἶναι ζήτημα, ἂν οἱ νεώτερες γενεές ξέρουν ἀρκετὰ γιὰ τὴ φωτεινὴν προσω-
πικότητα τοῦ Μαβίλη καὶ τὴν ἐπίδρασιν ποῦχε στὴν ἐποχὴ του.

Προτάξαμε στὸ τεῦχος, σὺν εἰσαγωγῇ, τὴν ὠραία διάλεξιν τοῦ στενοῦ φίλου
καὶ μελετητῆ τοῦ Ποιητῆ, τοῦ διακεκριμένου λογίου κ. Θ. Μακρῆ, ἀπὸ τὸ φιλο-
λογικὸ μνημόσυνο τῆς Κερκύρας. Εἶναι καὶ κριτικὴ μαζὶ βιογραφία κ' ἔτσι, δίνει
μιὰ πλέρια εἰκόνα τοῦ Μαβίλη. Ἀκολουθεῖ ἡ ἀνάλυσιν τριῶν — τῶν καλυτέρων —
σονέττων ἀπὸ τὸν Τέλλον Ἀγρᾶ, πὺν κατατοπίζει τοὺς ἀναγνώστες στὴν αἰσθη-
τικὴν ἀξίαν τῶν «Σονέττων» του. Οἱ ἀναμνήσεις τῆς κ. Ἀσπασίας Χαλκοκονδύλη
μᾶς δίνουν τὴν ἀτμόσφαιραν τῆς ἐποχῆς τοῦ θανάτου του, ἐνῶ οἱ ἄγνωστες πληρο-
φορίες τοῦ Ἰταλοῦ Alberto Savinio, τοῦ κ. Σπ. Θεοτόκη καὶ τοῦ Μ. Λάνδου
πλουτίζουν τίς γνωστὰς βιογραφικὰς σημειώσεις τῶν στενῶν φίλων καὶ θαυμαστῶν
τοῦ ποιητῆ, ἀπὸ τίς ὁποῖες ἐπίσης δημοσιεύουμε χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα.

Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ τεύχους πραγματεύεται ἀποκλειστικὰ γιὰ τὸ ἔργο τοῦ
Μαβίλη, ἀπὸ τὸ ὁποῖον δίνουμε καὶ μερικὰ δείγματα (χωριστὰ) τῆς κάθε περιόδου,
μαζὶ καὶ μερικὰ πὺν δὲν περιέχονται στὰ «Ἔργα». Οἱ τελευταῖες κριτικὲς ἐργα-
σίες γιὰ τὸ Μαβίλη, ἄλλες πρωτότυπες — καὶ ἀνέκδοτες — ἐκλεκτῶν συνεργατῶν
μας κ' οἱ γνωστὲς παλιές ἐπιφανῶν κριτικῶν ὁλοκληρώνουν καὶ ἀπὸ κριτικῆς
ἀπόψεως τὸ τεῦχος τοῦτο.

Ἀκόμη δίνουμε ἓνα ἄγνωστο καὶ ὠραιότατον πορτραῖτον τοῦ ποιητοῦ, καμωμένον
ἀπὸ τὸ ζωγράφον καὶ φίλον του, τὸν κ. Ἰωαννίδην. Μπροστὰ στὸ ζωγράφον ποζά-
ρησε, ὡς γνωστόν, ὁ Μαβίλης, σὲ δύο διαφορετικὰς ἐποχές, ἀλλ' ὡς τώρα εἶναι
γνωστὸ μονάχα τὸ ἓνα πορτραῖτον του.

Εἶναι τὸ τρίτον λεύκωμα πὺν βγάζει ἡ «Ίόνιος Ἀνθολογία», ἔπειτα ἀπὸ τοῦ
Φωσκόλου καὶ Μαρκοῦ. Ὁ ἀκολουθήσουν καὶ ἄλλα ἐπιφανῶν Ἑπτανησίων
ὅπως τοῦ Δ. Μάργαρη καὶ Γρ. Ξενοπούλου.

ΛΕΥΚΩΜΑ ΞΕΝΟΦΟΥΛΟΥ

Ἡ Ἀκαδημία, ἡ Ἑταιρία τῶν Θεατρικῶν Συγγραφέων, τὸ Βασιλικὸ Θέατρο,
καὶ τὸ Θέατρο Κοτοπούλη, ἡ Ἑταιρία Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν κ' ὅλη ἡ φιλολο-

γική πρωτεύουσα γιόρτασε περίπου τὰ 50 φιλολογικά χρόνια τοῦ Γρ. Ξενοπούλου, τοῦ μεγάλου Ζακυνθινοῦ δραματούργου, πεζογράφου καὶ μυθιστοριογράφου, αἰσθητικοῦ καὶ κριτικοῦ. Οἱ εὐγενέστερες καὶ θερμότερες ἐκδηλώσεις τοῦ κοινοῦ ἐστεφάνωσαν μιὰ σταδιοδρομία ἀπαράμιλλη σὲ γονιμότητα καὶ ἐμπνευση, σ' ἐργασία, τάξη καὶ ἀρετή, τ' ὄνομα τοῦ Ξενοπούλου ὑψώνεται ἀληθινὰ στὰ νεοελληνικά Γράμματα σὰ σεβαστός, μέγας σταθμός καὶ ἡ ἱστορία θὰ σταματήσει στὴ σημασία του ἀπὸ πολλές πλευρές.

Χρέος τῆς «Ἰονίου Ἀνθολογίας» ἦταν ν' ἀφιερώσει στὸν Ξενοπούλου εἰδικὸ πανηγυρικὸ τεῦχος μὲ περιεχόμενα ὅλες τὲς ὁμιλίες ποὺ ἔγιναν πρὸς τιμὴν του, αὐτοβιογραφικὸ καὶ βιβλιογραφικὸ σημεῖωμα γραμμένο ἀπὸ τὸν ἴδιον, καὶ μὲ ἄλλες μελέτες, ἄρθρα καὶ ἐντυπώσεις γραμμένες ἀπὸ φίλους καὶ θαυμαστάς. Τὸ τεῦχος τοῦτο—πολύτιμο, δίκως ἄλλο, βοήθημα γιὰ κάθε μελετητὴ τῆς Λογοτεχνικῆς μας Ἱστορίας στὸ μέλλον—εἶναι σχεδὸν ἐτοιμὸ στὴν ὕλη καὶ δὲν θὰ ἀργήσει, ἐλπίζομε, ν' ἀρχίσῃ νὰ τυπώνεται.

ΔΙΑΦΟΡΑ

— Ὑστερ' ἀπὸ ὀλιγοήμερο νόσημα, ἀπέθανε τὸν περασμένο Φεβρουάριο στὰς Ἀθήνας ἡ Α.Β.Υ. ὁ Πρίγκηψ Νικόλαος. Τὰ Ἑλληνικά Γράμματα πενθοῦν εἰλικρινῶς τὸν θάνατό του. Καλλιτέχνης καὶ δραματικὸς συγγραφεὺς ὁ ἴδιος—ὁ Μᾶρκος Μαρῆς, συγγραφεὺς τῶν ἔργων «Ἡ Ἀθῶα ἀμαρτωλὴ» καὶ τὸ «Θάρος τῆς ἀγνοίας»—ὑπῆρξε καὶ ἐκλεκτὸς φιλότεχνος καὶ ὁ οὐσιαστικὸς διευθυντὴς τοῦ Β. Θεάτρου κατὰ τὴν περίοδο τὴν πρὸ τοῦ 1920. Τὰ ἐνδιαφέροντα Ἀπομνημονεύματα τῆς ζωῆς του, τυπωμένα σὲ πρώτη καὶ δεύτερη ἐκδοσὴ στὴν Ἑλλάδα, ἐδιabάστηκαν ἀπλήστως καὶ τοῦ ἐπροσπόρισαν τὸν τίτλο τοῦ *styliste*—δημιουργοῦ ἐνὸς ὅπου μὲ προσόντα ὅχι τὸσον συνειθισμένα στὴν Ἑλλάδα. Γενικά, ὁ Πρίγκηψ προσέδωσε πολλὰς φορές τὸν ἐπίσημον τόνον τοῦ στὴν πνευματικὴ κίνησιν τοῦ τόπου. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ θάνατό του τ' ὄνομά του θὰ μείνῃ ἰδιαίτερος συνδεμένο μὲ τὰ νεοελληνικά Γράμματα. Μὲ τὴν πρωτοβουλία τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως, ὁ ὁποῖος καὶ πρῶτος ἔδωσε γενναιοφρονέστατο παράδειγμα, καὶ μὲ τὲς εἰσφορὰς ὅλων ἐκείνων ποὺ ἤθελαν νὰ συμμετάσχουν, ἰδρύθηκε, στὴ μνήμη τοῦ Πρίγκηπος, ἑπαθλὸν Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν. Τὸ κεφάλαιο ποὺ συνάχθηκε ἕως σήμερον φθάνει τὸ ἑκατομύριο. Ἡ λειτουργία τοῦ ἐπάθλου θὰ κανονισθῇ ἀργότερα.

— Ἐπιτροπὴ ἀπὸ διανοομένους ἀνέλαβε τὸν ἑορτασμὸ τῆς φιλολογικῆς 35της ἡμέρας τοῦ ποιητῆ Σωτήρη Σκίπη. Ἐξὸν ἀπὸ τὸ λαμπρὸ πανηγυρικὸ τεῦχος τῶν «Κρητικῶν Σελίδων», ἔγιναν καὶ διαλέξεις στίς 17 Δεκεμβρίου στὴν αἴθουσα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας μὲ ὁμιλητὰς τοὺς κ. κ. Γρ. Ξενοπούλου, Μ. Ροδά, Λιλὴ Πατρικίου, Ἰακωβίδη, Γ. Χατζίνη, Γ. Πράτοια καὶ κυρία Πούπα Κοκκινάκη, καθὼς καὶ στὴ Δέσχη Καλλιθέας μὲ ὁμιλητὰς τοὺς κ. κ. Κούλη Ἀλέπη, Κ. Παπαδάκη, Κ. Καραντινὸ, καὶ τὲς κυρίες Λιλὴ Πατρικίου, Λέλα Βακάλη καὶ Κλειώ Καραντινοῦ Φιλίππκη. Ἐπίσης στὸ θέατρο «Ὀλύμπια» διδάχτηκε ἀπὸ τὴ Νέα Δραματικὴ Σκηνὴ τὸ δράμα τοῦ κ. Σκίπη «Ἡ Ἀγία Βαρβάρα».

— Στὴν αἴθουσα τοῦ «Παρνασσοῦ» ὁργανώθηκε τὴν 9η Φεβρ. ἀπὸ τὸ Σύλλογον τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεὶ Ζακυνθίων φιλολογικὸ μνημόσυνο τοῦ Στ. Μαρτζώκη. Μετὰ σύντομην εἰσαγωγὴν τοῦ κ. Γρ. Ξενοπούλου, μίλησε ἐκτενῶς γιὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν ποιητὴν, ἀναλύοντας μὲ σαφήνειαν, ἀγάπην καὶ βάθος τὸ ποιητικὸν τοῦ ἔργου ὁ ποιητὴς, φίλος του καὶ συμπατριώτης κ. Μαρῆς Σιγοῦρος.

Κατόπιν ἡ Ἰουλίττα Ἀμπελᾶ—Τερνάντσο ἐρμήνευσε μερικὰ ἀπὸ τὰ καλύτερα ποιήματα τοῦ Μαρτζώκη. Τὸ ἐκλεκτὸν ἀκροατήριον ἐχειροκρότησε ἐνθουσιωδῶς.

— Ὁ καθηγητὴς καὶ διευθυντὴς τῆς Ἱταλικῆς Σχολῆς κ. Κ. Μπριγκέντι στὴ σειρά τῶν διαλέξεων τοῦ στὸ Ἱταλικὸ Ἰνστιτοῦτο μίλησε γιὰ τὸ Μόντι, ὡς μεταφραστὴ τῆς Ἰλιάδος, καὶ γιὰ τὸν Οὔγο Φώσκολο.

— Γιὰ Διοικητικὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρίας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν ἐκλέχθηκαν οἱ κ. κ. Μ. Μαλακάσης, Πρόεδρος, Ν. Πετιμεζᾶς—Λαύρας, Ἀντιπρόεδρος, Β. Δασκαλάκης, Μελῆς Νικολαΐδης, Θ. Πετσάλης, Κ. Καρθαῖος, Σπ. Θεοδωρόπουλος, καὶ οἱ κυρίες Μυρτιώτισσα καὶ Λιλὴ Ἰακωβίδου, μέλη.

— Ὁ Δήμος Μεσολογγίου ἀγόρασε γιὰ Μουσεῖον τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 21 τὸ σπῆτι τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

— Στὸ Μεσολόγγι ἐπίσης ἰδρύθηκε Μουσεῖον Βύρωνος, ὅπου ὁ καθηγητὴς στὴν Ὁξφόρδην κ. Τζῶν Μούρραϊν ἐπρόσφερε σειράν πρωτογράφων, τὸ ψήφισμα τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ ποιητοῦ ὡς εὐεργέτου τῆς πόλεως καὶ μιὰν ἐπιστολὴν τοῦ Βύρωνος στὴν ἀδελφὴν τοῦ Αὐγούστα.

— Στὰ Ἀρχεῖα τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης βρέθηκε ἀπὸ τὸν καθηγητὴν κ. Κουγέα τὸ πρωταρχικὸ χειρόγραφον τοῦ «Τσάιλντ Χάρολντ» τοῦ Βύρωνος, μὲ ἀφιέρωσιν τῆς ἀδελφῆς τοῦ Αὐγούστα Λεῖ στὸν Κεφαλλῆνα πατριώτη Ἰωάν. Γ. Κλαδά.

— Στὴ σειρά τῶν διαλέξεων ποῦ γιναν στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία στὴν Ζ' ἔκθεσιν τοῦ Βιβλίου, μίλησε ὁ λόγιος κ. Δημ. Μάργαρης γιὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης.

— Στὸ θέατρο «Ἡρώδειον» Νέας Φιλαδελφείας ἔδωσε διάλεξιν ὁ κ. Ἀριστεὺς Καμπάνης μὲ θέμα «Διονύσιος Σολωμός, ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς καὶ πνευματικὸς ὁδηγός».

— Ὁ διευθυντὴς τῶν Γεν. Ἀρχείων τοῦ Κράτους κ. Δ. Ζακυνθινὸς ἐπιθεώρησε τὰ Ἀρχαιοφυλακεῖα τῆς Ἐπτανήσου.

— Συμπληρώθηκε 50ετία συνθετικῆς ἐργασίας τοῦ ἐπτανησίου μουσουργοῦ κ. Δ. Λαυράγκα.

— Ὁ Ὑποδιευθυντὴς τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης κ. Δημ. Μάργαρης ἐπέστρεψε ἀπὸ τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν Βιβλιοθηκῶν Κερκύρας καὶ Ζακύνθου καὶ ὑπέβαλε στὸ ὑπουργεῖον Παιδείας ἐνδιαφέρον ὑπόμνημα μὲ πλῆθος ἱστορικῶν πληροφοριῶν.

— Ὁ ἀποθανὼν στὴν Κέρκυρα Δονάτος Δημολίτσας ἐκληροδότησε στὴ Βιβλιοθήκην τῆς νήσου 100.000 δραχμάς.

— Ἰδρύθηκε στὰ Ἰωάννινα Δημοσιὰ Βιβλιοθήκη μὲ τὴν ἐπωνυμίαν «Ζωσιμαῖα ἐν Ἠπείρῳ Βιβλιοθήκη», ὅπου θὰ συγκεντρωθοῦν τὰ βιβλία τῆς Σχολῆς Ζωσιμαδῶν, τῆς Βιβλιοθήκης Νεοφύτου Βάμβα καὶ Νεοφύτου Λούκα καὶ ὅλων τῶν κοινοτικῶν καὶ σχολικῶν βιβλιοθηκῶν τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων.

— Τὴν 14ην Δεκεμβρίου ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως σὲ συζήτησιν μὲ τὴν Ἐπιτροπὴν Ἀκαδημαϊκῶν ἑργῶν, ποὺ ζήτησαν τὴν ἐπέμβασίν του σὲ καλλιτεχνικὰ ζητήματα, ἔκαμε πολὺ ἐνδιαφέροντες δηλώσεις γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ πολιτικὴν τοῦ Κράτους, δηλαδὴ ὅτι τὸ σημερινὸν Κράτος, θὰ ὑποστηρίξῃ τὴν τέχνην γενικά, καὶ ὅχι ὥρισμένην τεχνολογίαν.

— Ἀπέθανεν ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀδ. Ἀδαμαντίου, ὁ ὁποῖος τὸ 1908 κατέγραψε τὰ ἱστορικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ μνημεῖα Ζακύνθου. (Πρβλ. Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας, τῶν ἐτῶν 1906—1909).

— Ὁ Ὑπουργὸς Διοικήσεως τῆς Πρωτευούσης κ. Κ. Κοτζιάς ἀπεφάσισε ν' ἀναλάβῃ ἡ Διοίκησις τὴν δαπάνην τῆς κατασκευῆς μιᾶς προτομῆς τοῦ Μαβίλη, ποὺ νὰ στηθῇ στὸ Βασιλικὸ Κῆπο.

— Ἀπὸ τὸ ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ τοῦ Μπάρι μίλησε τὴν 16 Σεπτεμβρίου γιὰ τὴν πόλιν καὶ κατόπιν γιὰ τὰ καλλιτεχνικὰ μνημεῖα καὶ φυσικὰ καλλονές τῆς Ἑλλάδος, ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Ὑπουργείου Τύπου καὶ Τουρισμοῦ στὸ ἐκεῖ Διεθνὲς Οἰκονομολογικὸ Συνέδριον κ. Σπύρος Μινώτος.

— Γιὰ τὶς ἐορτὲς τῆς ἐπετείου τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἰωαννίνων προσε- κλήθη ἀπὸ τὸν Δῆμο Ἰωαννίνων καὶ ἔφθασε ἀπὸ τὴν Ἰταλία ἡ κόρη τοῦ Ἀρχη- γοῦ τῶν Ἰταλῶν Γαριβαλδινῶν στὸ Δρῖσκο δ)νὶς Ἰτάλια Γαριβάλδι, ποὺ ἀκολού- θησε τότε τὸν πατέρα της ὡς νοσοκόμος.

— Ἀπέθανε στὴν ἐπαυλὴ τοῦ «Βιτοριάλε» ὁ μεγάλος Δανιὴλ Νταννούντσιο. Τόσον ἡ Ἰταλία ὅσον καὶ ἡ παγκόσμιος διανόηση ἐπένθησαν γιὰ τὴν ἀπώλεια τοῦ Μεγάλου Ποιητοῦ.

— Ὁ διακεκριμένος ἱστοριοδίφης κ. Λ. Ζώης προήχθη εἰς τὸν Χρυσοῦν Σταυ- ρὸν τοῦ Σωτήρος, λόγῳ τῶν λαμπρῶν ἱστορικῶν μελετῶν του.

NEA BIBLIA

- Alexander Steimnetz : «*Die Athener Universität*», München, 1937.
- Νικίου Βέρτη : «*Ἰδιωματικὴν ἐκφράσεων τῆς Ἀγγλικῆς γλώσσης συναγωγή*». — Ἀθῆναι, 1937.
- Διον. Π. Καλογεροπούλου : «*Βιβλιογραφία Εὐβοίας καὶ Θεσσαλικῶν Σποράδων 1471—1937*». — Ἀθῆναι, 1937.
- Γ. Ν. Γιακουμέλου (ἐπιμελεία) : «*Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία. Συμπληρωματικὸν τεῦχος τῶν ἐτῶν 1930—1934*». — Ἀθῆναι, 1937.
- Ν. Γρυπάρη : «*Γύρ' ἀπὸ τὸν ὑπερρεαλισμό, τὴν Ἑλλάδα, κ' ἓνα βιβλίον*». — Ζά- κυνθος, 1937, σελ. 10.
- Ν. Μουσοῦτη : «*Παραγωγή, τιμαὶ οἴτου καὶ προστατευτικὴ παραγωγή*». — Ἀθῆ- ναι, 1937.
- Ἑπτανησίαις : «*Ἡ καλλιέργεια τῆς ἐξοχῆς στῆ Ζακυνθινῇ Λαογραφίᾳ*». — Θεσσα- λονίκη, 1937.
- Μαν. Α. Τριανταφυλλίδη : «*Σταθμοὶ τῆς γλωσσικῆς μας ἱστορίας*». — Α' ὁ ἀττι- κισμός καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς διγλωσσίας. Ἡ Νέα Διαθήκη καὶ ὁ πρῶτος δημοτι- κισμός». — Ἀθήνα, 1937, δρ. 20.
- Θ. Σ. Ἀντωνιάδου : «*Δημονημένα Τραγούδια*». — Ἀθῆναι, 1937.
- Διον. Παπαγιαννοπούλου : 1) *Παπικαὶ θεωρίαι περὶ τῆς χρήσεως τῶν ἀξύμων, ἐξ ἀνεκδότου χειρογράφου*. — Ἀθῆναι, 1937.
2) *Τὸ ἐν Βουλγαρίᾳ Διεθνὲς Συνέδριον τῆς παγκοσμίου ὁμοσπονδίας τῶν Χρι- στιανῶν φοιτητῶν*. — Ἀθῆναι, 1937.
3) *Ἡ σημασία τοῦ συμβιβασμοῦ τοῦ Ἀυτοκράτορος τῆς Γερμανίας Φρειδε- ρίκου Βαρβαρόσσα καὶ τοῦ Πάπα Ρώμης Ἀλεξάνδρου τοῦ Β' διὰ τὴν Βυζαντια- κὴν Ἀυτοκρατορίαν*. — Ἀθῆναι, 1937.
4) *Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Βιβλιοθήκης Παναγιώτου Γριτζάνη μὲ προλεγόμενα*. — Ἀθῆναι, 1937.
5) *Ἀναγραφή δημοσιευμάτων*. — Ἀθῆναι, 1937.
- Δ. Καλλονᾶ : «*Ἰωάννης Μεταξᾶς*», Ἀθῆναι, 1938, δρ. 50.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

— Εἰς τὴν «*Νέαν Ἑστῖαν*». 1 Σεπτ. «*Μαρκοῦς καὶ Κάννα*» τοῦ κ. Γ. Ζώρα. «*Ὁ Διευθυντὴς καὶ ὁ ἄνθρωπος*» τοῦ κ. Πέτρου Χάρη.—15 Σεπτ. «*Μία βιο- γραφία τοῦ Ρήγα, ἄγνωστον ἔργον τοῦ Μουστοξύδη*». — 1 Ὀκτ. «*Ἡ περὶ αὐτο- κτονίας ἀπολογία τοῦ Κάλβου*» τοῦ κ. Γ. Ζώρα.— 1 Νοεμβρ. τοῦ ἰδίου : «*Ἐρωτόκριτος*» καὶ «*Θυσία τοῦ Ἀβραάμ*» — 15 Νοεμβρίου «*Γερμανικὰ Νεκρολογήματα τοῦ Διον. Σολωμοῦ*» τοῦ κ. Ν. Βέη.— Εἰς τὸ τεῦχος τῶν Χριστουγέννων, πλὴν τοῦ ἄρθρου κ. Σκίπη, «*Ὁ θάνατος τοῦ Μαβίλη*», ἡ διάλεξις τοῦ κ. Ρῶκ στὸ Βασιλικὸ θέατρο.— Ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον τὸ ἀφιερωμένον εἰς τὴν 100ετηρίδα τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τεῦχος τῆς 1ης Δεκεμβρίου, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ καθηγηταὶ κ. κ. Δημ. Μπαλᾶνος, Ν. Βέης, Ν. Πετσάλης, καὶ Δ. Ζέπος δημοσιεύουν συνοπτικὴν ἱστορίαν τῆς Θεολογικῆς, Φιλοσοφικῆς, Ἰατρικῆς καὶ Νομικῆς Σχολῆς. Πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἐπίσης ἡ συνεργασία τῶν κ. κ. Σωκρ. Κουγέα, Γ. Βλαχογιάννη καὶ Γ. Βαλέτα.

— Εἰς τὸ «*Κερκυραϊκὸν Βῆμα*», 8 Ὀκτ. 1933, Κ. Δαφνῆ : «*Ὁ ποιητὴς ποὺ πέθανε γιὰ τὴν Ἑλλάδα*». — (22 Ὀκτ.) Εἰρήνης Δεντρινου : «*Λ. Μαβίλης. Γύρω ἀπὸ τὴν ταφὴν του*». Τῆς ἰδίας ἐπίσης σειρὰ ἐντυπώσεων ἀπὸ τὸ Δρῖσκο ἀπὸ τὰς ὁποίας σημειώνομε τὸ «*Ὁ Ἀγωγιᾶτης μου*» τὸ ὁποῖον ἀνεδημοσιεύθη στὸν «*Ἐθνικὸν Κήρυκα*» Ν. Ὑόρκης.— Κ. Δαφνῆ : «*Ἐνῶ ἡ Κέρκυρα καὶ ἡ Ἡπειρος στεφάνωναν τὸ Μαβίλη*». — (3 Ἰουνίου 1934) Κ. Δαφνῆ : «*Ἑπτανη- σιακὸ πολύπτυχο : Λ. Μαβίλης*». — 5 Δεκ. 1937 : «*Ἡ ἴδρυσις Πανεπιστημίου ἐν Κερκύρᾳ*». — 18 Ἰουλίου : «*Νέα ὥθησις εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῆς Ἑπτανη- σου*» τοῦ κ. Κ. Σολδάτου.

— Εἰς τὸ «*Ἑλ. Βῆμα*», 23 Αὐγ. «*Ἀνέκδοτος Βαλαωρίτης*» τοῦ Κ. Δημαρᾶ.— 19 Ἰουνίου ἄρθρο τοῦ ἰδίου γιὰ τὸν Κάλβο καὶ τὴν 28 Νοεμβρ. γιὰ τὸν Μαβίλη. — 21 Φεβρ. περιήλπις τῆς ἐνδιαφερούσης διαλέξεως τοῦ καθ. κ. Μπιάτζι διὰ τὸν ποιητὴν Γ. Τερτσέτην.

— Εἰς τὸν «*Τύπον*», 23 Αὐγ. «*Τὰ ἀνέκδοτα ποιήματα τοῦ Βαλαωρίτη*. — Τὸ νέο βιβλίον τοῦ κ. Β. Πατριαρχέα.— 29 Νοεμβρ., ὡραῖο σημεῖωμα διὰ τὰ δύο σύμβολα Μαβίλη καὶ Ρώμα. Ἐπίσης ἄρθρον τοῦ Φώτη Γιοφύλλη «*Ὁ Μαβί- λης ὡς ποιητὴς καὶ ὡς ἄνθρωπος*».

— Εἰς τὸν «*Ἐθνικὸν Κήρυκα*» (Ν. Ὑόρκης), 27 Δεκ., ἐκτενὲς ἄρθρον τοῦ κ. Μιχ. Ροδᾶ διὰ τὸν Μαβίλην.

— Εἰς τὸν «*Ταχυδρόμον*» (Ἀλεξανδρείας) 29 Νοεμβρ., ἄρθρον περὶ Μαβίλη. Τὴν 1, 2 Δεκ., «*Μία σκιαγραφία τοῦ ποιητοῦ*», διάλεξις τοῦ κ. Ντίνου Κου- τσοῦμη εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Χ.Α.Ν.

— Εἰς τὴν «*Εφημερίδα*» (Ἀλεξανδρείας) 30 Νοεμβρ. «*Ὁ ἡρωϊκὸς θάνατος τοῦ Μαβίλη*». — Εἰς μνήμην Μαβίλη, περιγραφή τῶν ἐν Αἰγύπτῳ μνημοσύνων ὑπὸ «*Μανσουριανοῦ*».

— Εἰς τὰ «*Ἀθηναϊκὰ Νέα*», 7 Νοεμβρ., ἐνδιαφέρον ἄρθρον τοῦ κ. Ξενοπού- λου διὰ τὴν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας βράβευσιν τοῦ «*Κληρονόμου τῆς Τσάτσας*». 29 Νοεμβρ. : «*Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ Μαβίλη*» τοῦ Α. Προβατᾶ.— 23 Ἰανουαρ. : «*Εὐαγγέλια Παρασκευοπούλου, ἡ Σάρα Μπερνάρ τῆς Ἑλλάδος*». — 30 Ἰαν. : «*Ἡ Θεσσαλονικὴ ἐπανάστασις*», τοῦ κ. Γρ. Ξενοπούλου.— 7 Φεβρ. : «*Ἡ οἰκογένεια Βούρβαχη καὶ ἡ Κρήτη*», ὁμιλία τοῦ κ. Μουρέλλου στὸν Παρνασσό.

— Εἰς τὴν «*Πρωτῶν*» : «*Φυσιογνωμία λογοτεχνῶν ποὺ ἔαβησαν*. Λ. Μαβί-

λης», με σκίτσο τοῦ ποιητοῦ ἀπὸ τὸν κ. Εὐθ. Παπαδημητρίου. Ἐπίσης 28 Νοεμβρ.: «Ἀναμνήσεις ἐνὸς Γαριβαλδινού», τὸ ἀνέκδοτο σονέττο τοῦ Μαρίνου Σιγούρου στὸν ποιητὴ καὶ ἄλλο σχετικὸ ποίημα τοῦ «Σκοπευτοῦ».

— Εἰς τὴν «Καθημερινήν», 28 Νοεμβρ. «Δ. Μαβίλης» τοῦ κ. Δ. Δεβάρη. 16, 23 Ἰαν. ἀξιόλογα ἱστορικὰ ἄρθρα τοῦ κ. Φ. Μιχαλοπούλου «Ὁ Βύρων εἰς τὰς Ἀθήνας» καὶ «Ἀγνωστοὶ σελίδες τῶν Ἀθηνῶν».

— Εἰς τὸ «Ἑλλ. Μέλλον», 29 Νοεμβρ.: «Ὁ ποιητὴς Δ. Μαβίλης».

— Εἰς τὸ «Ἔθνος», 28 Νοεμβρ.: «Ἡ θυσία τοῦ Ποιητῆ» τοῦ κ. Θ. Μαλαβέτα. — 21 Ἰουν.: «Θεσσαλονίκη καὶ Κέρκυρα» τοῦ κ. Ἀρ. Καμπάνη.

— Εἰς τὴν «Ἐπικαιρότητα» (30 Ἰαν.) Αὐτοβιογραφία καὶ Ἀπομνημονεύματα τοῦ κ. Γρ. Ξενοπούλου.

— Εἰς τὴν «Νεοελληνικὴν Δογοτεχνίαν» (Νοέμβρ.) «Ἡ Στέλλα Βιολάντη ἄλλοτε καὶ τώρα» τοῦ κ. Γρ. Ξενοπούλου, διὰ τὴν πανηγυρικὴν παράστασιν τῆς ἀπὸ τὴν Κοτοπούλην (20 Ὀκτ.), ἐπ' εὐκαιρία τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς φιλολογικῆς 50τηρίδος, διὰ τὴν ὁποίαν ἔγραψε ἐγκωμιαστικῶς ὁλόκληρος ὁ τύπος.

— Εἰς τὴν «Ζακυνθινὴν Φωνήν» (3 Φεβρ.) ἐνδιαφέρον ἄρθρον τοῦ «Ἰακύνθου»: «Ἡ Ζάκυνθος καὶ ὁ Ξενοπούλος».

— Εἰς τὴν «Πνευματικὴν Ζωήν», ἄρθρον τοῦ κ. Κ. Μιχαηλίδη «Γ. Κ. Κατσιμπαλῆς, ὁ βιβλιογράφος». Ἐπίσης ἀνέκδοτα ποιήματα τοῦ Λασκαράτου ἀπὸ τὴν κ. Μαριέτταν Ἑπιανησίαν.

— Εἰς τὸ «Ξεκίνημα» (Ζακύνθου), Ἰούλιος, ἡ ὥραία διάλεξις τοῦ κ. Α. Ζώη περὶ Ζακύνθου εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρίαν.

— Εἰς τὴν «Ἑλλην. Ἐπιθεώρησιν» (Δεκ.) «Συμπλήρωσις Ἑπτανησιακῆς Βιβλιογραφίας» ἀπὸ τὴν «Ἑπτανησίαν». Ἐπίσης δημοσιεύεται τὸ ἐνδιαφέρον ὑπόμνημα τῆς κ. Εὐγενίας Ζωγράφου εἰς τὸ Θεατρικὸν Συνέδριον περὶ τοῦ συνδυασμοῦ τοῦ Θεάτρου μετὰ λαϊκὰς ἑορτάς.

— Εἰς τὸ «Messenger» [11 Δεκ.] «Ἡ Δημοσία Βιβλιοθήκη Κερκύρας» τοῦ κ. Ἰππ. Καραβία. Ἐπίσης οἱ ἐβραῖοι ἐν Ζακύνθῳ τοῦ κ. Καιροφύλα, ἐπ' εὐκαιρίᾳ μελέτης τῆς Belle Mazur «Studies on jewry in Greece». Ἐπίσης ἐνδιαφέρουσα μελέτη τοῦ κ. Σπ. Παπᾶ: «Études Heptanésiennes. Une nouvelle Société Savante Régionale».

— Εἰς τὴν «Ἑστία» (30 Σεπτ.) «Δημοτικὰ καὶ ἐντεχνα τραγούδια» τοῦ κ. Βουτιερῖδη, «Ἡ Αὐτοκράτειρα Ἐλισάβετ εἰς τὴν ἑπαυλιν Καποδίστρια», «Ἡ εἴσοδος τοῦ Χαρ. Τρικούπη εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον καὶ ὁ ρόλος του εἰς τὴν Πρεσβείαν τοῦ Λονδίνου», «Ἑλληνες συνεργᾶται τοῦ Καποδίστρια κατὰ τὴν διαμονὴν του ἐν Ἀγκῶνι», (28 Νοεμβρ.): «Οἱ Ἀρχηγοὶ τοῦ Μωριά εἰς τὴν Ζάκυνθον πρὸ τοῦ 21» τοῦ κ. Δ. Γατοπούλου.

— Εἰς τὴν «Ἐπιάνησον» «Οἱ Μοτσενίγαι εἰς τὴν Ζάκυνθον» τοῦ κ. Α. Ζώη.

— Εἰς τὴν «Gazzetta del Mezzogiorno» (17 Σεπτ.), περίληψις τῆς ραδιοφωνικῆς ὁμιλίας τοῦ κ. Σπ. Μινώτου.

— Εἰς τὴν «Κέρκυραν» (29 Ἰαν.) εἰς συνεχείας, ἡ διάλεξις τοῦ κ. Σπ. Θεοτόκη περὶ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ Θεοτόκη.

— Εἰς τὸν «Ἐλεύθερον Ἀνδρῶπον» (24 Σεπτ.): «Ἡ σημερινὴ Ἰταλία. Νυχτερινὴ Νάπολη, Ἡ ἑορτὴ τῶν σταφυλιῶν καὶ τοῦ Σάν Τζεννάρο» ἐντυπώσεις τοῦ κ. Σπ. Μινώτου.

— Εἰς τὴν «Βραδυιήν» (22 Νοεμβρ.): «Ζάκυνθος, τὸ νησί ποῦ ζῇ μετὰ ἀναμνήσεις του» τοῦ κ. Δ. Καλλονᾶ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 120^{ΟΥ} ΤΕΥΧΟΥΣ

Παλιοκαστρίτσα (τοῦ Μαβίλη).....	σελ. 1
Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΜΑΒΙΛΗ	
Λαυρέντιος Μαβίλης, Θεόδ. Μακρῆς.....	2
Η ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΤΟΥ ΜΑΒΙΛΗ	
Τρία Σονέττα τοῦ Μαβίλη, Τέλλος Ἀγρᾶς.....	17
Μούχρωμα (τοῦ Μαβίλη).....	27
Η ΖΩΗ ΚΑΙ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ	
Ἕνας νεοέλληνας ποιητής, Alberto Savinio (μεταφρ. Ἀγαθῆς Νικοκάβουρα).....	28
Πορτραῖτο τοῦ Μαβίλη (σονέττο) Ἀγγ. Σικελιανός.....	35
Ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ Λαυρεντίου Μαμπίλη, Σ. Θεοτόκης.....	36
Ἀναμνήσεις μετὰ τοὺς Γαριβαλδινούς, Ἀσπασία Χαλκοκονδύλη.....	40
Μία προσωπικὴ ἀνάμνησις, Δ. Σ. Δεβάρης.....	47
Στὸ Λορέντσο Μαβίλη (σονέττο), Μαρίνος Σιγούρος.....	48
Μερικὰ ἐπεισόδια τῆς ζωῆς του, Μ. Θ. Λάνδος.....	49
Πατρίδα (τοῦ Μαβίλη).....	51
Ὁ χαρακτήρας τοῦ Μαβίλη, Δ. Π. Πετροκόκκινος.....	52
Μαβίλης (ποίημα), Ἀγγ. Σικελιανός.....	53
Ὁ ἱερωργὸς καὶ στρατιώτης τοῦ χρόνου, Κ. Καρβουνῆς.....	54
Στὴ Δημοτικὴ (τοῦ Μαβίλη).....	59
Ἡ Ἀκαδημία τῶν σκηνῶν, Θάλεια Φλώρα—Καραβία.....	59
Ἐλεγείο στὸ Μαβίλη, Μ. Μαλακάσης.....	60
Ὁ Μαβίλης Θιακός, Φ. Γιοφύλλης.....	60
Λορέντζος Μαβίλης (σονέττο), Ν. Σαντοριναῖος.....	61
Ἀπὸ τὸν Ρωμῆ τοῦ Σουρῆ.....	62
Ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ Λορέντσου Μαβίλη, Κ. Πασαγιάννης.....	63
Παλαιὰ ἀναμνήσεις, Ἡλίας Πανταζόπουλος.....	77
Ἀνέκδοτες ἐπιστολὲς τοῦ Μαβίλη, Σπύρος Μινώτος.....	83
Μετὰ τὸν ἥρωα ποιητὴ, Δ. Π. Ταγκόπουλος.....	88
Ὁ Μαβίλης, Ἅγις Θεός.....	89
Ὁ Μαβίλης, Ζ. Παπαντωνίου.....	90
Ἡ Κέρκυρα στὸ Σολωμό (Ἐπίγραμμα τοῦ Μαβίλη).....	90
Ἀνθρῶπος, Ποιητής, Ἡρώς, Μιχ. Ροδάς.....	91
Ὁ Πάππος τοῦ Μαβίλη, Μ. Θ. Λάσκαρις.....	92

ΤΟ ΕΡΓΟ

Ὁ Μαβίλης μεταφραστής, Ἰάκωβος Πολυλάς.....	Σελ. 93
Ἀπὸ τὴν «Κόλαση» τοῦ Δάντη.	
«Τὸ Σάββατο στὸ χωριὸ» τοῦ Λεοπάρδι.	
ΕΙΚΟΝΕΣ.—«Τρικυμισμένη νύχτα», «Τὸ βράδυ», «Ὁ Μητρικὸς Πόνος», «Ἡ Αὐγή», «Σονέττο».	(τοῦ Μαβίλη).... > 94
Ὁ Ποιητὴς (μελέτη), Κ. Παλαμᾶς.....	> 98
Ὁ «Ἀνεμόμυλος» τοῦ Μαβίλη, Λάμπρος Ἀστέρης.....	> 102
Τὰ «Σονέττα», Μυριέλλα.....	> 103
Ὁ Ποιητὴς, Κάμελ Ραμάσης.....	> 104
Ὁ Μαβίλης, Κίμων Μιχαηλίδης.....	> 104
Μαβίλης (Ἀπὸ τὸν Πρόλογο τῶν «Ἔργων»), Εἰρήνη Δεντρινουῦ.....	> 105
Λορέντζος Μαβίλης, «Τὰ Γράμματα».....	> 108
Στὸν Κάντ.—Στὸν Ψυχάρη, (Ἐπιγράμματα τοῦ Μαβίλη).....	> 108
Ἡ ἔκδοση τῶν «Ἔργων» τοῦ Μαβίλη (κριτική), Σ. Ἀλιμπέρτης.....	> 109
Ἐνα βιβλίο γιὰ τὸ Μαβίλη, Πέτρος Βλαστός.....	> 110
Ὁ Ποιητὴς τῶν Σονέττων, Carlo Brighenti.....	> 111
Μαβίλης—Πολυλάς, Γ. Βαλέτας.....	> 117
Παρατηρήσεις γιὰ τὸν Μαβίλη, Ἀντρέας Μιραμπέλ.....	> 121
Ἱεροφάντης τῆς Ἑλληνικῆς Ἰδέας, Σωτήρης Σκίπης.....	> 122
Ὁ τελευταῖος μιᾶς Σχολῆς, Σωτήρης Σκίπης.....	> 123
Λορέντζος Μαβίλης, Κ. Θ. Δημαράς.....	> 124
Τὰ «Σονέττα» τοῦ Μαβίλη, Γερ. Σπαταλάς.....	> 125

ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΜΑΒΙΛΗ

Τὰ «Σονέττα», Κ. Παράσχος.....	> 127
Τὰ «Σονέττα» τοῦ Μαβίλη καὶ ἡ Ἑπτανησιακὴ Σχολή, Θ. Μακρῆς.....	> 129
Ὁχι Poeta Minor, Α. Γεροντικός.....	> 130
Τὰ «Σονέττα» τοῦ Μαβίλη, Γερ. Σπαταλάς.....	> 131
Μαβίλης, Ἡλίας Π. Βουτιερίδης.....	> 132
Μαβίλης, Ἀριστος Καμπάνης.....	> 132

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

Μνημόσυνα στὴν Κέρκυρα. Τὸ Μνημεῖο στὸ Δοῖσκο, Κ. Δαφνῆς.....	> 133
Γύρω ἀπὸ τὸν Τάφο τοῦ Μαβίλη, Εἰρήνη Δεντρινουῦ.....	> 135
Ἡ 15τηρίδα στὴν Ἀθήνα. Ἡ 25τηρίδα στὴν Ἀθήνα. Ἡ 25τηρίδα στὴν Κέρκυρα, Σπ. Μινῶτος.....	> 139
Ἡ 25τηρίδα στὴν Ἀλεξάνδρεια. Ἡ Βιβλιογραφία Μαβίλη, Σπ. Μινῶτος.....	> 141

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Ἡ 12τηρίδα τῆς Ἱονίου Ἀνθολογίας. Λεύκωμα Ξενοπούλου. Διάφορα.....	> 143
Νέα Βιβλία.....	> 146
Ἐφημερίδες καὶ Περιοδικὰ.....	> 147

ΕΙΚΟΝΕΣ

Ἀνέκδοτο πορτραῖτο τοῦ Ποιητοῦ ἀπὸ τὸν Εὐάγγελο Ἰωαννίδη.	
Ὁ Ποιητὴς ὑποδεκαεὺς τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ τὸ 1887. Ἀπόσπασμα σονέττου τοῦ Παλαμά.	

Φωτοτυπία ἀνεκδότου Τριπτύχου τοῦ Μαβίλη στὸν Κ. Θεοτόκην. Σονέττα : Καλλιπάτειρα, Ἀνεμόμυλος, Κέρκυρα, Πόρτα Ριάλα, Σημειώσεις.
«Ἐλιά» τοῦ Μαβίλη.
Ὁ Μαβίλης μὲ Κερκυραίους λόγιους, σ. 134.
Σχεδιάγραμμα τοῦ μνημείου τοῦ Δοῖσκο, σ. 138.
Περιεχόμενα, σ. 149.

Τὸ ξώφυλλο φιλοτεχνήθηκε ἀπὸ τὸν καλλιτέχνη κ. Γ. Α. Γέροντα.
Οἱ ὥραιες βινιέτες στὶς σελίδες 17 καὶ 40 εἶναι τοῦ καλλιτέχνη Σπ. Βανδώρου.

ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ

Ὁδὸς Ἀγ. Κωνσταντίνου. Τηλ. 53-242

Ζ'. ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ
(ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1937 — ΜΑΪΟΣ 1938)

Τὸ Βασιλικὸν Θέατρον ἀναβιβάζει
ὅλα τὰ ἀριστουργηματικὰ ἔργα τοῦ διε-
θνοῦς δραματολογίου, κλασσικοῦ καὶ
νεωτέρου.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΑΡΧΑΙΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ
κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούνιον καὶ Σεπτέμβριον

Ἔργα διδαχθέντα μέχρι τοῦδε ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ
Ἀρχαίου Θεάτρου Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ.

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ: ΗΛΕΚΤΡΑ
ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ: ΙΠΠΟΛΥΤΟΣ

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟΝ ΛΑΧΕΙΟΝ

ΕΠΙΣΤΡΕΦΕΙ

65 %

Τῶν ἀκαθαρίστων εἰσπράξεών του
ὡς κέρδη εἰς τοὺς ἀγοραστάς του.
Τὸ ὑπόλοιπον διατίθεται ὑπὲρ τῆς
Κοινωνικῆς προνοίας.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἰδρυθεῖσα τῷ 1841

Κεφάλαια μετοχικὰ καὶ ἀποθεμ. Δρ. 1.205.000.000.
Καταθέσεις (τῇ 30ῇ Ἰουνίου 1937) 10.290.000.000.

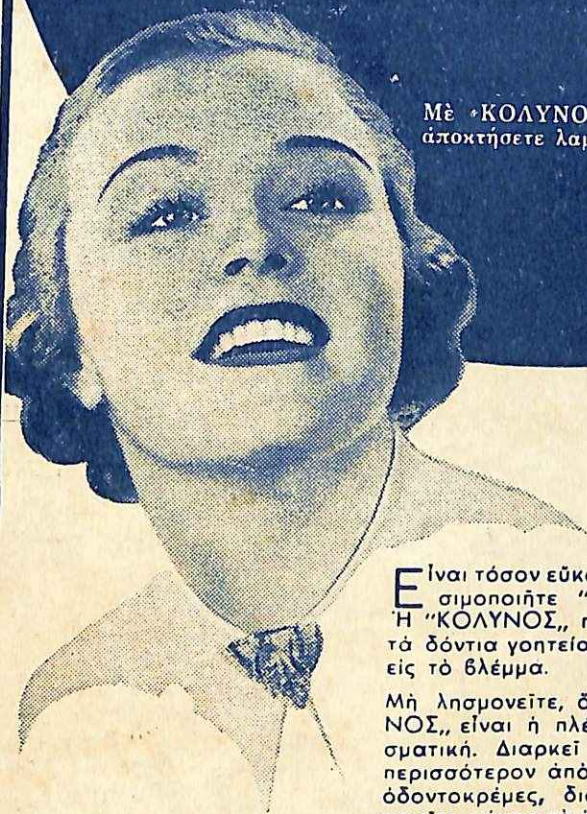
Κεντρικὸν Κατάστημα ἐν Ἀθήναις
Ὑποκαταστήματα καὶ Πρακτορεῖα εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα
Ὑποκαταστήματα ἐν Αἰγύπτῳ: Ἀλεξάνδρεια.
Ἀνταποκριταὶ εἰς ὅλας τὰς χώρας τοῦ ἐξωτερικοῦ.
Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ἐκτελεῖ πά-
σης φύσεως τραπεζικὰς ἐργασίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν
καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ὑπὸ ἐξαιρετικῶς συμφέροντας
ὁρους. Δέχεται δὲ καταθέσεις (εἰς πρώτην ζήτησιν,
ἐπὶ προθεσμίᾳ καὶ ταμιευτηρίου) μετὰ ἰσὺς εὐνοϊκὰ
ἐπιτόκια.

HELLENIC BANK TRUST COMPANY,
NEW-YORK, 51 MAIDEN LANE

Ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλ-
λάδος συμφώνως μετὰ τοὺς νόμους τῆς Πολιτείας τῆς
Νέας Ὑόρκης, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐν Ἀμερικῇ
Ἑλλήνων.

Κεφάλαια δλοσχερῶς καταβεβλημένα \$ 1.350.000

ΤΑ ΣΤΙΛΠΝΑ ΔΟΝΤΙΑ ΔΙΔΟΥΝ ΛΑΜΠΡΟ ΧΑΜΟΓΕΛΟ

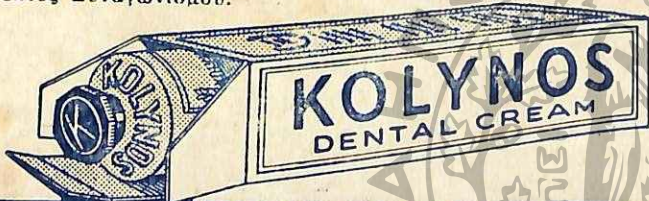

Με «ΚΟΛΥΝΟΣ» καὶ σεῖς θὰ
ἀποκτήσετε λαμπρὸ χαμόγελο.

Εἶναι τόσο εὐκόλο ὅταν χρη-
σιμοποιήτε «ΚΟΛΥΝΟΣ»,
ἢ «ΚΟΛΥΝΟΣ», προσδίδει εἰς
τὰ δόντια γοητεῖαν εὐχάριστον
εἰς τὸ βλέμμα.

Μὴ λησμονεῖτε, ὅτι ἡ «ΚΟΛΥ-
ΝΟΣ», εἶναι ἡ πλέον ἀποτελε-
σματικὴ. Διαρκεῖ δύο φορές
περισσότερον ἀπὸ τὶς ΚΟΙΝΕΣ
ὁδοντοκρέμες, διότι χρησιμο-
ποιεῖτε μόνον τὸ ἥμισυ τῆς πο-
σότητος ἀπὸ ὁποῦδήποτε ἄλ-
λην. Δοκιμάσατε τὴν τεχνικὴν
τῆς ξηρᾶς φέκτρας μὲ ἓν καὶ
ἥμισυ ἑκατοστόμετρον «ΚΟΛΥ-
ΝΟΣ». Θὰ ἐκπλαγῆτε ἀπὸ τὰ
ἀποτελέσματα.

Ἑτιμήθη εἰς τὴν X καὶ XI
Διεθνῇ Ἐκθεσὶν Θεσσαλο-
νίκης μὲ Μέγα Βραβεῖον
ἐκτὸς Συναγωνισμοῦ.

ΜΩΡΙΣ ΦΑΡΑΤΖΗ ΛΕ, ΟΔΟΣ ΣΚΟΥΛΕΝΙΟΥ 3 - ΑΘΗΝΑΙ